

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ ARAYIŞLARI VE

BATI AVRUPA BİRLİĞİ

121853

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

SEZAI ÇILDIR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. SUAVİ TUNCAY

T 121853

NİSAN 2002

MUĞLA

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ ARAYIŞLARI
VE BATI AVRUPA BİRLİĞİ**

SEZAI ÇILDIR

**Sosyal Bilimler Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"**

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 6 Nisan 2002
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 15 Mayıs 2002**

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Suavi TUNCAY

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nasır NİRAY

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**NİSAN 2002
MUĞLA**

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 15 Nisan 2002 tarih ve 172/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisans Üstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ..... Maddesine göre Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı öğrencisi Sezai ÇILDIR'ın "Avrupa Birliği'nde Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği" adlı tezini incelemiş ve aday 15 Mayıs 2002 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

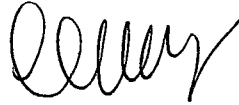
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **BAŞARILI**.. olduğuna Oy Birliği ile karar verildi.

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Suavi TUNCAY

ÜYE

**Prof. Dr.
Ömer GÜRKAN**

ÜYE

**Doç. Dr.
Nasır NİRAY**

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği’nde Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

6.14.2002

SEZAI ÇILDIR

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
EKOİNTEGRASYON MERKEZİ**

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR

SOYADI : ÇILDIR

ADI : SEZAİ

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Avrupa Birliği'nde Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları
ve Batı Avrupa Birliği

Yabancı Dil : The Search for the Security and Defence Identity in European
Union and Western European Union

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans:

Doktora:

Sanatta Yeterlik:

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ:

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA:

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN:

Soyadı, Adı : TUNCAY, SUAVİ

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 190

TEZİN KONULARI:

1. Bölgesel Entegrasyon
2. Avrupa Birliği
3. Avrupa Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
4. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
5. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
6. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ve Türkiye
7. Batı Avrupa Birliği

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Entegrasyon
2. Avrupa Birliği
3. Ortak Dışışleri
4. Güvenlik
5. Savunma
6. Batı Avrupa Birliği

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Integration
2. European Union
3. Common Foreign and Defence Policy
4. European Defence and Security Identity
5. Western European Union

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.
3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası:

SEVA GILDIR

Tarih: 6..4..2002

ÖNSÖZ

Maastricht Antlaşması ile 'Avrupa Birliği' olarak tanımlanagelen ve özellikle 1991'den bu yana 'Avrupa Siyasal Birliği'ni oluşturmaya yönelik bir yapılanma içerisinde hem genişleyerek hem de derinleşerek bir büyüme sürecine giren Avrupa Birliği'nin ekonomik birlik olarak sağladığı başarıyı, *Avrupa'nın Birliği* olmak yönünde de sağlayabilmesi, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın da etkin bir şekilde oluşturulması ve uygulanmasına da bağlı olacaktır. Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları da bu politika alanındaki önemli konulardan birisini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği'nde Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği adlı bu çalışmamızın ortaya çıkmasında çok kişinin emeği oldu. Bu yönde bir çalışmanın yapılması öncesinde, değerli özgün fikirleriyle ışık tutan Sn. Yrd. Doç. Kadir Yıldırım ve Bölüm Başkanımız Sn. Doç. Dr. Nasır Niray'a; Çalışma sürecinde yapıcı eleştiri ve önerileriyle yol gösteren Sn. Doç. Dr. N.Kemal Öztürk'e; ve çalışmanın her safhasında büyük bir sabırla inceleyip yardım, destek ve önerilerini esirgemeyen tez danışmanım Sn. Yrd. Doç. Suavi Tuncay'a; Yüksek lisans sürecinin her safhasında olduğu gibi çalışmamızın bu düzeye gelmesi yönünde de verdiği pozitif enerjiyle bizi hep yüreklendiren Sn İbrahim Çiğdem'e ve şüphesiz derin hoşgörülerıyla hep yanımda olan eşim Şule Çıldır ve oğlum Efe Sezer Çıldır'a teşekkürü borç bilirim.

Sezai ÇILDIR

MUĞLA - 2002

ÖZET

Avrupa Birliği, gelinen nokta itibarıyla, entegrasyonun son aşaması olan siyasal birlik ve bu siyasal birliğin geleceği yani ortak bir devlet yapısının şekli ve boyutu ilgili tartışmalarla karşı karşıyadır. Avrupa Birliği'nin temel yapı taşlarından olan Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve bunun önemli bir unsuru olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, siyasal birliğin önemli bir adımını ve belirleyici bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu konudaki arayışlar, Avrupa Birliği, Batı Avrupa Birliği ve NATO arasındaki uzlaşma çabalarını kapsamaktadır ve gelecekte bu Kimliğin alacağı şekil ve içerik anılan üç örgüt arasındaki kurumsal dönüşümün özelliklerine bağlı olacaktır. Bu kapsamda, Batı Avrupa Birliği, bu Kimlik'te önemli bir rol oynayacaktır.

ABSTRACT

European Union is at the point of political integration which is the final stage of integration process and has been negotiating the future form and dimension of this political union. The Common Foreign and Security Policy, which is one of the pillars of the three-column EU structure and its essential element European Security and Defence Identity form an important phase and play a determinative role in the search for this political union. This search involves the attempts to reach an compromise between European Union, Western European Union and NATO and the future form and dimension of this Identity will depend on the structural transformation of these three entities. In this context, Western European Union will play an important role.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
BÖLGESEL ENTEGRASYON VE AVRUPA BİRLİĞİ	
I. ENTEGRASYON VE BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME.....	3
A. KÜRESELLEŞME	3
B. TRANSNASYONALİZM VE MODERNİZASYON.....	4
C. ENTEGRASYON KAVRAMI.....	6
D. ULUSLARARASI BÜTÜNLEŞMELER.....	7
II. BÖLGESEL ENTEGRASYONUN EKONOMİK BOYUTU.....	8
A. EKONOMİK ENTEGRASYON KAVRAMI	8
B. EKONOMİK ENTEGRASYONUN DAYANDIĞI TEORİLER	9
1. Gümrük Birliği Teorisi.....	9
2. İkinci En İyi Teorisi	10
3. Kutuplaşma Teorisi	11
C. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN ETKİLERİ	12
1. İçsel Ekonomiler Etkisi	12
2. Rekabet Artırıcı Etkisi.....	12
3. Yatırımları Teşvik Etme Etkisi	13
4. Teknoloji Geliştirme Etkisi	13
5. Dışsal Ekonomiler Etkisi.....	13
a. Piyasa Dışında Oluşan Dışsal Etkiler	14
b. Piyasa Sistemine Bağlı Olarak Oluşan Dışsal Ekonomiler	14
D. ULUSLARARASI EKONOMİK ENTEGRASYON AŞAMALARI.....	15
1. Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları	15
2. Serbest Ticaret Bölgeleri.....	16
3. Gümrük Birlikleri.....	16
4. Ortak Pazar.....	17
5. Ekonomik Birlikler.....	18
6. Tam Ekonomik Entegrasyonlar.....	18
III. BÖLGESEL ENTEGRASYONUN SİYASAL BOYUTU.....	18
A. SİYASAL ENTEGRASYON KAVRAMI	18

B. AVRUPA BİRLİĞİ'NE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	19
1. Fonksiyonalizm	19
2. Neo-Fonksiyonalizm	20
3. Federalizm	21
4. Hükümetlerarası İşbirliği.....	21
5. Şebeke Yaklaşımı.....	22
C. ULUSLARÜSTÜ YARATMADA KOŞULLAR	22
D. ULUSLARÜSTÜLEŞME SÜRECİ	23
1. Ekonomik Yayılma	24
2. Politik Yayılma	24
3. Sosyal Yayılma:	25
IV. AVRUPA BİRLİĞİ	25
A. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ	25
B. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİNİN ÖRGÜTLENME SÜRECİ	28
1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	28
2. Avrupa Savunma Topluluğu	30
3. Batı Avrupa Birliği	31
4. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu	32
a. Roma Antlaşması'nın Oluşum Süreci	32
b. Topluluğun Amaçları.....	35
C. AVRUPA TOPLULUKLARI VE DİĞER BİRLİKLER	36
D. TOPLULUĞUN AVRUPA BİRLİĞİ'NE DÖNÜŞME SÜRECİ.....	38
1. Beyaz Kitap (Beyaz Bildiri).....	38
2. Tek Avrupa Senedi.....	40
3. Maastricht Zirvesi	41
E. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AMAÇLARI.....	43
F. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YAPISI VE YÖNETİMİ	46
1. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi.....	47
2. Avrupa Komisyonu	48
3. Avrupa Parlamentosu	49
4. Avrupa Birliği Adalet Divanı.....	51
5. Avrupa Denetçiler Mahkemesi (Sayıştay)	52
6. Ekonomik ve Sosyal Komite.....	53
7. Avrupa Yatırım Bankası.....	53

G. AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI.....	54
1. Ortak Ticaret Politikası	54
2. Ortak Sanayi Politikası.....	56
3. Ortak Rekabet Politikası.....	57
a. Rekabet Gücü Kavramı	57
b. Rekabet Kurallarının Önemi.....	57
4. Ortak Tarım Politikası.....	59
a. Tarım Politikasının Önemi	59
b. Ortak Tarım Politikasının Amaçları:	60
5. Ortak Para Politikası.....	61
a. Para Birliği'nin Tanımı.....	61
b. Para Birliği'nin Aşamaları.....	62
ba. Birinci Aşama.....	62
bb. İkinci Aşama.....	63
bc. Üçüncü Aşama	63
6. Ortak Çevre Politikası	64
7. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası	66

İKİNCİ BÖLÜM AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ

I. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI.....	67
A. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DIŞ POLİTİKA GEREKLİLİĞİ	67
B. AVRUPA'DA GÜVENLİK ARAYIŞLARININ TEMELİ	70
C. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ	72
D. ODGP'NİN HUKUKSAL ZEMİNİ	76
E. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN AMAÇLARI	76
F. ODGP'DE KURUMSAL YAPI VE KARAR VERME SÜRECİ.....	78
G. ODGP'NİN SINIRLARI VE GELECEĞİ.....	83
II. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI.....	85
III. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ.....	88
A. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ ARAYIŞLARI.....	88
B. AVRUPA BİRLİĞİ-BAB İLİŞKİSİ.....	94
C. BAB-NATO İLİŞKİSİ.....	95
D. NATO VE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ.....	96

E. BAB'IN ROLÜNÜN GELİŞİMİ.....	100
F. BAB'IN HAREKAT KABİLİYETİNİN GELİŞİMİ	102
1. BAB'ın Operasyonel Rolü	102
2. BAB'a Tahsis Edilebilir Çokuluslu Güçler.....	104
a. Avrupa Kolordusu	104
b. Çok Uluslu Tümen (Merkezi) ÇUT(M)	104
c. Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü	105
d. Ani Müdahale Gücü	106
e. Avrupa Deniz Gücü.....	106
f. Alman/Hollanda 1. Kolordu Karargahı	107
g. İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü.....	107
G. BAB'IN GELECEĞİ	108
VI. GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ VE TÜRKİYE	109
A. TÜRK DIŞ POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ.....	109
B. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ.....	113
C. TÜRKİYE VE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ	125
1. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin Türkiye Boyutu	125
2. Türkiye'nin Jeostratejik Konumu.....	126
3. NATO Kapsamında Türkiye'nin AGSK'deki Konumu.....	128
4. Türkiye'nin Görüş ve Tutumları	130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BATI AVRUPA BİRLİĞİ

I. KURULUŞU VE HUKUKSAL ALTYAPISI	134
A. BRÜKSEL ANTLAŞMASI.....	134
B. DEĞİŞİK BRÜKSEL ANTLAŞMASI.....	135
C. MAASTRİCHT BİLDİRİLERİ	137
D. AMSTERDAM BİLDİRİSİ	138
II. BATI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YAPISI	138
A. ÜYELİK.....	138
B. BAŞKANLIK	140
III. KARAR MEKANİZMASI ORGANLARI	141
A. KONSEY	141
B. BAKANLAR KONSEYİ.....	141
C. DAİMİ KONSEY	142

D. 16'LAR ÇALIŞMA GRUBU	142
1. Eurolongterm.....	142
2. Eurocom	143
3. Batı Avrupa Lojistik Grubu.....	143
4. Konsey Transatlantik Forumu Çalışma Grubu.....	143
E. ASKERİ KOMİTELER.....	143
1. Askeri Komite	143
2. Askeri Delegates Komitesi	143
F. DAİMİ GRUPLAR.....	145
1. Konsey Çalışma Grubu	145
2. Politik-Askeri Grup	145
3. Uzay Grubu	145
4. Bütçe ve Örgüt Komitesi.....	145
5. Güvenlik Komitesi	145
6. Komünikasyon ve Bilgi Sistemleri Komitesi:.....	146
G. UZUN DÖNEM ÇALIŞMA GRUPLARI.....	146
1. Özel Çalışma Grubu	146
2. Savunma Temsilcileri Grubu	146
H. ÖZEL KONU GRUPLARI.....	146
1. Politik ve Askeri Çalışma Grubu	146
2. Akdeniz Grubu	146
3. Açık Semalar Uzman Grubu ve CFE Onay Uzmanları.....	146
IV. DESTEK VE DİYALOG ORGANLARI.....	147
A. BAB PARLAMENTERLER ASAMBLESİ.....	147
B. BATI AVRUPA SİLAHLANMA GRUBU	148
1. BASG Savunma Bakanları.....	150
2. BASG Ulusal Silahlanma Direktörleri.....	150
3. Kurmay Grubu.....	150
4. Silahlanma Sekreterliği	152
5. Avrupa Savunma Sanayi Grubu.....	152
6. Panel I. Ortak Ekipman Programları	153
7. İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi.....	153
8. Panel II. Araştırma ve Teknoloji İşbirliği	154
9. Panel III. Prosedürler ve Ekonomik Hususlar.....	154

10 Avrupa Silahlanma Ajansı	155
11.Ulusal Uzmanlar Grubu/Avrupa Silahlanma Ajansı Uzmanlar Grubu...	155
C. BATI AVRUPA SİLAHLANMA ÖRGÜTÜ.....	156
D. UYDU MERKEZİ	157
E. BAB KARARGAHI	159
F. GENEL SEKRETERLİK.....	159
G. BAB ASKERİ PERSONELİ	160
H. GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ	162
V. BATI AVRUPA BİRLİĞİ KARAR ALMA SÜRECİ.....	164
A. KARAR ALMA KOŞUL VE USULLERİ.....	164
B. KARAR ALMA SÜRECİNDE ORGANİK YAPI.....	169
C. ÜYELERİN KARAR ALMA SÜRECİNE KATILIMI	171
1. Ortak Üyeler.....	171
2. Gözlemci Üyeler	173
3. Eş Ortak Ülkeler.....	175
SONUÇ.....	177
KAYNAKÇA	180

TABLOLAR

Tablo 1: BAB Üyelik Yapısı.....	139
Tablo 2: AB ve BAB Başkanlık Sıralaması 1998-2003.....	140
Tablo 3: Batı Avrupa Birliği Yönetim Şeması	144
Tablo 4 : Batı Avrupa Silahlanma Grubu Yönetim Şeması	156
Tablo 5: BAB Personeli (Mayıs 2000 itibarıyla)	163
Tablo 6: BAB Bütçesi, Milyon Euro (Mayıs 2000 itibarıyla).....	164

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEİÖ	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Birliği
AP	: Avrupa Parlamentosu
API	: Avrupa Politik İşbirliği
APS	: Avrupa Para Sistemi
ASA	: Avrupa Silahlanma Ajansı
ASSG	: Avrupa Savunma Sanayi Grubu
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BAPG	: Bağımsız Avrupa Program Grubu
BASG	: Batı Avrupa Silahlanma Grubu
BASÖ	: Batı Avrupa Silahlanma Örgütü
BENELUX	: Belçika, Hollanda, Lüksemburg Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGG	: Birleşik Müşterek Görev Gücü
C2	: Command Control (Komuta Kontrol)
CJTF	: Combined Joint Task Force (Birleşik Müşterek Görev Gücü)
COCO	: Cooperation Opportunity Consultation Office (İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi)
COMECON	: Council For Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi)
COREPER	: Council of Permanent Representative (Daimi Temsilciler Konseyi)
ÇUT(M)	: Çok Uluslu Tümen (Merkezi)

DGs	: Directorate Generals (Genel Direktörler)
ECOSOC	: Economic and Social Comitte
EDIG	: European Defence Industry Group (Avrupa Savunma Sanayi Grubu)
EFTA	: European Free Trade Area (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)
EPB	: Ekonomik Parasal Birlik
EUROFOR	: European Force (Avrupa Gücü)
EUROMARFOR	: European Maritime Force (Avrupa Deniz Gücü)
FAWEU	: Forces Answerable to WEU (BAB'a Tahsis Edilebilir Kuvvetler)
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması)
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
Ibid.	: aynı yerde
IEPG	: Independent European Program Group (Bağımsız Avrupa Program Grubu)
IMF	: International Monetary Fund
İFDO	: İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi
KGGTİ	: Kurmay Grubu Genel Test İmkanları
LAFTA	: Latin America Free Trade Area (Latin Amerika erbest Ticaret Bölgesi)
Loc.cit.	: yukarıda belirtilen yer
NAD's	: National Armaments Directors (Ulusal Silahlanma Direktörleri)
NAFTA	: North America Free Trade Area (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi)
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NL	: The Netherlands (Hollanda)
ODGP	: Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası
OECC	: Organisation of European Economic Cooperation (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü)
OECD	: Organisation of Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OGT	: Ortak Gümrük Tarifeleri

Op. cit.	: yukarıda değinilen çalışma
OPEC	: Organisation of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
OTP	: Ortak Tarım Politikası
SACEUR	: Supreme Allied Command Europe (Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı)
SIAF	: Spanish/Italian Amphibian Force (İspanyol/İtalyan Amfibi Gücü)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UK	: United Kingdom (Birleşik Krallık- İngiltere)
USD	: Ulusal Savunma Direktörleri
WEAG	: Western European Armaments Group (Batı Avrupa Silahlanma Grubu)
WEAO	: Western European Armaments Organisation (Batı Avrupa Silahlanma Örgütü)
WEU	: Western Europeon Union (Batı Avrupa Birliği)
y.y.	: yüzyıl

GİRİŞ

Günümüzde uluslararası sistem çok hızlı değişmekte ve bu sistemin aktörlerinin rolleri de buna göre yeniden sorgulanmakta, tanımlanmakta ve aktörler de rollerini yeni koşullara adapte etme arayışlarına girmektedirler. Bireysel rollerinin dezavantaj getirebileceğini düşünen aktörler (devletler-uluslar), çeşitli yöntemlerle entegrasyonlara giderek konumlarını, güçlerini, prestijlerini bir birlik ortamı içinde toplu olarak güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Bunun en somut örneği olan Avrupa Birliği (AB), ekonomik alanda başlayan entegrasyon sürecini sosyal ve siyasal alana yönlendirerek bu olguyu tüm boyut ve unsurları ile tamamlama çabası içindedir. Siyasal alandaki bütünleşmenin en üst aşamalarından biri olan Ortak Dışişleri ve Savunma Politikası, Avrupa Birliği mimarisini oluşturan temel üçlü sütun yapısının ikinci sütunu kabul edilerek bütünleşmenin bu boyutunun derinleştirilmesi ve genişletilmesi hedeflenmektedir.

AB bütünleşmesinin bu boyutu, kaydedilen gelişmelere rağmen henüz tam kurumsallaşamamış; görev, yetki ve sorumluluklar tam olarak belirlenememiştir. Bu konudaki çalışmalar, tartışmalar ve pazarlıklar devam etmekte ve bir uzlaşma noktası aranmaktadır. Bu arayışlar bu sütun kavramının gelecekte alacağı şekli de kapsamakta; AB entegrasyon sürecine uyumlu olarak kurumsal, hukuksal temelin ve yapılanmanın boyutu üzerine projeksiyonlar yapılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, bu alandaki gelişmeleri incelemek, etki ve sonuçları üzerine bir değerlendirme yapmaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, genel olarak bölgesel entegrasyonun teori ve kavramlarını içermekte ve inceleme konumuzun dayandığı kuramsal alt yapıyı vermeyi amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimi, amaçları, organları ve ortak politikaları analiz edilmektedir.

İkinci bölüm, her şeyden önce iç içe geçmiş üç kavram olan Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin tanımlanmasını içermektedir. Burada öncelikle, bir üst politika olarak Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın tarihsel gelişimi, kurumsal ve hukuksal yapısı, amacı ve karar alma süreci incelenerek, bu

politikanın iki önemli unsuru olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin yapısal temeli verilmektedir. Buna bağı olarak, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin temel bir askeri organı olması hedeflenen Batı Avrupa Birliği (BAB) ile Avrupa Birliği ve NATO ilişkileri irdelenmekte ve BAB'ın rolünün ve kabiliyetinin gelişimi anlatılmakta ve bu kapsamda Türkiye'nin bu oluşumdaki yeri sorgulanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin muhtemel askeri kurumsal organı Batı Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimi, amaçları, hukuksal zemini, kurumsal yapısı ve karar alma süreç ve koşulları incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL ENTEGRASYON VE AVRUPA BİRLİĞİ

I. ENTEGRASYON VE BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME

A. KÜRESELLEŞME

Dünya, bilim ve teknoloji alanında baş döndürücü gelişmelere sahne olmakta, bu gelişmeler de ekonomi, ticaret, siyaset, sosyoloji ve ideoloji alanlarında büyük etkilere yol açmaktadır. Bunun sonucunda, ekonomi ve üretim ilişkileri yaygınlaşıp gelişmekte, ideolojik kutuplaşmalar çözülmekte ve liberalleşmekte, kültürler, inançlar ve idealler sınırlar aşarak benzeşmektedir. Çok genel olarak çerçevesini çizdiğimiz ve aslında birkaç yüzyıllık sürecin devamı olan bu olguya “Küreselleşme” veya “Globalleşme” denmektedir.

Küreselleşme, ya da global bütünleşme, global entegrasyon, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerir. Küreselleşme bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşan birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelir. Bu değerler iktisadi nitelikte olabildiği gibi siyasi, sosyal, kültürel özellikte de olabilir.

Amerika Birleşik Devletleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik, sosyal ve siyasi bir uluslararası yapılanmayı hedef almıştır. “Marshall Planı” çerçevesindeki yardımlar bunun bir örneğini oluşturmaktadır. A.B.D. öncülüğünde Birleşmiş Milletler Sistemi kurulmuştur. IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası iktisadi kuruluşlar ve GATT gibi düzenlemeler, dünya ekonomisinde piyasa kurallarının işlenmesini sağlayacak amaç ve hedeflerle donatılmıştır. Bu kuruluşlar, anlaşmalar ve bunların faaliyetleri çerçevesinde dünyada hem bir küreselleşme, hem de bir dayanışma ortamının sağlanması amaçlanmıştır.¹

¹ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*, Ankara, DPT, 2375-Örk-440, 1995, s.1

Küreselleşme, temelde 3 grup faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır.²

a. Destek Veren Faktörler: Bu faktörlerin başında gelişen uydu haberleşmesi, fax, elektronik mektuplaşma gibi uluslararası iletişimi imkan dahiline sokan gelişmiş telekomünikasyon sistemleri gelmektedir.

b. Hükümet Politikaları: Temelde ticaretin serbestleştirilmesi, tarife ve kotaların kaldırılması, dış finansal imkanların serbestleştirilmesi ve uluslararası sermaye akışı üzerindeki kontrollerin bertaraf edilmesi söz konusu edilebilir.

c. Şirket Stratejileri: Günümüzde şirketler, hem dış ülkelere mal ve hizmet satmakta, hem de dış ülkelerden kaynak kullanmaktadır. Özellikle, ihracat yaparak ve faaliyetlerini düşük maliyetli merkezlere kaydırmak suretiyle dış ekonomik ilişkiler kurmaktadırlar. Diğer yandan, dışta kurdukları ilişkiler yoluyla “alt işverenlerce” üretilen üretimin bazı parçalarını dışardan satın almaktadır. Böylece, küreselleşme kendiliğinden ortaya çıkan bir gelişme olduğu kadar, şirket politikalarının da bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

B. TRANSNASYONALİZM VE MODERNİZASYON

Transnasyonalizm, çoğulcu bakış açısından “devletten devlete olan ilişkilerden çok daha fazlasını içeren toplumlar arasındaki bağların önemini” vurgular.³ James Rosenau, transnasyonalizmi, “uluslararası ilişkilerin devletler tarafından yürütüldüğü ve olayların oluşumunda önemli etkileri olan veya olabilen bireyler, gruplar ve toplumlarca desteklenen işlemler” olarak görmüştür.⁴

Modernizasyon, teknolojik ve endüstriyel gelişmeler ve onun sonucunun gerektirdiği sosyal, ekonomik ve politik gereklilikleri yerine getirme olarak tanımlanmaktadır.⁵ Bu görüşün taraftarları, doğanın daha çok kontrolüne, ulaşım ve iletişimde önemli gelişmelere, endüstriyel devrim vasıtası ile toplu tüketim artışını mümkün kılan bilimsel teknolojiye kolonizmin bir mirası olarak global bağların gelişmesine ve dünyaya Avrupalı tarzda diplomatik ve politik ideolojilerin yayılmasına işaret etmektedir.

² İstanbul Ticaret Odası, *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İstanbul, İTO, 1996-32, 1996, s.17

³ Viotti, Kauppi, *International Relation Theory (Realism, Pluralism, Globalism)*, 3rd Edition, London, Macmillan Publishing Company, 1987, s.205

⁴ James Rosenau, *The Study of Global Interdependence, Essay on the Transnationalisation of World Affairs*, New York, Nichols, 1980, s.1

⁵ Viotti, Kauppi, loc.cit.

Milli egemenlik ve geleneksel devletçilik gibi kavramları devam ettirmek, sermaye hareketleri ve ekonomik ilişkiler, sınırlar aştıkça artık daha zor hale gelmiştir. İdealler, sermaye iş gücü, teknoloji, mal ve hizmetler, bir coğrafi alandan diğerine kaydıkça sınırlar daha çok geçirgen olmaktadır.

Realistlerin devletleri birbirine çarpan bilardo topları gibi görmelerine karşın, çoğulcular için devlet, bir kafes veya örümcek ağı şeklinde tasvir edilmektedir. Uluslararası ilişkileri, anarşik bir ortamdaki devletler ve onların etkileşimleri olarak görmek yerine, örümcek ağı tasvirinin sadece, politik ve coğrafi sınırlardan ibaret olmayan daha karmaşık bir sistem olduğunu iddia ederler. Ayrıca çokuluslu şirketler, terörist gruplar, uluslararası bankalar gibi devlet dışı aktörler, Ortak Pazar, BM, NATO, Afrika Birliği gibi uluslararası organizasyonlar arasındaki etkileşimler de sisteme dahildir. Örümcek ağı tasviri, aynı zamanda göç, turizm, iletişim ve ticaret akışı gibi etkinlikleri de kapsar.⁶

David Mitrany, transnasyonel bağların nasıl uluslararası entegrasyona ve aşırı milliyetçilikteki azalmanın nasıl kararlı bir uluslararası barışa yol açabileceğini araştırmakla ilgilenerek, özel bir teknik ve fonksiyonel alandaki başarılı işbirliğinin diğer ilgili alanlarda da işbirliğine yöneltebileceğini vurgulamıştır.⁷ Hükümetler, bu tür işbirlikçi gayretlerden sağlanacak ortak faydaların yayılmasını teşvik edebilecek ve hatta izin verebileceklerdir. Buna göre, bütün tarafların teknik alandaki işbirliğinin artmasından dolayı devletler ve toplumlar hızla bütünleştiklerinden, bu fonksiyonel bağları koparmanın maliyeti yüksek olacak ve liderler bunu yapmadan önce her şeyi enine boyuna hesaplamak zorunda kalacaklardı.

Mitrany, özellikle, ekonomik birleşmenin, politik bütünleşmenin gelişmesine nasıl katkıda bulunabileceğini, açıkça vurgulamıştır. Bundan dolayı bazı realistlerin uluslararası ilişkileri sıfır kazançlı oyun (zero-sum game), yani birinin kazandığını diğeri kaybeder olarak görme eğilimlerinin aksine, Mitrany, uluslararası ilişkileri bütün oyuncuların fayda elde edebileceği değişken (variable) veya artı-toplam oyunu (positive-sum-game) olarak görmüştür.⁸

⁶ Ibid., s.206

⁷ David Mitrany, "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, No:3, July-1948, s.350-363

⁸ Ibid.

C. ENTEGRASYON KAVRAMI

Entegrasyon (integration) kelimesi, Latince'deki "integratio" kelimesinden türetilmiş ve eskiden yenileştirme anlamında kullanılmıştır.⁹ Günümüzdeki anlamda ise, ilk kez 1620 yılında İngiliz Oxford sözlüğünde kullanıldığını görmekteyiz.¹⁰ Kelimenin bu anlamdaki Türkçe karşılığı, "bütünleşmedir". 1930'lu yıllarda Avrupa'da liberal ekonomistler tarafından, bütünü çözümlenmesi anlamında (disintegration) ekonomi literatüründe kullanılmıştır.¹¹

Daha sonraki yıllarda, Harold van Buren Cleveland, Ben T. Moore ve Charles P. Kindleberger gibi ekonomistler tarafından 1947 yılında, Avrupa'nın ekonomik kalkınması ile ilgili yazılan bir raporda, ekonomik açıdan bir Avrupa'dan söz edilmiştir.¹²

Entegrasyon kelimesinin ilk resmi kullanımı, 31 Ekim 1949 tarihinde Avrupa İşbirliği Konseyi'nde, Ekonomik İşbirliği İdaresi Başkanı Paul Hoffman tarafından verilen "Batı Avrupa'nın Entegrasyonu" konulu bir tebliğde görülmektedir.¹³

Ekonomik entegrasyon ve ekonomik işbirliği kavramları iktisatçı ve politikacılar tarafından birbirinin yerine sık sık kullanılan iki terimdir. Hatta bazen ekonomik işbirliği entegrasyonun ilk safhası mı, yoksa genel ifadesi midir, şeklinde sorulabilmektedir. Bu kavramların birbirleriyle çok yakın ilişkisi vardır.¹⁴

- Entegrasyon süreci, genellikle bir bölgenin oluşumuna yol açmaktadır. Bölgecilik, coğrafi bütünlüğü olan ülkeler arasında iç bağımlılık olarak tanımlanabilir. Ekonomik işbirliği, coğrafi olarak bir bölgeye dayanmak zorunda değildir. Fakat bölgesel projelerle oluşturulan işbirliği, entegrasyonun bir türü olarak düşünülebilir.

- Entegrasyon, ekonomik yapılarda önemli ölçüde değişikliklere neden olmasına ve yeni ekonomik yapılar oluşturmaya rağmen, ekonomik işbirliğinin böyle değişiklikler ortaya koyması zorunlu değildir.

⁹ F. Machlup, *A History of Thought on Economic Integration*, New York, 1977, s.1

¹⁰ *The Oxford English Dictionary*, Vol. V, Reprinted in Great Britain, 1978, s.367

¹¹ F. Machlup, op.cit., ss. 4-6

¹² Ibid. s.10

¹³ Ibid. s.11

¹⁴ Emin Ertürk, *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1991, s.7

- Entegrasyon, işbirliğinin aksine. sosyal ve ekonomik alt yapıları birbirine yakın olan ülkeler arası oluşabilirken, işbirliğinde böyle bir zorunluluk yoktur. Ayrıca ulusal düzeyde entegrasyon sağlanmadan uluslararası entegrasyona geçmek ekonomik entegrasyonunun başarısını engeller.

- Entegrasyonda uluslarüstü bir otorite ülkeler adına karar alma durumunda iken ve bunu toplumsal “faydayı” maksimize etmek, iktisadi kaynakları karşılıklı harekete geçirmek amacıyla yaparken, ekonomik işbirliğinde ulusal hakimiyet korunarak sınırlı ekonomik ilişkiler kurulmaktadır.

D. ULUSLARARASI BÜTÜNLEŞMELER

Bölgesel bütünleşmenin en iyi bilinen teorisyenlerinden Ernst Haas, bütünleşmeyi, “bir çok farklı ulusal aktörün politik unsurlarının sadakatlerini, beklentilerini daha önceki sahipleri olan ulusal devlet veya kuruluşlardan yeni bir merkeze doğru kaydırmaya ikna edildikleri” bir işlem olarak tanımlamıştır.¹⁵ Haas, Mitrany’den farklı olarak, teknik girişimlerin politikadan ve refahın güçten ayrılmasını reddetmiştir. Bütünleşmenin olması için, bunun politik seçkin tabakaca faydalı olduğunun anlaşılması gerektiğini iddia etmiştir.

Haas, Fransa’da Charles de Gaulle tipindeki milliyetçi kökenli liderler sebebiyle, bölgesel bütünleşmelerin istenilen seviyeye ulaşamadığını belirttikten sonra, organize aktörlerin de büyük bir sosyal karmaşa içinde ve çalkantılı dönemden geçtiklerini vurgulamış ve “her biri uyumlu olmayan değişik amaçları takip ederler ve her biri, aralarındaki değiş-tokuştan emin değildir. Her bir unsur, diğerleri ile karşılıklı bağımlılık şebekesine bağlıdır. Bunun yanında hedeflenen amaçlardan hiçbiri, diğeri ile işbirliği olmadan başarılamaz” demiştir.¹⁶

Bütünleşme ile ilgili yazılar, dünya politikasının yapısı üzerinde önemli görüşler sunmuş ve uluslararası ilişkilerin çoğulcu tasvirinin gelişmesine şu şekilde katkıda bulunmuştur:¹⁷

- Bu yaklaşım, devleti, ekonomik, sosyal ve teknik çıkar gruplarının arkasına yani ikinci plana itmiştir.

¹⁵ Ernst B. Haas, *The Unite of Europe*, Stanford CA, Stanford University Press, 1958, s.16

¹⁶ Ernst B. Haas, “Turbulent Field and the Theory of Regional Integration”, *Integration Organization* 30, No: 2, Spring-1976, s.176

¹⁷ Viotti, Kauppi, op.cit., s.209

- Bu yaklaşım, ulusal devleti parçalar ayırmış, bürokrasiler ve elitler şeklinde oluşan parçalar halinde incelenmiştir.

- Bütünleşme teorisyenleri, politik organizasyonun ulusal devletten başka hangi şekilde oluşacağı sorusunu cevaplandırmaya çalışmışlardır.

Bütünleşme teorisyenleri, uluslararası işbirliğinin kolaylaştırılabileceği koşulları analiz etmeye çalışmışlardır. Askeri ve güvenlik konuları, uluslararası ilişkilerde tek gündem maddesi değildir. Ekonomik, sosyal ve refah konuları da bütünleşme konuları olarak ele alınıp incelenmiştir.

II. BÖLGESEL ENTEGRASYONUN EKONOMİK BOYUTU

A. EKONOMİK ENTEGRASYON KAVRAMI

Ekonomik entegrasyonu, C.P. Kindleberger, “üretim faktörleri fiyatlarının eşit bir duruma getirilmesi” olarak,¹⁸ Jan Tinbergen, “uluslararası ekonomik entegrasyon, uluslararası ekonomik işbirliğinin optimumlaştırılmasıdır”¹⁹ şeklinde tanımlamıştır.

Myrdal’a göre günümüzdeki anlamıyla entegrasyon, “ekonomik ve sosyal hayattaki gelişme ile çok yakında ilgilidir”. Bu nedenle fırsat ve imkanlarda eşitlik sağlanmadığı sürece tam anlamıyla bir ekonomik entegrasyondan söz edilemez. Myrdal, klasik anlamda entegrasyon kavramının, yerini modern dinamik entegrasyon kavramına bıraktığını açıklayarak, bir ülkenin veya bölgenin diğer ülke ve bölgeler aleyhine gelişebildiği bir entegrasyonun tam anlamıyla entegrasyon sayılamayacağını belirtmektedir.²⁰

Paul G. Hoffman’a göre ekonomik entegrasyon, malların ülkeler arasındaki serbest dolaşımını engelleyen miktar kısıtlamalarının, ödemelerin akışına konan parasal engellerin ve bütün tarifelerin ortadan kaldırıldığı tek, geniş bir pazarın kurulmasıdır.²¹

Ekonomik entegrasyonlar teoride çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmekte ve uygulamada da değişik birleşme türleri ile karşılaşılmaktadır. Farklı tanımlara

¹⁸ C.P. Kindleberger, *Uluslararası İktisat*, Çev. Necdet Serin, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s.223

¹⁹ J. Tinbergen, *International Economic Integration*, Amsterdam, Elsevier Publishing Co., 1965, s.5

²⁰ G. Myrdal, *An International Economy*, London, Routledge and Kegan Ltd., s.10

²¹ Rıdvan Karluk, *Ekonomik Birleşmeler Yönünden Türkiye'nin AET Üyeliği ve Sanayileşme Sorunu*, Eskişehir, 1976, s.2

rağmen, konu ile ilgilenen iktisatçılar bazı temel noktalarda anlaşmaya varabilmişlerdir. Üzerinde anlaşmaya varılan noktalar şunlardır:

- Ekonomik entegrasyon olgusunun temeli, işbölümüne dayanmaktadır.
- Ekonomik entegrasyonun ileri aşamalarında mal, hizmet ve üretim faktörlerinin, serbest bir şekilde hareket etmesi hedeflenmektedir.
- Ekonomik entegrasyon, serbestçe hareket eden mal, hizmet ve üretim faktörlerinin, bölgede dengeli bir şekilde dağılımını öngörmektedir.

İktisatçıların üzerinde görüş birliğine vardıkları diğer bir konu, ekonomik entegrasyonun aşağıda belirtilen şekillerde görüleceğidir:

- Bir ülke sınırları içinde farklı bölgelerin entegrasyonu sonucunda ortaya çıkan “ulusal entegrasyon”.
- Bir bölgede yaşayan ülkelerin entegrasyona gitmeleri sonucunda ortaya çıkan “uluslararası ekonomik entegrasyon”.
- Farklı uluslararası ekonomik entegrasyon ve bölgesel grupların birleşmesi ve bir ekonomik ve politik birime dönüşmesini amaçlayan “Dünya entegrasyonu”.

B. EKONOMİK ENTEGRASYONUN DAYANDIĞI TEORİLER

1. Gümrük Birliği Teorisi

Gümrük Birliği Teorisi ilk olarak Jacop Viner tarafından ortaya atılmıştır. Ekonomik entegrasyon türleri arasında, gerek uluslararası ekonomik teoride ve gerekse uygulamada kendine özgü bir yer tutmaktadır. Viner’e göre tam bir gümrük birliğinden söz edilebilmesi için üç şartın gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.²²

Bunlar:

1. Gümrük birliğine üye olan bütün ülkeler arasındaki tarifelerin ortadan kaldırılması.
2. Gümrük birliğine dışarıdan yapılacak ithalata tek bir tarifinin uygulanması.
3. Gümrük gelirlerinin üye ülkeler arasında, önceden belirlenmiş kurallara göre bölüştürülmesi.

²² Jacop Viner, “The Customs Issue”, *Carnegie Endowment for International Peace*, 1950, s.3

Viner'in öngördüğü bu şartlar statik niteliktedir. Statik etkiler, ekonomik yapı ve teknoloji sabit kalmak kaydıyla, serbest ticaretin, kaynakların yeniden dağılımını sağlaması dolayısıyla ortaya çıkan etkileri gösterir.

2. İkinci En İyi Teorisi

Tam rekabet ve serbest ticaret, dünya refahının en yüksek düzeye çıkartması bakımından “en iyi” politikadır. Tam rekabetin önemli varsayımlardan birisi özel maliyet ve sosyal maliyet veya özel fayda ve sosyal fayda arasında bir farklılık bulunmamasıdır. Yani piyasa fiyatları bir mal veya hizmetin hem özel şahıslara, hem de topluma olan maliyet veya kazancını göstermektedir, bunların arasında bir sapma söz konusu değildir.

Bu varsayım çoğu zaman gerçekleşmemektedir. Çünkü, uygulamada özel monopollerin, hükümet müdahalelerinin veya üretimdeki dışsallıklarının sonucunda, özel ve sosyal (toplum açısından) maliyet ya da kazançlar arasında bir farklılık bulunmaktadır. Tam rekabet koşullarının gerçekleşmediği böyle bir ortamda yalnızca ticareti serbestleştirmenin üretim ve tüketimde Pareto optimumu sağlaması kesin değildir.

Hükümetlerin böyle bir dünyada sosyal ve özel fiyatlar arasında farklılık yaratacak müdahalede bulunmamaları (serbest ticaret) “birinci en-iyi-politika”dır. Ancak bu sağlanmazsa, o takdirde, mevcut piyasa aksaklıklarını dengeleyecek başka müdahaleci önlemlerin alınması (örneğin yeni gümrük tarifesi konulması gibi) ikinci-en-iyi politika olabilir. İkinci En İyi Teorisi, tam rekabetin bütün ekonomiye egemen olmadığı durumların incelenmesini konu edinir. Bir başka tanımla, tam rekabet dengesinde gerçekleşmesi umulan ekonomik dengenin meydana gelmemesi halidir. Teorinin en önemli sonucu, ekonominin diğer sektörlerinde tam rekabet denge pozisyonuna erişemiyorsa, ekonominin diğer sektörlerde tam rekabet denge pozisyonu optimal olmayabilir. Bu şartlar altında optimalite, ekonominin diğer sektörlerinden tam rekabet pozisyonunda sapma gösterilen pozisyonların benimsenmesini gerektirir.²³

İkinci-en iyi-teori (theory of the second best) dış ticarete koruyuculuğa destek sağlayan bir düşünce şeklidir. Bu teorinin en yaygın kullanım aracı alanı gümrük

²³ Demir Demirgil, *Ekonomi Ansiklopedisi*, Cilt II., İstanbul, Paymaş Yayınları, 1983, s.626

birlikleridir. Çünkü burada tüm kısıtlamalar kaldırılmadan sadece bazılarının kaldırılması yoluna gidilmektedir. Teoride önce özel ve sosyal fiyatlar arasında farklılığa yol açan piyasa aksaklıklarının giderilmesi üzerinde durulur, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise ikinci-en-iyi politikaların uygulanması önerilir.

3. Kutuplaşma Teorisi

Farklı gelişme düzeylerinde bulunan ülkelerin, serbest mal ve faktör hareketlerine dayanan bir iktisadi birlik kurmaları durumunda, serbest piyasa düzeni bu bölgeler arasında gelişme dengesizliğini artıracak biçimde kümülatif (yığımlı) hareketlere yol açabilir. Böylece zengin ülkeler daha zengin, fakir ülkeler de daha fakir bir duruma gelebilirler. İsveçli İktisatçı Gunnar Myrdal tarafından ortaya atılan bu görüş kutuplaşma (polarization) teorisi diye bilinmektedir.

Ülkeler arasında tarihi ve doğal nedenlerle gelişme farklılıkları vardır. Bir kısım ülkeler teknoloji ve sermaye birikimi açısından diğerlerine oranla daha ileri durumdadır. Gelişmesini henüz tamamlamamış ülkelerin bu gibi ülkelerle bir gümrük birliği kurarak serbest ticaret ilişkilerine girişmelerinin kendileri açısından sakıncası olabilir. Bunun ilk nedeni, az gelişmiş ülkede yeni kurulan sanayilerin ileri ülkelerin rekabetine dayanmamasıdır. İkinci bir neden de, az gelişmiş ülkelerdeki vasıflı emek ve sermaye gibi kıt faktörlerin sağladıkları yüksek gelirler dolayısıyla, ileri ülkelere göç etmek istemeleridir.

Kutuplaşma teorisi, yalnız ülkeler arası ticarete değil, aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında, gelişme farklarının bulunması durumunda da kendini gösterebilir. Birçok ülkede bölgeler arasında önemli gelişme farkları vardır. Serbest piyasa ekonomisi altında, geri kalmış bölgelerdeki kaynaklar gelişmiş bölgelere göç etmekte ve böylece ülkede birtakım “gelişme kutupları” oluşmaktadır. Bu gibi farklılıkları önlemek için hükümetler piyasa mekanizmasını serbest işleyişine müdahale ederek bölgesel kalkınma planları uyguluyorlar. Ancak uluslararası alanda sorunun çözümü bundan çok daha güçtür.²⁴

²⁴ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat*, İstanbul, Güzem Yayınları, 1991, s.356

C. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN ETKİLERİ

Ekonomik kalkınma ile birlikte, üretim miktar ve kalitesi ile teknolojik seviyenin gelişimine bağlı olarak, mal ve hizmet üretim potansiyeli artmaktadır. Bunun dışında, ekonomik entegrasyonla genişleyen piyasa imkanları entegrasyona giden ekonomilerin dar pazarlarını genişleterek ölçek ekonomilerden yararlanmasına yol açmaktadır. Genişleyen piyasa şartlarında yapılan üretim, büyük çaplı üretimin sağlayacağı tasarruflardan yararlanacağı için ekonomide içsel ve dışsal tasarrufların doğmasına yol açmakta ve yatırımları daha çekici kılmaktadır.²⁵

1. İçsel Ekonomiler Etkisi

Belirli bir üretim hacmine ulaşan bir firma daha az girdi kullanarak daha fazla çıktı elde edebiliyorsa, bu firma içsel ekonomilerden yararlanmaktadır. Buradan yola çıkarak içsel ekonomileri, ölçeğe göre artan verimler (increasing returns to scale) veya başka bir deyişle ölçeğe göre azalan maliyetler (decreasing costs to scale) şeklinde tanımlayabiliriz.

Ülkelerin ekonomik entegrasyona gitmeleri sonucunda ortaya çıkan geniş piyasa daha önce bir çok mal için optimum büyüklükte olmayan piyasaların optimumuna ulaşmasına imkan tanıyarak üretim yapan firmaların içsel ve dışsal ekonomilerden yararlanmalarına ve ekonomilerin önemli ölçüde içsel tasarruflar yaratmasına yol açabilecektir. Diğer taraftan pazar genişlemesi, kaynak dağılımının iyileşmesine ve dolayısıyla ticaretin artmasına sebep olabilecektir. Ayrıca arz ve talep yönünden küçük piyasalarda görülen sınırlayıcı koşulların azalması ekonomik birimler arasındaki rekabetin artmasına yol açacaktır.

2. Rekabet Artırıcı Etkisi

Birlik içinde dış ticaret kısıtlamalarının kaldırılması, yerli üreticileri dış piyasa rekabetiyle karşı karşıya getirir. Böylece, verimliliği düşük firmalar piyasadan çekilmek zorunda kalırlar. Ancak dış rekabete dayanacak kadar verimli çalışan firmalar faaliyetlerini sürdürebilirler. Dolayısıyla, buldukları iş kesiminde faaliyetlerine devam etmek isteyen düşük verimli sanayiler, yeni yöntemlere adapte olmaya, üretim, planlama, yönetim ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinde yüksek

²⁵ Erol Manisalı, *Uluslararası Ekonomi*, İstanbul, Sermet Matbaası, 1971, s.41

derecede kalifiye elemanlar çalıştırmaya zorlanacaklardır. Rekabetin artması, piyasada üretilen ürün kalitesinin yükselmesi ve fiyatların ucuzlamasına neden olmaktadır.

3. Yatırımları Teşvik Etme Etkisi

Ekonomik entegrasyonun, kaynakların etkinliğini artırdığını daha önce ifade etmiştik. Kaynakların etkinliğinin artması milli gelirin büyümesine ve dolayısıyla tasarruf ve yatırımların yükselmesine sebep olacaktır. Gümrük birlikleri, yatırımcıların risklerini azaltır ve karları yükseltir. Piyasanın büyüklüğü, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına, üretim imkanlarının ve sermayenin marjinal etkinliğinin artmasına yol açarak, yatırım harcamalarında bir artış meydana getirebilmektedir.

4. Teknoloji Geliştirme Etkisi

Dinamik entegrasyon teorisini geleneksel gümrük birliği teorisinden ayıran en önemli özelliklerden biri de teknoloji geliştirme etkisidir. Entegrasyonun yaratacağı rekabet artışı etkisi verimliliğin artmasına ve ekonomik büyümenin hızlanmasına yol açacağını belirtmiştik. Verimlilik artışı ve büyüme ise teknolojik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik entegrasyon sermaye yoğun üretim tekniklerine ortam hazırlarken teknik araştırmalar, faktörlerin etkinliğinin artmasına yol açmaktadır. Kaynak dağılımını etkileyen teknolojik araştırmalar, ölçekten yararlanma olanağını sağladığı gibi genişletilmiş bir piyasa daha ileri teknik araştırmalara yol açmaktadır. Ölçeğin büyümesi ise araştırma-geliştirme harcamalarının ve dolayısıyla verimliliğin yükselmesine neden olmaktadır.

5. Dışsal Ekonomiler Etkisi

Dışsal ekonomiler kavramı ilk A. Marshall tarafından kullanılmıştır²⁶. Daha sonra tartışmalara konu olan ve birçok anlamda kullanılan bu kavramı, Scitovsky'nin tanımına uyararak genel anlamda, bir üreticinin diğer bir üreticiye yapmış olduğu karşılıksız yararlar veya kayıplar şeklinde tanımlamak mümkündür.²⁷

²⁶ A. Marshall, *Principles of Economics*, 8th Ed., New York, The Macmillan Co., 1948, ss.226- 271-317, 318- 615

²⁷ T. Scitovsky, *The Economics of Underdevelopment*, JPE, 1954, s.295

Ekonomik entegrasyonun yaratacağı geniş piyasanın sağladığı büyük çap üretim imkanları, sanayilerin optimum ölçüğe doğru büyürken, içsel ve dışsal ekonomilerden yararlanmalarını sağlayacaktır.

İçsel ekonomiler nedeniyle bir firma veya sanayi dalında meydana gelen gelişme, diğer firma ve sanayi dallarında da dışsal ekonomilerin doğmasına yol açabilmektedir. Firma veya sanayide meydana gelebilecek bir gelişme nedeniyle oluşan dışsal ekonomiler de, başka birimlerde ölçek ekonomilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Dışsal ekonomileri ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

a. Piyasa Dışında Oluşan Dışsal Etkiler

Piyasa dışında oluşan dışsal ekonomiler, teknolojik bilgi düzeyindeki yükselme, kalifiye işgücü ve teknik elemen arzı gibi piyasa mekanizması ve fiyat sistemiyle doğrudan bir bağlantısı olmayan değişimleri içermektedir.

b. Piyasa Sistemine Bağlı Olarak Oluşan Dışsal Ekonomiler

Piyasa sistemine bağlı olarak ortaya çıkan dışsal ekonomiler, piyasadaki arz, talep ve fiyat düzeyindeki değişimlere bağlı olarak oluşmaktadır. Bir firma veya sanayide meydana gelen değişimler, firmalar arasındaki girdi-çıktı bağlantısından dolayı arz, talep ve fiyatların değişmesine yol açarak diğer sanayi dallarını da etkileyecektir. Bundan, diğer firmalar kazanç sağlayabilecekleri gibi zarara da uğramaları mümkündür.

Piyasa sistemine bağlı olarak oluşan dışsal ekonomileri arz ve talep yönünden ikiye ayırmak mümkündür. Arz yönünden oluşan dışsal ekonomiler ise, bir firmada meydana gelen değişikliklerin diğer firmaları etkilemesi ve sanayilerin birbirleri üzerinde yaratacakları olumlu veya olumsuz etkiler olarak tanımlanabilir. Talep yönünden oluşan dışsal ekonomiler ise, bir sanayi dalında meydana gelen genişleme sonucunda artan gelir düzeyinin, piyasada diğer sanayi dallarında üretilen mallara karşı talebin üzerinde olumlu bir etki yaratması şeklinde tanımlamak mümkündür. Burada görüldüğü gibi, sanayi içinde herhangi bir değişiklik olmadığı halde uyumlu bir talep yaratılmış olacaktır.²⁸

²⁸ Canan Balkır, Muzaffer Demirci, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Topluluğu*, İstanbul, 1989, s.9

D. ULUSLARARASI EKONOMİK ENTEGRASYON AŞAMALARI

Ekonomik entegrasyona giden ülkeler, amaçladıkları birleşme, yakınlaşma derecesi ve yoğunluğuna göre değişik aşamalardan geçebilirler. Uluslararası ekonomik entegrasyon aşamalarını kesin bir şekilde birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü, her aşama bir sonraki aşamaya geçmek için hazırlayıcı ve aynı zamanda zorlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte, ekonomik entegrasyona giden ülkeler, belli bir aşamaya gelindikten sonra durabilirler veya tek bir siyasi varlık durumuna gelinceye kadar entegrasyona devam edebilirler.

Söz konusu aşamalar, birçok iktisatçı tarafından değişik şekilde sınıflandırılır. Örneği, Bela Balassa, bu aşamaları, serbest ticaret bölgeleri, gümrük birlikleri, ortak pazar, ekonomik birlikler, tam ekonomik entegrasyonlar şeklinde sıralamıştır.²⁹ H. G. Johnson ise serbest ticaret bölgelerini gümrük birliği ile aynı anlamda kullanarak daha dar anlamlı bir ayırım yapmıştır.³⁰ Türkçe literatürde uluslararası ekonomik entegrasyon aşamaları olarak B. Üstünel, iktisadi işbirliği, serbest ticaret bölgesi, tarife birliği, gümrük birliği, iktisadi entegrasyon şeklinde bir sıralama yapmıştır.³¹ Ahmet Gökdere ise, iktisadi işbirliği anlaşmaları, serbest ticaret sahaları, tarife birlikleri, gümrük birlikleri, iktisadi kaynaşmalar şeklinde bir sıralama ve ayırım yapmıştır.³²

Söz konusu aşamaları, en basit entegrasyon çabasından tam ekonomik entegrasyona doğru altı aşamaya ayırarak inceleyebiliriz:

1. Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları

Uluslararası ekonomik entegrasyona giden yolda, ilk adım sayılabilecek ekonomik işbirliği anlaşmaları uluslararası ticarete yapısal bir değişiklik kazandırmaktan ziyade mevcut ticaret hacmini esas aldığı için uluslararası ekonomik entegrasyonun ilk aşamasıdır. Bu aşamada ekonomik ilişkiler zayıftır. Ekonomik entegrasyon doğrultusunda ilk adımlar atılmaktadır.³³

²⁹ Bela Balassa, *The Theory of Economic Integration*, Amsterdam, 1982, s.2

³⁰ H. G. Johnson, *Money Trade and Economic Growth*, London, George Allen and Unwin Ltd., 1962, s.46

³¹ B. Üstünel, *Milletlerarası İktisadi Birleşmeler Teorisi*, Ankara, 1960, s.10

³² Ahmet Gökdere, *Az gelişmiş Ülkelerarası İktisadi Birleşmeler*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1969, s.7

³³ İbrahim Eriş, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Devletlerin Egemenliği*, HDTM, Araştırma İnceleme Dizisi, No:17, Ankara, 1993, s.8

Bu tür anlaşmalarda en önemli amaçlar, ekonomik işbirliğine taraf olan ülkeler arasındaki ticaret hacminin artırılması, uluslararası ticarete ait çeşitli engellerin ortadan kaldırılması ve bu alandaki kontrollerin indirilmesi şeklinde ifade edilebilir.

Bazı ticaret anlaşmaları teknik nitelikte olup, taraf ülkelerce uygulanacak ilkeler belirlenir. Örneğin, patent hakları, standardizasyon, uluslararası haberleşme, ulaştırma gibi ve bu anlamda, bir ekonomik entegrasyon ve işbirliği şeklini de ortaya koyar.

Bazı ticaret anlaşmaları da uluslararası ticarete mevcut olan çeşitli engelleri azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak veya yeni ticaret engellerinin konulmasını önlemek amacıyla güderler. Buna GATT, OECD ve UNCTAD gibi uluslararası örgütler bünyesinde yapılan anlaşmalar örnek gösterilebilir.

2. Serbest Ticaret Bölgeleri

Uluslararası ekonomik entegrasyonun bu aşamasında, üyeler, aralarındaki ticareti kısıtlayan veya engelleyen tarife ve kota gibi sınırlamaları ortadan kaldırmayı, ürettikleri mal ve hizmetlere ilişkin ticareti serbestleştirmeyi ve ortak bir pazar yaratmayı amaçlarlar.

Ancak, bu aşamada üyeler birlik dışında kalan ülkeler karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulama yükümlülüğü altına girmeyecekleri gibi, üye ülkeler arasında, mal ve hizmetlerin serbest hareketi için yaratılan ortak pazar da üretim faktörlerinin girişine açık değildir. Dolayısıyla, her üye ülkenin kendisinin belirlediği bağımsız ekonomi politikası bulunmakta ve bölge dışında kalan ülkeler karşı benimsediği ekonomi politikası doğrultusunda istediği kısıtlamaları uygulayabileceklerdir. Başka bir deyişle, uluslararası ekonomik entegrasyonun bu aşamasında, ekonomi politikalarının ve kurumlarının uyumlaştırılması ve birliği söz konusu değildir. Günümüzde, bu tür ekonomik entegrasyona örnek olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ve Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesini (LAFTA) gösterebiliriz.

3. Gümrük Birlikleri

Gümrük birlikleri tarihte en çok görülen ekonomik bütünleşme şeklidir.³⁴ 1833'te Prusya'da kurulan Alman Gümrük Birliği (Zolverein) ile Belçika, Hollanda

³⁴ Canan Balkır, Muzaffer Demirci, op.cit., s.11

ve Lüksemburg arasında 1948'de kurulan Benelux gümrük birlikleri en gelişmiş örneklerini teşkil eder.

Uluslararası ekonomik entegrasyonun bu aşaması, serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş kapsamlıdır. Bu aşamada serbest ticaret bölgesindeki koşullara ek olarak, birliğe üye ülkeler arasındaki ticaretin tamamen serbest bırakılması ve buna karşı birliğe üye olmayan ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin uygulanması söz konusudur.

Gümrük birliğinde, birliğe üye ülkelerin serbest bir ticaret politikası izleme olanakları sınırlandırılmış olduğundan, bu tip bir ekonomik birleşme, serbest ticaret bölgesine nazaran daha ileri bir ekonomik yakınlaşma derecesini ifade etmektedir.³⁵

4. Ortak Pazar

Bu aşamada, gümrük birliğinin unsurlarında ek olarak, birliğe üye ülkelerce oluşturulan ortak pazarda malların yanı sıra, emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinde herhangi bir kısıtlama ile karşılaşmadan rahat bir şekilde hareket edebilecekleri bir ortam sağlanmış olmaktadır. Ortak pazarda, işgücünün serbest dolaşımını yanı sıra, hizmet ediniminin yani bağımsız iş kurma ve çalışmanın da hem de tüzel kişiler için serbestleştirilmesi gerekir.³⁶

Ayrıca döviz kontrolü, lisans, gümrük formaliteleri, ulusal sağlık ve çevre ile ilgili farklı ulusal norm ve düzenlemeler gibi tarife dışı engellerin ortak pazar içinde kaldırılması gerekmektedir ve üyeler, üretim faktörlerinin serbest dolaşımını belirli ekonomik, mali ve sosyal politikaların uyumlaştırılması koşuluyla birlikte sağlamak zorundadır.³⁷ Ancak şunu belirtmekte yarar vardır ki, bazı durumlarda üye ülkelerin uygulayacağı politikalar söz konusu "politikaların uyumlaştırılması" çabası dışında olup üye ülkelerin tercihlerine bağlı olmaktadır. Örneğin, üye olmayan ülkelere karşı izlenecek üretim faktörlerinin serbest dolaşımı ile ilgili, ortak pazarın her üyesi kendi ulusal politikaları doğrultusunda hareket edebileceği gibi, bu konuda ortak politikalar da tespit edilip uygulanabilir. Bunun gibi, ortak pazarın her üyesi, birlik dışı bir sermayenin kendi ülkesine giriş koşullarını bağımsız olarak belirleyebileceği gibi, birlik için geçerli olacak ortak koşullarda da anlaşmaya varabilirler.

³⁵ Rıdvan Karluk, *Ekonomik Birleşmeler...*, op.cit., s.4

³⁶ Ibid., s.13

³⁷ Ibid.

5. Ekonomik Birlikler

Ekonomik birliklerde, ortak pazarın bütün unsurlarına ek olarak ekonomik ve sosyal politikaların uyumlaştırılması ve birleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası ekonomik entegrasyonun bu aşamasında ekonomi politikası, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından saptanıp ulusal devletlerce uygulanır. Bu konuda en başarılı örnek olarak Avrupa Topluluğu'nu göstermek mümkündür. AT, ortak gümrük tarifeleri uygulamasından sonra para, maliye ve sosyal politikalar konusunda da, ortak ilkelere göre hareket etmeye başlayarak, ortak pazar aşamasından ekonomik birlik aşamasına geçmiş olmaktadır.

6. Tam Ekonomik Entegrasyonlar

Uluslararası ekonomik entegrasyon olgusunun son aşamasını ifade eden Tam Ekonomik Entegrasyon, ekonomik birliğin unsurları ile birlikte, ulusal paraların tam ve geri dönülmez bir biçimde birbirine değişebilir olmasının garantilenmesini, birlik içinde sermaye hareketlerinin tümüyle serbestleşmesini, bankacılık ile diğer mali piyasaların bütünleşmesinin ve ulusal paralar arasındaki dalgalanma marjlarının geri dönülmez biçimde yerine getirilmesini içermektedir. Bu aşamada maliye, para ve sosyal politikaların uyumu uluslararası bir otoritenin kararlarına bağlanmaktadır.

III. BÖLGESEL ENTEGRASYONUN SİYASAL BOYUTU

A. SİYASAL ENTEGRASYON KAVRAMI

Siyasal entegrasyon, genellikle göreceli olarak daha küçük yönetsel birimlerin bir araya gelerek çeşitli toplumsal ve politika yapma alanlarında işbirliğine girmelerinin sonucunun en üst aşaması olan siyasi bütünleşmeye girmeleri ve sahip oldukları otorite ve egemenliği bir üst otoriteye devretmeleridir. Siyasal entegrasyon konusundaki yaklaşımlar genel olarak şöyledir:³⁸

Hükümetlerarası İşbirliği Yaklaşımı: Egemen devletler arasında ekonomik ve siyasi işbirliğini kapsar. Burada, birlik içindeki karar alma sürecinde devletler iradeleri doğrultusunda karar alınır. Bu yaklaşımın egemenliğe tehdit oluşturma derecesi, devletlerin ortak kararlara katılıp katılmamasına bağlıdır.

³⁸ Robert A. Jones, *The Politics and Economics of the European Union: An Introductory Text*, Vermont, Edward Elgar Publishing Company, 1996, s.9

Federalist Yaklaşım: Ulus-devlet üstünde güçlü kurumların (yürütme, parlamento, mahkeme) oluşturulmasını kapsar ve devlet egemenliğinin önemli bir kısmı bu uluslarüstü kurumlara devredilir.

Fonksiyonalist (Sektörel Entegrasyon) Yaklaşım: Sadece bazı spesifik politika alanlarında (kömür ve çelik gibi) egemenlik unsurlarının uluslarüstü kurumlara aktarılmasıdır. Bu spesifik alanlardaki entegrasyonun diğer alanlara yayılması ve buralarda da entegrasyona gidilmesi beklenir.

Sosyalist Entegrasyon: Uluslararası sosyalist iş bölümü prensibine dayalı olarak, komünist devletler arasında ekonomik işbirliğini açıklamaya yöneliktir.

B. AVRUPA BİRLİĞİ'NE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Genel bir tanımını verdiğimiz bu yaklaşımlar, genellikle entegrasyon konusunda en başarılı deneme olan Avrupa Birliği üzerine yoğunlaşmıştır. AB'nin başlangıcından bu yana izlediği süreci incelerken oluşturulan kuramları şu şekilde tanımlayabiliriz:

1. Fonksiyonalizm

Fonksiyonalistler, belirli bir politika alanında sınır-ötesi teknik işbirliğinin teşvik edilmesiyle, zamanla devlet egemenliğinin azalacağını öngörürler. Bu okulun kurucularından Mitrany, milliyetçiliğin dünya barışını tehdit eden en önemli unsur olduğunu ve ulaştırma, tarım, bilim ve sağlık gibi sektörlerde karşılıklı işbirliği sayesinde ulusal seviyedeki insani sadakatin uluslararası insani sadakate geçebileceğini savunur.³⁹

Mitrany'nin görüşleri, hükümetlerin, vatandaşların refah ihtiyaçlarının karşılanmasında 'politika-dışı' uluslararası örgütlere göre daha az yetenekli oldukları savına dayanır. O, ulusal determinasyonun üzerine 'teknik self-determinasyonu' savunmuş ve uluslarüstü kurumların sağlayacağı faydalardan dolayı insani sadakatin ulus devletten uluslarüstü otoriteye kayacağına inanmıştır. Böylece insanlar ulus-ötesi işbirliğine daha çok inanacaklar ve daha az milliyetçi olacaklardır. Mitrany, bu tür kurumların çok güçlü bir yönetsel etiğe sahip olacağını ve politika üstü

³⁹ Ibid., ss.36-37

olacaklarını düşünüyordu. Bu yaklaşım bölgesel işbirliğine değil global bir entegrasyonla ilgilidir.

2. Neo-Fonksiyonalizm

Bu yaklaşım fonksiyonalizmden daha gerçekçidir, çünkü Avrupa Topluluğu'nu incelemek için 1950 ve 1960'larda geliştirilen, gerçek durumların incelenmesine dayanan bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımın kurucularından Haas, entegrasyonu, diğer politik forumlar gibi pazarlık ve uzlaşmayı kapsayan kalkınma ve yayılma süreci olarak görür.⁴⁰ O, hükümetler arasında bir işbirliği öğrenme eğrisi öngörmüştür; buna göre, belli bir alandaki işbirliği deneyimleri diğer alanlardaki işbirliğine yol açacaktı; işbirliği muhtemelen alt-politika (kömür ve çelik gibi) alanlarında başlayacak ve üst-politika (dışişleri ve savunma politikası) alanına doğru genişleyecekti. Bir başka deyişle bir politika alanından diğerine bir yayılma etkisi olacaktı. Haas, bu yayılma sürecinin otomatik veya kaçınılmaz bir şekilde olacağına inanmıyordu çünkü bu, en azından hükümetlerin ve diğer aktörlerin yapacağı tercihlere bağlı olacaktı.

Fonksiyonalizm ve Neo-fonksiyonalizm arasındaki temel farklar:⁴¹

1. Neo-fonksiyonalizmde, entegrasyon sürecinde hükümetlerin politik boyutu ve rolü tamamen göz önünde bulundurulur. Bu yaklaşımın temel savı, fonksiyonel işbirliğinin hükümetlerin iradesi ile gerçekleşecek olmasıdır. Fonksiyonalizmin aksine, neo-fonksiyonalizm, politik çekişme ve rekabet eden çıkarların önemini kabul eder. Neo-fonksiyonalizm, entegrasyonun erken dönemlerinde kitle desteğinden çok elit ve elit pazarlığının önemini vurgular.

2. Neo-fonksiyonalizm daha güçlü ampirik temele sahiptir ve belirli bir entegrasyon sürecinin gerçekte nasıl işlediğinin ayrıntılarını açıklamaya çalışır.

3. Neo-fonksiyonalizm, global entegrasyonla değil dünyanın belirli bir bölgesinde veya alt-bölgesindeki ülke gruplarının entegrasyonu ile ilgilenir.

⁴⁰ Ibid., s.38

⁴¹ Ibid.

3. Federalizm

Federal bir sistemde, merkezi ve yerel hükümet düzeyinde resmi bir otorite paylaşımı vardır ve bu otorite paylaşımı anayasal bir dokümanda tanımlanmıştır. Anayasa ile ilgili tartışmalar üzerine karar verecek bir federal yüksek mahkeme vardır. Merkezi hükümet, dışişleri ve güvenlik politikasında sorumlu iken çeşitli işlevler bölgesel düzeyde paylaşılmıştır.

Federal sistem, kıta Avrupa'sında desantralizasyonla ilgili bir kavram olarak görülürken, Birleşik Krallık'ta merkezileşme olarak görülür. Euro-federalizm kıta Avrupa'sının büyük bir bölümünde takdir görmektedir. Çağdaş federalistler (neo-federalistler), hedeflerini gerçekleştirme düşüncelerinde önceki federalistlerden daha gerçekçi davranma eğilimindedirler ve federal birliği hemen değil katlamalı (incremental) aşamalarla gerçekleştirme eğilimindedirler.⁴²

Avrupa Birliği'nin mevcut olarak, bir Birlik sıfatı, gittikçe gücü artan bir Parlamento, bir Adalet Divanı gibi uluslarüstü kurumları ve oldukça geniş çaplı ortak politikalar gibi çeşitli federal özellikleri vardır. Ancak bu Birlik ve 'tipik' bir federasyon arasında önemli bazı farklar da bulunmaktadır.⁴³ Birinci fark, AB yazılı bir anayasaya sahip değildir ve hükümetlerin görüşmeleriyle oluşan antlaşmalara dayanmaktadır. İkinci olarak, üye ülkelerin AB karar verme mekanizmasına sahip oldukları güç, mevcut hiçbir federasyondaki güce paralellik göstermemektedir.

Diğer bir yaklaşım ise AB'yi konfederasyon ile federasyon arasında bir yerde görmektir; katılımcı birimlerin oldukça yüksek bağımsızlık seviyesine sahip olduğu konfederasyon, federasyondan daha gevşek bir yapıdır.

4. Hükümetlerarası İşbirliği

Bu yaklaşım, hükümetlerin Avrupa entegrasyon sürecindeki rolüne ağırlık verir. Birlik süreci incelemelerinde, kuralcı (prescriptive) hükümetlerarası işbirliği (hükümetlerin birlikteki baskın aktör olması gerektiğini savunan görüş) ve tasvirici (descriptive) hükümetlerarası işbirliği (hükümetlerin Birlik'te iyi veya kötü kilit aktörler olduğunu savunan görüş) olarak iki tanımı yapılmıştır.⁴⁴

⁴² Ibid., s.39

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid., ss.40-41

AB, bu açıklamalara göre OECD veya NATO gibi tamamen hükümetlerarası örgütlerden de farklıdır çünkü Birliğin önemli ‘uluslarüstü’ organları vardır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği Konseyi’ndeki bağlayıcı oy çokluğu prensibinin sık sık kullanılması, diğer çoğu uluslararası örgütten farklıdır.

Tasvirici hükümetlerarası işbirliği muhalifleri, AB karar-verme sürecinde Konsey’in oynadığı önemli rolün altını çizerek bir hükümetlerarası komiteler şebekesi görüşünü desteklerler. Hükümetlerarası pazarlığın önemini vurgulayan bu yaklaşıma göre, entegrasyondaki gelişme, ancak üye devlet hükümetlerinin çıkarlarıyla çakıştığı zaman ortaya çıkar. Örnek olarak, üye ülkelerde 1980’lerde daha çok piyasa-merkezli hükümetlerin seçilmesi ve ‘ulusal çıkarların’ değişmesi Tek Avrupa Pazarı programının geliştirilmesinin altındaki temel faktördür.

5. Şebeke Yaklaşımı

AB politikası, hükümetler, Birlik kurumları ve çıkar grupları gibi farklı aktörler arasındaki pazarlık ve koalisyon oluşumunun bir sonucu olarak görülür; ulusal hükümetler karar-verme sürecinde esas rolü oynasalar da, iletişim ‘karşılıklı bağımlılık’ çerçevesinde yürütülür. ‘Şebeke’ yaklaşımı, hükümetlerarası işbirliği ve neo-fonksiyonalizmin unsurlarını bir araya getirir.

C. ULUSLARÜSTÜ YARATMADA KOŞULLAR

Avrupa Birleşik Devletleri’nin tesisini kolaylaştıracak koşullar şu şekilde tespit edilmiştir:⁴⁵

Birinci Koşul: Birleşen devletler arasındaki değerlerin ve beklentilerin uyumluluğu. Bazen İç Altı olarak adlandırılan kurucu altı AT üyesi çoğulcu toplumlardı, temsili politik kurumları vardı ve sosyal refah, serbest pazar ve diğer konularda benzer görüşlere sahiptiler.

İkinci Koşul: Birleşen ülkelerin politik elitlerinin kendi hayat tarzlarının ayırt edici bir özellik olduğuna inanmalarıdır. Onlara göre Demir Perde, sıradan bir politik bölünme değildi; bu “Batı” ile “Doğuyu” ayırarak iki farklı coğrafi ve kültürel oluşumlar yarattı.

⁴⁵ John Spanier, *Games Nations Play*, 8th Ed., Washington D.C., Congressional Quarterly Inc., 1993, ss.569-571

Üçüncü Koşul: Birlikteki belirli özellik karşılıklı ekonomik fayda beklentisi. İç Altı'ya göre bu ekonomik yarar iki şekilde gerçekleşecekti: 1) ticaret engellerinin, ithalat kotalarının ve diğer kısıtlamaların karşılıklı kaldırılması; ve 2) bu pazarı koruyacak ortak tarifelerin tesis edilmesi. Böylece, Avrupa sanayisi dev bir potansiyel pazara sahip olacak ve etkin girişimciler bu genişlemiş pazardan yararlanmak için büyüyecek ve modernize olacaklardır. Buna bağlı olarak da rekabet gücünden yoksun ve gerekli çabayı göstermekte isteksiz girişimciler de yok olup gideceklerdir.

Uluslarüstü bir topluluğun varlığı için gerekli olan bu şartların yanında şunları da ilave edebiliriz; üstün bir büyüme, katılımcı birimlerde yüksek politik ve idari kapasite, kesintisiz sosyal iletişim bağı, politik elitlerin genişlemesi, bireylerin dolaşımı ve çoklu iletişim ve işlem tarzları.⁴⁶

D. ULUSLARÜSTÜLEŞME SÜRECİ

Fonksiyonalist okulun kurucusu David Mitrany, çatışma ve savaşa yol açan ülkeler arası dikey bölünmenin ortak sosyal, ekonomik insancıl ihtiyaçları çözmek için farklı ülkelerin ekonomilerinin çeşitli fonksiyonel alanlarının yatay olarak birleştirilmesiyle üstesinden gelinebileceğini iddia etmiştir.⁴⁷ O, bu değerleri esas olarak politika dışı ve tartışılmayacak olarak kabul eder çünkü bunlar ulusal güvenlik ve prestijden ziyade refah ve sosyal adalet gibi değerleri kapsarlar. Her bir ihtiyaç alanı ele alındığında devlet otoritesinden uluslarüstü kurumlara bir transfer olur; daha fazla ihtiyaç karşılandıkça uluslarüstü kurumlara daha fazla otorite transfer edilir. Böylece egemenlik, ulusların kendilerini bu genişleyen fonksiyon ağında çok yakınlaşmış buldukları noktaya kadar aşınır gider. Sonra da barışı korumak ve ulusal otoriteyi yeni uluslarüstü kurumlara transferde daha çok istek duyarlar.

Siyaset bilimci Frederick Schuman'ın doğru bir şekilde özetlediği gibi, çeşitli fonksiyonel alanların entegrasyonu, "parçalarla barışı (peace by pieces)" sağlayabilir. Mitrany, buna güç dengesiyle korunmuş barıştan farklı olarak "işleyen barış sistemi"

⁴⁶ Karl Deutsch, *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1957, ss. 46-58

⁴⁷ David Mitrany, *A Working Peace System*, National Peace Council, London, 1946, s.6

olarak adlandırmıştır. Mitrany'e göre "çağımızın problemi ulusların barış içinde nasıl ayrı tutulacağı değil onların aktif olarak nasıl bir araya getirileceğidir".⁴⁸

Bütün bu incelemelerden sonra, bir alt-politika alanı olan kömür ve çelik sektöründeki bütünleşmenin giderek nasıl bir üst-politika alanı olan ortak dış politika ve güvenlik gibi siyasal entegrasyona götüreceği yani uluslarüstü birleşmeye götüreceği sürecin boyutu şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Ekonomik Yayılma

Kömür ve çelik sektörünün bütün sanayi yapısının temelini oluşturduğundan Haas, bunun "ekonomik yayılma" özelliğinden dolayı seçildiğini iddia etmiştir. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), ekonominin entegre olmayan sektörleri üzerine baskı uygulayabilecekti ve ağır sanayideki entegrasyonun faydaları ortaya çıktıkça bunu diğer sektörler izleyecekti. Bu yüzden AKÇT daha geniş bir pazar yaratma girişimindeki ilk aşama idi.

İlk ekonomik yayılma, 1958'de İç Altı'nın (y.n: Kurucu Altı Ülke) Ortak Pazar olarak bilinen Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmasıyla gerçekleşti. Amaçları bir ekonomik birlik yaratmaktı. Buna göre aralarındaki ticareti engelleyen tüm tarifeler, kotalar ve diğer kısıtlamalar kaldırılacak ve karşılığında piyasaya mümkün olduğunca hakim olabilmek için ve ithalatı azaltmak için bir ortak tarife tesis edeceklardı. Dahası emek, sermaye ve hizmetlerin topluluk içindeki dolaşımı ile ilgili kısıtlamaları aşamalı olarak kaldıracaklardı. Sonuç olarak İç Altı, endüstriyel enerjinin üretimi için üçüncü topluluk Euratom'u kurdular. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Euratom üçü birlikte Avrupa Topluluğu'nu oluşturdu.

2. Politik Yayılma

Ekonomik yayılmanın yanında Haas'ın vurguladığı en önemli etki "politik yayılma" idi. Sadece bir gümrük birliği olmasının ötesinde Ortak Pazar, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarını yürütmek için tek tip kurallara sahip olmalıydı. Örnek olarak, eğer bir ülke bir enflasyon politikası benimserse, sanayisi diğer ülkelerden daha ucuza satabilir ve onların pazarlarına hakim olabilir. Eğer bir ülke,

⁴⁸ Ibid., s.7

belirli bir sektör için tarifeleri kaldırdıktan sonra o sektörün ürünlerini sübvans eder veya rakip dış mallar için dahili bir vergi uygularsa kendi sanayisi için açık bir avantaj yaratmış olur. Bu tür hareketlere engel olunmalıdır. Asgari ücret, çalışma saatleri ve refah programları gibi alanlarda da tek bir standardın olması gereklidir. İşçiler, istihdam ve daha iyi iş için bir ülkeden diğerine gidebileceğinden, tüm altı ülke için tek bir sosyal güvenlik politikası olmalıydı. İç Altı'nın sosyal ve ekonomik politikalarını uyumlaştırma ihtiyacı, Avrupa'da politika yapıcı tek bir hükümet merkezini gerektiriyordu. Ortak politikalar, uluslararası otoriteye sahip ortak kurumları gerektiriyordu.

3. Sosyal Yayılma:

Politik yayılma, sonuçta sosyal yayılmaya veya ulusal sadakatin uluslararası topluluğa transferine yol açar. Entegrasyon süreci ilerledikçe, değerlerin değişime uğrayacağı, çıkarların saf bir ulusal kaynaktan öte bölgesel bir içerikle yeniden tanımlanacağı ve eski, ayrı ulusal grup değerleri zamanla yeni ve coğrafi olarak daha geniş bir inanç sistemine dönüşeceği beklenir.

Uluslararası kurumsal çerçevede çalışma gerekliliğinden dolayı grupların inançları ve idealleri değişikliğe uğradıkça, grupları eski sınırların ötesinde bir araya getirecek değer ve doktrin birleşmelerinin ortaya çıkması beklenir. Bu grup ideallerindeki bu çakışma, nihai olarak, yeni bir milliyetçiliğin gelişini haber vererek, kabul edilebilir bir 'ulusal' doktrinle sonuçlanır. Bu gelişimde tabii ki önceki ayrı ulusal hükümetlerden kısmi olarak sadakat ve beklenti kaybı olur. Sadakatteki bu değişim ulusal devlet ve hükümetin hemen reddi anlamına gelmemelidir. Çok yönlü sadakatin varlığı da deneysel olarak gözlenmiştir.⁴⁹

IV. AVRUPA BİRLİĞİ

A. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ

Avrupa'da bir "birlik" yaratma düşüncesi, bu kıtada milli devletlerin ortaya çıkmasıyla eş zamanlıdır. Kıta Avrupa'sındaki ülkelerin kendi aralarındaki savaş sonucunda imzalanan barış antlaşmalarında, Avrupa'da bir "birlik" veya "federasyon" kurma düşüncesi gündeme gelmiştir. Örnek olarak, 17. yüzyılda Kant,

⁴⁹ Ernst B, Haas, *The Unite of Europe...*op.cit., ss.12-13

“Avrupa Birleşik Devletleri” fikrini ortaya atmış ve bu fikir zamanla diğer düşünürler tarafından da benimsenerek geliştirilmiştir. Fakat Avrupa’da birlik yaratma konusundaki çabalar 18. yüzyılın sonuna doğru sanayileşme devrimin başlamasıyla, artan sanayi üretimine pazar arayışlarıyla birlikte hız kazanmıştır. Avrupa’da büyüyen üretim için gümrük tarifelerinin indirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla, 1786 yılında Fransa ile İngiltere bir ticaret antlaşması imzalayarak bu konudaki ilk adımı atmışlardır. Fakat araya giren çeşitli sosyal ve politik olaylar, bu antlaşmanın işlemesine engel olmuştur.⁵⁰

Avrupa’da bir birlik yaratma düşüncesi, ciddi olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Çünkü Avrupa’daki milli devletler arasındaki çıkar çatışmaları, bu bölgede yeni bir genel savaşın çıkmasına yol açmıştır. 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa Hükümeti adına, Dışişleri Bakanı Robert Schuman ve Jean Monnet birlikte hazırladıkları ve daha sonraları Avrupa Kömür-Çelik Antlaşması’nın temellerini oluşturacak olan bir bildiri yayınladılar. Bu planın amacı, kömür ve çelik gibi iki önemli savaş malzemesinin üretimini üstün yetkilerle donatılmış ortak bir kurumun denetimine vermektir. Bu bildirin politik amacı ise Fransa, Almanya ve bu kararı kabul eden diğer ülkeler arasında yeni ilişkilerin kurulmasını öngören ve uzun dönemli bir süreci başlatmaktır.⁵¹

İkinci Dünya Savaşı’ndan yıkık ve tükenmiş olarak çıkan Avrupa, yeni bir politik ve ekonomik arayış içerisine girmişti. Marshall yardımı adıyla Avrupa’ya akan ABD sermayesinin, kendilerini giderek ABD’ye daha bağımlı kılacağını gören ufak ve güçsüz Batı Avrupa Devletleri, Avrupa kaynaklı yeni bir sermaye piyasası oluşturmak istemişlerdir. Bireysel olarak bu amaçlarına ulaşmalarının mümkün olmadığını düşünen bu ülkeler, potansiyellerini bir araya getirerek güçlü bir Avrupa Ortak Pazarı oluşturmayı amaçlamışlardır. Bunun hızlı bir sermaye artışı ve teknolojik gelişmeye yol açacağı düşüncesi, Avrupa Birliği’nin (AB) kuruluşundaki temel ekonomik neden olmuştur.⁵²

AB’nin kuruluşu ekonomik nedenler kadar, 2. Dünya Savaşı sonrasında siyasi koşullarına da bağlıdır. 1943 yılında, savaş bütün şiddetiyle sürerken, Avrupa

⁵⁰ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, İMKB Yayınları, 1996, ss.37-38

⁵¹ Ömer Bozkurt, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, Ankara, TODAİE Yayın No: 220, 1987, s.7

⁵² İstanbul Ticaret Odası, *Türkiye ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Antlaşması’nın Esasları*, İstanbul, İ.T.O. Yayın No: 1996/34/AB 8, 1987, s.7

Ekonomik Topluluğu'nun fikir babalarından Jean Monnet, Avrupa'da ulusal egemenlik temeline dayalı devletler arasındaki rekabetin askeri alana da yayılması tehlikesini belirtiyordu.

“Birleşmiş Avrupa” fikrinin gelişimine ve uygulamaya konulmasında önemli katkıları bulunan, Fransa eski başbakanlarından Rene Pleven, Avrupa Birliği'ni “sürekli ve geri dönülmez bir yapılaştırma girişimi” olarak tanımlamıştır. Monnet ve Schuman Avrupa'nın sorunlarına çözümü siyasi birliktelikte görmüşlerdi. Onlara göre, Avrupa Devletleri, ABD'ye benzer bir biçimde bütünleşmeliydi. Ekonomik bütünleşme, siyasi birliğe ulaşmada araç olarak kullanılmalıydı.⁵³

Avrupa'da, AB fikri, savaşın bitmesinden sonra da yaygınlık kazanmıştır. Bu fikir, ABD tarafından da desteklenmiştir. ABD, 1947 yıllarını izleyen Marshall Planı görüşmeleri sırasında Avrupa'nın ekonomik bütünleşmesinden yana olduğunu belirtmiştir. ABD, Avrupa'nın imarı için sağladığı Marshall Yardımı fonlarının nasıl kullanılacağı konusunda öneriler getirmek üzere kurulmuş olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi'ne fonların kullanılmasının bütünleşmeye bağlanması gerektiğini bildirmiştir. Bu anlayışın bir ürünü olarak Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) kurulmasıyla söz konusu görüş hayata geçirilmiştir.⁵⁴

ABD'nin AB fikrinden yana olması maddi temellere dayanmaktaydı. Savaş sonrasında Doğu Avrupa'da sosyalizmin egemen olması Batı Avrupa'nın sosyalizmin yayılmasına karşı her yönden güçlendirilmesini gerekli kılıyordu. Batı Avrupa ülkelerinin birçoğunda ekonomik çöküntü yaşanmakta ve siyasi istikrarsızlık sosyal çelişkilere de neden olmaktaydı.

1940'ların sonlarında dünya kapitalist sistemin egemen gücü olarak beliren ABD'nin Batı Avrupa'daki bu duruma son vermesi zorunlu hale gelmişti. ABD ile SSCB arasında savaşın bitimiyle başlayan ve “Soğuk Savaş” adını alan mücadele ABD'nin müttefiklerinin güçlenmesini gerektiriyordu. Çünkü her şeyden önce Soğuk Savaş'ın odak noktası Batı Avrupa idi. Bütün bu nedenlerden ötürü ABD, AB yönündeki her girişimi desteklemeyi kendi politikası açısından uygun görmüştür.

⁵³ David Coombes, *Politics and Bureaucracy in the European Community*, California, Beverly Hills, Sage Publications Inc., 1970, s.17

⁵⁴ Özlenen Sezer, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile İlişkiler*, İstanbul, İTO Yayın No: 1990-16, 1990, s.2

B. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİNİN ÖRGÜTLENME SÜRECİ

1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Bilindiği gibi, Avrupa Birliği'nin hangi metotlarla gerçekleştirileceği, teorik yaklaşım bölümünde de bahsedildiği gibi hep tartışma konusu olmuştur. Federalistlerin, ulusal devletlerin ellerindeki yetkileri, kurulacak olan 'Avrupa Birleşik Devletleri'ne devredilmesi teklifini gerçekçi bulmayan fonksiyonalistler, Avrupa Birliği'nin tek tek sektörlerle işbirliğinin güçlendirilmesi ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Avrupa Birliği yolundaki en etkili tekliflerden birisi, ünlü Fransız devlet adamı Jean Monnet'in 'Avrupa Kömür Çelik Topluluğu' teklifidir. Neo-fonksiyonalist teorinin de esin kaynağı olan bu teklif, özde fonksiyonel işbirliğini esas almakla birlikte, kurduğu uluslararası 'yüksek otorite' ile de federalizme benzemektedir. Bu topluluğun teorik temelini, fonksiyonalizmin kurucusu olan Mitrany, 'federal-fonksiyonelizm', E. Haas ise 'neo-fonksiyonalizm' olarak kavramlaştırmışlardır.⁵⁵

Monnet'nin AKÇT teklifi, dönemin Fransız dışişleri bakanı olan Robert Schuman tarafından 'Schuman Planı' adı altında, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un da katılımıyla uygulamaya geçirilmiştir.

Bilindiği gibi, Topluluğun kuruluşuna kadar geçen süre içinde kurulan çok sayıdaki örgüt (Avrupa Konseyi dahil) son derece etkisiz kalmıştı. Özellikle kararların oy birliği ile alınması dolayısıyla, Avrupa Konseyi türündeki örgütler sık sık kilitlenme ile karşı karşıya kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra kurulan ve egemenlik haklarına dokunmayan uluslararası örgütler, Avrupa'da sıkı bir birlik isteyenleri tatmin etmemiştir. Bu arayışlar, Jean Monnet gibi federalistleri, daha gerçekçi ve etkili uluslararası birliklere yöneltmişlerdir.⁵⁶

AKÇT'nin kuruluşuna yol açan Schuman Planı, Fransa ve Almanya'nın tarihsel rekabetine son vererek; her iki ülke için 'savaşı düşünülemez değil, fakat materyal olarak imkansız' hale getirilmesi amaçlanmıştır. Barışı kaçınılmaz hale

⁵⁵ Veysel Bozkurt, *Avrupa Birliği*, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları, 1993, s.43

⁵⁶ W. N. Hagan, *Representative Government and European Integration*, Lincoln, University of Nebraska Press, 1967, s.148

getirecek olan Avrupa Federasyonu da nihai hedef olarak belirlenmiştir.⁵⁷ Nitekim Schuman, 9 Mayıs 1950'de yaptığı bir konuşmada, bunu açıkça dile getirmiştir. Schuman, AKÇT ile, tarihte eşine rastlanmamış bir şekilde, 'işbirliğini' değil, 'birlikte yönetme' yi teklif etmiştir.

Avrupa'da işbirliğinin ötesine geçen en sıkı birlik olan AKÇT'nin amaçları şu şekilde belirlenmiştir.⁵⁸

- Daha rasyonel üretim ve dağıtım sağlamak,
- Üye altı ülkenin, kömür ve çelik piyasalarını tek piyasa haline getirmek, yani kömür ve çeliği birleştirmek.
- Verimi artırmak, maliyetleri düşürmek,
- Kömür ve çelik üretim ve tüketimini uluslararası bir organın denetimine bırakmak,
- Ülkelerarası barışı sağlamak,
- Kömür ve Çelik Birliği gibi, Avrupa'da diğer birçok alanda yeni birliklerin kuruluşuna gitmek.

Fransa'nın teklif ettiği AKÇT'ye karşı İngilizler uluslararası birliklere karşı temkinli ve soğuk tutumu ile bir taahhütte bulunmaya yanaşmamıştır. Kendisinin ABD ve Commonwealth ile ilişkilerini zedeleyecek tüm tekliflere şüphe ile yaklaşmıştır. Ayrıca İngiltere'nin Avrupa'daki en büyük ve önemli kömür çelik üreticisi olmasının yanında, güvenlik konusunda, Atlantik İttifakı dışında, özellikle Alman-Fransız işbirliğinin İngiltere'ye karşı kullanılabileceği düşüncesi de endişeyle yaklaşmasına yol açmıştır.⁵⁹

Almanya ise Schuman Planı'nı son derece olumlu karşılamıştır. Bilindiği gibi Almanya o dönemde hala işgal altındadır ve Schuman Planı'nda teklif edilen birlik bir anlamda, Almanya'nın Ruhr Bölgesindeki kömür ve çeliğin, uluslararası bir otoriteye devri vasıtasıyla, işgalin sona erdirilmesini sağlayacağı düşüncesi,

⁵⁷ D. Swan, *The Economic of the Common Market*, Penguin Books, 1970, s.19

⁵⁸ A. Özgüven, *Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye*, Bursa, 1982, ss.11-12

⁵⁹ R. Bullen, "The British Government and the Schuman Plan", *The Being of the Schuman Planning*, 1988, s.201

Almanlar'ın siyasi bağımsızlığa giden yolda, AKÇT'yi bir fırsat olarak görmelerine yol açmıştır.⁶⁰

2. Avrupa Savunma Topluluğu

AKÇT dışındaki diğer örgütler, bağlayıcılığı olmayan 'gevşek' bir örgütlenmeyi esas almıştır. Daha sıkı bir bütünleşmeyi esas alan AKÇT ise, özellikle güvenlik konusunda Avrupalıları tatmin etmemiştir. Bilindiği gibi 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın da dahil olduğu blokta, güvenlik konusunda NATO ve Batı Avrupa Birliği gibi ciddi teşebbüsler olmuştur.

Bunun yanı sıra, Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın patlamasından sonra, ABD, müttefik bir güç olarak yararlanmak üzere, Federal Almanya'yı silahlandırmayı düşünmüştür. Fransa ise her zaman olduğu gibi silahlanmış bir Almanya'yı endişe ile karşılamıştır. Dönemin Fransız hükümet başkanı olan Pleven'in girişimleri ile ortak bir savunma gücü projesi geliştirilmiştir. Böylece Federal Almanya'nın askeri gücü, AKÇT'de olduğu gibi, uluslararası Avrupa Savunma Topluluğu (AST) içerisinde, diğer üye devletlerin askeri güçleriyle bütünleştirilerek, uluslararası savunma bakanlığına bağlanmak istenmiştir.

AST, AKÇT üyesi altı ülke tarafından 27 Mayıs 1952'de kurulmuştur. Aynı zamanda Soğuk Savaş ortamından da kaynaklanan AST ile orduların bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü ortak dış politika olmaksızın bütünleşmiş bir savunma düşünülemezdi. Diğer taraftan, bir Alman milli ordusu düşüncesi, Fransız kamuoyunda kabul edilebilir değildi. Çözüm yolu, Almanya'yı yeniden, bu kez askeri alanda, uluslararası bir toplulukla bütünleştirmektir. Altı ülkenin dışişleri bakanları, parlamenter meclislerini bir siyasal topluluk projesi hazırlamakla görevlendirdiler.⁶¹

AST'nin kurumsal yapısını oluştururken, AKÇT'nin yapısı esas alınmakla birlikte, savunmanın çok hassas bir konu olması dolayısıyla, AKÇT'deki 'yüksek otoritenin' yerine geçecek icra organı biraz daha az bir yetkiye sahip olacak şekilde

⁶⁰ P. Dankert, "The European Community-Past, Present and Future", *Journal of Common Market Studies*, VXXI, 1-2, September, 1982, s.5

⁶¹ Ömer Bozkurt, "Avrupa Topluluğu'nun Bütünleşme Süreci ve Yapısı; Bir Genel Bakış", *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, TODAİE Ankara, s.11

düzenlenmiştir.⁶² Bir diğer ifade ile, uluslarüstü örgütlenme esas alınmıştır; ancak, yine de AKÇT'ye göre daha sınırlı bir uluslarüstü karaktere sahiptir.

9 Mart 1953'te altı ülke hükümetine bir rapor sunulmuştur. Bu raporda, dış politika, savunma, iktisadi ve toplumsal bütünleşme, insan haklarının korunması ortak yetki alanları olarak belirlenmiştir. Hazırladığı parlamenterler meclisinde bile büyük tepki gören bu proje onaylanmak üzere 30 Ağustos 1954'te Fransız parlamentosuna getirilmiş ve reddedilmiştir. Böylece Avrupa Siyasi Topluluğu oluşturma düşüncesi de başarısızlığa uğramış ve federasyon düşüncesi gerekli şartlar olgunlaşınca kadar beklemeye alınmıştır.

3. Batı Avrupa Birliği

1948 yılında Sovyet tehdidinin artması üzerine Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında 'Brüksel Antlaşması' imzalandı. Bu Antlaşma askeri bir ittifakın da sınırlarını aşarak, ekonomik, sosyal, kültürel işbirliği ve savunmayı da amaçlamıştır. Bir diğer ifade ile, bu antlaşma başlangıçta bir askeri ittifak olarak düşünülmemekle birlikte, esasta askeri yönü ağır basmıştır. Antlaşma'ya göre; Avrupa'da herhangi bir taraf ülkeye saldırıda bulunulduğu takdirde, diğer ortaklar ona yardımla yükümlü olacaklardı.⁶³

1954'te AST'nin başarısızlığından sonra, 1950'li yılların soğuk savaş ortamı, Avrupalıları, daha gevşek bir örgütsel yapıyı esas alan Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi hükümetlerarası bir birlik oluşturmaya sevk etmiştir. AST'nin başarısızlığa uğramasından sonra, 1948 Brüksel Antlaşması, 1954'te gözden geçirilerek "Değişik Brüksel Antlaşması" olarak yeni protokol imzalanmış ve Batı Avrupa Birliği, İtalya ve Almanya'yı da kapsayacak bir şekilde örgütlenmesi sağlanmıştır. Bununla Brüksel Antlaşması'nın amaçlarından olan ortak savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesinin yanı sıra, BAB ile Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesine yardımcı olunması da amaçlanmıştır.⁶⁴

BAB'da ayrıca, 89 parlamenterden oluşan bir danışma meclisi, Brüksel Antlaşması Örgütü'ne ilave edilmiştir. 1960'ta BAB'ın sosyal-kültürel faaliyetleri,

⁶² W. N. Hagan, op.cit., s.157

⁶³ Brüksel Antlaşması, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d480317a.htm> , (15 Ocak 2001)

⁶⁴ Değişik Brüksel Antlaşması, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023b.htm> , (2 Aralık 2001)

Avrupa Konseyi tarafından üstlenilmiştir. Ocak 1963'te İngiltere'nin AT ile üyelik müzakerelerinin kesilmesinden sonra, BAB, ortak ekonomik ve siyasal problemlerin tartışılması için faydalı bir buluşma ortamı hazırlamıştır.

İngiltere, İrlanda, Danimarka'nın Topluluğa kabulü ile BAB askıya alınmıştır. 1984'ten sonra NATO üyesi kıta Avrupa ülkeleri için BAB güvenlik konularının tartışılmasında AT'den daha uygun bir forum oluşturmuştur. Çünkü NATO, İrlanda'yı kapsamaz ve Danimarka ve Yunanistan NATO'nun daha çok isteksiz üyeleridir. Bununla beraber, önemli bir rol oynayıp oynamadığı anlaşmazlık konusu olmuştur.

4. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu

a. Roma Antlaşması'nın Oluşum Süreci

1954'te AST'nin başarısızlıkla sonuçlanması Avrupalıları birlik arayışından vazgeçirmemiştir. Nitekim 1955'te Messina'da toplanan Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve İtalya ülkelerinden gelen delegeler, kendi aralarında Avrupa Birliği yolunda çabaları sürdürme kararı almışlardır.

Messina Konferansı'nda Benelux ülkelerini oluşturan Belçika, Hollanda, Lüksemburg'un yanı sıra, Fransa, İtalya ve Batı Almanya hükümetlerinin delegeleri Avrupa entegrasyonunun genişletilmesi yolunda bir memorandum sunarak, Avrupa'da güvenliğin sağlanması ve hayat standardının yükseltilmesi amacıyla özellikle taşıma, nükleer ve geleneksel enerji gibi alanlarda işbirliği başlatılmasının entegrasyon sürecini kolaylaştıracağını savunmuşlardır.⁶⁵

Ancak geniş bir entegrasyon teşebbüsü çerçevesinde gerçekleştirilebilecek olan bu görüş aynı zamanda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu'nun (AAET) da kurulması için gerekli ortamı hazırlamıştır. Ancak, böylesine geniş kapsamlı alanlarda faaliyette bulunacak bir birlik, aynı zamanda etkin faaliyette bulunabilmek için gerekli yetkilerle donatılmış merkezi organları gerekli kılmaktaydı.

Konferansta, Benelux ülkeleri, sosyal politikaların tedrici olarak uyumlaştırılmasını, geniş bir ortak pazarın yaratılmasını, ekonomilerin

⁶⁵ Veysel Bozkurt, op.cit., s.68

bütünleştirilmesini ve ortak kurumların kurulmasını teklif etmişlerdir. Bu ülkelere göre bunu, AKÇT'ye üye Altı Ülke (y.n: Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Batı Almanya Kurucu Altı veya İç Altı olarak anılır) gerçekleştirmeliydi.⁶⁶ Ancak bu tekliflerin yerine getirilmesi, bir diğer ifade ile, ekonomik birliğin tesisi, siyasal birliği (en azından işbirliğini) de gerekli kılıyordu.⁶⁷

İtalya ise bu memorandumun prensiplerini kabul etmiş, ancak ekonomik bütünleşmede yoğunlaşılmasını talep ederek özellikle ekonomilerin uyumlaştırılması için teklif edilen fonlarla ilgilenmiş ve bu birliğin İngiltere'nin de dahil olduğu geniş bir alanda gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur.⁶⁸

Fransa ise, AST'de olduğu gibi başarısız bir birlik teşebbüsü olmasından korkmuştur. Bu sebeple, sektör entegrasyonu ile başlanmasını teklif etmiştir. Buna karşılık Almanya ise, genelde Benelux ülkeleri teklifini desteklemekle birlikte diğer ülkelerden daha fazla itiraz hükümlerini devreye sokmuştur. Almanya'nın tutumu yine Alman hükümeti içinde ciddi çatışmalara yol açmıştır. Daha ileri bir entegrasyonu benimseyen Adenauer, Benelux teklifini kabul etmiştir. İktisat bakanı Erhard'ın karşı çıkmasına rağmen Almanya, AET'ye destek vermiştir.⁶⁹

AKÇT'yi oluşturan altı ülkenin verdiği destek ile, 18 aylık bir çalışmadan sonra Mart 1957'de Roma Antlaşması'nın hazırlanmasıyla AET ve AAET'nin kuruluşu gerçekleşti. Bu gelişme, belirli bir sektörde başlayan bütünleşmenin zamanla, neo-fonksiyonalistlerin, yayılma (spillover) dediği etki ile diğer sektörlerle hızla yayıldığını gösterir.⁷⁰

Ancak bu yayılmanın dışında kalmayı tercih eden İngiltere, AET ve AAET'nin de AST gibi başarısız olacağını savunmuştur. Diğer taraftan İngiltere, Toplulukların kuruluş aşaması öncesinde, AST'de olduğu gibi uluslararası birlik karakterinde değil, OECD'de olduğu gibi uluslararası birlik karakterinde kurulması gerektiğini belirtmiştir. Bir diğer ifade ile, İngiltere, egemenlik haklarından herhangi bir

⁶⁶ M. Jansen, J. K. Vree, *The Ordeal of Unity: The Politics of European Integration: 1945-1985*, Holland, Prime Press, 1985, s.141

⁶⁷ Orhan Oğuz, *Avrupa Ekonomik Topluluğu*, E.İ.T.İ.A. Yay. No:70, 1969, ss. 33-4

⁶⁸ M. Jansen, J. K. Vree, op.cit., s.142

⁶⁹ Ibid., s.141

⁷⁰ Veysel Bozkurt, op.cit., s.70

özveride bulunmadan, ekonomik alanda ticaretin karşılıklı serbestleştirilmesini savunmuştur⁷¹.

Buna karşılık AKÇT'ye üye ülkeler ise böyle bir işbirliğinin, Avrupa Birliği sürecinde çok fonksiyonel olmayacağını savunmuşlardır. Sonuçta hem ekonomik hem de politik nedenlerle ilk aşama olarak 'gümrük birliğini' kabul etmişlerdir.⁷²

Ancak bu süreç kolay olmamıştır. Mesela görece olarak ekonomik bakımdan zayıf durumda olan Fransızlar, rekabet edemeyeceğimiz endişesine kapılmışlardır. Geleneksel olarak serbest ticareti savunan Hollanda ise, Fransa'nın korumacı tutumuna karşı çıkmıştır. Özellikle tarım konusunda Fransa'nın ülkeler düzeyinde düzenlemeler yapılması teklifine Hollanda, Topluluk içinde tarımın serbest olması gerektiği teklifinde bulunmuştur.

Spak Raporu'ndaki, bir aşamadan diğer aşamaya geçişin otomatik olarak yapılması teklifine karşılık, Fransa, bir aşamadan diğer aşamaya geçişin 'oy birliği' ile yapılmasını savunmuştur. Sonuçta ise 'nitelikli çoğunluk' sistemi kabul edilmiştir. Ayrıca Fransa, İngiltere'nin Commonwealth ile olan ilişkileri gibi, eski sömürgeleri ile bağlantılarını sürdürmek isteyerek, kendi nüfuz alanına giren bölgelere ekonomik yardım teklifinde bulunmuştur. Özellikle Almanya 'yeni sömürgecilik' politikasına karşı çıkmıştır. Ancak bu ülkelerle Topluluk serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır.⁷³

Sonuçta Altı Kurucu Ülke'nin hepsinde onaylanan Antlaşma, Aralık 1957'de yürürlüğe girmiştir. Böylece Altı Ülke arasında Gümrük Birliği kuran bu Antlaşma, Avrupa Birliği yolunda Paris Antlaşması'ndan sonra en önemli gelişme olmuştur. Bu Antlaşma, Avrupa'da gelecekte kurulacak bir federal Avrupa Birleşik Devletleri yolunda ilk adım olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu gelişmenin doğrudan egemenlik haklarının kurulacak bir yeni siyasi otoriteye devri ile değil, Roma Antlaşması'nın giriş bölümündeki amaçlara ulaşılması ile aşama aşama gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

⁷¹ M. Jansen, J. K. Vree, op.cit., ss.141-147

⁷² Ibid., s.159

⁷³ Ibid., s.153

b. Topluluğun Amaçları

Roma Antlaşması'nın amaçları, 'Giriş' bölümünde şu şekilde belirlenmiştir:

- Avrupa halkları arasında gittikçe daha sıkı bir birliğin temellerini atmak,
- Avrupa'yı bölen engelleri ortadan kaldırarak, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesini ortak bir eylemle sağlamak,
- Halkların, hayat ve istihdam koşullarının sürekli olarak iyileşmesine çalışmak,
- Mevcut engellerin kaldırılmasının, ekonomik gelişmede istikrarı, alışverişte dengeyi, rekabette dürüstlüğü güvence altına almak için görüş birliğine varılmış bir hareketi gerekli kıldığına inanmak,
- Değişik bölgeler arasındaki ekonomik gelişme farklılığını azaltarak ve daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmalarındaki gecikmeyi gidererek, ekonomilerindeki birliği güçlendirmeyi ve ekonomilerin uyumlu bir şekilde kalkınmalarını sağlamaya önem vermek,
- Uluslararası ticarete engellerin aşamalı olarak ortadan kaldırılmasına ortak bir ticaret politikasıyla yardım etmek arzusunda olmak,
- Denizaşırı ülkelerde Avrupa'nın dayanışmasını kuvvetlendirmek ve Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkelerine uygun bir şekilde bu ülkelerin refahının artmasını sağlamak,
- Kaynakların bir araya getirilmesi suretiyle barış ve özgürlüğü korumak ve güçlendirmek. Kararlı olarak ve aynı yüksek amacı paylaşan diğer Avrupa halklarını bu gayretlerine katılmaya çağırmak.

Bütün bu amaçlar; siyasal birlik, barışın ve demokrasinin korunması, dış politikada işbirliği ve ekonomik birliğin kurulması şeklinde de sınıflandırılabilir. Ancak uygulamada, ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi, ulus devleti zayıflatarak federasyon fikrinin güçlendirmeye yeterli olmamıştır. Aksine, Avrupa'daki diğer gelişmelerin de tesiriyle 'ulus devlet' fikri daha da güçlendirilmiştir.

C. AVRUPA TOPLULUKLARI VE DİĞER BİRLİKLER

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da çok sayıda birlik ve işbirliği örgütü kurulmuştur. Burada kısaca Avrupa Toplulukları ile diğer birliklerin (veya işbirliği örgütlerinin) karşılaştırmasının yapılması amaçlanmaktadır.

Avrupa Toplulukları'na kuruluş aşamasında bilindiği gibi İngiltere katılmamıştır. Çünkü Topluluğa dahil olduğu takdirde, Commonwealth ülkeleri ile olan özel çıkarlarını kaybetmekten korkmaktaydı. Ancak Topluluğun dışında kalmanın yol açtığı ekonomik kayıpları telafi etmek amacıyla, İngiltere, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nin (European Free Trade Area-EFTA) kurulmasına öncülük etmiştir. EFTA, adından da anlaşılacağı gibi, bir gümrük birliği değil, bir serbest ticaret bölgesi anlaşmasıdır. Bu özelliği ile EFTA, AET'den büyük ölçüde ayrılmaktadır. Bu Antlaşma, taraf ülkelere, egemenlik haklarını devri konusunda herhangi bir yükümlülük getirmemektedir. Üye ülkeler gerek içeride, gerekse dışarıda izledikleri politikalarda serbesttirler. Bu anlaşma gereğince, herhangi bir kısıtlama altına girmemişlerdir. AKÇT'nin yüksek otoritesinde olduğu gibi, üye ülkeleri aldığı kararları bağlayan bir uluslararası kurum söz konusu değildir.

Bu örgütün politik bir boyutu yoktur. Bir diğer ifade ile, üye ülkelerin, ekonomik ve siyasal yapılarının bütünleştirilmesi gibi bir amaç taşımaz. EFTA üyesi ülkeler arasında, tam istihdamın gerçekleştirilmesini, kaynakların optimum kullanılmasını, serbest ticaretin hakim kılınmasını ve üye ülkeler arasında mal alışverişindeki engel ve ayrımların kaldırılmasını ve süratle aynı zamanda Dünya ticaretinin geliştirilmesine de katkıda bulunulmasını amaçlamıştır.⁷⁴

"Gevşek" bir örgüt olarak kurulan EFTA, AT ile kıyaslandığında son derece güçsüz kalmıştır. Nitekim EFTA'nın kurucusu olan İngiltere, 1971 yılında AT'ye üye olmuştur. Günümüzde ise EFTA üyesi Avusturya'nın da AT'ye tam üyelik için müracaatında sonra, İsveç, Norveç gibi diğer ülkelerin de prensipte Topluluğa müracaat kararı almalarıyla birlikte, pek ağırlığı kalmamıştır⁷⁵.

Buna karşılık, Avrupa Konseyi, başlangıçta büyük ölçüde, Avrupa'da siyasal birliğin gerçekleştirilmesini amaçlayan yönüyle, AT için bir öncü kuruluş olmasına

⁷⁴ A. S. Yüksel, *Türkiye ile İlişkileri Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu*, EİTİA Yay., 1975, s.41

⁷⁵ Veysel Bozkurt, *op.cit.*, s.77

rağmen, kurumları ve karar alma süreci AT kadar etkin olmamıştır. Hükümetlerarası bir örgüt olarak kalmıştır. Bu çerçevede Avrupa siyasi ve kültürel işbirliğinin güçlendirilmesi yolunda katkıda bulunmuştur.

Aynı şekilde, OECD de ekonomik işbirliği örgütü olarak kalmıştır. Üyeler arasında ekonomik bütünleşme ya da aldığı kararlarla üye ülkeleri bağlaması söz konusu değildir. BAB, NATO, Birleşmiş Milletler gibi siyasi ve askeri örgütler ise, AT'den farklı olarak hükümetlerarası örgütler olarak kalmışlardır.

AT ile diğer örgütler arasındaki temel fark, AT'nin kurumsal yapısı ve karar alma sürecidir. AT Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu uluslararası organlardır. Topluluk Antlaşmaları ve Topluluk organlarında alınan kararlar üyeleri bağlayıcıdır. Taraflar uyuşmadıkları takdirde birtakım yaptırımlara tabidirler. Bu durum, AT dışında hiçbir örgüt için söz konusu değildir. AT, tarihte görülen ilk uluslararası birliktir. Topluluğun kurumsal yapısına baktığımızda da diğer organların tümünden farklı olarak federal bir devletin örgütlenme modeli esas alınmıştır. Ancak organların, federal bir devletin yetkileri ile donatılması ise, dönemin şartları dikkate alınarak, gelecekteki ekonomik bütünleşmeye paralel olarak artırılması öngörülmüştür.⁷⁶

Diğer hükümetlerarası örgütler için, ulusal otoritenin ellerindeki yetkilerin uluslararası bir otoriteye devri söz konusu değildir. Bu tür kuruluşlarda, kararlar oybirliği aşamasına bağlı olarak, hükümetlerin temsilcileri tarafından alınır. Eğer teklif üye ülkelerden birinin çıkarlarına ters düşerse, o üye ülkenin ret oyu ile kolayca geri çevrilebilir. Alınan kararların bağlayıcılığı yoktur, tavsiye niteliğindedir.

AT, gerek uluslararası karakteri dolayısıyla, gerekse ekonomik birliğin ötesinde nihai hedef olarak siyasi birliği de hedeflemesiyle, Avrupa'daki en önemli birlik olmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da kuruluş aşamasında Topluluk dışında kalmayı tercih eden ülkeler, daha sonraki gelişmeleri gördükçe, katılma talebinde bulunmuşlardır. Bunun sonucu olarak Topluluk, önce kuzeye-İngiltere, Danimarka, İrlanda, sonra da güneye-Yunanistan, İspanya, Portekiz, iki genişleme yaşamıştır.

---

⁷⁶ Ibid., s.78

D. TOPLULUĞUN AVRUPA BİRLİĞİ'NE DÖNÜŞME SÜRECİ

1. Beyaz Kitap (Beyaz Bildiri)

1957 yılında Roma'da Altı Üye Ülke tarafından yapılan anlaşma ile kurulan AET örgütü, arka planda bir AB yaratma amacı taşısa da, o gün için ekonomik bir organizasyon olarak düşünülmüş ve Roma Anlaşması'na o yönde hükümler konulmuştur.

Ancak 1980'lere gelindiğinde gümrük vergilerinin kaldırılması ve serbest dolaşımın, ortak pazarın kurulmasına yetmediği, sınırların mevcudiyeti çeşitli engeller yarattığı, ulusal pazarların kendi kendilerini korumak için daha değişik alternatifler ürettiği, malların serbest dolaşımını güçleştiren teknik, fiziki, ve mali engeller ortaya çıktığı görülmüş ve bunların, Birliğin amacına ulaşmasını geciktirdiği, yeni bürokratik engeller ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine bu konuda Avrupa Komisyonu'na görev verilmiş, yapılan çalışmalar sonucunda bir rapor hazırlanmıştır.⁷⁷

"Beyaz Kitap" (White Paper) olarak adlandırılan bu rapor, 29 Haziran 1985 tarihinde Milano'da toplanan Bakanlar Konseyi'ne sunulmuştur. Beyaz Kitap, üye ülkeler arasındaki sınırlarda tüm kontrollerin kaldırılmasını öngörmektedir.⁷⁸ Bu raporda, 1992 yılına kadar tek pazarın gerçekleştirilmesi için ayrıntılı bir zaman planlaması yapılmış, pazarın gelişmesini engelleyen unsurların neler olduğu araştırılıp saptanmış, bunların yaptığı olumsuzluklar açıklandıktan sonra giderilmesi için alınması gereken tedbirler belirtilmiştir.⁷⁹

İç pazarın gelişmesine engel olan bu hususlar üç başlık altında toplanmıştır:

Fiziki Engeller: Fiziki engeller, sınırlarda uygulanan polis ve gümrük kontrollerini içermektedir. Polis tarafından yapılan bagaj ve pasaport kontrolleri, gümrük kapılarından geçen malların geçişi için doldurulan çeşitli formlar, ibrazı zorunlu belgeler (menşe şahadetnamesi gibi) ve benzer bürokratik formaliteler bunlara örnek gösterilebilir. Bu işlemler ise pazarın gelişmesini engellemektedir.

⁷⁷ Ahmet Çimen, *Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu-Türkiye İlişkileri*, Ankara, 1996, s.23

⁷⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı, *1992 Hedefi Doğrultusunda EFTA-Avrupa Topluluğu İlişkileri*, İstanbul, İKV Yayınları, Yayın No:78, Ağustos 1989, s.27

⁷⁹ Canan Erkan, *Küreselleşme ve Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye'nin Rekabet Yeteneği*, İzmir, Takav Yayıncılık, 1993, s.11

Teknik Engeller: Bu tür engeller, ülkelerin ulusal mevzuatları ile ülkelerin korunması için getirilen tedbirlerden oluşmaktadır. Bunlar; insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması, mal ve hizmetlerin belli standartlarda üretilmesi, tüketicinin ve çevrenin korunması ve milli güvenliğin sağlanması için başvuru edilen tedbirlerdir. Bu tedbirlere uymayan mal ve hizmetler sınırlardan iç pazara kadar veya üye pazarları arasında serbestçe dolaşamamaktadır.

Mali Engeller: Dolaylı vergiler dediğimiz muamele vergileri ile katma değer vergileri bu engellere örnek gösterilebilir. Ayrıca Beyaz Kitap, mali sınırların bütünü ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.⁸⁰

Vergi oranları firmaların karları üzerinde oldukça büyük etkilere sahiptir ve bu durum ülkelerin takip ettikleri ekonomik ve sosyal politikalar ile de yakından ilişkili olduğundan, her ülke vergi oranlarını kendi ülkesinin durumuna göre belirlemektedir. AB'ye üye ülkelerin Kurumlar Vergisi oranları da birbirinden oldukça farklı bir yapıya sahiptir.⁸¹ Birlik bünyesindeki gümrük vergileri 1969 yılında kaldırılmış, Roma Antlaşması'nın çeşitli maddelerinde öngörülmesine rağmen üye ülkelerde uygulanan katma değer vergileri ve diğer muamele vergilerinde uyum sağlanamamıştır. Bu durum ise aynı malın çeşitli ülkelerde değişik fiyatlarla satılmasına, malların serbest dolaşımına olumsuz etki yaparak ticaretin sapmasına neden olmaktadır. Böylece; mallar vergi oranları düşük olan ülkelerde daha ucuz, diğerlerinde daha pahalıya satılmaktadır.

Bu engeller pazarın gelişmesine ve genişlemesine mani olan unsurlar olarak saptandıktan sonra, alınması gereken önlemler Beyaz Kitapta ayrı ayrı belirtilmiştir. Konsey tarafından kabul edilen bu öneriler zaman dilimleri içinde planlandığı şekilde uygulamaya konmuş ve 1992 yılına gelindiğinde tek pazarın önünde bulunan engelin önemli bir bölümü ortadan kaldırılarak Tek Avrupa Pazarı'ndan AB'ye geçiş hazırlıkları başlamıştır.⁸²

⁸⁰ Jean Michel Charpin, *Avrupa Topluluğunda Katma Değer Vergisinin Uyumlaştırılması*, Çev. Kamil Tüğen, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:4, Sayı,1/2, 1989, s.39

⁸¹ Hasan Bülent Kantarcı, "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de Kurumlar Vergisi Tarifesi ve Hesaplama Oranlarının Karşılaştırılması", *Vergi Sorunları Dergisi*, MGDK Yayınları, Sayı:114, Mart 1998, s.91

⁸² Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, *Avrupa Birliği'nin Beyaz Kitapları ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Ankara, TİSK İnceleme Yayınları, Yayın No:144, 1995, s.23

2. Tek Avrupa Senedi

Avrupa Konseyi Milano Zirvesi'ne katılan ülkelerin büyük bir çoğunluğu, Beyaz Kitap kapsamında önerilen Direktifler'in geliştirilmesini ve onaylanmasını kolaylaştırmak için Roma Anlaşması'nın 236. Maddesi'ne dayanarak Antlaşma'da birtakım değişiklikler tavsiye etmek üzere bir konferans düzenlenmesi kararını almışlar. Milano Avrupa Konseyi'ni takip eden Lüksemburg Zirvesi'nde, AB için Antlaşma taslağı "Tek Senet" adı altında kabul edilerek, 17 Şubat 1986 tarihinde Lahey'de üye ülkelerce imzalanmıştır.

Tek Avrupa Senedi, 1957 Roma Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yaratılması amacının gerçekleşmesi için bir girişimdi. Bununla amaç, başlangıçta Topluluğu oluşturan Altı Ülke arasında herhangi bir çeşit engel olmadan tek bir pazar meydana getirmektir. Topluluk 12 ülkeye genişleyince mal, hizmet ve insanların serbest dolaşımını engelleyen bir çok fiziksel ve teknik engellerin süregeldiği görüldü. Dahili gümrük engelleri kalkmıştı fakat Avrupa hala tek bir Pazar değildi. Bunun sonucunda, 12 ülke hükümet başkanları 1985'te, dahili tek pazarın aşamalı olarak 31 Aralık 1992'ye kadar tamamlanması üzerine anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmayı uygulamaya koyan Tek Avrupa Senedi, Şubat 1986'da imzalandı ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girdi.

Birlik'te karar alma mekanizmasındaki gecikmelerin çeşitli tıkanıklıklara yol açığının tespit edilmesi üzerine, Topluluğun yönetimini daha etkin ve daha demokratik duruma getirmek için gerekli hukuki yapının sağlanması amacıyla "Avrupa Tek Senedi" hazırlanmıştır. Avrupa Tek Senedi, en az Beyaz Kitap kadar önemli bir belgedir.⁸³

Avrupa Tek Senedi, tam anlamıyla engelsiz tek pazarın kurulması için 282 maddenin kabulünü gerekli kıldı. Bu maddelerin çoğu, farklı aşamalarda da olsa üye ülkelerin iç hukukuna uyarlandı. Tartışma konusu olan son alanlar; doğrudan vergilendirme, mali hizmetler, ulaştırma, şirketler hukuku ve KDV toplama sistemi gibi bazı planlamaların ayrıntıları olmuştur. Schengen Antlaşması ile çözüme girişimine rağmen hala tamamen çözülemeyen bir problem, insanların serbest

⁸³ Mustafa Altıntaş, "Türkiye-AT İlişkilerinin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi", *Türkiye-AT İlişkiler Paneli*, 23 Kasım 1983, Kayseri, 1990, s.6

dolaşımıdır. Tek Pazar programının doğrudan parçası olmasa da, sosyal önlemler de tartışma kaynağıdır, fakat Komisyon bu konuda ısrarlı olup, Tek Pazarın ‘sosyal boyutu’ olarak adlandırdıkları bu boyutun da çözülmesini gerekli bulur.⁸⁴

Tek Avrupa Senedi, üç alanda reform yapılmasını öngörmüştür; İlki, Ortak Tarım Politikası’dır. Bu, Avrupa tarımına uzun dönemde sosyal ve ekonomik bir gelecek sağlama amacıyla yapılacaktır. İkincisi, Birliğin yapısal fonlarında artan talebi karşılamak için düzenlemeler yapılmasını ve kullanılma biçiminin değiştirilmesini öngörüyordu. Üçüncüsü, Birlik bütçesinin daha sıkı bir disiplinle kurulmasını amaçlamıştır. Hem düzenli, güvenilir kaynak akışı sağlanması hem de bütçe kaynaklarının 1992 hedefleriyle kullanılması sağlanmak istenmiştir.⁸⁵

Tek Avrupa Senedi ile Birliğe getirilen yeni politikalar şunlar olmuştur:

- Tek Pazarın oluşmasını engelleyen tüm idari, mali, teknik engellerin kaldırılması,
- Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Geliştirme çalışmalarına hız verilmesi, Üyeler arasında işbirliğinin artırılması ve koordinasyonu,
- Ekonomik ve sosyal uyumsuzlukların giderilmesi ve iç pazardaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılması,
- İşçi sağlığı ve güvenliğinin koşullarının iyileştirilmesi,
- Çevrenin korunması,
- Ekonomik ve parasal birliğin sağlanması.

3. Maastricht Zirvesi

Avrupa Toplulukları, 1991 yılında Hollanda’nın Maastricht şehrinde yapılmış olan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile, iç bütünleşme yolunda tarihi bir dönüm noktasından geçmişlerdir. Maastricht Zirvesi’nin hazırlıkları 14-15 Aralık 1990 tarihlerinde Roma Zirvesi’nde belirlenmiştir. Bu zirvede Topluluk, Avrupa Birliği sürecinin daha da hızlanmasını sağlayacak kararlar almıştır. Bu kararlar uyarınca, “Ekonomik ve Parasal Birlik” ile “Politik Birlik” alanında düzenlenen iki

⁸⁴ S.F. Goodman, *The European Union*, 3rd Ed. Macmillan Press Ltd. London, 1996, s.7

⁸⁵ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği...*, op.cit., s.24

Hükümetlerarası Konferans yoluyla Roma Antlaşması'nda değişiklikler yapılması ve 1992 yılı sonunda Tek Pazar'a daha bütünleşmiş olarak ulaşılması amaçlanmıştır.

Uluslararası alanda seslerini daha çok duyurmak arzusundaki AT ülkeleri, Ekonomik ve Parasal Birliğin yanı sıra Politik Birlik hedefleri doğrultusunda bir Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası oluşturmaya yönelmiştir. 15 Aralık 1990 tarihinde çalışmalarına başlayan bu iki Hükümetlerarası Konferans, Maastricht Zirvesi'nde kurulan yeni Avrupa Birliği'nin temellerini atmıştır.

Üye devletlerin, egemenlik haklarını belirli konularda ve şartlarda Topluluğa devretmesini ancak egemenliğin devri ile ilgili başlangıç kararlarının ilke olarak oybirliğiyle alınmasını gerektiren Hükümetlerarası Konferans süreci, 1991 yılı boyunca devam etmiştir. Hazırlık çalışmalarının sonunda ortaya çıkan öneriler 9-10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'te Devlet veya Hükümet Başkanları seviyesinde toplanan konferansa sunulmuştur. Ancak, Topluluğun bütünleşme yolundaki bu yeni kimlik arayışı içinde, üye ülkelerin kendi görüş ve çıkarları doğrultusunda sonuçlara ulaşılabilmesi için 1991 yılı boyunca yoğun temaslar yaptıkları, Komisyon'un Avrupa Parlamentosu'nun 1991 yılı içinde dönem başkanlıklarını üstlenen Lüksemburg ve Hollanda'nın son derece yoğun çalışmalar sürdürdükleri görülmüştür.

Almanya ve Fransa, Hükümetlerarası Konferans süresinde değişik sebeplerle bütünleşme yönünde aktif bir rol oynamışlardır. Almanya'nın birleşmesinden sonra Avrupa içinde güçlü bir merkez olma eğilimi içine girmesi karşısında Fransa, Almanya'yı AT içinde asimile etme amacı gütmüştür. Almanya ise, AT bütünleşmesi olmaksızın Avrupa'da gücünü diğer ülkelere kabul ettiremeyeceği endişesiyle, federal yapıda bir bütünleşme yönünde hareket etmiştir. Almanya'nın gücünü arttırması sonucunda diğer üyeler, Avrupa ülkelerinin cepheleşmesine karşı duydukları endişe sebebiyle AT bütünleşmesini desteklemişlerdir.⁸⁶

AB gelişme trendini hızlandıran önemli bir antlaşma olan Maastricht Antlaşması, Hollanda'nın Maastricht kentinde toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmıştır. Bu "Avrupa Birliği

⁸⁶ Ahmet Çimen, op.cit., s.109

Antlaşması” ile AB’nin hukuki temelleri atılmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması’nda, üzerinde uzlaşılan başlıca noktalar şunlardır:⁸⁷

- Ekonomik ve Parasal Birliğin tamamlanması,
- Topluluğun nispeten fakir ülkelerine yardım fonu oluşturulması,
- Ortak Dış Politika,
- Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası,
- Federalizm yerine sıkı birlik,
- Sosyal konular,
- Avrupa Parlamentosu’nun yetkilerinin artırılması,
- Ortak vize uygulaması.

Birlik, bir iktisadi birlik oluşturarak, buradan, Avrupa’da barışın korunması ve siyasal entegrasyonun sağlanması gibi politik amaçlar gütmektedir. Bu, ise öncelikle bir Gümrük Birliği kurulmasını, daha sonra faktör akımlarının serbestleştirilerek bir Ortak Pazar kurulmasını gerektirir. En son aşamada ise, ülkelerin ulusal egemenliklerinin bir ölçüde Birlik organlarına devredilmesi ve böylece, ekonomik, mali, sosyal alanlarda ortak politikalar izlenmesi veya ulusal politikaların birbirleriyle uyumlaştırılması hedeflenmektedir.

E. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN AMAÇLARI

Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması’nın 2. Maddesi’nde AET’nin amaçları şu şekilde özetlenmiştir; “Topluluğun görevi, bir ortak pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomi politikalarının zamanla yaklaştırılması yoluyla Topluluğun tümü içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesini, sürekli ve dengeli yayılmasını, istikrarın artmasını, hayat seviyesinin hızla yükseltilmesini ve birleştirdiği devletler arasında daha sıkı bir işbirliğini gerçekleştirmektir”. Bu amaçlara ulaşmak ve Topluluğun etkinliğini arttırmak için aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesi gerekli görülmüştür.⁸⁸

⁸⁷ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği...*, op.cit., s.80

⁸⁸ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği...*, op.cit., s.59

- Üye devletler arasında malların giriş ve çıkışlarında gümrük tarifelerinin, miktar kısıtlamalarının ve diğer bütün eş etkili tedbirlerin kaldırılması,
- Üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük ve ticaret politikalarının belirlenmesi,
- Üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan faktörlerin giderilmesi,
- Tarım sektöründe ortak bir politikanın belirlenmesi,
- Ulaşım alanında ortak bir politikanın oluşturulması,
- Topluluk içinde rekabeti bozucu uygulamalara başvurulmaması,
- Üyelerin, ekonomi politikalarının koordinasyonunu ve onların ödemeler dengesindeki açıkları gidermeyi sağlayan yöntemlerin uygulanması,
- Milli mevzuatların birbirlerine yaklaştırılmasının sağlanması,
- İşçilerin istihdam imkanlarını iyileştirmek ve hayat seviyelerini yükseltmek için bir Avrupa Sosyal Fonu'nun oluşturulması,
- Yeni kaynakların bulunması yoluyla Topluluğun ekonomik gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik bir Avrupa Yatırım Bankası'nın kurulması,
- Ticareti artırma, ekonomik ve sosyal gelişme çabasını ortaklaşa sürdürmek amacıyla deniz aşırı ülke ve bölgelerin birleştirilmesi.

Roma Antlaşması'nda esas olan, üye devletler arasındaki gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamaları kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin kabul edilmesidir. Gerçekten bu durum, Antlaşma'nın 9. Maddesi'nde açıkça belirtilerek. "Topluluk bir Gümrük Birliği üzerinde kurulmuştur" denmiştir. Bununla beraber Roma Antlaşması'nda gümrük birliğinden öte, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşımını düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Antlaşma, ortak bir ekonomi ve sosyal politika uygulamasına yönelik ve başlangıçta da belirtildiği şekilde ekonomik birliği gerçekleştirmeyi sağlayabilecek bir nitelik taşımaktadır.

Eylül 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Roma Antlaşması'nın 2. Maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Topluluk ortak bir pazarın, ekonomik ve parasal bir birliğin kurulması ve 3 ve 3a. Maddeleri'nde yer verilen ortak politikaların ve faaliyetlerin yürürlüğe konulması yolu ile Topluluğun bütünü içinde ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli kalkınmanın, çevreye saygılı, sürekli ve enflasyonist olmayan bir büyümenin, ekonomik performansların yüksek derecede bütünlüğünün, yüksek seviyeli bir istihdam ve sosyal korumanın, yaşam seviyesinin ve kalitesinin yükselmesinin, üye devletler arasında ekonomik ve sosyal bütünlükle dayanışmanın iyileştirilmesi görevine sahiptir.

Maastricht Antlaşması yukarıda verilen hedeflere ulaşmak için aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesini gerekli görmüştür:

- Malların girişlerinde ve çıkışlarında üye devletler arasındaki gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları ile diğer bütün eş etkili engellerin kaldırılması,
- Ortak bir ticaret politikası,
- Üye devletler arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımındaki engellerin kaldırılmasının nitelediği bir iç pazar,
- 100 c Maddesi'nce kişilerin iç pazara girişi ve dolaşımı ile ilgili önlemler,
- Tarım ve balıkçılık alanlarında ortak bir politika,
- Ulaştırma alanında ortak bir politika,
- İç pazar dahilinde rekabetin bozulmamasını sağlayacak bir rejim,
- Ortak Pazar'ın işleyişinin gerektirdiği gibi ulusal mevzuat yakınlaştırılması,
- Bir Avrupa Sosyal Fonunu içeren, sosyal alanda bir politika,
- Ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi,
- Çevre alanında bir politika,
- Topluluk sanayisi rekabetinin güçlendirilmesi,
- Teknolojik araştırma ve geliştirmenin iyileştirilmesi,
- Trans-Avrupa ulaşım ağlarının kurulmasının ve geliştirilmesinin teşviki,
- Yüksek seviyeli sağlık korumasının gerçekleştirilmesine katkı,

- Nitelikli eğitim ve öğretim ile üye devlet kültürlerinin yaygınlaşmasına katkı,
- Kalkınma işbirliği alanında bir politika,
- Ticaretin artırılması ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarının bir arada sürdürülmesi için deniz aşırı ülkeler ve topraklarda ortaklık,
- Tüketicilerin korunmasının güçlendirilmesine katkı,
- Enerji, sivil savunma ve turizm alanlarında önlemler.

F. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YAPISI VE YÖNETİMİ

AET'nin temellerini oluşturan ve 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanıp 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması, 248 maddeden oluşan bir esas Metin ile bazı Ek ve Protokoller'den meydana gelmiştir.

Kurucu Altı Üye Ülke (Almanya, Fransa, Lüksemburg, İtalya, Hollanda, Belçika) tarafından hazırlanıp yürürlüğe konulan bu Antlaşma ile ilk aşamada bir ekonomik birlik kurulması amaçlanmıştır, bu amaçlar; 2. Madde'de topluluk, "...Ortak bir pazarın kurulması", "...Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesi, sürekli ve dengeli bir büyüme, daha fazla istikrarı, yaşam standardının hızla yükseltilmesini ve topluluğun bir araya getirdiği Devletler arasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamak..." şeklinde tanımlanmıştır.

Öngörülen bu hedeflere ulaşmak için kararlar almak, bu kararları uygulamak, koordine etmek, denetlemek amacıyla, Antlaşma ile yasama, yürütme, yargı ve danışma organları oluşturulmuş, bunların işleyiş ve görevler değişik maddelerle açıklanmıştır. Antlaşma'nın 4. Maddesi'nde, bu organlar birer birer sayılmış, ancak Avrupa Yatırım Bankası'na 129. Madde'de yer verilmiştir. Kurumlar demokratik ülkelerdeki anayasal devlet organlarına benzemektedir. AB'yi daha geleneksel uluslararası bütünleşme modellerinden ayırt eden özellik, kurumların yapısının benzersiz oluşudur.⁸⁹ Bu kurumların bir kısmı karar alma, bir kısmı danışma, bir kısmı ise denetleme hizmetlerini yerine getirmektedir.

Avrupa Birliği'nin beş temel organı-Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Denetçiler

⁸⁹ Pascal Fontaine, *On Derste Avrupa*, Ankara, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, 1994, s.9

Mahkemesi (Sayıştay) ve iki yan organı-Ekonomik ve Sosyal Komite, Avrupa Yatırım Bankası vardır.⁹⁰

Avrupa Birliği'ndeki bu organların yapıları, işleyişleri ve birbirleri ile ilişkileri aşağıdaki gibidir:

1. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Konsey, Birliğin en üst düzey karar organıdır. Yasama ve yürütme yetkilerinin tümüne yakını tek başına üstlenmiştir. Bir çok konuda diğer kurumlarla (Parlamento ve Komisyonlar) birlikte hareket ederek ortak karar alma sürecinde bulunmasına rağmen nihai karar yetkisi Konsey'dedir.⁹¹

Avrupa Konseyi, Roma Antlaşması'nın kendisine verdiği çok geniş yetkilere sahip bulunmaktadır. Yeni anlaşmalar yapmak, mevcut anlaşmaları değiştirmek, yürürlükten kaldırmak veya durdurmak, Birliğe yeni üye ülkeler almak, Birliğin genişlemesine karar vermek, diğer ülkelerle her türlü antlaşmaları imza etmek yetkisine sahiptir.

Birliğin bütçesini yapmak, onaylamak ve yürütmek, diğer ortak politikaları (savunma, sanayi, tarım vb) oluşturmak ve uygulamak, Birliğin geleceğine ilişkin tüm kararları almak, Konsey'in görevleri arasındadır. Konsey, Birliği şekillendiren, yöneten ve dış politikasını belirleyen organdır.

Konsey, düzenli olarak gündemindeki konulara göre haftada iki defa toplanmaktadır. Başkanlık görevi, her altı ayda bir dönüşümlü olarak bir üye temsilcisi tarafından sırayla yönetilmektedir. Konsey, bazen belirli bir konuda toplanan bakanlardan (Bakanlar Konseyi) veya üye ülkelerden yetkililerden oluşan Çalışma Grupları'ndan teşkil eder. Konsey terimi, üyelerin daimi temsilcilerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi'ni de (COREPER) kapsar. Bakanlar, Nisan, Haziran ve Ekimde ve gerektiğinde ekstra toplanırlar. Yılda iki defa Avrupa Konseyi (European Council) olarak adlandırılan Hükümet Başkanları toplantısı yapılır. Bunu, 1996'da Rusya katıldıktan sonra 39 üyeye ulaşan Avrupa Konseyi (Council of Europe) ile karıştırmamak gerekir.

⁹⁰ S. F. Goodman, loc.cit.

⁹¹ Mehmet Genç, *Avrupa Toplulukları'nın Kurumsal ve Hukuksal Yapısı*, Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993, ss.70-71

Konsey'in aldığı kararlarda, üç türlü oylama usulü vardır. Bunlar; 'oybirliği', 'oy çokluğu', ve 'nitelikli çoğunluk oyu' olarak adlandırılmaktadır. Oybirliği, tüm oyların aynı yönde kullanılması; oy çokluğu, mevcudun yarısının bir fazlasıdır. Nitelikli çoğunluk oyu ise, farklı bir oylama sistemi olup, AB'ye üye ülkelerin yapısına ve nüfuslarına göre değerlendirilmiş, ağırlıklarına göre saptanmıştır. Burada her üye ülkeye durumuna göre puan (score) verilmiştir. Çoğunluk oy, 44 olmasına rağmen, nitelikli çoğunluk oyu, 62 olarak kabul edilmiştir. Nitelikli çoğunluk gereken durumlarda oylar şu biçimde dağılır: Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya 10'ar oy; İspanya, 8 oy; Belçika, Hollanda, Portekiz ve Yunanistan 5'er oy; Avusturya ve İsveç 4'er oy; Danimarka, Finlandiya ve İrlanda 3'er oy ve Lüksemburg 2 oy.⁹²

2. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu (The Commission), AB'nin yürütme organı olarak düşünülen, bir çeşit Birliğin hükümeti gibi işlev yapan, üye ülkelerin tecrübeli devlet, bilim ve siyaset adamlarından, kendi vatandaşları arasından seçilen kişilerden oluşur. Beş yıllık bir dönem için atanan yirmi üyeden oluşmaktadır.

Komisyon, Birliği oluşturan Antlaşmalar'ın gözcülüğünü yapar. Kurucu Antlaşmalar'ın ve organların almış olduğu kararların usulüne uygun uygulanıp uygulanmadığını, ilgili tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemekle görevlendirilmiştir. Avrupa Birliği kurallarına uymayan üyelere karşı yasal tedbirlere başvurabilir. Komisyon, esas olarak Konsey ve Avrupa Parlamentosu aracılığıyla olmak üzere, çeşitli kanallarla iletilen politika ve yasa tasarıları hazırlar. Komisyon, Konsey'in kararlarını da icra eder ve Birliğin günlük işleyişine nezaret eder. Birliği hukuken temsil eder. Birlik fonlarının yönetimi de komisyona aittir.⁹³

Yalnızca Komisyon, Bakanlar Konseyi'ne öneride bulunabilir. Dolayısıyla politika geliştirmek ve politikaların uygulanması için gerekli önlemleri bir taslak olarak çıkartmakla görevlidir. Komisyon, dış ticaret gibi konularda Topluluk adına müzakerelere katılabilir. Komisyon, belirli durum ve amaçlara yönelik özel koşullu yetki devri yetkisine de sahiptir.

⁹² Ibid., s.82

⁹³ S. F. Goodman, op.cit., s.10

Komisyon'da oylama çoğunluk esasına göre yapılmaktadır. Her üyenin bir oy hakkı vardır. Genel olarak haftada bir gün toplanır. Kararlardan dolayı Avrupa Parlamentosu'na ve Konseye karşı sorumludur. Konsey tarafından görevden alınabildiği gibi, Avrupa Parlamentosu tarafından güvensizlik oyu verilerek, Komisyon'un tümü veya komiserlerden biri veya birkaçı görevden alınabilmektedir. Atama yetkisi olmadığı halde, görevden alma yetkisi, Roma Antlaşması tarafından Parlamento'ya verilmiştir. Tüm işlemleri, Parlamento ve Konsey'in denetim ve gözetimine tabidir.

3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Birliği'ni klasik uluslararası örgütlerden ayıran bir özellik de, AB karar alma sürecine üye devletlerin, Parlamento temsilcileri aracılığıyla katılmasıdır. AB içinde Komisyon ve Konsey arasında paylaşılmış yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasının demokratik biçimde denetlenmesi amacıyla bir ortak Parlamento kurulmuştur.

Avrupa Parlamentosu, bir yasama organından çok, Birlik sorunlarının ele alındığı bir danışma organı niteliğindedir. Birlik Antlaşması, Avrupa Parlamentosu'nun, Komisyon'dan 'bu Antlaşma'nın uygulanması amacıyla bir Topluluk Kararı'nın gerekli olduğu düşünüldüğü meselelerde herhangi uygun önerileri iletilmesini' talep etmesine izin vermesine rağmen, Avrupa Parlamentosu, kelimenin genel anlamıyla tam bir yasama organı değildir.⁹⁴ Fakat bu organ, Birliğin faaliyetleri üzerinde belli ölçüde demokratik denetime sahiptir.

Parlamento'nun çalışmaları üç yerde yürütülmektedir; yönetim merkezi ve sekreteryası Lüksemburg'ta faaliyet gösterir, toplantı oturumları Strasburg'da toplanır, komite çalışmaları ve diğer toplantılar Brüksel'de yapılır; bu durum kuruluşu gücünü sınırlamakta ve zayıflatmaktadır.

Avrupa Parlamentosu, Topluluğa üye ülkelerin vatandaşları arasından 5 yıllık bir dönem için doğrudan ve tek dereceli yöntemle seçilen 626 üyeden oluşur. Komisyon'da olduğu gibi burada da Konsey tarafından, üye ülkelerin coğrafi, demografik ve ekonomik büyüklükleri göz önünde bulundurularak, her ülkeye göre kontenjan tanınmıştır. Parlamenter sayısının dağılımı: Almanya 99, Avusturya 21,

⁹⁴ Ibid., s.11

Belçika, Yunanistan, Portekiz 25'er, Danimarka, Finlandiya 16'şar, Fransa, İtalya, İngiltere 87'şer, Hollanda 31, İrlanda 15, İspanya 64, İsveç 27, Lüksemburg 6 oya sahiptirler.

Tek Avrupa Senedi ile kabul edilen "işbirliği prosedürlerine" göre, Konsey, Komisyon'un kararlarını kabul etmeden önce Avrupa Parlamentosu'nun görüşünü alır. Birlik Antlaşması'na göre, Konsey'e paralel bir eş-karar prosedürü gerekmektedir, bu da Parlamento'nun gücünde belirli bir artış sağlamıştır. Fakat, Parlamento, yıllık yasama programı ve diğer organlarla yapacağı ortak bildirimler aracılığıyla kendi raporlarını hazırlayarak yasama tedbirleri alabilir.⁹⁵ Ancak Avrupa Parlamentosu'nun tam bir yasama yetkisi bulunmadığından, bu duruma "Eksik Demokrasi" veya çok sık kullanılan bir deyimle, "Demokrasi Açığı" (Democratic Deficit) denilmektedir. Daha çok bir danışma organı gibi faaliyetlerini sürdürmektedir.

Roma Antlaşması'nın 137. Maddesi'nde "Topluluk bünyesinde bir araya gelen Devletlerin temsilcilerinden oluşan Avrupa Parlamentosu, İşlev Antlaşması ile kendisine verilen "danışma ve denetleme" yetkilerini kullanır demek suretiyle Parlamento'nun yetkileri belirlenmiştir.⁹⁶

Parlamento, Avrupa Komisyonu üyelerinin tayinlerini onaylama ve üçte iki oy çokluğuyla Komisyon'u görevden alma yetkisine sahip bir denetim organıdır. Parlamento, Komisyon'un programını oylar ve özellikle Komisyon ve Konsey'e sözlü ve yazılı sorular yönelterek Avrupa politikalarının gündelik işleyişini izler. Parlamento araştırma komisyonları kurabilir ve Birlik vatandaşlarının dileklerini inceler.

Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla alınıp Parlamento'nun görüşüne sunulan kararlar hakkında üç ay içinde Parlamento;

- Değişiklik önerisi getirmek,
- Olduğu gibi kabul etmek,
- Veto etmek,

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Mehmet Genç, loc.cit.

- Hiçbir karar vermemek,

yetkilerine sahiptir. Birinci ve üçüncü şıklardaki yetkileri mutlak değildir. Konsey ile uzlaşarak ortak bir noktanın bulunması sağlanmalıdır. Buna ortak karar alma süreci (co-decision) denmektedir. Bir uzlaşma sağlanmadığı takdirde nihai karar Konsey'e aittir.

4. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Antlaşmaların uygulanmasında hukukun üstünlüğünü korumakla görevlidir. Üye devletlerin birlikte seçtikleri ve görev süreleri 6 yıl olarak saptanmış, 15 yargıç ve 9 savcıdan oluşmaktadır. Adalet Divanı bünyesindeki savcı ve yargıçlar üye ülke hükümetlerin ortak kararlarıyla atanmaktadır. Yargıçların ve savcılarının özellikleri Roma Antlaşması'nın 167. Maddesi'nde: "Bağımsızlıkları şüphe götürmeyen, kendi ülkesinde en yüksek adli görevleri yerine getirmek için gerekli şartlara haiz ya da herkesçe kabul edilen yeterliliğe sahip hukukçular arasından" seçileceği belirtilir.

Bu mahkeme Lüksemburg'ta toplanır, 1988'den beri bir Birinci Derece Mahkemesi'ni de bünyesinde bulundurur. Topluluk hukukunun yorumlanmasına ve uygulanmasına dair hükümler verir ve bu hükümler üye ülkeler için bağlayıcıdır.⁹⁷

Adalet Divanı'nın görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

- Üye ülkelerden birinin, Komisyon aracılığıyla diğer bir ülke hakkında Birlik Antlaşmaları'ndan doğan yükümlülüklerine aykırı faaliyetlerde bulunduğu konusundaki şikayetin incelenmesi,

- Birlik Konsey ve Komisyonu'nun öneri ve görüşlerinin, Birlik Hukuku'na uygun olup olmadığının incelenmesi.

Konsey veya Komisyon tarafından bir konuda takdir hakkı yanlış kullanılmışsa, Üye Ülkeler tarafından Adalet Divanı'nda dava açılabilmektedir. Adalet Divanı'nın kararları, ulusal mahkeme kararlarının üstündedir.⁹⁸

Divan, yetkisizlik, temel şekil kurallarının ihlali, Antlaşma'nın uygulanması ile ilgili herhangi bir hukuk kuralının ihlali veya yetkinin kötüye kullanılması iddiasıyla

⁹⁷ S.F. Goodman, loc. cit.

⁹⁸ Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşmalar*, AT Tanıtım El Kitabı, s.5

Yüksek Otorite'nin tavsiye ve kararlarının iptali için Konsey veya bir üye Devlet tarafından açılan davalar hakkında karar vermeye yetkilidir (Madde 33).⁹⁹

Adalet Divanı'nın yetkisi kurucu anlaşmalarla sınırlıdır ve yetki münhasır nitelik taşımaktadır. Divan'ın yetkisi çerçevesinde bir dava ulusal veya uluslararası bir nitelik olsa bile, diğer yargı yerinde çözüm için ele alınmaz ve karar verilmez.¹⁰⁰

5. Avrupa Denetçiler Mahkemesi (Sayıştay)

Sayıştay, 22 Temmuz 1975 tarihli Brüksel Antlaşması ile kurulmuştur. Antlaşma, 1 Haziran 1997 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Sayıştay göreve başlamıştır. Bu mahkeme Lüksemburg'ta faaliyet gösterir. 'Avrupa' kelimesi 1994'te ilave edildi.

Sayıştay'da, Parlamento'nun görüşü alınarak, 6 yıl için Konsey tarafından seçilen 12 üye bulunmaktadır. Sayıştay'a üye olmak için gerekli vasıflar; Roma Antlaşması'nın 206/3 Maddesi'nde, "...kendi ülkelerinde dış denetim kurumlarında çalışan veya çalışmış olan ya da bu işin gerektirdiği özel ehliyete sahip olan ve bağımsızlıkları şüphe götürmeye kişiler arasından seçilir..." diye tanımlanmaktadır. Sayıştay üyelerinin, görevler süresince kazanç karşılığı olsun veya olmasın başka hiçbir mesleki faaliyette bulunamayacağı Antlaşma ile hükme bağlanmıştır.

Birlik Antlaşması, Mahkeme'nin yolsuzlukla mücadeledeki rolünü güçlendirdi ve onu Birliğin temel organlarında biri haline getirdi. Mahkeme, tüm gelirlerin toplanıp toplanmadığını ve yasal olarak harcanıp harcanmadığını denetler. Finansal yönetimin önemi üzerine yorumlar yapar. Kontrol mekanizmaları uygulayacak veya suiistimal şüphelerini araştırarak gücü yoktur. Etkisi, bulgularını resmi yayınları aracılığıyla duyurabilme yeteneğine bağlıdır. Birlik Antlaşması, Mahkeme'nin, Konsey'e ve Parlamento'ya 'hesapların güvenilirliği ve ilgili işlemlerin yasalılığı ve düzenliliği konusunda bir güvence raporu' sunmasını gerekli kılar.¹⁰¹

Sayıştay, Topluluğun iç ve dış harcamalarının denetlenmesi, Topluluğa bağlı kuruluşların incelenmesi, kazanç ve harcamaların yasal düzenlemeye uygunluğunun

⁹⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, *Avrupa Toplulukları'nı Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)*, Cilt I, Ankara, DPT Yayınları, 1993, s.29

¹⁰⁰ R. Bülent Demirbağ, "Avrupa Toplulukları'nda Yargı Denetimi", *Hazine Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:7, Kasım 1990/3, s.40

¹⁰¹ S.F. Goodman, op. cit., s.12

kontrolü, mali yönetimin Topluluk kurallarına göre gerçekleştirilmesinin sağlanması ve her bütçe döneminde Topluluk organlarına raporların hazırlanması gibi görevleri yüklenmiştir.¹⁰²

6. Ekonomik ve Sosyal Komite

Ekonomik ve Sosyal Komite (ECOSOC), endüstri ilişkileri açısından oluşturulmuş makro düzeydeki en önemli organdır. Esas itibarıyla bir çeşit danışma organıdır. Bu organın en ilginç özelliği, üreticilerin, çalışanların ve tüketicilerin çıkarlarının temsil edildiği üçlü bir yapıya sahip olmasıdır. Ancak bu yapılanma, bilim adamları, eğitimciler ve çevre hareketçileri gibi grupların katılımı ile oluşmaktadır. Merkezi, Brüksel’de bulunan Komite, 222 üyeyi kapsamaktadır.

AB Komisyonu, ekonomik ve sosyal konulara ilişkin önerileri için ECOSOC’ye danışmak zorundadır. Roma Antlaşması’nın 189. Maddesi’ne göre, Konsey ve Komisyon, Tüzük ve Yönerge çıkartarak, kararlar alarak, tavsiye ve görüş bildirerek görevlerini yerine getirmektedir. Tüzük, her üye devlete doğrudan uygulanır ve bağlayıcıdır. Yönerge, şekil ve yöntemler bakımından yetkiyi, ulusal kurumlara bırakır ve yöneldiği devleti, varılacak sonuçlar bakımından bağlar. Karar, yöneldiği kişiler için tam yönleriyle bağlayıcıdır. Tavsiye ve görüş ise bağlayıcı değildir.¹⁰³

7. Avrupa Yatırım Bankası

AB’nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası (AYB), 1958’de Roma Antlaşması ile Birliğin hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olmak için kuruldu. AYB, kendi öz kaynaklarından ve sermaye piyasalarına başvurarak, oradan elde ettiği kredilerle, Birliğin dengeli ve istikrarlı kalkınmasına yardımcı olmak, az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına yönelik projeleri finanse etmek, ortak pazarın gelişmesine katkıda bulunmak üzere imkanlar yaratmak, finanse edemeyeceği projeler için kredi ve teminat vererek diğer finans kuruluşlarından kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

¹⁰² Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Avrupa Topluluklarını...op.cit.*, s.6

¹⁰³ İbrahim Eriş, “Avrupa ve Asya’daki Bütünleşmeler”, *Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Sayı: 18, Eylül 1993/3, s.12

AYB'nin kuruluşu, işleyişi ve görevleri, kendi özel sözleşmesiyle belirlenmiştir. Kuruluşun dört organı vardır; Güvernörler Konseyi, Yönetim Kurulu, Yönetim Komitesi ve Murakıplar Komitesi.

AYB'nin esas işlevi, üye devletlerin çeşitli bölgeleri arasındaki farklılıkların azaltılmasına katkıda bulunarak, AB'nin dengeli gelişmesini desteklemektir.¹⁰⁴ AYB'nin kredilendirme usulleri, kendisine sunulan projeler çerçevesinde yönlendirilmektedir. Genel olarak açılan krediler;

- Bölgesel kalkınma,
- İthalat, enerji kaynaklarına bağımlılığın azalması,
- Baraj, sulama kanalları projesi,
- Endüstri ve haberleşmenin modernizasyonu,
- İleri teknolojilerin geliştirilmesi,
- Çevre koruma faaliyetlerine yöneliktir.¹⁰⁵

Yatırımların finansmanının yanı sıra, Birlik, ödemeler dengesi sorunu olan üye ülkelere ekonomi politikası koşullarının iyileştirilmesine konu olan üst düzeyde borç vermeye de yetkilidir. Birliğin, üye olmayan ülkelerle işbirliği politikası çerçevesinde AYB, 1960'tan beri Akdeniz Ülkeleri başta olmak üzere 130 ülkede projelere katkıda bulunabilmektedir. Bu alanda, kendi kaynaklarını kullanarak kredi açar ve AB'nin bütçe kaynaklarını yönetir. AB ile AYB arasındaki işbölümü uyarınca, AYB, faaliyetlerini esas olarak üretici sektörlerde, gelir getirecek alt yapı projelerinde, çevre koruma projelerinde ve özel sektörün geliştirilmesinde yoğunlaştırır. Avrupa Komisyonu ile yakın işbirliği içinde sürdürdüğü faaliyetleri, AB'nin verdiği karşılıksız yardımları tamamlayan bir işlevi vardır.

G. AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI

1. Ortak Ticaret Politikası

AB'yi kuran Roma Antlaşması ile "Ortak Ticaret Politikası" ayrıntılı bir şekilde çeşitli maddelerde açıklanmıştır. Roma Antlaşması'nın 110. Maddesi'nde,

¹⁰⁴ "Avrupa Yatırım Bankası", *Güncel Avrupa*, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Sayı: 4-5, Ankara, Nisan-Mayıs 1996, s.30

¹⁰⁵ *Avrupa Topluluğu, Yapısı, Türkiye İlişkileri ve Demir Çelik Sanayi*, Metaş Yayınları, s.29

“Üye devletler ortak çıkarlar çerçevesinde, dünya ticaretinin uyumlu bir şekilde gelişmesine, uluslararası ticarete uygulanan kısıtlamaların aşamalı olarak kaldırılmasına ve gümrük engellerinin azaltılmasına katkıda bulunmayı amaçlar” diye tanımlanmaktadır.

Tanımda da belirtildiği gibi Ortak Ticaret Politikası'nın amaçları şu şekildedir:¹⁰⁶

- Üye ülkelerin arasında uyum sağlamak,
- Dünya ticaretinin uyumlu bir şekilde gelişmesine katkıda bulunmak,
- Uluslararası ticarete uygulanan ticari engellerin aşamalı olarak kaldırılmasına yardımcı olmak,
- Gümrük engellerinin zaman içinde azaltılmasını sağlamak.

Bu amaçlara ulaşmak için bazı araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçlar:

- Gümrük Birliği Antlaşmaları,
- Ortaklık Antlaşmaları,
- Serbest Ticaret Bölgeleri Antlaşmaları,
- Tercihli Ticaret Antlaşmaları.

Yapılan bu tür antlaşmaların hepsinin ortak amacı her iki tarafa da karşılıklı imtiyaz sağlamaktır. Antlaşma dışında kalan ülkelerin ise aleyhine işleyen bir durum yaratmaktadır. AB, pazarlamada daha etkin erişimin sağlanması için, bir başka deyişle, çok yönlü ticaret sistemini güçlendirecek bazı politika inisiyatifleri önermektedir;¹⁰⁷

- Engellerin belirlenmesi ve önceliklerin oluşturulması,
- Koordinasyonun geliştirilmesi,
- Sanayiinin daha fazla katılımının sağlanmasından oluşmaktadır.

¹⁰⁶ *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, 3.b.,T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, s.34

¹⁰⁷ “Uluslararası Ticarete Yeni AB Stratejisi”, *Güncel Avrupa*, Ankara, Sayı:2-3, Şubat/Mart 1996, s.2

2. Ortak Sanayi Politikası

Avrupa Birliği'nin Ortak Sanayi Politikası Antlaşması'nın (f) Maddesi'nde şöyle belirtilmektedir: "Birliğin amacı, Avrupa sanayisinin bilimsel ve teknolojik temelini kuvvetlendirmek ve bu sanayiinin rekabet gücünün gelişmesini desteklemektir".

Avrupa Birliği'nde sanayiinin özel bir yeri vardır ve "Serbest Piyasa" kurallarına göre üretilmekte ve tüketilmektedir. Üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifeleri ile korunmakta ise de gelişmiş bir sanayi yapısına sahip olması nedeniyle koruma oranları ya çok azdır ya da hiç yoktur.¹⁰⁸ Birlik Sanayi Politikası şu ana başlıklar altında toplanabilir:

- Birliğin gelişen dünya pazarlarındaki rakiplerine karşı ortak tutumun saptanması,
- Rekabeti sağlayabilecek teknolojik gelişimin planlanması,
- Makro ve mikro düzeyde toplum kesimlerinin geniş tabanlı uzlaşının sağlanması,
- Birliğin yeni sanayi yapılanmasının en az orta vadeli bir perspektif ile değerlendirilmesi,
- Yeni tip sanayi işbirliği metotları ile Birlik olarak rakip ülkelerde ortak yatırımlara gidilmesi.

Yukarıda temel esasları özetlenen sanayi stratejisinin uygulanması ile ulaşılmak istenen hedefler ise aşağıda yer almaktadır:

- Yapısal ayarlamayı hızlandırarak sanayi dokusunun kendi sınırları içerisinde uyumlu dağılımını sağlamak,
- Sanayi örgütlenmelerini, Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmeler (KOBİ) düzeyinde şekillendirmek,
- Oluşturulacak Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) ve mesleki eğitim programları ile uluslararası bir rekabet üstünlüğüne sahip olmak.

¹⁰⁸ Ahmet Çimen, op.cit., s.92

Roma Antlaşması'nda sanayi sektörü için ortak bir politika öngören hükümler getirilmemiştir. Anılan Antlaşma'nın sanayi mamulleri ile ilgili olarak öngördüğü hükümler, rekabet politikası ile devlet yardımlarının denetimini içermektedir.¹⁰⁹

3. Ortak Rekabet Politikası

a. Rekabet Gücü Kavramı

İktisadi küreselleşmenin hızla gelişmesi sonucu, dünya ekonomisinde yaşanan hızlı ekonomik, teknolojik ve politik değişimler, ülkelerin rekabet gücünü sabit tutamamakta ve hızla değişmektedir. Dolayısıyla iç pazar ve dış pazar kavramları artık birleşmekte ve firmalar yalnızca yöresel pazarlarda yerli ve yabancı rakiplere karşı değil aynı zamanda dünyanın değişik yörelerinde de rekabet etmektedir.

Rekabetçiliğin pek çok kriteri olmakla beraber, rekabet kavramının da değişik tanımları vardır. Genel anlamda rekabetçiliği, küreselleşen ticarete ülkelerin ve buna bağlı olarak firmaların dünya pazarlarında rekabet edebilmeleri olarak tanımlanabilir. Yani, bir sanayinin başka bir sanayi dalına göre güçlü olup olmadığını tespit edebilmek için rekabet gücü kavramından yararlanılmaktadır. Diğer bir deyişle, rekabet gücü, bir sanayinin ve sanayiyi oluşturan firmaların kalite, maliyet, çabuk teslim, pazarlama gücü, mali güç, içinde çalışılan ortama bağlı olarak oluşan (nispi sanayi verimliliği-nispi maliyet üstünlüğü) olarak tanımlanabilir. Buradaki "nispi" kelimesiyle rakip sanayi ifade edilmektedir. Maliyet üstünlüğü, sanayinin rekabet gücünü belirlemede temel unsurdur.¹¹⁰

b. Rekabet Kurallarının Önemi

Pazarın Tek Pazar haline Getirilmesi: Birliğin homojen hale gelmesi, AB Antlaşması'nın temel hedeflerinden biridir. Bunu yolu, GB'nin sağlanması ve üye ülkeler arasındaki diğer engellerin kaldırılmasından geçmektedir. Ortak Pazar, büyük ölçüde tek pazar haline gelmiştir. Şimdiye kadar Komisyon'un uyguladığı rekabet politikaları, tek pazarın oluşmasına hizmet eden araçlar olmuştur. Ortak Pazar'ın tek bir bütün olarak tutunabilmesi, etkin bir rekabet politikası izlenmesine bağlıdır. Bu yönde planlanmış bir rekabet politikasıyla piyasanın serbest işleyişine müdahalede bulunulması zorunludur.

¹⁰⁹ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ...*, op.cit., s.59

¹¹⁰ Emin Ertürk, op.cit., s.208

Rekabet Politikası, Birliğin iç engellerden arınmış bir Pazar yaratmada önemli bir araçtır. Ortak pazarda rekabetin iki görünümü vardır; birincisi, malların içinde serbestçe dolaşabildiği bir pazarın yaratılması, ikincisi, pazar içinde etkin rekabet sisteminin sürekli kılınmasıdır.¹¹¹

Sosyal Bakımdan Tüketicinin Korunması: Rekabet, etkinliği sağladığı için istenmektedir. Rekabet piyasasındaki fiyat mekanizması, doğrudan doğruya tüketicilerin daha ucuz ve daha kaliteli malları bulabilmesini sağlar. AB'nin rekabet sistemi içinde belli bir güce erişerek rekabeti bir miktar kısıtlayan anlaşmalarla etkinlik sağlıyorsa ve elde edilen yarardan tüketici de uygun bir pay alıyorsa, göz yumulabilir.

Teknolojik Yenileşme: Rekabetin teknolojik yenileşmeyi artıran bir niteliği vardır. Rakip firmalar kendi ürünlerini daha fazla satabilmek için birim maliyetleri düşüren daha yeni teknolojilere gereksinme duyarlar. Ancak, Avrupa, teknolojik bakımdan Amerika ve Japonya'nın gerisinde kalmıştır. Bu nedenle, Komisyon, Rekabet Politikası'nı Avrupa'nın teknolojik gelişmesini artıracak bir araç olarak kullanmaktadır. Bu amaçla, araştırma ve geliştirme anlaşmalarıyla ilgili olarak bir grup muafiyet tüzüğü çıkarmıştır (418/85 no'lu Tüzük).

Dengeli Kalkınma-Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin ve Geri Kalmış Bölgelerin Desteklenmesi: Avrupa'nın her bölgesi aynı ölçüde kalkınmış değildir. Daha geri kalmış bölgeleri de dengeli bir şekilde kalkındırmak için devlet yardımlarının bu yöne kaydırılmasından başka bu bölgedeki işletmelerin rekabet politikasıyla da desteklenerek, büyük işletmelerin bu bölgelere yatırım yapmaları ve bu bölgelerin zaman içinde daha etkin çalışarak kendi başlarına yeter hale gelmeleri sağlanabilir.

Rekabet kuralları çerçevesinde, teşebbüsler arasındaki rekabeti sınırlayan anlaşma, karar ya da uyumlu eylemler yasaklanmıştır. Fakat teşebbüsler tarafından girişilen rekabeti sınırlayıcı faaliyet sonucu elde edilen yarardan tüketicilere adil bir pay sağlayan, malların üretim veya dağıtımının geliştirilmesine veya teknik ve ekonomik ilerlemenin hızlandırılmasına katkıda bulunan uygulamalara istisnalar

¹¹¹ Mustafa Özdiilli, "AET Ekonomik Bütünleşmesinde Rekabet Politikasının İşletmelere Getirdiği Yükümlülükler", *Bursa Ekonomi*, Sayı: 37, Eylül-Ekim- Kasım; 1987, s.22

getirilmiştir. Teşebbüsler arasında yapılan rekabeti bozucu anlaşmaların veya alınan kararların yasaklanmasının yanında, Birlik rekabet kuralları arasında, herhangi bir anlaşma yapılmadan piyasada hakim durumda olan teşebbüslerin bu konularını kötüye kullanarak ilgili piyasada rekabeti sınırlandırmalarının önlenmesi de yer almıştır.¹¹²

4. Ortak Tarım Politikası

a. Tarım Politikasının Önemi

AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın (OTP) başlıca amaçlarından birisi tarımsal üretimi en yüksek düzeyde tutmak, kıtlık ve dışa bağımlılığı minimum düzeye indirmektedir. Tarım sektörünün kendine özgü bir takım özellikleri vardır. Bu özellikler:

Üretim Durumu Özel Koşullara Bağlı Bir Ekonomik Sektör Oluşu: Şu ana kadar yapılmış tüm teknik ve biyolojik yeniliklere rağmen tarımsal üretim halen toprağın durumu ve iklim gibi doğal koşullara bağlıdır. Bundan dolayı bazı ürünlerde ve bölgelerde üretim yıldan yıla farklılıklar göstermektedir. Arz bu şekilde dalgalanırken tarımsal ürünlere olan talep günümüzün çoğu gelişmiş devletlerinde sabit kalmaktadır.

Ürünün yıldan yıla değişiklik göstermesi fiyatlarda da dalgalanmalara yol açmaktadır. Tarım politikasının amacı piyasadaki tüm ilgili tarafları (üretici, müşteri vs.) tatmin edici fiyat ve pazar düzenlemeleri yapmaktır.¹¹³

Bir Yaşam Biçimi Oluşu: Üretimin iklim ve toprağa bağlı olması, bu işle uğraşan kişiler için de bir yaşam biçimi ortaya çıkarmaktadır. Tarım politikasının bir başka hedefi de, tarımda çalışanların haklarının ve mevcudiyetlerinin korunmasıdır.

Bir Ortak Politika Oluşu: Ülkeler arasındaki doğal, ekonomik ve politik koşullardaki ayrılıklardan ötürü, AB ülkelerinin uyguladığı tarım politikaları da farklılık göstermektedir.

¹¹² Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ...*, op.cit., s.290

¹¹³ Ekonomik Forum, *TOBB Aylık Dergisi*, Sayı: 9, 15 Eylül 1996, s.34

b. Ortak Tarım Politikası'nın Amaçları:

Ortak politikalar arasında en gelişmiş işbirliği alanını oluşturan OTP, Roma Antlaşması'na bağlı olarak ilk defa, 1967 yılında, AB'yi kuran Altı Üye ülkede uygulanmaya konulmuştur. O günden bugüne, ortak fiyatlar, pazar politikası ve ortak tarımsal yapı politikasının belirlenmesi ile önemli bir gelişim göstermiştir.

Roma Antlaşması'nda (Madde 39), OTP'nin hedefleri şöyle belirlenmiştir:¹¹⁴

- Teknik ilerlemeyi geliştirmek ve özellikle el emeği olmak üzere üretim faktörlerinin optimal gelişimini sağlama yoluyla üretimi artırmak,
- Böylece tarımsal nüfusun yaşam düzeyini yükseltmek,
- Pazarları istikrara kavuşturmak,
- Mal tedarikini güvence altına almak,
- Malların uygun fiyatlarla tüketicilere sunmak

AB üyesi ülkeler, tarım sektörünün yapısal niteliği dolayısıyla, OTP'yi hemen yürürlüğe koyamamışlardır. Bu, Birliğin kuruluşundan 12 yıl sonra gerçekleşmiştir. Üye ülkeler arasındaki tarım ürünleri ticaretinde tüm tarife ve kota sınırlamaları terkedilmiş, Birlik dışı ülkeler tarımsal ürün ithalatında ortak bir tarife sistemi oluşturulmuş ve daha önceki ulusal fiyat destekleme sistemlerinin yerini ortak bir fiyat destekleme sistemi almıştır.¹¹⁵

AB'de, tarımsal üretimi artırmak, üreticilere daha iyi bir yaşam seviyesi yaratmak ve piyasaları istikrara kavuşturmak, arzın devamlılığını sağlamak hedeflerini gerçekleştirmek üzere, 1960 yılında tesis edilen ortak tarım politikası üç prensibe dayandırılmıştır:

- Pazar Birliği,
- Birlik tercihi,
- Mali dayanışma.

¹¹⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı, "Avrupa Topluluğu Genel Tanıtım ve Değerlendirme", İKV, Sayı: 52, Ocak 1988, s. 36

¹¹⁵ Canan Balkır, Muzaffer Demirci, *Uluslararası ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*, İzmir, Bilgehan Basımevi, 1988, s.95

Pazar birliği ile, üye ÷lkeler arasında g÷mrtük vergisi veya eş etkili vergi ve engeller bulunmayan, ortak fiyat ve rekabet kuralları uygulanan, idari, sağlık ve veteriner d÷zenlemelerinin uyumlaştırıldığı, üçüncü ÷lkelere karşı, sınırda tek bir sistemle korunan geniş iç pazar kastedilmektedir. Birlik tercihi ise, pazar birliğinin sonucu olarak, dünya pazarlarındaki ithalat fiyatları ile aşırı fiyat dalgalanmalarına karşı Birlik iç pazarının çeşitli mekanizmalarla korunmasını ifade etmektedir.

Mali dayanışma uygulaması ise, ortak politikanın mali hükümlülüğünün, ortaklaşa karşılanması gereğinden kaynaklanmaktadır. Böylece 1962 yılında Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu oluşturulmuştur. 1964 yılında ortak tarımsal yapı politikasını finanse eden Garanti bölümü olarak iki ayrı bölüme ayrılmıştır ve bugün bu iki bölüm birlik bütçesinde önemli bir paya sahiptir.

5. Ortak Para Politikası

a. Para Birliği'nin Tanımı

Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), tek bir ekonomik Pazar içerisindeki tek bir parasal politika anlamına gelmektedir ve dolayısıyla tek pazarın uzantısıdır.¹¹⁶ EPB, milli hükümetlerden ve Birlik organlarından bağımsız bir Avrupa Merkez Bankası tarafından yönetilecektir. Bu, EPB'nin politik birliği varsayığı anlamına gelmemektedir; mesela, ne genel vergilendirme seviyeleri üzerinde ortak kararlar, ne de doğrudan ve dolaylı vergilendirme veya sermaye ve emek arasındaki vergilendirme dengesi ile ilgili kararlar gerekli olmayacaktır. Bunlar, ikincilik ilkesine uygun olarak, milli ihtiyaçlar ve önceliklere göre belirlenmeye devam edecektir.

÷lkeler arasında mal ve faktör hareketlerine konulan bütün sınırlamaların kalkmış olması reel entegrasyonun gerçekleşmesi için yeterli olabilir; ancak tam bir entegrasyon için bu yeterli değildir. Para piyasalarını kontrol etmek mümkün olmuyorsa, ortada bir dağınıklıkla birlikte, gelişmeyi ve geleceği kapatan, istikrardan yoksun bir ortam varsa, reel anlamda entegrasyona gitmiş olmak tam çözüm olmamaktadır. Çünkü entegrasyonların amacı sadece mal ve faktör piyasalarının kaynaşmasını ve istikrarını değil, aynı zamanda para ve finans piyasalarının

¹¹⁶ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "EURO" Ne Zaman Ceplerimizde Olacak? Avrupa: Sorular ve Yanıtlar, Ankara, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, 1996, s.6

büyümeyi engellemeyecek ve hatta teşvik edecek tarzda uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır.¹¹⁷

Para birliğinin amacı, üye ülkeler arasındaki mevcut farklı gelişme düzeylerinin ortadan kaldırılması ve standart bir yaşam düzeninin sağlanması, korunabilir bir gelişme ve kalkınma hızının yakalanması ve iç pazarda fiyat istikrarının temin edilmesidir.¹¹⁸

Para birliğini ise, iktisadi ilişkileri yoğun ülke paralarının sabit kurlarla birbirlerine bağlandıktan sonra, şartların oluşumuna paralel olarak tek para ve merkez bankasına geçmek olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımda üzerinde durulması gereken nokta para sahası ile para birliği kavramları arasındaki farktır. Para sahası, paranın mübadele hesap birimi ve değer saklama aracı özellikleri ile daha çok ilgilidir. Bir başka deyişle, paranın milli hakimiyet unsuru olma özelliği bu alanda kendini hissettirmektedir. Para birliğinde ise ortak tek bir para vardır. Para sahasına paralar arasındaki ilişkiler sabit kur sistemiyle sağlanmaktadır.

b. Para Birliği'nin Aşamaları

ba. Birinci Aşama

Para birliği, döviz kurlarında birliğin sağlanmasını, sermaye hareketlerine konan tüm kısıtlamaların kaldırılmasını, üye ülkeler arasında konvertibilitenin gerçekleştirilmesini, konvertibilitenin korunacağı konusunda tam bir güvencenin sağlanmasını ve milli paraların birbirine çevrilmesinde her türlü banka giderlerinin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Para birliğinin gerçekleştirilmesinde döviz kuru birliğinin sağlanmış olması birinci şarttır. Birlik içinde sabit bir parite ile birbirine bağlanır.¹¹⁹

Bu aşamada Birliğe üye ülkelerin tümü Avrupa Para Sistemi'nin (APS) kur mekanizması içine girecektir. Bu nedenle kambiyo düzenlemeleri yapılacak her üye ülke kendi parasını konvertibl hale getirecektir. Bu aşama 1 Temmuz 1990'da başlayıp 31 Aralık 1993'te sona erecektir. Bu süre içinde APS'ye dahil tüm üyeler aşağıdaki tedbirleri alacaklardır:

¹¹⁷ Emin Ertürk, op.cit., s.180

¹¹⁸ Ahmet Çimen, op.cit., s.112

¹¹⁹ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ...op.cit.*, s.283

- Enflasyona karşı tedbir alınarak fiyat istikrarı sağlanacaktır,
- Bütçe ve kamu açıklarına meydan verilmeyecektir,
- Milli Merkez Bankaları özerk hale getirilecektir,
- Sermaye hareketlerinin ve dolaşımını etkileyen her türlü engel ve kambiyo kontrolleri kaldırılacaktır.

bb. İkinci Aşama

Bu aşamada daha önce alınan tedbirlerin uygulamaları izlenip, çıkacak problemlerin çözümüne katkıda bulunacak, yeni tedbirler alınacaktır. İkinci aşama, ülkelerin günlüklerin giderilmesinde ortak kredilendirme mekanizmasının yürürlüğe konulması aşamasıdır. Bu dönemde üyeler arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi, mali işbirliğinin yakınlaştırılması, vergilerde uyum sağlanması gibi bazı çalışmalara da öncelik verilecektir.

bc. Üçüncü Aşama

Avrupa Para Birliği'nin son aşamasıdır. Birinci ve ikinci dönemde öngörülen hedeflere ulaşabilen üye ülkelerden, durumları tek para birimine geçmeye ehil olanların Tek Avrupa Parası kullanımına geçilmesi dönemi olarak kabul edilmektedir.

Konsey, yaptığı çalışmalar sonucunda yarıdan fazla üye ülkelerin koşullarının tek para birimine geçebilecek durumda olduğuna kara verirse, nitelikli çoğunlukta alacağı bir kararla bu üye ülkeler tek para sistemine geçecektir. Bu uygun sonuca ulaşılmadığı takdirde 1 Ocak 1999 tarihinde ülke limiti aranmaksızın koşulları uygun olan ülkeler tek para birimini uygulamaya başlayacaklardır. Bu tarihte koşulları tek para sistemine girmeye hazırlıklı olmayan üyeler, kendi paralarını kullanmaya devam edecekler, ancak ekonomilerini güçlendirmeye, tek para sistemine girmek için gayret göstermeye ve her türlü tedbiri almaya devam edeceklerdir.¹²⁰

1 Ocak 1999 tarihinde resmen faaliyete geçecek olan Avrupa Merkez Bankası, ilgili üye devletlerin para ve kambiyo politikalarının yürütülmesini bağımsız olarak üstlenecektir. Ulusal para birimlerinin ilk 3 yıl boyunca tedavülde kalması, bu

¹²⁰ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "Tek Bir Avrupa Para Birimine Doğru", *Güncel Avrupa*, Sayı:1, Ocak 1996, Ankara, s.23

dönemin sonunda da yani 2002 yılında Avrupa Merkez Bankası'nın yeni kağıt ve madeni paralarının tedavüle sokulması planlanmıştır. Altı ay boyunca hem yeni paralar hem de ulusal paralar tedavülde kalacak, daha sonra ulusal paralar tedavülden kaldırılacaktır.

6. Ortak Çevre Politikası

Son 30 yılda oluşturulan AB çevre mevzuatı Yönergeler (Direktifler), Yönetmelikler, Kararlar ve Tavsiye Kararları da dahil olmak üzere yaklaşık 300 hukuki düzenlemeyi kapsamaktadır. Ayrıca resmi yazılar ve AB çevre politikasına ilişkin politika belgeleri de diğer hukuki düzenlemelerdir. AB çevre hukukunun önemli bir kısmını yönergeler oluşturmaktadır.

Yönergeler farklı çevre ve ekonomik şartları dikkate alan hükümler de içerebilmektedir (Örneğin; Büyük Yakma Tesisleri Yönergesi her üye devlet için bertarafın azaltılmasına yönelik farklı hedefler belirlemiştir. Hatta ekonomik olarak daha az gelişmiş olan bazı ülkelerin atık bertarafının arttırmalarına izin vermiştir). AB Yönergeleri üye devletlere yükümlülükler getirmekte, ancak farklı hukuki ve idari teamülleri dikkate alacak şekilde esnek olarak düzenlenmektedir. Yönergelerin ulusal hukuki ve idari sistemine paralel bir hale getirilmesinde seçim ve metotlar üye devletlerin tercihlerine bırakılmıştır.¹²¹

Yönetmelikler, AB çevre hukukunun yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır (Örneğin; Nesli Tehlikede Olan Türlerin Satışının Kontrolü için Yetkililerin Tayini, Rehber ve Tebligatların Yayını ile ilgili Yönetmelik). Kararlar muhatap taraflar üzerinde bağlayıcı özel hukuki tasarruflar olarak belirlenmiştir. AB Kararları çevre alanında daha az kullanılmaktadır. Bunun temel nedeni, çevre ile ilgili yönerge ve yönetmeliklerin Komisyon'a karar alma ve uygulama yetkisi vermesidir (Örneğin; Komisyon atıkların sınır aşırı taşınmasına ilişkin yönergede atıkların listesini değiştirme yetkisine sahiptir. Bu anlamda ayrı bir AB kararına ihtiyaç bulunmamaktadır). Aday ülkelerin, ulusal hukuk sistemlerini, tüm alanlarda mevcut AB müktesebatı ile paralel duruma getirmeleri Birliğe üye olmanın bir şartıdır. Bu husus, Gündem 2000'de; "Her aday ülke topluluk müktesebatının tümünü ulusal

¹²¹ Nuran Talu, "Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye", *Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı II.*, Yıl:6, Sayı:36, Kasım-Aralık 2000, s.1070

hukuk düzeni içerisinde kabul edecek ve idari sistemini de buna uygun hale getirecektir” olarak tanımlanmıştır.¹²²

Aday ülkelerin çevre mevzuatını AB çevre müktesebatına uyumlulaştırma işlemi; ulusal çevre mevzuatının ve buna ilişkin idari sistemin AB mevzuatı gereklerine %100 uyacak ve uygulamaya yansıtacak şekilde tam paralellik durumuna getirilmesi anlamına gelmektedir. Uyumlulaştırma işleminde ilk etap, uyumluluğu sağlamak için doldurulması zorunlu olan hukuki ve idari boşlukların kesin bir tespitini yapmaktır. Söz konusu ‘hukuki boşluk tespiti’ işleminin, analitik karşılaştırmalar kullanmak suretiyle nasıl yapılacağı konusunda yol gösterici olmak amacıyla AB Komisyonu tarafından 1997 yılında ‘AB Çevre Mevzuatının Birbiriyle Uyumlu Hale Getirilmesi Konusunda Rehber’ hazırlanmıştır. Söz konusu Rehber iki ana bölümden oluşmaktadır.¹²³

- Çevre mevzuatının uyumlulaştırılması konusunda üye devletler tarafından düzenlenmesi gereken alanlarda yönergelerin uyumlu hale getirilmesi ve yönetmeliklerin uygulanması,

- AB çevre yönerge ve yönetmelikleri arasındaki ilişkiler ve böylelikle etkin bir uyum sağlanabilmesi için çözümlenmesi gereken temel politik ve idari sorunlar.

AB mevzuatının ana unsurları ve bunların nasıl yorumlanacağı konusunda yol gösterici bilgiler, mevcut AB çevre müktesebatı, her kanun için hazırlanmış uygulama esasları, hükümetler için yansıtma ve uyum sürecindeki gelişmeleri irdelemek amaçlı karşılaştırma dokümanları gibi ayrıntılı bilgileri içeren Rehber, AB çevre müktesebatına resmi uyumun sağlanmasına ilişkin bir doküman değil, ancak yol gösterici olan önemli bir belgedir. Rehber, AB hukuk ve politikasının diğer sektörler tarafından ele alınan çevre ile ilgili ve çevre açısından önemli (tarımsal politikalar, enerji ve çevre politikaları gibi) mevzuatı içermemektedir. Rehberde AB çevre yönetimine yönelik konularda mevzuat ‘yatay mevzuat’ ve ‘dikey mevzuat’ olarak tanımlanmıştır. Yatay mevzuat olarak tanımlanan alanlar çevresel enformasyon, Avrupa Çevre Ajansı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi, LIFE ve Rava kalitesi, atık yönetimi, sanayi kirliliği denetimi ve risk yönetimi, gürültü kirliliği, su

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

kalitesi, doğal kaynakların korunması, kimyasallar, iklim değişikliği, nükleer güvenlik ve radyasyonla ilgili mevzuattır. Aday ülkeler uyumlulaştırma çalışmalarının izlenmesi için hazırlanacak ulusal planlarında AB yatay ve dikey çevre müktesebatına uyum çalışmalarını kendi öncelikleri de dikkate alınarak yapmak durumundadırlar.¹²⁴

7. Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası

Bu ortak politika, Avrupa Birliği gelişim sürecinde oluşturulan en son politikalardan biridir. Bu politika gerekliliği, ancak 1986 Tek Avrupa Senedi ile somutlaşmış, 1992 Avrupa Birliği Antlaşması olarak bilinen Maastricht Antlaşması ile Birliğin bir Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası olarak resmen kabul edilmiştir. Bununla, bu ortak politikanın kapsam, işleyiş, amaç ve yapısı belirtilerek, Avrupa Birliği'ne ait özgün ortak bir dışışleri ve güvenlik politikasının temelleri atılmıştır. Bu politika ile bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası da oluşturularak, bu kapsamda Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği konsepti geliştirilmiştir. Bu konsept, Batı Avrupa Birliği ve NATO'nun mevcut yapılanmaları çerçevesinde daha Avrupalı bir savunma ve güvenlik unsurunun geliştirilmesini hedefler.

Avrupa Birliği Antlaşması'nın bu konudaki hükümlerinin gözden geçirildiği 1997 Amsterdam Antlaşması ile yeni düzenlemelere gidilerek Avrupa Birliği Antlaşması ile oluşturulan Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası hükümleri tadil edilmiştir. Bu bağlamda, müteakip 1998 St. Malo, 1999 Washington, 1999 Helsinki, 2000 Nice, 2001 Laeken gibi Zirveler, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin yapı taşlarının oluşturulması yönünde birer dönüm noktası olmuştur.

Çalışmamın inceleme alanını ve amacını oluşturan bu konudaki arayışlar ve gelişmeler 2. Bölüm'de ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

---

¹²⁴ Ibid., s.1071

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE

GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ

I. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI

Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan 1957 Roma Antlaşması, uluslararası politika alanındaki işbirliği düşüncelerinden çok ekonomik konular üzerinde, yani bir ortak pazarın yaratılması üzerinde yoğunlaşıyordu. Bu kavram, yani "ortak dış politika" ifadesi neredeyse kırk yıl boyunca her hangi bir antlaşmada yer almadı. Bu fonksiyon, Ekim 1970'ten itibaren, Avrupa Topluluğu Üye Devletleri'nin belli başlı uluslararası politika sorunları üzerinde işbirliği ve danışmayı hedefleyen hükümetlerarası düzeyde bir oluşum olan "Avrupa Politik İşbirliği" tarafından yerine getiriliyordu.

1986'da imzalan Tek Avrupa Senedi, bu oluşumun niteliğini ve işleyiş yöntemlerini değiştirmeksizin bu hükümetlerarası işbirliğine resmî bir statü kazandırdı. "Ortak Dış Politika" hedefi ilk defa 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile resmîyet kazanmıştır. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP), Avrupa Birliği'nin, bir bütün olarak uluslararası sahnede sesini duyurabilmesi, silahlı çatışmalarda kriz yönetimi uygulayabilmesi, insan hakları ve Avrupa Birliği'nin esasını oluşturan ve savunmaya kararlı olduğu temel ilkeler ve ortak değerler ile bağlantılı başka konular üzerindeki ortak tutum ve pozisyonunu ifade eder.

A. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DİŞ POLİTİKA GEREKLİLİĞİ

Avrupa Birliği, kuruluşundan bu yana geçen zaman içinde ekonomik, siyasi, sosyal, hukuki, ve diğer bir çok alanda sağladığı başarılarının yanı sıra, bir çok sorunu henüz çözemediği ve önemli sayılacak zaafllara sahip olduğu da bir gerçektir. Ortaya çıkan sorunların bir kısmı Birlik tarafından çözüme kavuşturulurken, bazı sorunların da çözümlenmesine çalışılmaktadır. Birliğin dünya siyaseti üzerinde elde etmek istediği konumunu en ciddi şekilde etkileyecek olan konu ise AB'nin dışişleri, güvenlik ve savunma boyutudur.

Ortak bir dış politika olmaksızın güvenlik politikasının olamayacağı ve ortak bir dış politika, ortak bir güvenlik politikası ve savunma politikasını zorunlu kılacağı sebebiyle, tek para biriminin yürürlüğe girmesi neticesinde ortak bir savunma ve güvenlik politikanın izlenmesi zorunlu hale gelmiştir.¹²⁵

Uluslararası ilişkilerde, dış politika ve özellikle güvenlik konularında aldığı kararları uygulayabilecek mekanizmalara sahip olmaması AB'yi, Avrupa bünyesinde çıkacak olası kriz ve çatışmaları çözebilecek yeteneğe sahip olmaması nedeniyle belli ölçüde NATO ve ABD'ye bağımlı hale getirmektedir.¹²⁶

Uluslararası siyasette ABD ile yarışır bir aktör olabilmek için AB'nin ortak bir dış politika, savunma ve güvenlik politikası izlemesi ve bu politikalarını destekleyecek güvenlik araçlarına sahip olması bir zorunluluk olarak görülmektedir.¹²⁷

Neo-fonksiyonalizm, neden bir AB dış politikası sorusunun cevabı için bir çerçeve kavram sunar. En basit ifadeyle, neo-fonksiyonalizm, entegrasyon sürecinin birkaç politika alanıyla sınırlanamayacağını ileri sürer. Buna göre, AB içindeki iç politika sektörlerindeki entegrasyon, kaçınılmaz olarak dış politika alanlarındaki ortak yaklaşımlara 'yayılacaktır'. Saf neo-fonksiyonalistlere göre AB, ortak bir para politikası, tek bir pazar ve ortak gümrük tarifeleri düzenlemeleriyle çalışırken üye ülkelerin bağımsız dış politika yürütmeleri anlaşılır bir durum değildir. Bu teoriye göre dış politika, diğer herhangi bir politika alanından farklı olmayıp yayılma etkisinden de izole değildir.

Daha ileri düzeyde geliştirilen kavramsal yaklaşım ise, entegrasyonun politik ve ekonomik özellikleri arasındaki karşılıklı bağımlılıktır. Aslında ikisi arasında tam bir denge kurulamasa da, başarılı bir entegrasyon, politik ve ekonomik entegrasyon arasında bir dengeyi gerektirir.¹²⁸ Örnek olarak, ortak para birimine sahip tamamıyla entegre olmuş Tek Pazar, AB içinde ve dış ilişkilerin yürütülmesinde orantılı bir

¹²⁵ Margarita Mathiopoulos, İstyan Gyarmati, "Saint Malo and Beyond: Toward European Defence", *Washington Quarterly*, Cilt:22, No: 4, 1999, ss.67-68

¹²⁶ Abdülkadir Baharççek, "Aksak Güç: Avrupa Birliği", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı I.*, Eylül-Ekim 2000, Yıl:6, Sayı:35, s.777

¹²⁷ *Ibid.*, s.778

¹²⁸ Martin Holland, "The Common Foreign and Security Policy", *Developments in the European Union*, Ed. by Laura Crak, Desmon Dimon and Neil Nugent, London, Macmillan Press Ltd, 1999, s.234

politik uzlaşmayı gerektirir. Bunun da ötesinde AB'nin global ticaretteki etkin konumu, uyumlu bir dış politikayı gerekli kılar. Ortak dış politikasız, ekonomik olarak güçlü bir AB, bir gümrük birliğinden öte bir şey olamaz ve bu durum global, ekonomik ve politik açıdan da istikrarsızlık unsuru olabilir.

Roma Antlaşması, hukuki açıdan o zamanki Topluluk için uluslararası bir rol yaratmıştı. Doğrudan bir dış politikadan bahsedilmese de entegrasyon sürecinin sadece iç politika konularıyla sınırlandırılmadığı ile ilgili birkaç koşul ileri sürülmüştü. Antlaşma, uluslararası rolün geliştirilebileceği beş alan öngörüordu;¹²⁹

- Ortak Ticaret Politikası,
- Denizaşırı Topraklar ile işbirliği,
- Üçüncü Ülkeler ile işbirliği anlaşmaları,
- Uluslararası anlaşmaları sonuçlandıracak bir otorite,
- Topluluğun diplomatik misyon kabul edebilmesi ve kurabilmesi imkanı.

Sonuç olarak, AB'nin neden bir dış politikasının var olduğunun cevabı, Kurucu Antlaşma'nın buna izin vermesi ve bunu teşvik etmesidir. Bu temele dayalı olarak, 1980 ve 1990'lardaki antlaşmalardaki reformlar, Avrupa'nın dış ilişkilerini daha da ortak bir davranışa yöneltmiştir. Tek Avrupa Senedi, dış politika koordinasyonunu genişleterek gayri resmi Avrupa Politik İşbirliği (API) statükosunu resmileştirmiştir. Buna göre, Komisyon'un ve Parlamento'nun rolleri resmen tanımlanmıştır. Bu Antlaşma, AB'nin, 'güvenliğin ekonomik boyutu' ile ilgili katılımını kabul etti ve bir Sekreterlik kuruldu, böylece bağımsız bir Avrupa dış politikası yetisinin temeli atıldı.

Bu koşullara dayalı Maastricht Antlaşması, politika yapım sürecini resmileştirerek Avrupa Politik İşbirliği'ni, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile değiştirdi. Buradaki önemli yenilik, 'ortak eylemler' adlı planın kabul edilmesidir; bu ortak eylemler, Batı Avrupa Birliği'nin, Avrupa Birliği güvenlik yapısına kısmi olarak entegrasyonu, politika yapımındaki ortak hakların, Komisyon'u ve Üye Ülkeleri kapsayacak şekilde genişletilmesini kapsar. Bu yeniliğin yanında Maastricht Antlaşması, varolan usulleri tadil etmiş oldu.

¹²⁹ Martin Holland, *European Integration: From Community to Union*, London, Pinter, 1994, s.118

Yukarıda belirtildiği gibi, Maastricht Antlaşması, yeni bir politika ve planlama birimi oluşturarak bu alandaki bürokratik desteği güncelledi ve ODGP Yüksek Temsilciliği teşkil ederek, liderlik konusundaki temeli güçlendirdi.¹³⁰

Avrupa Birliği'nin bir dış politikaya sahip olması gerekliliği, Topluluğun kurucularından Jean Monnet'in 'Avrupa İdeali' ile şöyle açıklanabilir; O'na göre Avrupa, nihai olarak 'Topluluğun hedefi olan ve Avrupa Birleşik Devletleri'ni kuracak olan politik birliğe'¹³¹ yol açacak 'ahlaki bir düşünce'¹³² idi.

B. AVRUPA'DA GÜVENLİK ARAYIŞLARININ TEMELİ

Avrupa'da bir birlik arayışlarının yoğunlaştığı II. Dünya Savaşı sonrası dönemle ilgili olarak Deutsch, dört grup deneyim ve beklenti tespit etmiştir;¹³³

1. Güvenlik: Devletler, halklarını II. Dünya Savaşı'nın yıkımından koruyamadı ve Birleşik Avrupa'nın daha iyi şeyler yapabileceği ve belirmekte olan komünist yayılmadan koruyabileceği ümit ediliyordu.

2. Zenginlik: Avrupa'nın ulusal ekonomileri savaş sırasında tahrip oldu ve öncesinde 1930'lardaki Büyük Buhran'da oldukça etkilenmişti. Birleşik bir Avrupa'nın ekonomik olarak daha istikrarlı olacağı hatta kısa bir süre içinde piyasa büyüklüğü ve gelir seviyesi olarak ABD'yi yakalayacağı sanılıyordu.

3. Özgürlük ve Hareket Serbestisi: İnsanlar, savaş zamanı mal dağıtımı ve buhran ve savaş zamanında daha da yoğunlaşan insan, mal ve sermaye dolaşımı ile ilgili ulusal kısıtlamalardan dolayı yıllarca mağdur olmuşlardı. Bu yüzden insanlar, sınırları içinde insanların, düşünce ve malların serbest dolaşımının sağlandığı bir Birleşik Avrupa arzu ediyordu.

4. Güç: Batı Avrupa'daki ulus devletler güçlerinin önemli bir kısmını kaybetmişlerdi. Kolonileri olan devletler bunların çoğunu kaybetmişti veya geriye kalanları da kaybetmek üzereydi; 1946-1948 arasında Birleşik Krallık hariç hiçbir Batı Avrupa ülkesi uluslararası politikada hesaba katılmıyordu.

¹³⁰ Martin Holland, "The Common Foreign...", op.cit., s.235

¹³¹ Jean Monnet, *Memoirs*, Doubleday, New York, 1978, s.431

¹³² Ibid., s.392

¹³³ Karl Deutsch, *The Analysis of International Relations*, 3rd Ed., Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall International Editions, 1988, ss.250-251

Karl Deutsch, entegrasyonu, “bir bölgede, bu bölge nüfusu içinde ‘bir topluluk hissinin’ ve ‘barışçıl değişim’ beklentilerinin ‘uzun’ vadeli bağımlı beklentilerin gerçekleştirilmesini sağlayacak yeterince güçlü ve yaygın kurumların ve uygulamaların başarılması” olarak tanımlamıştır.¹³⁴

Buna yakın bir terim olan ‘uluslarüstü terimi’ ise, entegre olan ülkeler üstü bir topluluk ve kurumların oluşturulmasıdır. Bu topluluk, üye ülkeler adına onların itaatini gerektiren politik kararlar alma otoritesine sahiptir (Amerikan federal hükümetinin otoritesinin eyaletlerin otoritesinin üstünde olması gibi).

Uluslararası veya hükümetlerarası örgüt ise, devletlerden oluşan bir örgüttür. Burada kararlar, yukarıdan empoze edilmeyip, devletler arasındaki görüşme ve uzlaşmalarla alınır.

Siyaset bilimci Amitai Etzioni’ye göre, bir “politik topluluk”, üç çeşit entegrasyona sahip bir topluluktur;¹³⁵

- a. Şiddet kullanma araçları üzerinde etkin bir kontrolü vardır (bu kontrolün bir kısmını üye-birimlere aktarabilir),
- b. Topluluk içinde kaynakların ve ödüllerin tahsisatını açıkça etkileyebilen merkezi bir karar-verme merkezi vardır,
- c. Politik topluluk, siyasal bilince sahip vatandaşların çoğu için politik kimliğin baskın unsurudur.

Devletler arasında şiddet tehdidi, farklılıkların çözümünde kilit bir unsur olarak kalmaktadır, fakat uluslarüstü örgütün temel karakteristiği korkunun ve savaşın olmamasıdır. Tehdit ve karşı-tehdit, güç ve karşı-güç gibi olgulara sıkça yer veren devlet sisteminin anarşik modeli artık bu örgütlenmede uygulanamaz. Deutsch ve arkadaşları bu tür genişlemiş bir uluslarüstü örgüte “güvenlik topluluğu” olarak tanımlamışlar ve tarihsel olarak bu tür iki topluluk ayrımı yapmışlardır.¹³⁶

1. Çoğulcu Güvenlik Toplulukları: Belirli bir alanda spesifik ve bağlı işbirliği organları oluştururken ulusal özerkliklerinin koruyan devletlerden oluşur

¹³⁴ Karl Deutsch, *Political Community ...* op.cit., s.5

¹³⁵ Amitai Etzioni, *Political Unification*, New York, Holt, Rinehart & Winston, 1965, s. 4

¹³⁶ Karl Deutsch, *Political Community...*, op.cit., ss.3-21

(Birleşik Devletler ve Kanada veya Norveç, Danimarka ve İsveç'in oluşturdukları gibi).

2. Birleşik Güvenlik Toplulukları: Devletler, özerkliklerini merkezi politik kurumlardan oluşan yeni bir yapıya devrederler (İtalya ve Almanya'nın birliklerini sağladıkları 19. yüzyılda ayrı eyaletlerin yaptığı gibi).

Deutsch, aynı zamanda, çoğulcu güvenlik topluluklarının daha kolay oluşturulduğunu ve daha uzun süreli olduğunu; birleşik güvenlik topluluklarının daha zor oluşturulduğunu ve daha kolay yıkıldığını iddia etmiştir.¹³⁷

II. Dünya Savaşı'na müteakiben başlayan birleşik bir Avrupa yaratma hareketi, uluslarüstü topluluk oluşturmada, sanayileşmiş ülkelerce üstlenilmiş başlıca bir deneydir. Başarılı bir birleşik güvenlik topluluğu yaratmada temel koşullarla ilgili olarak, Deutsch ve arkadaşları, sanayi öncesi birleşmelerde varolan koşulların bazılarının 1950'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun oluşturulması ile başlayan deneyde de var olduğunu ve bunların sekiz yıl sonra Avrupa Ortak Pazarı'nı yarattığını ifade ederler.

C. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ

II. Dünya Savaşı sonrasında, Batı Avrupa, "Galip Güçler" (İngiltere ve Fransa) ve Mağlup Ülkeler (Almanya ve İtalya) arasında paylaşılmıştı. İngiltere, sanayisi tahrip edilmiş bir durumda ve Fransa hala bir tarım ülkesiydi fakat her ikisi de kendilerini "büyük güçler" olarak görüyorlardı; her ikisi de savaş sonrası şartlarının oluşturulduğu Potsdam ve Yalta toplantılarına katılmışlardı ve yeni kurulmuş Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi üyesiydiler.

Mağlup Almanya ise bölünmüş bir durumda idi; ABD, İngiltere ve Fransa ile birlikte Batı bölümünü işgal ederek Almanya'nın yeniden silahlanmasını engelleyen bir anayasa uygulamaya başladılar. Sovyet ordusu, Doğu Almanya ile Doğu ve Merkez Avrupa'yı elinde tutuyordu ancak SSCB, 1947 sonlarına kadar Avrupalı Devletler tarafından evrensel bir düşman olarak görülüyordu. Soğuk Savaş, Berlin Ablukası ile belirmiş ve devamında müttefik hava nakil hareketi yapılmıştır.¹³⁸

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt 1-2: 1914-1995*, Ankara, Alkım Yayınevi, ss. 592-599

Berlin Ablukası ile ciddi bir SSCB tehdidi algılanmış ve Brüksel Antlaşması Örgütü Güçleri (Batı Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmaya taraf ülkeler), ABD ve Kanada arasında bir Kuzey Atlantik Güvenlik Örgütü görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmeler sonucunda Nisan 1949'da, Belçika, Kanada Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD arasında Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanarak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. NATO, güvenlik ve savunmayla ilgili ortak planlama ve karar verme yapısı öngörüyordu.

Daha önce belirttiğimiz gibi birleşik bir Avrupa yaratma süreci içinde çeşitli örgüt kurma girişimleri denenmiş; bunlardan bazıları daha kuruluş aşamasında başarısızlıkla sonuçlanmış, bazıları kuruluşlarını müteakiben aktif bir rol oynayamadan kağıt üzerinde kalmıştır.

Bu konudaki girişimlerden biri olan Avrupa Savunma Topluluğu (AST), Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın çıkmasından sonra, ABD'nin, müttefik bir güç olarak yararlanmak üzere, Federal Almanya'yı silahlandırmayı düşünmesi ile denenmiştir. Fransa ise her zaman olduğu gibi silahlanmış bir Almanya'yı endişe ile karşılamıştır. Dönemin Fransız hükümet başkanı olan Pleven'in girişimleri ile ortak bir savunma gücü projesi geliştirilmiştir. Böylece Federal Almanya'nın askeri gücü, AKÇT'de olduğu gibi, uluslararası Avrupa Savunma Topluluğu (AST) içerisinde, diğer üye devletlerin askeri güçleriyle bütünleştirilerek, uluslararası savunma bakanlığına bağlanmak istenmiştir.

AST, AKÇT üyesi altı ülke tarafından 27 Mayıs 1952'de kurulmuştur. Aynı zamanda Soğuk Savaş ortamından da kaynaklanan AST ile orduların bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü ortak dış politika olmaksızın bütünleşmiş bir savunma düşünülemezdi. Diğer taraftan, bir Alman milli ordusu düşüncesi, Fransız kamuoyunda kabul edilebilir değildi. Çözüm yolu, Almanya'yı yeniden, bu kez askeri alanda, uluslararası bir toplulukla bütünleştirmektir. Altı ülkenin dışişleri bakanları, parlamenter meclislerini bir siyasal topluluk projesi hazırlamakla görevlendirdiler.¹³⁹

¹³⁹ Ömer Bozkurt, "Avrupa Topluluğu'nun ...op.cit., s.11

AST'nin kurumsal yapısını oluştururken, AKÇT'nin yapısı esas alınmakla birlikte, savunmanın çok hassas bir konu olması dolayısıyla, AKÇT'deki 'yüksek otoritenin' yerine geçecek icra organı biraz daha az bir yetkiye sahip olacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁴⁰ Bir diğer ifade ile, uluslarüstü örgütlenme esas alınmıştır; ancak, yine de AKÇT'ye göre daha sınırlı bir uluslarüstü karaktere sahiptir.

9 Mart 1953'te altı ülke hükümetine bir rapor sunulmuştur. Bu raporda, dış politika, savunma, iktisadi ve toplumsal bütünleşme, insan haklarının korunması ortak yetki alanları olarak belirlenmiştir. Hazırladığı parlamenterler meclisinde bile büyük tepki gören bu proje onaylanmak üzere 30 Ağustos 1954'te Fransız parlamentosuna getirilmiş ve reddedilmiştir. Böylece Avrupa Siyasi Topluluğu oluşturma düşüncesi de başarısızlığa uğramış ve federasyon düşüncesi gerekli şartlar olgunlaşmaya kadar beklemeye alınmıştır.

1948 yılında Sovyet tehdidinin artması üzerine Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında Brüksel Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma askeri bir ittifakın da sınırlarını aşarak, ekonomik, sosyal, kültürel işbirliği ve savunmayı da amaçlamıştır. Bir diğer ifade ile, bu antlaşma başlangıçta bir askeri ittifak olarak düşünülmemekle birlikte, esasta askeri alanlarla sınırlı kalmıştır. Antlaşma'ya göre, Avrupa'da herhangi bir taraf ülkeye saldırıda bulunulduğu takdirde, diğer ortaklar ona yardımla yükümlü olacaklardı.¹⁴¹

1954'te AST'nin başarısızlığından sonra, 1950'li yılların soğuk savaş ortamı, Avrupalıları, daha gevşek bir örgütsel yapıyı esas alan Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi hükümetlerarası bir birlik oluşturmaya sevk etmiştir. AST'nin başarısızlığa uğramasından sonra, Brüksel Antlaşması, 1954 yılında Paris'te imzalanan bir protokolle "Değişik Brüksel Antlaşması" olarak tadil edilerek Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) dönüştürülmüştür. Brüksel Antlaşması'nın amaçlarından olan ortak savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesinin yanı sıra, BAB ile Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesine yardımcı olunması da amaçlanmıştır. Bu örgüt, İtalya ve Almanya'yı da kapsamış ve II. III. ve IV. Protokoller'de ise taraf ülkelerin

¹⁴⁰ W. N. Hagan, op.cit., s.157

¹⁴¹ David de Giustino, *A Reader in European Integration*, New York, Longman Ltd., 1996, ss.47-50 , Bkz. Brüksel Antlaşması, (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/docu/d480317a.htm> , (28 Şubat 2001)

askeri birlik formasyonlarının ve silah yükümlülükleri ile karar verme usulleri tarif edilmişti.

BAB'da ayrıca, 89 parlamenterden oluşan bir danışma meclisi, Brüksel Antlaşması Örgütü'ne ilave edilmiştir. 1960'ta BAB'ın sosyal-kültürel faaliyetleri, Avrupa Konseyi tarafından üstlenilmiştir. Ocak 1963'te İngiltere'nin AT ile üyelik müzakerelerinin kesilmesinden sonra, BAB, ortak ekonomik ve siyasal problemlerin tartışılması için faydalı bir buluşma ortamı hazırlamıştır.

İngiltere, İrlanda, Danimarka'nın Topluluğa kabulü ile BAB askıya alınmıştır. 1984'ten sonra NATO üyesi kıta Avrupa ülkeleri için BAB güvenlik konularının tartışılmasında AT'den daha uygun bir forum oluşturmuştur. Çünkü NATO, İrlanda'yı kapsamaz ve Danimarka ve Yunanistan NATO'nun daha çok isteksiz üyeleridir. Bununla beraber, önemli bir rol oynayıp oynamadığı anlaşmazlık konusu olmuştur.

Avrupa'daki son gelişmelerle birlikte, NATO'ya olan eski ilginin azaldığı görülmektedir. Avrupa ülkeleri artık Amerika'ya eskisi kadar dayanmadan, Avrupa siyasal işbirliği sürecine paralel olarak, kendi savunma birliklerini de oluşturmak istiyor. Bu bağlamda da BAB'a olan ilginin hızla arttığını görüyoruz.

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP), Avrupa Birliği Antlaşması'nın hükümlerinin 1993 Kasımında yürürlüğe girmesi ile işlerlik kazanmıştır. 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile savunma boyutunu güçlendirerek, ortak dış politika, ortak savunma ve güvenlik politikası izlemeyi kabul eden AB, "uluslararası sistemde önemli bir siyasi aktör olarak rol almayı";¹⁴² "ABD ve Rusya arasında sıkışan Avrupa'yı yeniden dünya politikasının güç merkezi haline getirmeyi";¹⁴³ ve "etkin bir şekilde ve tek ses olarak hareket edebilmeyi amaçlamaktadır"¹⁴⁴ denilebilir.

Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve onun organik bir aracı olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği bir bütünün parçalarıdır ve bu kapsamdaki tarihsel gelişimin yakın geçmişteki aşamaları daha sonra Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği bölümünde ele alınacaktır.

¹⁴² Reginald Dale, "Wanted: A Common European Defence", *Europe*, No:351, 1995, s.29

¹⁴³ Anil Çeçen, "Avrupa'nın Jeopolitiği", *Avrasya Dosyası*, Cilt:5, Sayı:4, 1999, s.152

¹⁴⁴ Ramazan Gözen, "Avrupa'nın Güvenlik Sorunları", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı I.*, Eylül-Ekim 2000, Yıl:6, Sayı:35, s.773

D. ODGP'NİN HUKUKSAL ZEMİNİ

Avrupa, dış politikasını koordine etmeye 1970'lerde Avrupa Politik İşbirliği adlı oluşumla başladı. Ancak, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP), Avrupa Birliği Antlaşması'nın hükümlerinin, Kasım 1993'te yürürlüğe girmesi ile işlerlik kazanmıştır. Her iki olguyla AB'deki en önemli gelişme, dış ilişkilerde, ticari anlaşmalar, gelişme ve dış politika yoluyla ulusal otonominin kaybı olmuştur.

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği Antlaşması'nın ilgili J.4 Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir;¹⁴⁵

1. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, zamanla bir ortak savunmaya dönüşecek bir ortak savunma politikasının nihai çerçevesinin çizilmesi dahil, Avrupa Birliği'nin güvenliği ile ilgili tüm konuları kapsayacaktır.

2. AB, AB gelişiminin organik bir parçası olan Batı Avrupa Birliği'nden, Birliğin savunma içerikli kararlarının ve eylemlerinin hazırlanmasını ve uygulanmasını talep eder.

3. Bu Madde'de ele alınan savunma içerikli meseleler, Madde J.3'te oluşturulan prosedürlere tabii olmayacak.

4. Söz konusu Madde'ye uygun olarak, Birlik politikası, bazı Üye Devletler'in güvenlik ve savunma politikasının spesifik karakterini zaafa uğratmayacak ve bazı Üye Devletler'in, Kuzey Atlantik Antlaşması yükümlülüklerine saygı duyacak ve bu çerçevede oluşturulmuş Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ile uyumlu olacak.

5. Bu Madde'nin şartları, iki veya daha fazla Üye Devlet arasında ikili düzeyde daha yakın işbirliği geliştirilmesini engellemez, BAB ve Atlantik İttifakı çerçevesinde böyle işbirliği, bu Madde'nin kapsamına karşı olmaz ve engellemez.

E. ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NİN AMAÇLARI

Avrupa Birliği Antlaşması, ODGP amaçlarını tanımlamada ilk adımdır. Bunlar daha sonra, AB ve üye ülkelerin "dış ve güvenlik politikasının tüm alanlarını kapsayan bir ortak dış ve güvenlik politikasını tanımlayacağını ve uygulayacağını"

¹⁴⁵ Avrupa Birliği Antlaşması, Madde J.4, (Çevrimiçi) <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/index.html> , (28 Şubat 2001)

öngören Maastricht Antlaşması ile yeniden düzenlenmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 11.1 Maddesi'ne göre ODGP'nin amaçları şöyle tanımlanmıştır;¹⁴⁶

- Birleşmiş Milletler Bildirgesi'ne uygun olarak, Birliğin ortak değerlerini, temel çıkarlarını, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak,

- Birliğin güvenliğinin her şekilde güçlendirilmesi,

- Birleşmiş Milletler Bildirgesi prensiplerine, Helsinki Nihai Senedi prensiplerine ve Paris Bildirgesi amaçlarına uygun olarak barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek,

- Uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi,

- Demokrasi, hukukun üstünlüğünün, insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve pekiştirilmesi.

Amsterdam Antlaşması, Birliğin bütünlüğünün korunması hükümlerini Birleşmiş Milletler Bildirgesi'ne uygun olarak birleştirerek ve dış sınırlara ilişkin uluslararası güvenlik amaçlarını belirleyerek Avrupa Birliği Antlaşması amaçlarını genişletmiştir. Ayrıca bu Antlaşma'ya, üye ülkelerin 'sadakat ruhu ve karşılıklı dayanışma içinde' aktif ve tereddütsüz bir şekilde ODGP'yi desteklemeleri ve uluslararası bir aktör olarak AB'nin etkinliğini zedeleyecek hareketlerden kaçınmalarını öngören bir hüküm de eklendi.

Amsterdam Antlaşması, V. Bölüm, 12. ve 15. Maddeler'de beş ODGP enstrümanı tanımlamaktadır; bunların üçü (prensipler ve tüzük, ortak pozisyonlar ve ortak eylemler) Avrupa Birliği Antlaşması'nda vardı, ancak diğer ikisi (ortak stratejiler ve sistematik işbirliği) yenilik olarak ilave edildi. Hangi Birlik ortak stratejilerinin benimseneceğine, bunlara bağlı amaçlara ve eylemin uygulama araçlarına ve süresine Avrupa Konseyi karar verir. Benzer kriterler ortak pozisyon ve ortak eylem için de uygulanır. Bu üç enstrüman için, nitelikli çoğunluk oyu kararları veya çok nadir durumlarda ise 'hayati bir ulusal çıkar' için veto kullanılabilir.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Avrupa Birliği Antlaşması, Madde J.11.1, (Çevrimiçi) <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/index.html> , (28 Şubat 2001)

¹⁴⁷ Martin Holland, "The Common Foreign ...", op.cit., s.236

F. ODGP'DE KURUMSAL YAPI VE KARAR VERME SÜRECİ

Roma Antlaşması'nın gözden geçirilmiş üç versiyonu olan Tek Avrupa Senedi, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'nın her biri, Avrupa'nın ortak dış politikasını kavramsal ve pratik olarak geliştirmişlerdir. Belki de en önemli gelişme, ODGP'nin hükümetlerarası doğasının korunarak, ODGP'nin Maastricht'te AB'yi oluşturan üç önemli sütundan biri haline getirilmesidir.¹⁴⁸ 1993'te bu üçlü yapının başlaması ODGP'nin dayandığı yasal temeli daha karmaşık hale getirdi.

Hükümetlerarası işbirliği temeline rağmen, AB'de dış politika yapımında ve icrasında çeşitli aktörler rol oynamaktadır; bu kapsama şunlar girer; Üye Devletler (Avrupa Konseyi'nde veya Dışişleri Bakanları Konseyi'nde yer alarak), Troika (önceki, şimdiki ve sonraki dönem başkanları), Avrupa Parlamentosu, Komisyon'un desteklediği Konsey Başkanlığı ve dahili lobiler ve dış aktörler.

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 18. Maddesi'ne (önceki J.8 Maddesi) göre, Konsey Başkanlığı, topluluk ODGP konumunu temsil eder ve ODGP kararlarının 'uygulanmasından sorumludur'. Fakat Başkanlığın rolü, konsensüs aramak ve hiçbir şekilde AB dış politikasını bağımsız olarak tanımlıyor algılanamaz.¹⁴⁹

Komisyon'un ODGP'ye katılması, ODGP'nin hükümetlerarası işbirliği süreci ile sınırlamanın kabul edilemeyeceğinin ve imkansızlığının altını çizer:¹⁵⁰ Komisyon'un rolü şu şekilde belirlenmiştir;

- AB toplandığında, 15'ler, Troika, Komisyon da katılır.
- Yaptırımlar gibi bazı ODGP araçları, Topluluk düzeyinde otoriteyi gerekli kılar. Burada Komisyon'un uygulamasının yanında, yasal rolü de temeldir.
- Maastricht'ten bu yana Komisyon, ODGP'de, daha önce Avrupa Politik İşbirliği çerçevesinde olmayan 'ortak inisiyatif hakkına' sahiptir.
- Bir çok Genel-Direktörlük (Directorate-General-DGs) genel dış ilişkiler alanıyla, özelde ise ODGP ile ilgilidir. Bunların en önemlileri şunlardır: DG IA (dış politika ilişkiler), DG I (dış ekonomik ilişkiler) ve DG VIII (kalkınma). ODGP kararları, ortak bir şekilde davranan devletler tarafından alınır ve Komisyon'un

¹⁴⁸ S.F. Goodman, op cit., s.8

¹⁴⁹ Martin Holland, "The Common Foreign ...", op cit., s.231

¹⁵⁰ Ibid., s.232

politika yapım sürecine katkısı ve gündem yönetim kabiliyeti onun bir ODGP aktörü olarak rolünü teyit eder.

- Son olarak, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 20. Maddesi (önceki Madde J.10), AB Delegasyonu'nun üçüncü ülkelerdeki rolünü kabul ederek, Komisyon'un ODGP'nin diplomatik ve işlevsel özelliklerine katılması için yasal bir zemin sağlar.¹⁵¹

ODGP hükümlerine göre Avrupa Parlamentosu'nun dış politikada etkisi artmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması'ndan önce Parlamento'nun psikolojik bir etkisi vardı fakat AB dış politikasının içeriğinde ve finansmanında kontrolü yoktu. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 21. Maddesi (önceki Madde J.11) bunu kısmen gidermiştir: Başkanlığın, ODGP'nin 'esas özellikleri ve temel tercihleri konusunda' Parlamento'ya 'danışması' ve Parlamento'nun görüşlerinin 'uygun olarak değerlendirildiğinden' emin olması gerekmektedir. Önemli bir nokta ise Parlamento'nun, Topluluk ODGP giderleri ile ilgili bütçe gücüne tamamen sahip olma ısrarıdır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 28(4) Maddesi ve ODGP'nin finansmanı ile ilgili şartlar üzerine Parlamento, Komisyon ve Konsey arasındaki kurumlararası bir anlaşma bunu doğrulamaktadır.¹⁵²

Farklı aktörler arasındaki bu oyun; tek bir ODGP karar verme otoritesinin olmaması gibi önemli bir problemin altını çizer. Amsterdam Antlaşması, bir ODGP Yüksek Temsilcisi makamı oluşturarak bu konuda önemli bir yol aldı, ancak bu makamın tam statüsü ve yapısı tartışmalara yol açtı. Bu makamın yüksek profilli ve politik bir doğaya sahip olmasını öngören Fransız-Alman teklifi Amsterdam'da yeterli desteği görmedi.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 18 (3) Maddesi, Başkanlığın 'Yüksek Temsilci işlevini yürütecek Konsey Genel Sekreterliği tarafından destekleneceğini' ifade eder. Yüksek Temsilci, ODGP kararlarını formüle edecek, hazırlayacak ve uygulayacak yeni bir planlama ve erken uyarı birimi ile desteklenecektir.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

ODGP, AB'nin tek kurumsal yapısının parçasıdır, Brüksel'deki yönetsel yapının güçlendirilmesinden sonra Avrupa Topluluğu'nun yapısına entegre edildi. Karar verme usulleri bazı koşullarda nitelikli çoğunluk oyu ile alınıyordu ancak nitelikli çoğunluk oyu başarıyla uygulanamadı ve ortak eylemlerin uygulamasında ve finansmanında gecikmelere yol açtı.¹⁵³

Avrupa Politik İşbirliği'nden (APİ) ODGP'ye geçişteki zorluklar şu şekilde tanımlanmaktadır: ciddi bir politik iradenin olmayışı, çok daha karmaşık Soğuk Savaş sonrası uluslararası çevre, ODGP'den beklenenleri çok fazla olması, yeni usuller için gerekli olan normal "geçiş dönemi" ve diğer dahili ve harici meselelerin varolması.¹⁵⁴ Aynı zamanda bu problemler 15 Üye Ülke'nin farklı kültürü, tarihi ve dış politika geleneği ile daha da karmaşık hale geliyordu. Buna rağmen AB elitleri arasında bir uzlaşma vardı; AB Antlaşması'nın diğer hedefi olan Ekonomik ve Para Birliği'ne kıyasla ODGP'nin eksikleri şunlardı: açık olarak tanımlanmış bir amacın, bunu başaracak ölçüm kriterlerinin, yapısal değişim için bir planlamanın, ihlaller için yaptırımların, hareketler için ciddi bir yönetimi uygulayacak merkezi bürokrasinin olmayışı.

ODGP ikili bir yapıya-API ve AT'nin kurumları- dayandığı için bu konudaki analizler hem hükümetlerarası, hem supranasyonel-yapısal bir incelemeyi gerektirir. Bir bakıma Komisyon'un ve Avrupa Parlamentosu'nun sınırlı katılımı, Avrupa Adalet Divanı'nın resmi olarak dışlanması ve üye devletlerin konseydeki nitelikli çoğunluk oyunu bloke edebilme güçleri, (Madde J.3(2)) göz önünde alındığında ODGP, supranasyonel özellikten uzaktır. Hükümetler, Avrupa Konseyi seviyesindeki ODGP politikalarının oluşturulması sürecinde hala baskın role sahiptir. Diğer taraftan, karar sürecindeki AB aktörlerinin oynadığı rolden dolayı tam bir hükümetlerarası özellikten de söz edemeyiz. Özellikle ODGP ortak eylemlerinin AB unsurlarını (ekonomik yaptırımların uygulanması gibi) içerdiği durumlarda hükümetler AB aktörlerine ve usullerine saygı gösterirler.¹⁵⁵

¹⁵³ Michael E. Smith, "What's Wrong with the CFSP? The Politics of Institutional Reform", *The State of the European Union, Vol:4 Deepening and Widening*, Ed. by Pierre Henri Laurent, Marc Maresceau, London, Lynne Rienner Publishers Inc., 1998, s.149

¹⁵⁴ Ibid., s.150

¹⁵⁵ Ibid., s.151

ODGP’de Avrupa Topluluğu tarzı bürokratik politikalara yeni bir unsur eklendi; yeni bürokrasi politikası, kendi iç ODGP dinamikleri olan ve belli bir ölçüde AB başkentlerindeki politika yapıcılara meydan okuyan Komisyon ve Daimi Temsilciler Komitesi’nin yapısını değiştirdi.

AB Antlaşması’nın J.3. Maddesi, Konsey tarafından oy birliği ile kararlaştırılmış bazı ODGP hususları için gerekli olan nitelikli çoğunluk oyu için iki aşamalı bir süreç sunar. Ancak bu hususlar Antlaşma’da açıkça belirtilmemiştir. ODGP eylemleri ile ilgili nitelikli çoğunluk oyu, ülkeler çeşitli ODGP kararları üzerine “bir konsensüste ısrar etmekten uzak durmalarına” rağmen şu ana kadar başarıyla uygulanamadı. Ancak ODGP’nin bazı üye devletler tarafından engellenmeden hızlı karar alma yeteneğine sahip olması konusunda da geniş bir uzlaşma vardır. Görev veya aracın türüne göre değişiklik gösterebilecek karar süreçleri de öngörülmüyordu: kriz çözümü, kriz yönetimi, kurtarma ve insancıl operasyonlar, barış yapımı ve barışı koruma gibi görevleri içeren Petersberg görevlerinde olduğu gibi. Bu konuda verilen İrlanda taslağına göre, ortak pozisyonlar nitelikli çoğunluk oyu ile alınabilmeli ve savunma veya askeri içerikli ortak eylem ve kararlar oy birliğini gerekli kılmalıydı. Devletler bu eylem ve kararlara katılmayabilecekler fakat AB ile “karşılıklı dayanışma” göstereceklerdi.¹⁵⁶

27 Şubat 1996’da Fransa ve Almanya’nın vardığı uzlaşmaya göre, ODGP “prensip kararları” (oy birliği gerektiren) ve “uygulama kararları” (nitelikli çoğunluk oyu ve çekilme) arasında bir ayırım yapıldı. Çoğu AB üyeleri gibi onlar da, askeri eylemlerden çekilenlerin ortak herhangi bir eylem için politik ve finansal destek sağlamalarının yanı sıra AB Antlaşması’na “politik dayanışma maddesi” eklenmesi gerekliliğine inanıyorlardı. Fakat Yunanistan, üyelerin “hayati çıkarları” olduğu alanlarda, Fransa, “hassas alanlarda” (dışişleri, savunma ve iç güvenlik politikası) konsensüs istedi, bu da herhangi bir karar verme reformunun pratik etkisini yok edecekti. İrlanda, Finlandiya, İsveç ve Britanya ODGP için nitelikli çoğunluk oyuna bile karşı çıktılar. Buna göre, azınlık, çoğunluğa engel olmamalı; çoğunluk da

---

¹⁵⁶ Ibid., s.161

azınlığa sert kararlar empoze etmemeliydi. Bunu başarmanın yolu ise “esneklik” olarak ortaya çıkmaktaydı.¹⁵⁷

Günümüzdeki düzenlemelere göre Avrupa Birliği Konseyi (Birlik Dışışleri Bakanları’ndan oluşan Genel İşler Konseyi), ODGP ile ilgili temel karar alma organıdır. Konsey, ortak tutumları tanımlamaya ve ortak eylemlere tabi olacak hususlar üzerine karar vermeye yetkilidir. Genel İşler Konseyi aylık olarak toplanır, gerekli olduğunda ilave toplantılar da yapar. Konsey’deki bütün önemli kararlar, usule ilişkin olarak nitelikli çoğunluk oyunun alındığı durumlar dışında oy birliği ile alınır. ODGP hususlarında birliği temsil eden ve ortak tedbirlerin uygulamasından sorumlu olan Konsey Başkanlığı’dır.

ODGP’deki rolü için Komisyon’a bir gruplar şebekesi yardımcı olur; Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER), COREPER ve Genel Konsey için ODGP çalışmaları hazırlayan üye ülkelerden gelen üst düzey Dışışleri Bürokratları (Politik Komite), Muhabir Grup (esas olarak Politik Komite’de ele alınmayan irtibat ve hazırlık çalışmalarını yapan Dışışleri Yetkilileri) ve üst düzey diplomat ve Komisyon Temsilcileri’nden oluşan çeşitli Çalışma Grupları.¹⁵⁸

Komisyon, ODGP ile “tamamen entegre” olmasına rağmen tasarı sunma hakkı yoktur ancak ODGP konularını ve tekliflerini Konsey’e iletebilir. Bu yüzden üye ülkelerin girişim hakkını paylaşır. Komisyon’un yüzden fazla ülkede ve uluslararası örgütte temsilcileri vardır. Bu durum üye ülkeler ve diğer ülkeler arasındaki ikili diplomatik misyonun yerini alamamıştır. Dış ticaret görüşmelerindeki kilit rolüne ek olarak Komisyon, Birliğin gelişmekte olan ülkeler ve Doğu Avrupa’nın geçiş ekonomileri ile ilişkilerinde esas aktördür.

Avrupa Birliği Konseyi, ODGP’nin bazı özelliklerinin ortak eylemlerinin temeli olması gerektiğini ilan edebilir. AB Antlaşması’nın J.3.6 Maddesi, acil durumlardaki ortak eylemleri kapsayan alanlarda bütün olarak davranmalarına izin verir. Bunun da şartı, ortak eylemlerin genel amaçlarına saygı göstermelerine ve diğer üyelere bilgi vermeleridir. Şu ana kadar anlatılan ortak eylemler Bosna’ya

¹⁵⁷ Ibid., s.162

¹⁵⁸ Robert A. Jones, op.cit., s.263

insani yardım, Güney Afrika demokrasiye geçişe destek, Avrupa’da “İstikrar Paktı” ve Orta Doğu barış sürecine destek gibi eylemleri kapsar.

Avrupa Parlamentosu’nun (AP) rolü sadece tavsiye ile sınırlı olduğundan ODGP’nin Birlik düzeyindeki demokratik kontrolü çok zayıf kalmaktadır. Ancak AB Birliği Antlaşması, Konsey Başkanlığı’nın ODGP’nin “ana özellikleri ve temel tercihleri” konusunda AP’ye danışmasına ve AP’nin görüşlerini göz önünde bulundurmasını gerekli kılar. Başkanlık ve Komisyon, ODGP’deki gelişmeler hakkında AP’ye düzenli olarak bilgi verirler.

AP, ODGP konusunda soru sorabilir ve tavsiyelerde bulunabilir ve ODGP’nin uygulanması ile ilgili yıllık görüşme toplantıları düzenleyebilir. AP, bu sınırlı rolü yeterli bulmaz ve ODGP kararlarında daha fazla etkili olmak ister. Aynı zamanda ODGP sütununun, çoğunluk oyu kullanımının, ortak büyükelçiliklerin ve AB’nin BM’nin Güvenlik Konseyi’nde temsili ile ilgili taleplerin gözden geçirilmesi taleplerinin kaldırılmasını ister.

G. ODGP’NİN SINIRLARI VE GELECEĞİ

ODGP’nin gelecekteki yönünü ve etkinliğini belirleyecek hem pratik hem teorik bazı kritik konular vardır.¹⁵⁹

- Bunların ilki kavramsal seviyede egemenlik algılamasının değiştirilmesidir. Egemenlik, zero-sum (sıfır toplamlı) bir oyun değildir. Üye devletlerin egemenliklerini “Brüksel” adında tanımlanmamış bazı merkezlere kaybetmesi yerine, ulusal egemenlik AB egemenliğine uyumlu hatta eşit olarak algılanmalıdır. Eğer egemenlik devlet işlerini kontrol etmekse 15 devletin ortak egemenliği, üye devletlerin bireysel egemenliklerinden daha etkili olacaktır.

- İkincisi, “ortak” dışişleri ve güvenlik politikası “tek” dışişleri ve güvenlik politikası ile eşdeğer değildir. Ancak bağımsız ikili dış politikaların kural ve ODGP politikalarının istisna olduğu durumlarda uluslararası bir aktör olarak AB’nin kredibilitesi en aza indirgenmiştir. Sonuç olarak, ODGP’nin gelişmesi için amaçlar çok açık tanımlanmalı ve aşamalı olarak genişletilmelidir.

¹⁵⁹ Martin Holland, “The Common Foreign ...”, op.cit., ss.241-242

- Üçüncü olarak, eğer ODGP, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'nın öngördüğü hükümetlerarası özelliğinin ötesinde gelişmek istiyorsa AB unsurlarını ayıran "sütun" yapısının gözden geçirilmesi gereklidir. Entegrasyon teorilerinin savlarına rağmen Avrupa entegrasyonu bir elit süreç olarak gelişmiş ve ODGP'nin geleceği esas olarak bu seviyede tespit edilecek.

Körfez Krizi ve Yugoslavya Krizi'ne karşı Avrupa Birliği'nin gösterdiği tutum, üye devletleri bir araya getirmek için daha güçlü bir karar verme mekanizmasını gerekli olduğunu göstermiştir. 1996 Hükümetlerarası Konferansı, kurumsal reform ve belli projeleri ret edenlere karşı bir önyargı göstermeden bu projelere katılmak isteyen ülkelere izin verecek bir "esneklik maddesi" benimsedi.¹⁶⁰

Amsterdam Antlaşması, ortak stratejilerin benimsenmesi için oybirliğini gerekli kılar. Teorik olarak, ortak pozisyon ve ortak eylemler nitelikli çoğunluk ile tespit edilebilir, uygulamada resmi bir oylamadan kaçınılmakta ve mümkün olan her durumda uzlaşma aranmaktadır. Avrupa Konseyi'nde, ulusal çıkarların riske girdiği durumlarda oybirliği aranmaktadır.¹⁶¹

Bazı üye ülkelerdeki dış politika ile ilgili anayasal hükümler de engel teşkil eder; örnek olarak, Avusturya, İrlanda ve İsveç, 'tarafsızlık' politikası güderler. AB sivil bir güç olmaya zorlandığından anlamlı bir bağımsız askeri kabiliyete sahip değildir, bunun yerine mevcut NATO ve "Batı Avrupa Birliği" yapısına güvenmektedir.

ODGP sıklıkla, kabiliyetlerinden çok yetersizlikleriyle karakterize edilir. Buna rağmen ODGP'nin çok özel şartlar içinde çalıştığını ve bunu ulusal dış politikalarla karıştırmamız gerektiğini bilmeliyiz. ODGP diğer politika alanlarından ayrıcalıklı bir alan değildir; AB ortak politikaları ile çelişmediği veya çakıştığı sürece üye ülkelerin ikili dış politika icra etmeleri meşru haklarıdır. Açıkça, üye ülkelerin hiçbir ortak yaklaşımın uygulanamayacağı farklı dış politika alanları olabilir. Sonuç olarak ODGP, Avrupa için kapsamlı değil ancak kısmi bir dış politika oluşturur.

¹⁶⁰ Stephanie B. Anderson, "Problems and Possibilities: the Development of CFSP from Maastricht to the 1996 IGC", *The State of the European Union, Vol. 4 Deepening and Widening*, Ed. by Pierre-Henri Laurent and Marc Maresceau, London, Lynne Rienner Publishers Inc., 1998, s.143

¹⁶¹ Martin Holland, "The Common Foreign ...", op.cit., s.238

ODGP'nin içinde çalıştığı özel şartlara göre ODGP'den beklenen şeyler çok fazladır. Genellikle AB'den beklenen görevler AB kabiliyetleriyle örtüşmez.¹⁶² Burada problem gerekli enstrüman ve politikalar olmadan gerçek dışı taleplerin olması veya AB'yi ABD gibi uluslararası aktöre denk görmektir. AB global bir süper güç değildir. AB'nin daha aktif bir global rol oynamasını daha çok üçüncü taraflar istemektedirler. Birçok Merkez ve Doğu Avrupa ülkesinin de üyelik için başvurmuş olması da genişleme sürecinin bir engel teşkil edeceğinin işaretidir. 15 üye ile uzlaşma sağlama zorluğu dikkate alınırca daha fazla üye ile karar vermek daha zor olacaktır.¹⁶³

II. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI

Daha önce belirttiğimiz gibi, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası'nın hükümleri, 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile tadil edildi. Bunun sonucu olarak, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 11'den 28'e kadarki maddeleri, yalnızca ODGP konusuna ayrılmıştır. Avrupa Birliği'nin dış politikasının etkinliğini ve profilini geliştirmek açısından önemli olan bu karar aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) da temelini oluşturur. Bununla, bir yenilik olarak (Amsterdam Antlaşması ile getirilmiş bir yenilik olan) ODGP Yüksek Temsilciliği oluşturulmuştur.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) olarak tanımlayabileceğimiz düzenlemeler şu şekildedir:

26 Şubat 2001'de imzalanan ve üye devletlerce onaylandığında yürürlüğe girecek olan Nice Antlaşması, ODGP ile ilgili yeni hükümler içermektedir. Antlaşma, bir ortak savunma politikasının aşamalı olarak oluşturulması dahil, Birliğin güvenliğine ilişkin bütün konuları kapsayan bir ortak güvenlik politikası da öngörmektedir yani, AGSP, ODGP'nin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ortak savunma politikası, Avrupa Birliği Konseyi tarafından buna karar verilirse ve bu karar 15 üye devletçe benimsenip onaylanırsa, bir ortak savunmaya götürebilecekti. Ancak, AGSP bazı üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının özel niteliğini

¹⁶² C. Hill, "The Capabilities-Expectations Gap or Conceptualising Europe's International Role", *Journal of Common Market Studies*, vol. 31, 1993, 305-28

¹⁶³ Stephanie B. Anderson, op cit., s.143

etkilemez ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) çerçevesinde yürütülen politikayla da uyumludur.¹⁶⁴

Haziran 1999'daki Köln Avrupa Birliği Zirvesi, Petersberg görevleri olarak bilinen kriz yönetim görevlerini, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nı güçlendirme sürecinin merkezine yerleştirdi; bu adlandırma, söz konusu görevleri formüle etmiş olan Batı Avrupa Birliği (BAB) Bakanlar Konseyi'nin, Haziran 1992 Petersberg Bildirisi ile kabul etmesinden kaynaklanır. Bu görevler; insanî yardım ve kurtarma, barışı koruma ve barış yapma dahil, kriz yönetiminde muharebe kuvveti görevlerinden oluşur.

Buna paralel olarak, Avrupa Birliği Konseyi, bu amaçla, "Birliğin, NATO eylemlerine engel olmaksızın, uluslararası krizlere yanıt vermek için, inandırıcı askerî güçlerle desteklenen özerk eylem kapasitesine, bu güçleri kullanmayı kararlaştırma olanaklarına ve onları kullanmak için gerekli hazırlığa sahip olması gerektiğine" karar vermiştir.

Birbirini izleyen her Avrupa Birliği Zirvesi (Helsinki, Feira ve Nice), BM Anayasası'nın ilkelerine uygun olarak ve BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini tanıyarak, Birliğe uluslararası kriz yönetiminde bir özerk eylem kapasitesi kazandırma isteğine gittikçe daha somut bir içerik vermiştir.

Böylece, Aralık 1999'da, Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Zirvesi, askerî kabiliyetler bakımından, 2003 yılına kadar, bütün Petersberg görevlerini yerine getirebilecek 60.000 kişiyi almış gün içinde yerleştirme ve en az bir yıl süreyle tutma yeteneğine ulaşma hedefini oluşturmuştur. Bu hedef, bir Avrupa ordusu kurulmasını içermemekte ve ulusal birliklerin gönderilmesi ve yerleştirilmesi, üye devletlerce alınan bağımsız kararlara dayalı olacaktır.¹⁶⁵

Nice Avrupa Zirvesi, Konsey içinde, bir kriz durumunda politik kontrol ve stratejik yönlendirme sağlayacak yeni kalıcı politik ve askerî yapılar, yani bir Politik ve Güvenlik Komitesi ve bir Askerî Komite oluşturmaya karar verdi. Bundan başka, Askerî Komite'nin askerî yönlendirmesi altında üye devletlerce gönderilen askerî

¹⁶⁴ "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (Çevrimiçi) <http://www.deltur.cec.eu.int/ab-guvenlik01.html>, (14 Ocak 2002)

¹⁶⁵ Ibid.

uzmanlardan oluşan ve Askerî Komite'ye yardım edecek olan bir askerî kadro, Konsey Sekreterliği'nin bünyesine dahil edilmiştir.

Birlik, üçüncü ülkelerin (Birlik içinde yer almayan NATO üyesi Avrupa devletleri ve Birliğe üyelik için diğer aday ülkeler) ve başka potansiyel ortakların AB askerî kriz yönetimine katılması için de düzenlemeler tanımlamıştır.

Ayrıca, AB-NATO danışma ve işbirliğine yönelik kalıcı düzenlemeler kararlaştırılmıştır. Gerekli olduğunda, Birliğin NATO varlıklarını ve kabiliyetlerini (özellikle, planlama kabiliyetleri ve komuta opsiyonları) kullanarak operasyonlar başlatabilmesi amacıyla, bazı spesifik alanlarda Birlik ve NATO arasında düzenli toplantılar yapılmaktadır. Bu arada, kriz yönetim yapılarını ve varlıklarını test etmeye ve prosedürleri oluşturmaya yönelik bir tatbikat programının hazırlanması epeyce ilerledi. Bütün bu çalışmaların amacı, Birliğin hızla operasyonel duruma gelmesidir. Aralık 2001 Avrupa Birliği Laeken Zirvesi'nde buna yönelik bir karar alınmıştır.

Birlik, aynı zamanda, Feira zirvesinde tanımlanan dört öncelikli alanda kriz yönetiminin sivil taraflarını geliştirmeye de karar vermiştir: polis, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, sivil yönetimin güçlendirilmesi ve sivil koruma. Polis hizmeti için konulan hedeflerin uygulanması (üye devletler, 2003 yılına kadar, uluslararası misyonlar için 5.000 memur temin edebilmeli ve bunlar içinden 1.000 kişiyi 30 günden daha kısa bir zamanda yerleştirebilmeli) ve hukukun üstünlüğünü güçlendirme ile bağlantılı spesifik hedeflerin tanımlanması üzerinde tartışmalar sürmektedir.¹⁶⁶

Bu tartışmalar, Birliğin kriz yönetimi konusundaki tutarlı genel yaklaşımını yansıtmakta; askerî güç kullanma yeteneğini de elde tutarken halen elinde bulunan (ve büyük ölçüde Komisyon'un sorumluluğu altında olan) sivil enstrümanlar yelpazesini daha da geliştirmesine imkan vermektedir.

---

¹⁶⁶ Ibid.

III. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ

A. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ ARAYIŞLARI

II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ülkelerinin Sovyet tehdidi altında bulunmaları ABD'nin liderliğinde NATO ittifakının 1949 yılında kurulmasına zemin hazırlamış ve NATO, Batı Avrupa'da yaşanan bu güvenlik boşluğunu doldurarak, Soğuk Savaş dönemi boyunca üyelerinin güvenliğini başarılı bir şekilde sağlamıştır. 1957 yılında kurulan ve zamanla gelişip güçlenen AET ise 1990'lı yıllara gelindiğinde, ileri derecede bütünleşmiş bir birlik niteliği kazanmış, ancak, hem kendi üyelerinde hem de Avrupa bünyesinde, güvenlik konularında hep NATO ittifakına bağımlı kalmıştır. Ancak, uluslararası siyasette etkin bir aktör olmak isteyen bir birliğin kendi güvenliği ile ilgili konularda ve bölgesindeki güvenlik sorunlarına kayıtsız olması düşünülemez.¹⁶⁷ Nitekim büyüyen ve bütünleşen bir Avrupa'nın kendi siyasi, ekonomik ve diğer çıkarlarını koruyacak askeri araçlara sahip olmamasının düşünülemeyeceği gerçeği zamanla AB üyeleri tarafından da kabul edilmiştir.¹⁶⁸

Soğuk Savaş sürecinde Batı Avrupa'da yoğunlaşan bir ekonomik bütünleşme olarak algılanan AB, Soğuk Savaş süreci sonrasında Avrupa kıtasının tümünü ortak bir aidiyet altında toplayan bir birlik haline gelmesi önce Varşova Paketi'nin daha sonrasında ise SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni uluslararası aktörlerin AB'ye üyelik talepleri ile sıradan bir bütünleşme faaliyeti olmaktan çıkmış bir kıta stratejisine dönüşmüştür. Bu durum Avrupa güvenliğinin temel unsuru olan NATO ile AB arasında geçişkenlik alanlarının muğlaklaşmasına ve Avrupa'da çıkabilecek güvenlik boşluklarının nasıl ve hangi mekanizma ile giderileceği konusunda yeni görüş ve tartışmaların çıkmasına yol açmıştır. NATO-AGİT-AB ilişkilerindeki geçişkenlikler ve söz konusu olabilecek görüş farklılıkları hala Avrupa ölçekli stratejik yaklaşımların en kritik alanlarından birisidir.¹⁶⁹

Sovyet Bloğu çöktüğünde ve Varşova Paketi kaldırıldığında NATO'nun da kalkması gerektiği ve Avrupa'nın güvenliği ile ilgili konularda, AGİT, BAB ve AB

¹⁶⁷ Anne-Else, Hojberg, "The European Security Structure, A Plethora of Organizations", *Presidents and Prime Ministers*, Cilt:5, No:1, 1996, s.25

¹⁶⁸ Margarita Mathiopoulos; İstyan Gyarmati, op.cit., s.66

¹⁶⁹ Ahmet Davutoğlu, "Türkiye AB İlişkisinin Stratejik Boyutu", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı I. Yıl:6 Sayı:35, Eylül-Ekim-2000*, s.493

gibi uluslararası örgütlerin daha fazla rol üstlenmelerinin daha doğru olacağı ifade edilmeye başlandı.¹⁷⁰ Ancak, İngiltere ve Almanya gibi AB'nin ileri gelen ülkeleri yeni bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin oluşturulmasını gerekli görmemekle birlikte, bu oluşumun NATO içerisinde Avrupa boyutu olarak işlevsel hale getirilmesini arzulamaktaydılar. Buna karşın, ABD'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği konusunda kuşkular taşıdığı ve böyle bir girişimin Avrupa'yı ABD'den kurtarmanın bir yolu olarak gördüğü ortadadır.¹⁷¹

AB'nin kendi askeri gücüne olan ihtiyacı Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'da yaşanan krizlerle ortaya çıkmıştır ki bunun ilk örneği Bosna Krizi'dir.¹⁷² Fakat bu ihtiyacı asıl belirleyici olan kriz ise, Kosova'da ortaya çıkan sorunun büyük ölçüde ABD'nin belirlediği politikalar ile sonuçlandırılabilmesi ve AB'nin, Bosna'dan sonra Kosova'da da anlamlı bir etkinlik gösterememesi neticesinde ortaya çıkan krizdir.¹⁷³ ABD'nin, gerek ittifakın oluşturulması, gerek stratejilerin belirlenmesi, gerekse operasyonların yürütülmesi konusunda kilit bir rol oynamış olması bu krizlerde etkili olmuştur.¹⁷⁴

İlk olarak Körfez Savaşı'nda daha sonra ise Bosna ve Kosova Krizleri'nde anlaşılan, ABD'nin sahip olduğu ileri düzeydeki askeri teknoloji sayesinde, kendi politikalarını rahatlıkla uygulayabilmesi ve bunları AB'ye kabul ettirebilmesi yönündeki son gelişmelerin ortaya koyduğu bir diğer gerçek ise, ABD ile AB üyesi ülkelerin arasındaki var olan teknolojik gelişmişlik farkının ABD lehine giderek artmış olması gerçeğidir.¹⁷⁵

NATO'nun yeniden yapılanması, strateji değiştirmesi ve krizlere müdahale etmesi AB'nin güvenlik ile ilgili sorunlara kendi başına müdahale etmesini daha da zorlaştırırken, kısa vadede Avrupa'da meydana gelebilecek Kosova benzeri krizlerin çözümlenmesinde rakipsiz olduğu ve ABD desteği olmaksızın bu krizleri AB'nin

¹⁷⁰ Michael E. Brown, "Minimalist NATO", *Foreign Affairs*, Cilt:78, No:3, 1999, s.204

¹⁷¹ John C. Hulsman, "The Guns Of Brussel", *Policy Review*, Cilt:101, 2000, s.36

¹⁷² Reginald Dale, op.cit., s.29

¹⁷³ Margarita Mathiopoulos; Istyan Gyarmati, op.cit., s.68

¹⁷⁴ Jonathan Marcos, "Kosova and After: American Primacy in the Twenty-first Century", *Washington Quarterly*, Cilt:23, No:1, 2000, s.80

¹⁷⁵ John C. Hulsman, op.cit., ss. 35-49

aşamayacağı; ve güvenlik ve savunma konularında daha aktif bir rol üstlenmek isteyen AB'nin işinin oldukça zor olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁶

Aslında bir diğer açıdan bakıldığında, AB'nin Avrupa güvenliği bağlamı imajını sağlamak için gerçek bir fırsat niteliğinde olan Bosna ve Kosova krizlerinde başarılı bir politika izlemesi, AB'nin Avrupa bölgesi ve dünyadaki konumunu daha da güçlendirir ve sonuç olarak geleceğine yönelik güveni artırabilirdi. Fakat, AB Üyesi ülkeler bu sorunun üstesinden gelemedikleri gibi, Avrupa güvenliğini tehlikeye atacak olan bu gelişmeye doğrudan ya da dolaylı yollardan destek vermişlerdir.¹⁷⁷

1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile savunma boyutunu güçlendirerek, ortak dış politika, ortak savunma ve güvenlik politikası izlemeyi kabul eden AB, "uluslararası sistemde önemli bir siyasi aktör olarak rol almayı";¹⁷⁸ "ABD ve Rusya arasında sıkışan Avrupa'yı yeniden dünya politikasının güç merkezi haline getirmeyi";¹⁷⁹ ve "etkin bir şekilde ve tek ses olarak hareket edebilmeyi amaçlamaktadır"¹⁸⁰ denilebilir.

AB'nin daha başarılı olabilmesi adına, 1998 yılında Fransa'nın St. Malo kentinde bir araya gelen AB Üyeleri, AB bünyesinde bir Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası (ESDP-European Security and Defence Policy) izlenmesi ve bu amaçla AB bünyesinde bir askeri güç oluşturulması konusunda uzlaşmaya vardılar.¹⁸¹

St. Malo Zirve'si kararları doğrultusunda askeri bir güç oluşturmak isteyen AB'nin, bu güce sahip olsa bile kısa vadede ciddi krizlerde NATO'ya dolayısıyla ABD'ye muhtaç olacağı ortadadır. Bu durum ise özellikle Fransa'nın Avrupa'nın güvenlik sorunlarının Avrupalılar tarafından çözümlenmesi yönündeki arzularının AB tarafından dahi çözümlenemeyeceğini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, tüm diğer olumlu gelişmelere karşın AB, aksak bir siyasal güç olmaya devam etmektedir. Bu durumun aksak yönünün ortadan kaldırılması ise ancak, AB'nin, ortak bir dış

¹⁷⁶ Jonathan Marcos, op.cit., s.89

¹⁷⁷ Ramazan Gözen, loc.cit.

¹⁷⁸ Reginald Dale, op.cit., s.29

¹⁷⁹ Anıl Çeçen, loc.cit.

¹⁸⁰ Ramazan Gözen, loc.cit.

¹⁸¹ John C. Hulsman, op.cit., s.35

politika, savunma ve güvenlik politikasını başarıyla uygulayabilecek ve belli ölçüde ABD'den bağımsız hareket edebilecek mekanizmalara sahip olmasıyla uzun vadede mümkün gözükmektedir.¹⁸² Zira, bu amaca ulaşılabilmesi, AB Dışişleri Bakanları'nın vereceği bir kararla AB bünyesinde oluşturulacak askeri gücün verilen görevleri yerine getirmesini savunan Fransa; askeri eyleme geçilmeden ABD'ye danışılmasını savunan İngiltere; sürekli olarak aralarda bir yerlerde politika izleyen Almanya ve diğer AB Üyesi ülkeler arasında var olan fikir ayrılıklarının giderilmesi ile doğrudan ilişkilidir.¹⁸³

Kosova müdahalesinden sonra Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de toplanan AB Üyeleri AB bünyesinde 60 bin kişilik bir hızlı müdahale gücünün (Rapid Reaction Force) kurulmasını ve bu yolla ABD'ye muhtaç olmadan AB politikalarının gerçekleştirilebilmesini sağlama kararı almışlardır.¹⁸⁴

Nitekim bilindiği üzere, Avrupa güvenliğinin sağlanabilmesi için Fransız-Alman işbirliği yeterli olmamaktadır. Bunun birinci nedeni, AB Üyesi ülkelerin tamamının tam destek vermemeleri ve etkili bir biçimde katılmamalarıdır. Özellikle, İngiltere, Danimarka, Yunanistan gibi ülkeler hem NATO içindeki konumları sebebiyle ABD'ye yakın olmaları nedeniyle hem de AB'nin gerçek anlamda bir Avrupa Birleşik Devletleri olmasının kendi egemenliklerini yok edeceği endişesiyle AGSK gibi çok iddialı ancak taze girişimlere sıcak bakmamaktadırlar. AB Üyesi devletlerin, uluslararası siyasette farklı ulusal çıkar anlayışına sahip olmaları ve bu nedenle, özellikle dış politika ve güvenlik sorunlarında birlikte hareket etmekten kaçınmaları ise ikinci nedeni oluşturur; Zira, Almanya, Fransa ve İngiltere'nin uluslararası politika gelişmelerinde tarihten gelen ve günümüzde de devam eden farklı tercihleri, bu ülkeleri zaman zaman farklı düşünmeye ve farklı kulvarlarda hareket etmeye zorlamaktadır. Körfez Savaşı, Bosna-Sırbistan Savaşı ve Kosova Sorunu bunun en güzel örneklerini teşkil etmektedirler.¹⁸⁵

Örneğin, Körfez Savaşı'nda bu ülkelerin her üçünün de aynı kamplarda yani Körfez Koalisyonu içinde yer almalarına karşın, bu ülkelerin savaşa bakışları ve duruşları farklı olmuştur. İngiltere, Irak ve Körfez üzerindeki tarihi etkinliğini

¹⁸² Abdülkadir Baharçipek, op.cit., s. 781

¹⁸³ Elizabeth Pond, "Kosova:Catalyst for Europe", *Washington Quarterly*, Cilt:22, No:4,1999, s.86

¹⁸⁴ John C. Hulsman, op.cit., s.36

¹⁸⁵ Ramazan Gözen, op.cit., s.774

sürdürebilmek için tamamen ABD'nin gölgesinde hareket etmiş; Fransa ise zaman zaman ABD'nin Irak'a karşı aşırı saldırgan politikasını eleştiren sesler yükseltmiş, daha da önemlisi, Irak'a ambargo uygulamasının kaldırılması konusunda Rusya ile birlikte ABD-İngiltere ikilisine karşı gelmiş; İkinci Dünya Savaşı'nı ve bu savaş sonrasında ABD'nin kendisine dikte ettirdiği anayasanın etkisinden kurtulamayan Almanya ise, daha pasif bir politika izlemiş ve NATO'nun bölge dışındaki alanlara asker gönderme konusunda oldukça çekimser davranmış ve ABD ile karşı karşıya geleceği askeri operasyonlardan kaçınmıştır.¹⁸⁶

Bosna-Sırbistan Savaşında ise soruna Avrupa güvenliği perspektifinden değil de ulusal çıkar ve güvenlik perspektifinden bakan AB Üyesi İngiltere, Yunanistan ve Fransa, Sırlara açık-gizli pek çok destek sağlamışlardır. Bir yandan kendi ulusal çıkarlarını belki de gerçekleştirmelerine karşın diğer yandan AB'nin Avrupa güvenlik ve savunma kimliği bağlamı prestijini zedelemişler;¹⁸⁷ ve yine başarısız olan AB, başarılı politikası ile savaşa son noktayı koyan ve uluslararası politikada imaj tazeleyen (Dayton Barışı) ABD olmuştur.

“Biz Avrupalılar, kendi yanı başımızda olan her düzensizlikte ABD'nin yer alıp bir rol üstlenmesini beklememeliyiz” diyen İngiliz Başbakanı Blair'in de ifade ettiği gibi ABD'ye en yakın AB Üyesi olan İngiltere'nin bile daha Avrupalı bir yaklaşım içerisine girdiği bilinmektedir.¹⁸⁸ Diğer bir ifadeyle, Bazı AB Üyesi ülkeler, AB'nin ABD'den bağımsız hareket etmesi görüşünün en ciddi muhalifi olmalarına ve ortak bir dış politika ve güvenlik politikası yaklaşımına kuşku ile bakmalarına karşın, gelinen noktada bunun gereğine kendileri de inanmaya başlamış gözükmektedirler. İngiltere'nin tutumunda görülen bu değişiklik diğer bir yandan da AB'nin uluslararası siyasi sistemde aktif bir aktör olma kararlılığını ifade etmektedir, ki bu aslında Fransa ve Almanya gibi AB'nin güçlü üyelerinin yıllardır arzuladıkları bir durumdur.¹⁸⁹

Uluslararası sistemde ve özel olarak tüm bölgelerde devam eden sorunların temelinde yatan asıl etken, değişim sürecinin henüz tamamlanmamış ve eski düzenlerin yerine yenilerinin oluşturulmamış olması yatmaktadır. Bu başarısızlığın

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid., s. 775.

¹⁸⁸ Charles A. Kupchan, “Rethinking Europe”, *National Interest*, Cilt:56, 1999, s.77

¹⁸⁹ Abdülkadir Baharççek, op.cit., s.780; ve Bkz. Ramazan Gözen, op.cit., s.773

temel nedenlerinden birisi de ilgili bölge ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkiler ile tüm bu bölgelerde aktif rol oynamaya çalışan tek süper güç ABD'nin hedeflerinin ve çıkarlarının çakışıyor olmasıdır.¹⁹⁰

Günümüz uluslararası siyasi sisteminin önemli aktörlerinden birisi olan ve ABD'nin oynadığı rolünü dengeleyebilecek güçlerin başında gelen AB, her ne kadar St. Malo kararlarıyla (1998) güvenlik ve savunma sorununu çözmek adına bir takım adımlar atıldıysa da, aldığı siyasi kararları uygulayabilecek askeri güç mekanizmalarına sahip olmaması ve güvenlik konularında ortaya çıkan krizleri ABD'nin katkısı olmaksızın çözememesi nedeniyle nüfuzlu fakat aksak bir güç görüntüsü vermektedir. Diğer bir açıdan, bir yandan derinleşmek isteyen Almanya ve Fransa gibi Üyelerin yanı sıra İngiltere gibi genişlemek isteyen Üyeler arasında var olan fikir ayrılıkları önemli bir engel teşkil ederken, tam üye olabilmek için sırada bekleyen 15 üyenin yanı sıra derinleşme olgusunun kaçınılmaz bir gereği olan askeri güç oluşturma zorunluluğu işleri daha da zora sokmaktadır.¹⁹¹

Özellikle, ortaya çıkan uluslararası krizlerde AB Üyesi ülkelerin ortak bir tutum belirleyememeleri gerçeğini göz önünde bulundurduğumuz zaman ortaya ilginç bir tablo çıkmaktadır ki o da bir birlik üyesi olmalarına karşın bir çok ülke hala ulusal çıkarları doğrultusunda politikalarını uygulamaya devam etmekte Birliğin çıkarları ikinci plana atılmakta ve birlik, hedeflenmiş olan ulusal çıkarlara ulaşmak adına bir çıkar aracı olarak görülmeye devam etmektedir.

Bir başka yönden bakıldığında ise, ABD'nin Avrupa'da kalma arzusunun yanı sıra NATO'nun uyguladığı politikalarında başarılı olması gerçeği, ABD ve NATO'yu devreden çıkartarak Avrupa kıtasında ortaya çıkan güvenlik sorunlarını kısa vadede çözmek, AB önünde ciddi ve riskli bir engel olarak durmaktadır.

Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra, Soğuk Savaş yıllarının bitmiş olması, Avrupa kıtasında ortaya çıkan krizlerin daha bölgesel nitelikte olması ve büyük çaplı çatışmaların olma olasılığının düşük oluşu; Avrupa güvenliği ve savunmasıyla ilgili konularda AB'nin daha aktif görev ve sorumluluk üstlenmesi yönünde inisiyatif kullanması gereğini ABD'nin destekliyor olması; ve nihayet Avrupa'da Almanya'nın

¹⁹⁰ Ramazan Gözen, op.cit., s.772

¹⁹¹ Abdulkadir Baharçipek, op.cit., s.782

gelecekte oynaması muhtemel olası rolünün dengelenmesi açısından AB bünyesinde oluşturulacak askeri bir gücün öneminin anlaşılması gibi bir takım olumlu şartların da mevcut olduğunu ifade etmek gerekir.¹⁹²

Bu bağlamda son söz olarak diyebiliriz ki, Yeni Dünya Düzeni'nde Avrupa güvenlik ve savunması konusunda yeni oluşacak düzene imzasını atacak bir AB, Avrupa Birleşik Devletleri olarak dünya siyasetinde en etkin aktör olurken; başarısız olması halinde, yalnızca güvenlik sistemini değil aynı zamanda 50 yıllık bütünlüşme sürecini de tehlikeye sokabilir.

B. AVRUPA BİRLİĞİ-BAB İLİŞKİSİ

10 Aralık 1991 BAB Maastricht Bildirisi ile “BAB’ı aşamalı olarak Avrupa Birliği’nin savunma unsuru olarak yapılandırmak” amaçlanmış ve “buna bağlı olarak BAB, Avrupa Birliği’nin talebi üzerine Birliğin savunma içerikli kararlarını ve eylemlerini planlamaya ve uygulama hazırlıklı olacağı” kararı alınmıştır.

Avrupa Birliği Antlaşması’nın J.4 (1) Maddesi, ODGP’nin, “zamanla ortak bir savunmaya yol açacak ortak savunma politikasının oluşturulmasını kapsayacak şekilde Birliğin güvenlikle ilgili tüm sorunlarını kapsayacağını” ve J.4 (2) Maddesi de BAB’ın “AB’nin gelişiminin organik bir parçası olduğu” ve Birliğin BAB’dan “Birliğin savunma içerikli karar ve eylemlerini hazırlamasını ve uygulamasını” talep edebileceğini bildirir.

Buna göre, BAB, Birlik ile yakın çalışma ilişkisi geliştirmek için aşağıdaki tedbirleri alacaktır;¹⁹³

- Uygun oldukça, toplantıların tarih ve programlarının eşzamanlı olması ve çalışma metotlarının uyumlu hale getirilmesi,
- Bir taraftan, BAB Konseyi ve BAB Genel Sekreterliği arasında, bir taraftan, AB Konseyi ve Konsey Genel Sekreterliği arasında yakın işbirliğinin tesisi,
- Her bir örgütün Başkanlık sıralamasının ve süresinin uyumlaştırılmasının düşünüülmesi,

¹⁹² Ibid. s.783

¹⁹³ Avrupa Birliği Antlaşması, Madde J.4

(Çevrimiçi) <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/index.html> , (28 Şubat 2001)

- Avrupa Birliği Antlaşması'nda tanımlandığı gibi, Komisyon'un, Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası'ndaki rolüne uygun olarak, Avrupa Toplulukları Komisyon'unun BAB aktiviteleri konusunda düzenli bilgilendirilmesi ve gerektiğinde istişarelerde bulunmasını sağlayacak uygun seçeneklerin düzenlenmesi,

- BAB Parlamenterler Asamblesi ve Avrupa Parlamentosu arasında daha yakın işbirliğinin teşvik edilmesi.

- BAB Konseyi, Avrupa Birliği'nin ilgili organlarına uyumlu olarak gerekli pratik düzenlemeleri benimseyecektir.

BAB Üye Devletleri, Maastricht Bildirisi'ne Ek Bildiri ile de "Avrupa Birliği Üyesi Devletleri, Değişik Brüksel Antlaşması'nın XI. Maddesi'ne uygun olarak karara varılmak şartıyla BAB'a katılmaya veya istedikleri takdirde gözlemci olmaya davet edilmektedirler. Eşzamanlı olarak, NATO'nun diğer Avrupalı Üye Devletleri, kendilerine BAB aktivitelerine tamamıyla katılma imkanı verecek şekilde ortak üye olmaya davet edilmektedirler" şeklinde bir yaklaşımla BAB'ın genişlemesi için farklı üyelik statülerinin benimseneceğini kabul etmişlerdir.¹⁹⁴ Bu çağrıya uygun olarak, Yunanistan tam üyeliğe, Danimarka ve İrlanda 1992'de ve Birliğin yeni üyeleri Avusturya, Finlandiya, İsveç 1995'te Gözlemci olarak kabul edilmişlerdir.

C. BAB-NATO İLİŞKİSİ

BAB Maastricht Bildirisi'nin diğer önemli amacı, BAB'ı "Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını güçlendirme aracı" olarak yapılandırmaktır. Buna uygun olarak "BAB, BAB ve İttifak arasında yakın çalışma bağını geliştirmeye ve BAB Üye Devletlerinin, İttifak içindeki rol, sorumluluk ve katkılarını güçlendirmeye hazırlıklı" olduklarını belirtmişlerdir. Bu, ortaya çıkmaya başlayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ve İttifak arasında gerekli şeffaflık ve tamamlayıcılığa dayalı olarak üstlenilecekti. BAB, Atlantik İttifakı içinde benimsenen pozisyonlara uyumlu şekilde davranacaktı:

- BAB Üye Devletleri, önemli bir ortak çıkar temsil eden İttifak meselelerindeki koordinasyonu, BAB'da kararlaştırılan ortak pozisyonların İttifak

¹⁹⁴ BAB Bakanlar Konseyi, Madrid, 14 Kasım 1995, "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri, Madde 19, (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/comm/d951114f.htm> , (28 Şubat 2001)

içindeki danışma sürecine intikali amacıyla, yoğunlaştıracak; bu, üyeler arasında danışma ve Müttefikler'in Washington Antlaşması'ndaki güvenlik ve savunma yükümlülükleri ile ilgili politikalar üzerindeki karar yerinin temel forumu kalacaktır.

- Gerekli oldukça, toplantıların tarihi ve yeri eşzamanlı olacak ve çalışma metotları uyumlaştırılacak.

- BAB Genel Sekreterliği ve NATO arasında yakın işbirliği tesis edilecek.

Ocak 1994'te yapılan Müttefik Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde, NATO'nun Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin gelişimi, BAB ve NATO'nun ortak varlık ve kabiliyetlerini kullanma istekliliği ve BAB operasyonları için Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramı altında geliştirilecek yapılara tam destek verildiği kabul edildi.¹⁹⁵

D. NATO VE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ

1990'ların başında NATO'nun Avrupalı üyeleri, Atlantik-ötesi dayanışmanın bir göstergesi olarak, İttifak'ın misyon ve faaliyetlerine yaptıkları katkıyı artıracak ve ortak güvenlik ve savunmalarında daha fazla sorumluluk yüklenmelerine olanak tanıyacak bir süreç başlattılar. Burada amaç, NATO içinde mevcut olan komuta yapılarını, planlama personelini ve askeri varlık ve yetenekleri tekrarlamadan gerçek bir Avrupa askeri yeteneği oluşturmaktır. Böyle bir yaklaşımın hem Avrupa'nın bir Ortak Dışişleri ve Savunma Politikası geliştirme isteğini, hem de İttifak'ın Kuzey Amerikalı üyeleri arasında dengeli bir ortaklık oluşturma ihtiyacını karşılayacağı düşünüldü.¹⁹⁶

Güvenlik ve savunma konularında Avrupa kimliğinin güçlendirilmesi, NATO'nun politik ve askeri yapılarındaki uyarlamalarının bir parçasıdır ve aynı zamanda Avrupa Birliği'nin gelişmesinde önemli bir unsurdur. Bu süreçlerin ikisi de Avrupa Birliği'nin, 1991 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmaları'na, Batı Avrupa Birliği'nin bunlarla ilgili beyanatlarına ve İttifak'ın 1990'da Londra'da, 1994'te Brüksel'de ve 1997'de Madrid'deki Zirve toplantılarında alınan kararlara dayanır.

¹⁹⁵ BAB Bakanlar Konseyi, Madrid, 14 Kasım 1995, "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri, Madde 27, loc.cit.

¹⁹⁶ NATO El Kitabı, 50. Yıldönümü Sayısı, Brüksel, 1998, s.84

Ocak 1994'te NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girişini ve Avrupa Birliği'nin İttifak'ın Avrupa ayağını kuvvetlendirme vasıtası olarak ortaya çıkararak, NATO'nun Avrupalı üyelerinin, Müttefiklerin güvenliğine daha fazla katkı yapmalarına olanak tanınmasını memnuniyetle izlediler. İttifak'ın üyeler arasındaki temel danışma forumu ve Washington Antlaşması'na göre Müttefiklerin güvenlik ve savunma taahhütleri ile ilgili politikalar konusunda anlaşmaya varma vasıtası olduğunu teyit ettiler. Başkanlar ayrıca, NATO ile Batı Avrupa Birliği (BAB) arasında karşılıklılık ve şeffaflık temeli üzerinde giderek artan işbirliğini de memnuniyetle kaydettiler. Kuzey Atlantik Konseyi'ndeki görüşmelere dayanarak İttifak'ın toplu varlıklarını Avrupalı müttefiklerin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikaları yönündeki BAB operasyonların tahsis etmeye hazır olduklarını bildirdiler.¹⁹⁷

NATO Devlet ve Hükümet Başkanları, Kuzey Atlantik Konseyi'ni, İttifak'ın politik ve askeri yapılarının şu üç amaca ulaşmak için nasıl geliştirilip uyarlanabileceğini incelemekle görevlendirdiler:

- Barışı koruma da dahil tüm İttifak misyonlarının daha esnek biçimde yerine getirilmesi;
- BAB ile işbirliğinin ilerletilmesi;
- Ortaya çıkmakta olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin yansıtılması.

Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG), bu sürecin bir parçası olarak geliştirildi. BMGG kavramı, operasyonel esnekliği artırmayı ve tüm İttifak misyonlarının yeni gereklerini karşılayabilmek için kuvvetlerin daha esnek ve hareketli biçimde konuşlandırılmasını amaçlamaktadır. NATO ve BAB tarafından kullanılabilir, ayrılabilir fakat ayrı olmayan askeri yetenekler sağlanması da amaçlardan biridir.¹⁹⁸

Haziran 1996'da Berlin ve Brüksel'de yapılan toplantılarında, NATO Dışişleri ve Savunma Bakanları, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin NATO içinde, İttifak'ın devam etmekte olan uyarlanmasının bir parçası olarak yürütülmesine karar

¹⁹⁷ Ibid. s.85

¹⁹⁸ Ibid.

verdiler. Bu da tüm Avrupalı müttefiklerin ortak sorumluluklarının ifadesi olarak İttifak'ın misyon ve faaliyetlerine daha tutarlı ve etkili katkılar yapmalarını sağlayacaktır ve Müttefikler'in gerektiği gibi davranmalarına imkan verecek ve Atlantik-ötesi ortaklığı güçlendirecektir. Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramının avantajlarından yararlanan güçlendirilmiş Avrupa kimliği, uygun askeri planlamayla desteklenen sağlam askeri ilkelere dayanacak ve BAB'ın politik kontrolü ve stratejik yönetimi altında çalışan, askeri açıdan tutarlı ve etkin kuvvetler oluşturulmasına olanak tanıyacaktır.

Maastricht Antlaşması'nı gözden geçirmekle görevlendirilmiş olan Avrupa Birliği Hükümetlerarası Konferansı, Haziran 1997'de Amsterdam Antlaşması ile sonuçlandı. Yeni Antlaşma, AGSK'nin daha da geliştirilmesi açısından bazı sonuçlar getirdi. Amsterdam Antlaşması, özellikle BAB ülkelerinin BAB yetkisi altında yürütülecek görevler olarak tanımladıkları görevler üzerinde duruyordu. "Petersberg Görevleri" olarak adlandırılan bu görevler, BAB bakanlarının, Haziran 1992'de Bonn yakınlarındaki Petersberg'te kabul ettikleri görevlerdir. Bu görevler üç kategoriye ayrılır;

- İnsani ve kurtarma görevleri,
- Barışı koruma görevleri,
- Barışı koruma operasyonları gibi kriz yönetimi durumlarında muharebe güçlerine verilen görevler.

NATO içinde AGSK oluşturulması yönünde yukarıda bahsedilen kararların sonucunda, İttifak'ın BAB önderliğindeki operasyonlara NATO desteğinin her boyutunu karşılayabilecek şekilde uyarlanmasının bir parçası olarak yapılacak düzenlemeler tanımlandı. Bunlar aşağıdaki gibidir;¹⁹⁹

- NATO'nun kuvvet ve yetenekler geliştirmesi ile ilgili yeni savunma planlama yöntemleri içinde BAB gereklerinin göz önünde bulundurulması (BAB, 1997 Bakanlar Yönergesi'ne girdi sağlayarak 1997'den itibaren İttifak savunma planlama sürecine katkıda bulunmaya başlamıştır),

¹⁹⁹ Ibid. s.86

- BAB'ın Kuzey Atlantik Konseyi'nin onayıyla kullanmak isteyebileceği NATO varlık ve yeteneklerini belirleyecek yöntemler oluşturulması,

- NATO içinde BAB'ın politik kontrolü ve stratejik yönetim altındaki bir operasyonu hazırlamak, desteklemek, komuta etmek ve yürütmekte kullanılacak çokuluslu Avrupa komuta düzenlemeleri yapmak. Bu düzenlemeler içinde Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı Yardımcısı'nın (SACEUR Yardımcısı) gerek normal zamanlarda gerekse BAB önderliğindeki operasyonlar bağlamında BAB'a tahsis edilebilecek kuvvetler konusunda belirgin rolü vardır.

- NATO desteğiyle yürütülen bir BAB operasyonu sırasında gerek duyulan eşgüdümü sağlayacak danışma ve enformasyon paylaşma düzenlemeleri yapmak,

- BAB misyonları için askeri planlama ve tatbikatlar geliştirmek.

Pratikte bu düzenlemeler şu anlama geliyordu; BAB'ın müdahale etmeye karar verdiği bir kriz durumunda (İttifak müdahale etmemeyi tercih ediyorsa) BAB kendi kontrol ve yönetiminde bir operasyon yapmak için İttifak varlık ve yeteneklerini ve büyük olasılıkla bir BMGG karargahını kullanmak isteyebilir²⁰⁰.

Talep edilen varlıklar Kuzey Atlantik Konseyi tarafından her bir durum için ayrı ayrı incelenerek BAB'ın kullanımına tahsis edilebilir. Bu varlıkların BAB'ın kontrolüne verilmesi ve kullanımlarının kontrolü ve iadesi veya geri çağırılması ile ilgili şartlar iki örgüt arasındaki özel bir antlaşmayla belirlenir. NATO operasyon sırasında varlıklarının kullanımı takip eder ve BAB ile siyasi irtibatını düzenli olarak sürdürür. NATO komuta yapısı içinden Avrupalı komutanlar, BAB'ın politik kontrolü altında çalışmak üzere atanırlar. Operasyon bitiminde veya gerektiği zaman varlıklar, NATO'ya iade edilir. Operasyon sürecince ve hatta hazırlık safhasında da NATO ve BAB düzenli olarak müzakerelerde bulunurlar.

İttifak içinde AGSK geliştirilmesinde bundan sonraki safha, NATO varlıklarının ve komuta düzenlemelerinin kullanımı ve enformasyon paylaşımı ile ilgili düzenlemelerin tamamlanması veya geliştirilmesi; kriz yönetimi yöntemlerinin müştereken denenmesi ve değerlendirilmesi ve bunu müteakiben komuta unsurları ve kuvvetlerin denenmesi konusunda yapılacak çalışmalardan oluşmaktadır. Bu

²⁰⁰ Ibid. s.87

önlemler, BAB operasyonlarını destekleyecek somut yöntemleri ortaya çıkaracak ve uygulamaya konmaları durumunda çok iyi prova edilmiş olmalarını sağlayacaktır.

E. BAB'IN ROLÜNÜN GELİŞİMİ

Avrupa Topluluğu Üye Ülkeleri'nin Hükümet ve Devlet Başkanları 1991 yılında Maastricht'te imzaladıkları Avrupa Birliği Antlaşması ile bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturulmasına karar vermişlerdir. 10 Aralık'ta BAB Bakanları, BAB'a bugünkü şeklini veren iki bildiri yayınladılar. "Batı Avrupa Birliği'nin rolü ve Avrupa Birliği ve Atlantik İttifakı İlişkileri" adlı ilk BAB bildirisi "BAB Avrupa Birliği'nin savunma unsuru olarak ve Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak gelişecektir. Bundan sonra, BAB, Avrupa ortak savunma politikasını oluşturacak ve somut uygulamalarını kendi operasyonel rolünün gelişimi doğrultusunda icra edecektir" demektedir. Bildiri BAB'ın Avrupa Birliği ve NATO ilişkilerini güçlendirme ve BAB'ın operasyonel rolünü geliştirme tedbirlerini de sunmaktadır. BAB Konseyi ve Genel Sekreterliği'nin Londra'dan Brüksel'e taşınmasını da kapsayan bir takım pratik kararlar alındı. Bu süreç Ocak 1993'te tamamlandı.²⁰¹

İkinci BAB Bildirisi, Birinci BAB Bildirisi'nin üyelikle ilgili sonuçlarından oluşturulmuştur: "Avrupa Birliği Üyesi olan devletler, değişik Brüksel Antlaşması'nın XI. Maddesi'ne uyumlu olarak uzlaşmak şartıyla BAB'a katılmaya ve arzu etmeleri halinde gözlemci olmaya davet edilmektedir..., aynı zamanda NATO üyesi diğer Avrupa Devletleri, BAB'ın aktivitelerine tamamıyla katılma imkanı verilecek şekilde BAB'ın ortak üyesi olmaya davet edilmektedir".²⁰²

Maastricht Bildirisi'nin uygulamasını değerlendirmek için 19 Haziran 1992'de Bonn yakınlarındaki Petersberg'te toplanan BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB'ın operasyonel rolünü tanımlamada önemli aşama kaydettiler. BAB Üye Ülkeleri, "BAB'ın otoritesi altında icra edilecek askeri görevler için her seviyedeki konvansiyonel silahlı kuvvetlerden askeri birlikler sağlama" konusundaki hazırlıklarını bildirdiler. BAB'ın askeri görevleri şöyle tanımlanmıştır; "Washington

²⁰¹ "Batı Avrupa Birliği'nin Rolü", (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/info/role.htm> , (28 Şubat 2001)

²⁰² Maastricht Bildirisi, (Çevrimiçi) http://www.weu.int/eng/comm/91_maastricht.htm , (28 Şubat 2001)

Antlaşması'nın 5. Maddesi ve Değişik Brüksel Antlaşması'nın V. Maddesi'ne göre ortak savunmaya katkıda bulunmanın yanında, BAB Üye Ülkeleri askeri birlikleri BAB'ın otoritesi altında, şu görevler için kullanılabilir: Bu çeşit görevler genellikle "Petersberg Görevleri" olarak adlandırılır:

- İnsancıl ve kurtarma görevleri,
- Barışı koruma görevleri,
- Barış tesisi dahil, kriz yönetiminde muharebe güçlerinin görevleri.

Sonraki önemli gelişme Atlantik İttifakı'nın Ocak 1994 zirvesinde kaydedildi. NATO, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) geliştirilmesine tam desteğini vermekle kalmadı, İttifak'ın varlık ve kabiliyetlerini BAB operasyonları için sunmaya hazır olduğunu da ifade etti. Haziran 1996'da Savunma Bakanları, özellikle Birleşik Müşterek Görev Gücü-BMGG (Combined Joint Task Force-CJTF) kavramını, BAB komutasındaki hareketler için çokuluslu Avrupa komuta düzenlemelerinin detaylarının oluşturulmasını ve örnek BAB misyonları için askeri planlama ve tatbikatların icrasını onaylayarak, bu amaçlar için somut kararlar almıştır.

1997'de sonuçlanan Amsterdam Antlaşması, gözden geçirilmiş Avrupa Birliği Antlaşması'nın bir parçası olan Petersberg görevlerini üstlenmek için kendi diplomatik ve ekonomik araçlarını tamamlayan BAB'ın rolünü AB'ye bir hareket kabiliyeti sağlamak olarak tasdik etmiştir. Antlaşma, arttırılmış AB-BAB işbirliği çağrısında bulundu ve Avrupa Konseyi'nin karar vermesi halinde, BAB'ın AB'ye entegrasyonu ihtimalini oluşturdu. Antlaşma, 22 Temmuz 1997'de BAB Bakanları tarafından onaylandı ve BAB'ın gelecekteki gelişiminin gündemini oluşturan AB Hükümetlerarası Konferansı'nın sonuç bildirgesine ilave edildi.²⁰³

Nisan 1999'da Washington'da yapılan NATO Zirvesi'nde ve Haziran 1999 Köln Avrupa Konseyi'nde alınan kararlar, doğrudan bir BAB-NATO ilişkisinin temelini hazırladı. Avrupa Birliği, her boyuttaki çatışma önleme ve kriz yönetimi görevlerinde karar vermek için gerekli kabiliyet ve enstrümanın emri altında olmasının sağlanmasına odaklanmıştır. NATO, özellikle İttifak'ın, ittifak olarak

²⁰³ Amsterdam Antlaşması, (Çevrimiçi) http://www.weu.int/eng/comm/97_amsterdam.htm , (28 Şubat 2001)

askeri açıdan taraf olmadığı hareketlar için İttifak'ın varlık ve kabiliyetlerini AB tarafından kullanılabilmesi için gerekli düzenlemeleri tanımlayarak ve kabul ederek Avrupa Birliği'ni desteklemekteki hazırlığını ifade etti. Washington ve Köln'deki önemli kararlar uygulanıncaya kadar, BAB, Avrupa komutasındaki kriz yönetimi hareketlarını üstlenme yeteneğine sahip örgüt olarak kalacak ve AB krizi yönetimi araçlarının tesisine ve doğrudan AB-NATO ilişkisinin yaratılmasına katkı olarak politikalarını ve uygulamalarını geliştirmesinde önemli bir role sahip olacaktır.

F. BAB'IN HAREKAT KABİLİYETİNİN GELİŞİMİ

1. BAB'ın Operasyonel Rolü

Aralık 1991 Maastricht Bildirisi, "BAB'ın operasyonel rolü, özellikle aşağıdaki hususları kapsayacak şekilde misyon, yapı ve araçların denenmesi ve tanımlanması ile güçlendirilecek" ifadesi şu alanları kapsar;²⁰⁴

- BAB planlama hücreleri;
- Özellikle lojistik, ulaştırma, eğitim ve stratejik gözlem alanlarında İttifak'ı tamamlayıcı daha yakın işbirliği;
- BAB Genel Kurmay Başkanları'nın toplantıları;
- BAB'a Tahsis Edilebilir Askeri Birlikler.

Değerlendirilmesi daha sonra bırakılan diğer öneriler aşağıdaki gibidir;

- Avrupa Silahlanma Ajansı'nın kurulması amacıyla silahlanma alanında yoğun işbirliği;

- BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü'nün, Avrupa Güvenlik Savunma Akademisi olarak geliştirilmesi.

BAB'a daha güçlü rol verme amacındaki düzenlemeler, tüm Müttefikler'in ortak yükümlülüklerini yerine getirmeleri için gerekli askeri yapılanmalarla tamamıyla uyumlu olacak.

BAB, hareketler hazırlamak, planlamak ve icra etmek ve bunların politik kontrolünün ve stratejik yönetimini sağlamak için gerekli prosedürler ve

²⁰⁴ BAB Bakanlar Konseyi, 14 Kasım 1995, Madrid, "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri, Madde 36, loc.cit.

mekanizmalar geliştirmekte ve bunları test etmektedir. Bu, bir Askeri Personel (Military Staff), bir Uydu Merkezi (Satellite Centre) ve çeşitli seviyede askeri ve politik-askeri komitelerden ve çalışma gruplarından oluşmaktadır.

Karar mekanizmasındaki ve destek ve diyalog ilişkisindeki organlar ve çalışma gruplarının yapısı, görev ve işleyişleri, BAB'ın kurumsal yapısının incelendiği VI. Bölüm'de ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

BAB'ın ne kendi gücü ne de daimi komuta yapısı vardır. Spesifik hareketler için vakadan vakaya BAB'a tahsis edilebilecek askeri birlikler ve karargahlar, BAB Ülkeleri tarafından görevlendirilmişlerdir. Bu, "BAB'a Tahsis Edilebilir Güçler" (Forces Answerable to WEU-FAWEU), BAB askeri personeli tarafından bir veri tabanında tutulmakta ve her yıl güncellenmektedir. Ulusal birliklere ek olarak, çok sayıda çokuluslu unsur BAB'a Tahsis Edilebilir Güçler ve Edilebilecek Güçler olarak tayin edilmiştir.²⁰⁵

- Avrupa Kolordusu (European Corps-the Eurocorps); Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve İspanya,

- Çok Uluslu Tümen (Merkezi) (ÇUT(M)) (the Multinational Division (Central)); Belçika, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık,

- Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü,

- Ani Müdahale Gücü (Rapid Deployment Force-the EUROFOR); Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya,

- Avrupa Deniz Gücü (European Maritime Force- the EUROMARFOR); Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya,

- Birinci Alman-Hollanda Kolordusu Karargahı,

- İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü,

- Avrupa Hava Grubu (the European Air Group-EAG); Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya ve Birleşik Krallık

²⁰⁵ BAB Bakanlar Konseyi, 14 Kasım 1995, Madrid "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri, Madde 37, loc.cit.

Ocak 1994 ve Haziran 1996'da NATO tarafından alınan kararlara dayalı olarak, BAB, hareketleri için Birleşik Müşterek Görev Gücü (Combined Joint Task Forces-CJTF) dahil, NATO varlık ve kabiliyetlerini de talep edebilir.

2. BAB'a Tahsis Edilebilir Çokuluslu Güçler

a. Avrupa Kolordusu

19 Mayıs 1993'te toplanan BAB Bakanlar Konseyi'nde, Fransız, Alman ve Belçikalı bakanlar Avrupa Kolordusu'nu, BAB'a Tahsis Edilebilir Güç olarak teşkil ettiklerini ilan ettiler. Bu karara 1994'te İspanya, 1995'te Lüksemburg katılarak, beş ulustan oluşan bir organ oluşturdular. 20 Eylül 1993'te "Avrupa Kolordusunun, Batı Avrupa Birliği çerçevesinde kullanımının şartlarını belirten Ortak Bildiri" imzalandı. Avrupa Kolordusu, Kasım 1995'ten beri faaldir ve karargahı Strazburg'tadır. Tüm birlikler, Kolordu'ya tahsis edildiğinde, yaklaşık 60.000 kişiden oluşan bir güce ulaşır.²⁰⁶

Başlıca unsurları;

- 1. Mekanize Tümen, Karargahı Belçika, Saive'de
- 10. Tank Tümeni, Karargahı Almanya, Sigmaringen'de
- 1. Mekanize Tümen, Karargahı İspanya, Burgos'ta
- 1. Zırhlı Tümen, Fransa'dan, Karargahı Almanya, Baden-Baden'de

Kolordu, hava hareketleri da yapabildiğinden, karargah personeli içinde hava ve deniz kuvvetleri irtibat timleri de vardır. Avrupa Kolordusu'nun NATO ile bir anlaşması olmasına rağmen, öncelikli misyonu, BAB çerçevesinde kalmaktır.

b. Çok Uluslu Tümen (Merkezi) ÇUT(M)

19 Mayıs 1993'te Roma'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi'ne katılan ülkeler-Birleşik Krallık, Belçika, Hollanda ve Almanya bu Tümen'i, BAB kontrolündeki askeri görevler için hazır edebileceklerini onayladılar. Tümen'in

²⁰⁶ "Avrupa Kolordusu", (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#1> , (28 Şubat 2001)

karargahı Almanya, Mönchengladbach'tadır. Tümen'e tahsis edilmiş dört ulusal tugay vardır.²⁰⁷ Bunlar:

- Belçika Paraşüt Komando Tugayı (Para Commando Brigade), Karargahı Leuveni'de,
- Alman 315. Hava İndirme Tugayı (315th Luftlande Brigade), Karargahı, Oldenburg'ta,
- 11. Hollanda Hava Nakil Tugayı, (11th Netherlands Airmobile Brigade), Karargahı, Arnheim'da;
- 24. İngiliz Hava Nakil Tugayı,(24th UK Airmobile Brigade), Karargahı Colchester'da.

Adı geçen ilk iki tugay hava indirme, diğer iki tugay hava nakil tugayıdır. Hafif bir tümen olarak, ÇUT(M) stratejik olarak oldukça mobil bir yapıya sahiptir. Tümen, 200'den fazla helikoptere (ulaştırma, tank savar, saldırı, gözlem ve keşif) sahip olabilir. ÇUT(M) esas olarak NATO tahsisli bir yapıdır, fakat BAB kullanımını için de bir anlaşması vardır.

c. Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü

19 Mayıs 1993'te Roma'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi'nde, Birleşik Krallık ve Hollanda Hükümetleri, Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü'nü (UK/NL AF), BAB kontrolündeki askeri görevler için hazır edebileceklerini onayladı.²⁰⁸

UK/NL AF'nin çıkarma gücü, öncelikli rolü amfibi muharebe olan hafif piyade tugayı İngiliz 3. Komando Tugayı'dır (3CDO BDE-UK). Hollanda'dan esas katılım ise 1. Kraliyet Taburu (1st BN RNLMC) adlı birliktir. Çıkarma gücü, bağımsız olarak hareket eden, ani olarak intikal ettirilebilir, hafif donanımlı bir güçtür. Birliğin boyutu ordu karşılığında daha büyüktür. Çünkü amfibi muharebenin karmaşıklığı, amfibi gücün intikali, maceraperest doğası ve oyun alanına giriş şartlarına bağlı

²⁰⁷ "Çokuluslu Tümen (Merkezi)", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#2> , (28 Şubat 2001)

²⁰⁸ "Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#3> , (28 Şubat 2001)

olarak çok ciddi organik ateş desteği ve nefsi-müdafaa yeteneği gerektirir. Barış zamanı çıkarma gücü 6000'den fazladır

d. Ani Müdahale Gücü

15 Mayıs 1995'te Lizbon'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi'nde, Fransa, İtalya ve İspanya, Avrupa Ani Müdahale Gücü'nün (EUROFOR) BAB'a tahsis edilebilir güç olabileceğini ve bu çerçevede bir öncelik olarak kullanabileceğini ilan ettiler. Aynı anda Portekiz de bu güce katılmak için resmi talepte bulundu. Kasım 1995'te "Eurofor'un BAB çerçevesinde kullanımı şartları İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz Ortak Bildirisi" onaylandı.

Eurofor'un karargahı İtalya, Floransa'dadır. Bu güç, icra edeceği göreve uyumlu hazırlık seviyesinde kolaylıkla intikal ettirilebilecek hafif güçlerle donatılmış bir ani müdahale kara yeteneği sağlayacaktır. Kullanılacak gücün boyutu, göreve bağlı olarak modüler bir sistem kullanarak küçük bir birlikten hafif bir tümene değişiklik gösterebilecektir.²⁰⁹

e. Avrupa Deniz Gücü

15 Mayıs 1995'te Lizbon'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi'nde, Fransa, İtalya ve İspanya, Avrupa Deniz Gücü'nün (Euromarfor) BAB'a tahsis edilebilir güç olabileceğini ve bu çerçevede bir öncelik olarak kullanılabileceğini bildirdiler. Aynı anda Portekiz de bu güce katılmak için resmi talepte bulundu. Kasım 1995'te "Euromarfor'un BAB çerçevesinde kullanım şartları İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz Ortak Bildirisi" onaylandı. Kuvvet Komutanlığı (Comeuromar-For), ALFLOT (İspanya), CECMED (Fransa), CINNAV (İtalya) ve CONNAV (Portekiz) arasında dönüşümlü olarak bir yıllık dönem için atanmaktadır.²¹⁰

Bu güç, daimi olmayan, ön-konfigürel, hem amfibi hem de deniz kabiliyeti olan çokuluslu bir deniz gücüdür. Komutanlığın görevlendirilebileceği herhangi bir görevi icra edebilmesine olanak sağlayacak şekilde her ulus, birliklerini periyodik olarak tespit edecektir. Bu gücün belirli görevler için tipik bir terkihi şöyle olabilir; Bir uçak gemisi, dört ila altı eskort birimi, maksimum tugay büyüklüğünde bir çıkarma gücü ve bu çıkarma gücüne bağlı olarak amfibi taşıtlar ve bir muharebe

²⁰⁹ "Ani Müdahale Gücü", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#4> , (28 Şubat 2001)

²¹⁰ "Avrupa Deniz Gücü", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#5> , (28 Şubat 2001)

ikmal gemisi. Görev şartları gerektirdiğinde, deniz devriye uçağı, mayın tarayıcılar, deniz altılar ve diğer tüm gemiler kullanılacaktır

f. Alman/Hollanda 1. Kolordu Karargahı

6 Kasım 1997’de Federal Almanya Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı Savunma Bakanları, BAB kontrolündeki hareketler için uygun komuta ve kontrol desteğı dahil görevler için, Alman/Hollanda 1. Kolordu Karargahı’nı, Batı Avrupa Birliğı’ne sunmaya hazır olduklarını bildirdiler. Bu ülkeler Kolordu birliklerini BAB’a tahsis edilebilir güç olarak daha önceden bildirmişlerdi.

NATO görevlerine ilaveten, Alman/Hollanda 1. Kolordu Karargahı BAB tarafından Petersberg görevleri için de kullanılabilir, bu Kolordu Karargahı’nın görevlerini, BAB liderliğindeki hareketlerde çokuluslu bir Karargah olarak icra etmesini de kapsar. Kolordu Karargahı, teşkil edilmiş prosedürlere uygun olarak, BAB hareketlerinin planlanması ve hazırlanmasında destek sağlar. Kolordu Komutanı Alman bir korgeneraldir ve Karargahı Almanya, Münster’dedir. Şu birimlerden oluşmaktadır,²¹¹

- 1. Mekanize Tümen, Hollanda, Schaarsbergen’de,
- 1. Zırhlı Tümen, Almanya, Hannover (Toplam 40.000 kişi).

Bu Kolordu aynı zamanda Hollanda, Eibergen’deki iki-uluslu Tugay Destek Grubu’nu da kapsar. Her iki tümen, mümkün olan boyutta kendini destekleyecek kendi organik muharebe, muharebe destek, komuta kontrol (C2), lojistik ve sıhhiye birliklerine sahiptir.

g. İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü

27-28 Ekim 1997’de Bonn’da yapılan Genel Kurmay Başkanları toplantısında, İtalya ve İspanya’nın, İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü (SIAF) Konsepti üzerine bir anlaşma imzaladıkları ve bu gücün BAB’ın emrine verilebileceğı bildirildi.²¹²

SIAF, yeni bir güç ve bir karargah teşkilini gerektirmez fakat mevcut ulusal güçlerin birleşmesini gerektirir. Bu, önceden yapılandırılmış, ulusal amfibi

²¹¹ “Alman/Hollanda 1. Kolordu karargahı”, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#6> , (28 Şubat 2001)

²¹² “İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü”, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#7> , (28 Şubat 2001)

unsurlarının kendi hareket ve organik komuta zincirini muhafaza edecek daimi olmayan bir güçtür. Daimi tek unsur, diğer ülke gücünün Genel Kurmayı'nın bir parçası olacak, çekirdek bir subay kadrosudur. SIAF tarafından icra edilecek hareketler, Avrupa ve NATO çerçevesinde, mevcut Avrupalı ve müttefik çokuluslu güçlerin uzman bir unsuru olarak ortak savunma ve Petersberg görevleri ile ilişkili olacaktır.

G. BAB'IN GELECEĞİ

Genelde Avrupa savunma düzenlemeleri ve yapılarının, özelde BAB ve AB ilişkisinin geleceği hakkında BAB üye devletleri tarafından ortaya atılan ihtimaller şu şekilde sıralanmıştır.²¹³

İhtimal A: BAB'ın özerk bir örgüt olarak korunması-özerk BAB ve AB arasında pekiştirilmiş ortaklık; bu ihtimal ulusal egemenliğin Avrupa ülkeleri arasındaki savunma hususlarında korunması ve savunma konularındaki karar vermenin hükümetlerarası doğasının korunması ve bu karar verme sürecinin konsensüse dayanması inancına dayanır. Bu ihtimal hukuki ve yapısal çerçevedeki değişiklikten öte Petersberg Bildirisi'nde tanımlanan görevleri icra edebilmesi için BAB'ın kabiliyetlerinin artırılmasına öncelik verir. Bu görüşe göre BAB ve AB arasındaki mevcut ilişkinin korunması, BAB'ın operasyonel kabiliyetinin gelişeceği doğru bir çerçeve sunar, bu da askeri karar ve eylemlerin şu anda olduğundan daha hızlı ve etkili alınmasını ve Avrupa ülkelerinin daha geniş çapta katkısını teşvik etmeyi kapsar.

İhtimal B: BAB'ın kendi eylemlerini bağımsız olarak karar verme ihtimalini koruyarak BAB ve AB arasındaki kurumsal dönüşüm sürecinin ara seçeneği. Karar verme süreci ile ilgili olarak çoğu ülke, ulusal egemenlik prensibinin savunma konularında devam etmesini ve bu konularda karar vermenin hükümetlerarası doğasının korunmasını ve bunun konsensüse dayalı olarak icra edilmesini istemektedir. Bu ihtimalin amacı, AB karar ve eylemlerinin askeri ve operasyonel olarak hazırlanması ve uygulanmasını şimdikinden de daha hızlı ve etkili hale

²¹³ BAB Bakanlar Konseyi, 14 Kasım 1995, Madrid, "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri, Madde 94, loc.cit.

getirmek ve AB'nin uygulama organı olarak BAB'ın rolünü vurgulamak ve AB-AB arasındaki bağın gelişimi için açık bir amaç sağlamaktır.

İhtimal C: Önceki seçeneklerdeki kurumsal farklılığı gidererek BAB'ın AB'ye entegrasyonu. Bu seçenek zamanla ortak bir savunmaya dönüşecek Ortak Savunma Politikası'nın nihai çerçevesini kapsayacak ODGP'nin AB Antlaşması'ndaki şartların doğru bir sonucu olacaktır. Bu görüş aynı zamanda BAB-AB entegrasyonunun dışişleri, güvenlik ve savunma politikası alanındaki Avrupa karar alma yapısındaki uyumu ve etkinliği şimdiki duruma göre daha da arttıracaktır. Harekat kabiliyetlerinin gelişimi de sağlanacak ve NATO ve AB arasındaki bağ güçlenecek ve diğer Avrupalı müttefiklerin ODGP'ye katılımı sağlanacaktır.

VI. GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ VE TÜRKİYE

A. TÜRK DIŞ POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan 1950'lere kadar olan dönemde tarafsız bir dış politika izlemiş hem Batılı ülkelerle hem de Sovyetler Birliği ile aynı mesafede ilişkiler geliştirmeye dikkat etmiştir. Siyasi elitler, politik ve sosyal yaşamda Batılı reformlar gerçekleştirmelerine rağmen dış ilişkilerde büyük güçlere yönelik yansız bir politika izlenmiştir. Cumhuriyeti kuranların temel hedefi bağımsızlığın ve toprak bütünlüğünün korunması olmuştur.²¹⁴

Nasıl I. Dünya Savaşı Avrupa'nın, yani bize göre Batı'nın, süper-güç yapısını değiştirmiş ise, II. Dünya Savaşı ve onun neticesi de, sadece Avrupa'nın değil, dünyanın süper-güç yapısına yeni bir şekil ve yeni bir nitelik kazandırmıştır. II. Dünya Savaşı'nın çıktığı 1939 yılında, milletlerarası politikanın kuvvet odakları, İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya, Nazi Almanya'sı ve İtalya ile, Uzak Doğu'da da Japonya'dır. Birleşik Amerika bir güçtür, fakat milletlerarası arenanın dışındadır. II. Dünya Savaşı'nın sonunda ise "arena"da iki süper-güç vardır: Birleşik Amerika ve Sovyet Rusya.²¹⁵ Lakin Sovyet Rusya'nın savaş sırasında ve sonrasında bir süper-güç haline getirilmesi tamamen Batı'nın eseridir. Batı, "iki şer" den birine ağırlık verirken, yanlış hesaplar içine girmiş ve bu hatadan Sovyet Rusya yararlanmıştır.

²¹⁴ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, Ankara, İmge Kitapevi, 1998, s.69

²¹⁵ Fahir Armaoğlu, "Türkiye ve Batı Dünyasına Genel Bir Bakış (Dün-Bugün Yarın)", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün Yarın)*, Ankara, 8-9 Mart 1990, Hacettepe Üni., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, TTK Basımevi, 1992, s.218

Bu durum iki devlet üzerinde büyük etki yapmıştır: İngiltere ve Türkiye. Şöyle ki: İngiltere artık Batı'nın bir süper-gücü değildir. Türkiye ise, Türkiye ile münasebetlerine Marksizm-Leninizm-Stalinizm'in emperyalist ideolojik açısından bakan Sovyet Rusya'nın, bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelen ağır tehdidi altındadır.²¹⁶

Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya'nın daha 1946'dan itibaren çatışma durumuna girmesi, Türkiye'yi, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumada, dayanak olarak, Birleşik Amerika'ya yönelmiştir. Bununla beraber, Amerikan dış politikasının ikili ittifakları prensip olarak kabul etmemesi, Türkiye'nin güçlüğüne teşkil etmiştir. Türkiye iki yüzyıllık tarihi proses içinde gelişen İngiltere-Almanya-Sovyet Rusya-İngiltere şeklindeki güvenlik zincirinin son halkasını Amerika ile tamamlamak istemekteydi. Bu bakımdan, Türkiye'nin güvenlik zincirine Amerikan faktörünün katılması, 1949'da NATO'nun kurulması ve Türkiye'nin de bu ittifaka 1952'de üye olması ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, bundan sonra uzun bir süre, hatta günümüze kadar, Türk dış politikasının temel dayanağı, Batı ile askeri bütünleşmeyi temsil eden ve aynı zamanda Batı Avrupa'nın da içinde bulunduğu, NATO olacaktır.²¹⁷

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, İngiltere eski Başbakanı Winston Churchill'in Mart 1946'da Amerika'da yaptığı bir konuşmada Baltık Denizi'nden Adriyatik Denizi'ne Avrupa'nın doğusuyla batısını birbirinden ayıran bir Demir Perde'nin inmekte olduğunu söylemesi, Soğuk Savaş'ın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.²¹⁸ Amerika Birleşik Devletleri'yle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) birbirine karşıt iki süper gücü oluşturduğu bu dönemde, diğer ülkelerin çoğu bu iki bloktan birine üye olmuştur. Batılı ülkeler, Doğu Bloğu'na karşı güvenliklerini garantiye alabilmek için Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalayarak NATO'yu kurmuş; Sovyetler Birliği ve müttefikleri de Varşova Paktı'nı oluşturmuştur.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Kemal Kirişçi, "İki Bloklı Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları" adlı Tebliğ. 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu Politikası ve Stratejisi, 7-8 Aralık 1999, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2000, s.20

Türkiye bu dönemde Batı Bloğu'nun bir üyesi olmayı tercih ederek, 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. Türkiye'nin Doğu ile değil de Batı ile yakınlaşmayı seçmesinin birkaç nedeni vardır: ilk olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma çabalarının devamı olarak Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşundan itibaren muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmayı hedeflemiş ve bunu Atatürk ilke ve inkılaplarıyla da pekiştirmiştir. Diğer önemli bir neden ise Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı'dan değil, Doğu'dan, yani Moskova'dan sınırlarına yönelik tehdit algılamasıdır. Nitekim Sovyet hükümetinin 1945 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek, süresi dolmak üzere olan 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanmış Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı yenilemeyeceğini bildirmesi bu ülkenin Ankara'ya karşı izlediği yayımlacılık politikasının bir göstergesiydi.²¹⁹ Bu koşullar altında Türkiye, Soğuk Savaş döneminde ülkenin güvenlik ihtiyacını Batı Bloğu'nun üyesi olarak sağlamaya karar vermiştir.

Türkiye, iki kutuplu uluslararası sistemde, Sovyetler Birliği'ne komşu olması nedeniyle Batı dünyası için stratejik bir ortak özelliği kazanmış ve Moskova'ya karşı tampon ülke rolü oynamıştır. Türkiye bu dönemde Batı'nın sadık bir müttefiki olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Batı bloğu da Türkiye'ye yapılacak olası bir Sovyet saldırısı karşısında caydırıcılık sağlamış, bunun yanında askeri ve ekonomik yardımda bulunmuştur.²²⁰

1960'lardan itibaren, üç istikamette meydana gelmeye başlayan gelişmeler, Türk dış politikasının yapısına tesir etmeye ve Türk dış politikasına yeni bir yapı vermeye başlamıştır. Bunların birincisi, 1960'lardan itibaren Doğu-Batı münasebetlerinde, gerginliklerin yerini, yumuşamaların almaya başlaması; ikincisi, yine 1960'larla birlikte Batı Avrupa'nın, eski adı ile Ortak Pazar ve şimdiki adı ile de Avrupa Topluluğu şeklinde bir ekonomik entegrasyona yönelmesi ve yeni bir ekonomik güç olarak sivrilmesi; ve üçüncüsü de 1960'ların ortalarından itibaren Türk dış politikasının, özel olarak Orta Doğu'ya ve genel olarak da İslam Dünyası'na yönelmesinin neticesi, dış politikamıza İslam Faktörü'nün girmeye başlaması ve bu

²¹⁹ Mehmet Gönlübol, Haluk Ülman, "Savaş Sonu Dünyasında Türkiye'nin Durumu", *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Cilt 1, Ankara Üni., Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.No. 407, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 1977, ss.199-200

²²⁰ Bruce R. Kunihoim "Turkey and the West", *Foreign Affairs*, İlkbahar, 1991, Cilt 70(2), s.34

faktörün Türkiye üzerindeki etkisinin bilhassa 1970'lerden itibaren giderek artmasıdır.²²¹

Birinci gelişmenin, yani Doğu-Batı münasebetlerinin giderek yumuşamasının (detant) Türkiye bakımından neticesi, Türkiye'nin güvenliğinin temel taşının teşkil eden askeri entegrasyonun, yani NATO'nun, hızlı bir şekilde değil, fakat "tedrici" olarak, yavaş yavaş, etkinliğini kaybetmesi olmuştur. Doğu ile münasebetler yumuşadıkça, Batı Avrupa'nın Türkiye ile münasebetleri de, zaman zaman, tartışmalı olmaya başlamıştır. Mamafih, bütün bu tartışmalara rağmen, günümüze kadar NATO, Türkiye'nin Batı ile olan en devamlı bağlantısını teşkil etmiştir.

Fakat yukarda sözünü ettiğimiz ikinci ve üçüncü gelişmeler, Türk dış politikasını daha fazla etkisi altına almıştır. Bu iki gelişme, Türkiye için çelişkili bir durum meydana getirmiş ve Türkiye, maalesef, bugüne kadar bu çelişkiyi giderecek bir senteze ulaşamamıştır. Bu çelişkinin unsurları, bir yandan Batı ile olan bağlarını arttırma çabası, öte yandan İslam faktörüne dayalı Doğu ile de münasebetlerine ağırlık verme arzudur.

Türkiye, 1960'lardan itibaren Batı Avrupa'nın ekonomik gücünü oluşturmaya başlayan Ortak Pazar ile, daha başlangıçtan itibaren bağlantı kurmaktan geri kalmamıştır. Bu suretle Batı ile bağlantısına şimdi ekonomik faktörü de eklemiş olmaktadır. Denebilir ki, Atatürk'ün Batı'ya dönük felsefesi, belki O'nun düşündüğünden de ileri bir yoğunluk kazanma şansına sahip olmaktadır.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni uluslararası ortam, tüm ülkeleri olduğu gibi Türkiye'yi de hazırlıksız yakalamıştır. Sovyetler Birliği'yle ortak sınırı olması ve kendisiyle tarihi ve kültürel bağlara sahip yeni ülkelerin uluslararası sistemde sahneye çıkması nedeniyle Türkiye, ortaya çıkan belirsiz durumdan en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur.²²²

Bu belirsizlik Türkiye açısından birtakım tehdit ve fırsatları da beraberinde getirmiştir. Ankara'nın karşı karşıya kaldığı en büyük tehdit, Soğuk Savaş dönemindeki stratejik öneminin yeni dönemde azalması ihtimali olmuştur. İkinci

²²¹ Fahir Armaoğlu, op.cit., s.219

²²² Ali L. Karaosmanoğlu, "Die Neue Regionale Rolle der Türkei", *Europa Archiv*, Cilt 48 (15), 1993, s. 425

tehdit, dünya politikasındaki hızlı değişikliklerin neden olduğu belirsiz durumun siyasi elitlerin karar vermesini zorlaştırmasıdır Üçüncü olarak, Ankara'nın, eski Sovyet topraklarında, Balkanlar'da ve Ortadoğu'da patlak veren şiddet olaylarının ortasında bulunmasıdır. Nitekim, 1990'larda dünyada en fazla istikrarsızlığın yaşandığı bu üç bölge, 'şeytan üçgeni' olarak da adlandırılmaktadır.²²³

Bu dönemde Ankara'nın önündeki fırsatları ise şu şekilde sıralamak mümkündür;

- İlk olarak, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla Türkiye'nin kuzeyi daha güvenli hale gelmiştir.

- İkinci olarak, SSCB'nin dağılmasıyla yeni bağımsızlığını kazanan devletler, ortak tarihi bağlar nedeniyle Türkiye açısından büyük önem taşımaktaydı. Ankara bu sayede çok yönlü bir dış politika izleme fırsatı ele geçirmiştir.

- Üçüncü olarak, demokratik ve laik yönetim şekline sahip olan Türkiye, Kafkas ve Orta Asya ülkeleri için bir model olarak gündeme gelmiş ve bu modelin bu ülkelerdeki İslami akımların güç kazanması ihtimaline karşı set çekebileceğine dair bir kanaat oluşmuştur.

- Dördüncü olarak, Ankara, hem Rusya'yla, hem de Kafkas ve Orta Asya ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirme olanağını elde etmiştir.

- Beşinci olarak, Doğu bloğunun çökmesiyle Türkiye'nin, daha bağımsız bir dış politika izleme şansına sahip olmasıdır.²²⁴

B. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ

1957 yılında Batı Avrupa'da kurulan ve ilerde bir siyasal birliğe dönüşeceğine inanılan iktisadi bütünleşme hareketi kısa sürede Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. İkinci Dünya Savaşı ertesinde Batı Bloğu içinde yer alma kararındaki Türkiye Cumhuriyeti, NATO'ya kabul edilmesinden sonra, Avrupa Ekonomik Topluluğuna da dahil olmak istemiştir. 31 Temmuz 1959 tarihinde, Türkiye'nin kalkınma sürecini hızlandıracağı düşüncesi ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık başvurusunda

²²³ Bahri Yılmaz, "Regionalmacht Türkei Hat Sie Ihre Führungsrolle Verpasst?", *Internationale Politik*, Mayıs 1995, Cilt 50 (5), s. 37

²²⁴ Ian O. Lesser, "Turkey's Strategic Options", *The International Spectator*, Cilt 34 (1), Ocak-Mart 1999, s. 87 ve Ziya Öniş, "Turkey in the Post-Cold War Era: in Search of Identity", *Middle East Journal*, Cilt 49 (1), Kış 1995, s. 49

bulunulmuştur. Ancak, 15 Temmuz 1959'da Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurmuş olması, bu ülkenin sağlayacağı avantajların gerisinde kalma kaygısının da Türkiye'nin başvurusunda önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Türkiye'nin başvurusunu izleyen görüşme süreci dört yıl sürmüştür. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasındaki görüşmeleri olumsuz etkilemiştir. Daha sonra koalisyon hükümetleri döneminde devam edilen görüşmeler sırasında Topluluk yetkililerinin önerdikleri tercihli ticaret anlaşması seçeneği Türk tarafınca reddedilmiştir. Türkiye'ye ticaret anlaşması önerilmesinin birtakım ekonomik nedenlere dayandığı kuşkusuzdur. Ancak, daha da önemlisi, Topluluk askeri müdahaleden sonra Türkiye'de yaşanacak siyasal gelişmelerden endişe duymuş ve ilişkileri sıkılaştırmaktan kaçınmıştır. Sonuçta, Türk tarafına ısrarlı tutumu sayesinde Gümrük Birliği hedefine yönelik bir anlaşma imzalamıştır.

12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması, Geçici Protokol, Mali Protokol ve Son Senetle birlikte, 1 Aralık 1964'ten itibaren yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın Başlangıç bölümünde, Toplulukla Türkiye arasında bir ortaklık ilişkisi kurulduğu belirtilmektedir. Söz konusu ortaklık ilişkisi üç dönem kapsayan aşamalar sonucunda bir Gümrük Birliğine varılmasını hedeflemektedir. "Hazırlık Dönemi", "Geçiş Dönemi" ve "Son Dönem" olarak adlandırılan aşamaların özellikleri şunlardır:²²⁵

Hazırlık Dönemi: Türkiye, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirecektir. Bu hazırlık dönemine ve özellikle Topluluğun yardımına ilişkin uygulama usulleri, Anlaşmaya ekli Geçici Protokol ile Mali Protokol'de belirtilmiştir. Bu döneminin süresi, Geçici Protokol'de öngörülen usullere uygun uzatma dışında, beş yıldır.²²⁶

Geçiş Dönemi: Akit Taraflar, karşılıklı ve dengeli yükümler esaslı üzerinden Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekil de yerleşmesini ve ortaklığın iyi gelişmesini sağlamak için Türkiye'nin ekonomik

²²⁵ Ankara Anlaşması, Resmi Gazete No. 11858, 17 Kasım 1964, veya (Çevrimiçi), http://www.abgs.gov.tr/Turk-AB/ankara_anlasmasi.htm, (20 Ocak 2002)

²²⁶ Ankara Anlaşması, Madde 3, loc.cit.

politikalarının topluluğunkilere yaklaştırılmasını, bunun için de gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini sağlarlar. Bu dönemin süresi, birlikte öngörülebilecek istisnalar saklı kalmak üzere, on iki yılı geçemez. Bu istisnalar, gümrük birliğinin makul bir süre içinde kurulup tamamlanmasına engel olamaz.²²⁷

Son Dönem: Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ortaklık ilişkisindeki “Son Dönem gümrük birliğine dayanır ve Akit Taraflar’ın ekonomik politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir”.²²⁸

Ankara Anlaşması’nda öngörülen ortaklık rejimini yürütme görevi, Ortaklık Konseyi’ne verilmiştir. Ortaklık Konseyi, Türk hükümet üyeleri, üye devletler temsilcileri ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu ve Konseyi temsilcilerinden oluşmuştur.²²⁹ Konsey, çalışmalarını Brüksel’deki sürekli bir yönetim organı durumundaki Ortaklık Komitesi aracılığı ile yönetir. Ayrıca TBMM ve Avrupa Parlamentosu’nun on sekizer üyesinden oluşan Karma Parlamento Komisyonu da, ortaklığın demokratik denetimini yapmakla yükümlüdür.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasındaki ortaklık ilişkisinin Hazırlık Dönemi boyunca Türkiye, Topluluğa karşı herhangi bir yükümlülük altına girmemiştir. Buna karşılık Topluluk, Aralık 1964’ten itibaren, Türkiye’nin tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık ihracatında belirli miktarlar için gümrük indirimleri uygulamaya başlamıştır. 1967 yılından başlayarak, bu indirimler, narenciye, kaliteli şaraplar, sofralık üzüm ve bazı deniz ürünleri için de geçerli olmuştur. Ayrıca, sanayi ve altyapı projelerinde kullanılmak üzere, I. Mali Protokol ile Türkiye’ye 175 milyon hesap birimi tutarında yardım sağlanmıştır.²³⁰

Hazırlık Dönemi’nin ardından, 23 Kasım 1970’te imzalanıp 1 Ocak 1973’te yürürlüğe girmiş olan Katma Protokol ile Geçiş Dönemi başlamıştır.²³¹

Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun ilk yıllardaki gelişimi oldukça başarılı bir grafik çizmiştir. 1958 yılında Roma Anlaşması’nın yürürlüğe girmesini takip eden ilk on yıl içinde Topluluk-içi ticarete büyük bir patlama görülmüştür. Topluluk-içi

²²⁷ Ankara Anlaşması, Madde 4, loc.cit.

²²⁸ Ankara Anlaşması, Madde 5, loc.cit.

²²⁹ Ankara Anlaşması, Madde 22-23, loc.cit.

²³⁰ Esra Çayhan, Nurşin Ateşoğlu Güney, *Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları, Nato-AB-Türkiye, Afa* Yayıncılık ve Tüses Vakfı, 1996, s.98

²³¹ Katma Protokol, Resmi Gazete No. 14406, 19 Aralık 1972

ticaret her yıl yüzde 28.4'lük bir artışla dikkati çekerken, aynı dönemde üçüncü ülkelerden yapılan ithalatın ortalama artışı yüzde 10 olmuştur.²³²

Topluluk üyesi ülkelerin kendi aralarındaki gümrük tarifeleri ve kotaları kaldırmaları ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesini uygulamaya koymaları süreci 1 Temmuz 1968'de -beklenenden 18 ay önce- tamamlanmıştır.

1970'lerin ilk önemli gelişmesi ise, 22 Ocak 1972'de imzalanıp, 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren anlaşmalarla İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın Topluluğa üye olmalarıdır. Bu ilk genişleme sırasında Norveç de üyeliğe alınmış, ancak imzalanan anlaşma Norveç halkı tarafından reddedilmiştir.

İngiltere'nin Avrupa Topluluğu'na kabul edilişi oldukça ilginç bir örnektir. 1963 ve 1966 yıllarında üyelik için Topluluğa başvuran İngiltere, bu iki girişimi sırasında da, Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle tarafından veto edilmiştir. Böylece, İngiltere'nin Topluluk üyesi olması, ancak de Gaulle'ün 1969'da görevinden ayrılmasından sonra gerçekleşebilmiştir.

1 Ocak 1973 tarihinde üye sayısı dokuzaya çıkan Topluluk, aynı gün, ortak üyesi olan Türkiye ile de, bir Gümrük Birliği hedefine yönelik ilişkilerinde, Geçiş Dönemi'ne girmiştir. Geçiş Dönemi şartlarını düzenleyen Katma Protokol'ün resmen yürürlüğe girmesi, Türkiye'nin de artık Topluluğa karşı yükümlülükler üstlendiği yeni bir aşamayı belirlemiştir.²³³

Türkiye'nin üstlendiği bu yükümlülükleri nasıl yerine getireceği ise tartışma konusu olmuştur. Katma Protokol'ün TBMM'nde onaylanması sırasında Adalet Partisi (AP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) üyeleri olumlu oy kullanmışlardır. Ancak, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokratik Parti (DP) üyeleri ise, Türkiye'nin Geçiş Dönemi'nin getireceği ekonomik yükümlülükleri kaldırmaya hazır olmadığı gerekçesi ile, Katma Protokol'e ret oyu vermişlerdir.²³⁴

Katma Protokol, Malların Serbest Dolaşımı, Kişilerin ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı, Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması ve Genel ve Son Hükümler olmak üzere dört ana kısımdan oluşmuştur. Malların Serbest Dolaşımı kısmında, Türkiye ile

²³² Dick Leonard, *The Economist Guide to the European Community*, London, The Economist Books, 1993, ss.7-8

²³³ Esra Çayhan, Nurşin Ateşoğlu Güney, op.cit., s.99

²³⁴ Ibid.

Avrupa Topluluğu arasında sanayi ürünlerinde Gümrük Birliği kurulması ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasının esasları tespit edilmiştir.²³⁵ Kişilerin ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı konusunda, Türkiye ve Topluluk üyesi ülkeler arasında işçilerin serbest dolaşımı ile yerleşme hakkı ve serbest hizmet edimindeki kısıtlamaların kaldırılması ele alınmıştır.²³⁶ Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması kısmında da, Topluluğun rekabet, vergileme ve mevzuatına Türkiye'nin nasıl uyum sağlayacağı belirlenmiştir.²³⁷

1970'li yıllarda, Geçiş Dönemi'nin başlamasının ardından, Türkiye'de işbaşına gelen hükümetler, tarım ürünlerindeki avantajların azalmasından sanayi ürünlerindeki yükümlülüklerin ise artmasından yakınmışlardır. Bunun yanı sıra, 1976 ile 1986 yılları arasındaki on yıllık dönem içinde gerçekleştirilmesi hedeflenen serbest dolaşım konusunda da sorunlar çıkmıştır.²³⁸

Türkiye'nin sanayi ürünlerindeki sorumlulukları ile ilgili olarak karşılaştığı sorunlar, Topluluğun genişlemesi ve Batı Avrupa'da geniş bir serbest ticaret alanının kurulmasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelere uygulanan "Genelleştirilmiş Preferanslar" sistemi ve tekstil ürünlerindeki kısıtlamalar için Türkiye açısından olumsuzluklar getirmiştir.

Tarım ürünlerindeki avantajların azalması ise, Topluluğun Akdeniz Politikası çerçevesinde çeşitli ülkelere tanıdığı ayrıcalıkların, Türkiye'nin rekabet şansını daraltmasına bağlı olmuştur. 1980'lerde Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi Akdeniz ülkelerinin tam üyelikleri de Türkiye açısından olumsuz bir gelişme olarak görülmüştür.

Serbest dolaşım ile ilgili ilk sorunlar 1974 yılındaki petrol bunalımından sonra gündeme gelmiştir. Batı Avrupa ekonomilerinde yaygınlaşan işsizlik, yabancı işçi alımının durdurulmasına ve bir bölümünün ülkelere geri gönderilmelerine yol açmıştır. 1980 yılında Batı Almanya, Benelüks ülkeleri ve Fransa, Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlayarak soruna yeni bir boyut eklemiştir.

²³⁵ Katma Protokol, Madde 7-30

²³⁶ Katma Protokol, Madde 36-42

²³⁷ Katma Protokol, Madde 43-48

²³⁸ Esra Çayhan, Nurşin Ateşoğlu Güney, op.cit., s.100

Anlaşmalara göre Türk işçilerinin 1 Aralık 1986'dan itibaren serbest dolaşım hakkını elde etmiş olmalarına karşın, bu ilke uygulamada henüz gerçekleştirilememiştir.

1974 petrol bunalımı Türk ekonomisini de çok zor durumda bırakmıştır. Dış ödemeler dengesi altüst olan Türkiye, ithalatını sürdürebilmek için dış borçlanma yoluna gitmiştir. Özellikle 'Milliyetçi Cephe' hükümetlerinin kısa vadeli borçlarla erteledikleri şiddetli ekonomik sorunlar, 1978 yılından itibaren bütün ağırlığıyla hissedilir olmuştur. Yüzde yüzlere tırmanan bir enflasyon, sifıra yaklaşan bir büyüme hızı ve yaygınlaşan karaborsa karşısında, döviz darboğazını aşmak için, Türkiye sürekli olarak kredi arayışı içinde olmuştur.

Bu ekonomik koşullar altında, 12 Mart sonrasının koalisyon hükümetleri, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile ilişkilerinde üstlendiği sorumlulukları yerine getirmesinin mümkün olmadığını her fırsatta vurgulamışlar ve Geçiş Dönemi şartlarının Türkiye lehine yeniden düzenlenmesini istemişlerdir. Türk ekonomisinin içinde bulunduğu ağır bunalımın atlatılabilmesi için Topluluğun, dış yardım arayışındaki Türkiye'ye destek olması da beklemiştir.²³⁹

1978 yılında iktidarda bulunan Ecevit hükümeti, Türkiye'de Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlamış olan rahatsızlıkları gidermek ve Toplulukla ilişkilerinde yeni bir düzenleme sağlamak amacıyla, Türkiye'nin yükümlülüklerinin beş yıl süreyle dondurulmasını önermiştir. Bu bağışıklık döneminin yanı sıra, tarım ürünlerinde üçüncü ülkelere tanınan referanslardan yararlanılması, tekstildeki sınırlamaların kaldırılması ve serbest dolaşım hakkının uygulanması da talep edilmiştir. Ayrıca, Topluluktan toplam 8 milyar doları bulan bir mali yardım istenmiştir. Topluluk, Mayıs 1979'da, bu taleplerden sadece beş yıllık bağışıklık dönemini kabul ettiğini açıklamıştır.

Dar açıdan bakıldığında, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında 1970'lerde yaşanan sıkıntıların, 1974 petrol bunalımının etkisiyle, tarafların karşılıklı yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlandıkları bir dönemdeki ekonomik sorunlardan ibaret olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede, Türkiye'nin beş yıllık bağışıklık istemi de, salt ekonomik kaygılar nedeniyle gündeme gelmiş gibi görünebilir.

²³⁹ Ibid., s.101

Ancak, Türkiye’de yıllarca her gelen hükümetin Toplulukla ilişkilerde yeniden düzenlemeye gidilmesi gerektiğini vurgulaması ve bu istemin, ilişkilerin bir süre için askıya alınması kararı ile somutlaştırılması sadece ekonomik etkenlere bağlanamaz. Çünkü, Türkiye’nin söz konusu dönemde içinde bulunduğu bunalım yalnızca ekonomide değil, iç ve dış politikada da kendini hissettirmiştir. Toplulukla ilişkilerde yaşanan sorunlar da, ancak Türkiye’deki bu genel bunalımın bir parçası olarak değerlendirilirse, sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir.

Geçiş Dönemi boyunca hızla gelişmesi umulan Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinin, bu beklentinin tam tersine, kısa zamanda bir tıkanma noktasına gelmesinde en az ekonomik koşullar kadar etkili olan unsur, iç ve dış politikada Türkiye’nin gittikçe Batı’dan uzaklaşmış olmasıdır. Dış politikada, Kıbrıs müdahalesinden sonra uluslararası platformlarda yalnızlığa itilen Türkiye’de, 1960’ların başlarında yaşanan Küba Bunalımı ve Johnson mektubu ile başlamış olan, Batı ile ilişkilere eleştirel yaklaşım süreci ivme kazanmıştır. Benzer bir biçimde, iç politikada da, siyasal yelpazenin en sağından en soluna kadar çeşitli siyasal parti ve gruplar, Türkiye için Batı karşıtı kimlik arayışı içinde olmuşlardır.²⁴⁰

İşte iç ve dış politikadaki bu dinamikler, Türkiye’nin genelde Batı’dan, özelde de Avrupa Topluluğu’ndan uzaklaştığı bir dönemi karşımıza çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, 1970’lerde, Türkiye ekonomik bakımdan adeta göbek bağı ile bağlı olduğu Batı dünyasından, ki Avrupa Topluluğu da bu dünyanın bir parçasıdır, siyasal olarak uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşma, 12 Eylül 1980’deki askeri müdahale ve sonrasında gelişmelerle doruk noktasına ulaşacaktır. Ancak 1980 yılında, kısa bir süre için de olsa, Türkiye’nin Batı ile yeniden yakınlaşmaya çalıştığı bir dönem olmuştur.

1979 yılından itibaren Türkiye’nin Geçiş Dönemi yükümlülüklerinin dondurulmasından hemen sonra, 1980 yılında işbaşında bulunan Demirel hükümeti, sürpriz bir değişiklikle, ilişkilerin askıya alınmasından vazgeçip tam üyeliğe geçişi hızlandırma istemini gündeme getirmiştir. Yunanistan, İspanya ve Portekiz’in tam üyelik yolunda ilerlemelerinin, Türkiye’nin rekabet şartlarını ağırlaştıracağı endişesinin Türkiye’yi harekete geçiren etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Ancak

---

²⁴⁰ Ibid.

bu farklı politikanın altında yatan diğer önemli nedenler, hem iç politikadaki belirsizlik ve istikrarsızlıkta, hem de İran Devrimi ve Afganistan'ın işgaliyle değişen bölgesel dengelerde aranabilir.

Demirel başkanlığındaki Adalet Parti azınlık hükümeti, Meclis aritmetiği yüzünden her an desteğini yitirebilecek durumda olduğu için ve bir askeri müdahale beklentisinin etkisiyle, Batı'nın desteğini elde etmek istemiştir. Ayrıca, İran ve Afganistan olayları, dış politikada da Türkiye'nin Batı'ya yakınlaşmasını gerekli kılmıştır. İç ve dış politikadaki bu değişim, ekonomide Türkiye için dışa açık bir büyüme modeli hedefleyen 24 Ocak kararları ile de uyum içinde olmuştur. Ancak, 12 Eylül 1980'deki askeri müdahale ile birlikte, Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinde siyasal yönden en sorunlu dönem başlamıştır.²⁴¹

Avrupa Topluluğu'nun ikinci kez genişlemesi, 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın üyeliğe kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bunun ardından 1 Ocak 1986'da İspanya ve Portekiz'in üyelikleri ile üçüncü genişleme yaşanmış ve Topluluğun üye sayısı on ikiye çıkmıştır. Böylece otuz yıl içinde üye sayısı tam iki kat artmıştır.

Bu başarılı görüntüye karşın Avrupa Topluluğu'nun 1980'lerde henüz tam bir ortak pazar haline gelmiş olmaması endişe yaratmıştır. Topluluk içinde gerçek anlamda bir ortak pazar oluşturulması amacıyla, 1985 yılında yayınlanan bir Beyaz Rapor ile, fiziksel, teknik ve mali engellerin kaldırılması önerilmiştir. Beyaz Rapor'un önerileri doğrultusunda toplanan Hükümetlerarası Konferansta hazırlanan Avrupa Tek Senedi ise 1 Temmuz 1987'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Tek Senet, üye devletlerin özgürlük, eşitlik ve sosyal adalet gibi demokratik ilkeler çerçevesinde bir Avrupa Birliği oluşturma çabalarının sürdürülmesi gerektiğini vurgulayarak, başlıca şu yenilikleri getirmiştir.²⁴²

- 1992 yılı sonundan önce malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşabildiği, iç sınırları ortadan kaldırılmış bir ortak pazar oluşturulması hedeflenmiştir.

²⁴¹ Ibid., s.102

²⁴² *The Single Act: A New Frontier for Europe, Programme of the Commission for 1987, Bulletin of the European Communities, Supplement 1/87*

- Avrupa Parlamentosu'nun karar alma sürecindeki etkinliğini arttırmıştır. Özellikle yasaların uyumlulaştırılması ile ilgili kararların çoğunluk oyu ile alınması ilkesini benimsemiştir.

- Yeni üyelerin Topluluğa katılmaları ile gittikçe artan bölgelerarası gelişme farklılıklarının giderilmesinin önemini vurgulamıştır.

- Üye ülke paralarının sabit bir kura bağlanması ve ödeme gücü çeken ülkelere yardımcı olunması amacıyla gerçekleştirilmiş olan parasal işbirliğini kurumsallaştırmıştır.

- Üyelerin ulusal paralarını bağlamak üzere oluşturulmuş Avrupa Para Birimi de Anlaşma sistemine dahil etmiştir.

- Ayrıca, Topluluğun bilimsel çalışmalarla sanayi teknolojisini güçlendirmesini ve uluslararası alanda daha rekabetçi bir konuma gelmesini öngörülmüştür.

1980'lerde Avrupa Topluluğu'nun ekonomik bütünleşme hareketi yeni bir ivme kazanırken Türkiye ile ilişkilerde en zorlu dönem yaşanmıştır. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ardından Avrupa Topluluğu, Türkiye'ye karşı hemen sertleşmemiştir. Örneğin, Haziran 1980'deki Ortaklık Konseyi'nde 4. Mali Protokol üzerinde anlaşmaya varılarak bir yıl sonra imzalanmıştır. Ancak, siyasi partilerin kapatılması, DİSK'in 52 yöneticisi için idam istenmesi ve Barış Derneği aleyhine dava açılacağına anlaşılması sonucunda, 1981 yılının ikinci yarısından itibaren Topluluk, Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır takınmıştır.²⁴³

Avrupa Topluluğu'nun Türkiye'ye karşı sertleşmesinde kilit rolü oynayan organ, Avrupa Parlamentosu olmuştur. Parlamento, 22 Ocak 1982'de aldığı bir kararla Avrupa Topluluğu-Türkiye Karma Parlamento Komisyonu'nun Avrupa Parlamentosu kanadını iptal etmiştir. Böylece, Türkiye'de genel seçimler yapıp TBMM yeniden oluşturulana dek Karma Parlamento Komisyonu'nun toplantıları askıya alınmıştır. Aynı kararlar Parlamento, Komisyon ve Konsey'e, Türkiye'de insan haklarına saygı ve demokratik özgürlükler sağlanana kadar, mali yardımın askıya alınmasını tavsiye etmiştir. Avrupa Parlamentosu 1980'lerde aldığı diğer kararlarla

²⁴³ Esra Çayhan, Nursin Ateşoğlu Güney, op.cit., s.103

da Türkiye'yi sert biçimde eleştirmeye devam etmiş ve bu dönemde Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkileri şekillendirmiştir.²⁴⁴

1983 seçimlerinden sonra iktidara gelen Anavatan Partisi hükümeti, Avrupa Topluluğu ile ilişkilerin normalleştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda atılan en önemli adım, 14 Nisan 1987'de Topluluğa yapılan tam üyelik başvurusu olmuştur.

Karma Parlamento Komisyonu'nun yeniden toplanabilmesini sağlayan Avrupa Parlamentosu kararı ise, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun üzerinden bir buçuk yıl kadar geçtikten sonra, 15 Eylül 1988'de alınmıştır. Bu süre içinde Parlamento, azınlık hakları ve Kıbrıs konularına ilişkin olarak Türkiye'ye eleştiriler yöneltmeyi sürdürmüştür.

Türkiye'nin başvurusuna ilişkin olumsuz Komisyon raporu 17 Aralık 1989'da açıklandığında ise, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'yi eleştirdiği konuların, Türkiye'nin başvurusunun reddedilmesinin siyasal gerekçeleri olarak raporda aynen yer aldığı görülmüştür.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun reddedilmesinin ardından 1990'larda, ilişkileri Ankara Anlaşması'nın hedeflediği Gümrük Birliği çerçevesinde ele alma eğilimi güçlenmiştir. Bu yöndeki çalışmalar sonucunda, 1995 yılının bitiminde Avrupa Birliği ile Türkiye arasından bir Gümrük Birliği kurulması kabul edilmiştir.

6 Mart 1995 tarihinde Türkiye-AT Ortaklık Konseyi'nin 36. Dönem toplantısı gerçekleştirilerek, Türkiye ile AT arasında gümrük birliğinin tamamlanması ve uygulanmasına ilişkin usul, esas ve süreleri saptayan 1/95 sayılı karar alınmıştır. Ortaklık Konseyi'nin bu kararı sonrasında 31 Aralık 1995 tarihinde, 1973'te başlayan 22 yıllık geçiş dönemi tamamlanmış ve sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan Türkiye-AT gümrük birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1 Ocak 1996 tarihinde başlayan son dönem için, hazırlık (5-10 yıl) veya geçiş (12-22 yıl) döneminde olduğu gibi baştan kesin bir süre saptanmamış, sürenin belirlenmesi işi taraflara bırakılmıştır. Ancak bir daha vurgulamak gerekir ki Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesi gereği, anlaşmanın ve özellikle son dönemin işleyişi

---

²⁴⁴ Ibid.

sonunda, akit taraflar Türkiye'nin AB'ye katılma olanağını incelemek yükümlülüğü altındadır.²⁴⁵

Türkiye son dönem içerisinde 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda belirtilen yükümlülüklerinin çok büyük bir kısmını yerine getirmiştir. Bu bağlamda Gümrük Kanunu başta olmak üzere, rekabet hukuku, tüketici hukuku, Devlet İhale Kanunu, bankacılık, sigortacılık, fikrî ve sınaî haklar, telekomünikasyon, anti-damping gibi pek çok alanda yeni düzenlemeler yapılmış ve mevzuat uyum çalışmaları hızlandırılmıştır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın ekinde bulunan tavsiye kararı gereğince, Türkiye ile AB ayrıca siyasî ve kültürel işbirliğinden, Adalet ve İçişleri konularına kadar bir çok alanda işbirliği modelleri geliştirmelidir. Ancak Türkiye'nin tam üye olmadan yerine getireceği yükümlülüklerin malî portresine AB'de katkıda bulunmalı ve şimdiye kadar Türkiye'ye vaat ettiği tüm malî yardımları bir an önce gerçekleştirmelidir.²⁴⁶

Bu bağlamda önemle vurgulamak gerekir ki, son döneme geçişi sağlayan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın girişinde, Ankara Anlaşması'nın tam üyelik hedefine işaret eden 28. Maddesi'ne atıfta bulunulmakta ve tam üyelik hedefi teyit edilmektedir.²⁴⁷

Türkiye-AT gümrük birliği tesisinden ve 15-16 Haziran 1998 tarihli Cardiff Zirvesi'nden sonra diğer aday ülkeler gibi AB tarafından Türkiye hakkında da 1998 ve 1999 yıllarında ilerleme raporu hazırlanmış ve Kopenhag kriterleri çerçevesinde Türkiye'nin durumu irdelenmiştir.²⁴⁸

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde, Türkiye için diğer aday devletlerden farklı özel siyasî koşullar getirilmiş, Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Kıbrıs Rum Kesimi'nin adaylığı kabul edilirken, Türkiye büyük oranda dışlanmışır. Ancak 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının açıkça kabul edilmesiyle ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır.

²⁴⁵ Şeref Ünal, "Tarihi Süreçte Türkiye-AB İlişkileri ve AB'nin Hukukî Yapısı", *Yeni Türkiye: AB Özel Sayı. I.*, Yıl 6, Sayı:35, Eylül-Ekim 2000, s.695

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

Aslında, Ankara Anlaşması'nın anılan 28. Madde karşısında, Türkiye zaten aday olduğundan, bu açıklama hukuken malumu ilam olmuştur.²⁴⁹

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesinde eşit şartlarla aday ülke olduğunun ilân edilmesinin yanı sıra, Türkiye'nin tam üyeliği için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak bir Katılım Öncesi Stratejisi geliştirileceği de ifade edilmiştir. Ayrıca katılım sürecinde Türkiye'nin de, aday ülkelere yönelik Topluluk programlarından yararlanacağı ve AB ile diğer aday ülkeler arasında yapılacak toplantılara katılacağı da belirtilmiştir. Ancak diğer aday devlerin hepsi ile şu an katılım müzakerelerinin başlatılmasına rağmen, Kopenhag siyasî kriterlerinin (demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygıyı güvence altına alan istikrarlı kurumların varlığı gibi yerine getirilmesinden önce Türkiye ile katılma görüşmelerinin başlatılamayacağı da açıklanmıştır.

Türkiye hakkında temel stratejileri saptayan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, Kopenhag kriterlerine uyum için yapılması gerekenler, AB müktesebatına uyum yükümlülüğünün kapsamı, AB'nin yapacağı malî yardımlar ile üyelik gerekli kısa ve orta vadeli öncelikler yer alacaktır. AB Komisyonu bu belgeyi Türkiye ile istişare ederek hazırlamaktadır. AB'nin hazırlayacağı Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hemen ardından da Türkiye kendi Ulusal Programı'nı hazırlayacaktır. Ulusal Programda; AB müktesebatına uyum sağlanması için mevzuatımızda yapılacak değişiklik ve yenilikler, uyum için gerekli insan kaynağı ile malî kaynaklar, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen önceliklerin yanı sıra Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi öncelikleri ve bunların hangi sürede ve ne ölçüde yerine getirileceği gibi konular yer alacaktır.²⁵⁰

Katılım Ortaklığı ve Ulusal Programın hazırlanabilmesi için, 11 Nisan 2000 tarihinde Ortaklık Konseyi'nin 39. toplantısında AB müktesebatına uyumda büyük önem taşıyan mevzuat tarama sürecine bir ön hazırlık niteliği taşıyan analitik incelemeyi gerçekleştirecek 8 alt komite kurulmuştur. Bu 8 alt komite Topluluk müktesebatının 31 alanını da kapsamaktadır. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı bu 8 alt komiteden 2 no'lu "İç Pazar" alt komitesinde "fikri ve sınai haklar", "şirketler

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid., s.695-696.

hukuku”, “kişisel verilerin korunması” ve “elektronik ticaret” konularında koordinatör kurum sıfatıyla 6-7 Temmuz 2000 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen bu konudaki ilk toplantıda AB tarafı ile görüşmeleri yürütmüş ve ilgili diğer kurumlarla birlikte bu konulardaki Türk ve AB mevzuatını analitik açıdan inceleyen raporlar hazırlanmıştır.²⁵¹

C. TÜRKİYE VE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ

1. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği’nin Türkiye Boyutu

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği tartışmalarında, Türkiye, kilit bir role ve öneme sahiptir ve bu konudaki tutumlarını kendi gerçeklerini ve endişelerini göz önünde bulundurarak dile getirmektedir. Bize göre, Türkiye’nin AGSK’deki konumunun ve beklentisinin üç dayanak noktası vardır:

1. Türkiye’nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu: Bulunduğu coğrafi konum ve buna bağlı olarak Türkiye’nin yüklendiği rolün zorunlu kıldığı siyaset, sadece Türkiye’nin geleceğini şekillendirmede değil aynı zamanda Avrupa Birliği ve NATO perspektifinden de önem taşımaktadır.

2. Türkiye’nin NATO Üyesi Olması: Türkiye, üyeliğinin başlangıcından bu yana NATO’nun güney doğu kanadında, NATO’nun varolma sebeplerinden birisi olan Sovyet tehdidine karşı en önemli müttefiklerden birisi olagelmıştır. Bu süreç içinde NATO’ya gerek askeri unsurlar gerek maddi anlamda en büyük katkıyı yapmış ülkelerden birisidir.

Türkiye’nin NATO üyesi olmasının verdiği koz, AGSK kapsamında oluşturulacak mimarinin “NATO varlık ve kabiliyetlerine dayalı” olarak inşa edilecek olmasıdır. Çünkü, Batı Avrupa Birliği’nin askeri bir unsur olarak Avrupa Birliği’ne entegrasyonu sürecinde zaten mevcut olarak NATO üyesi olan Avrupa Birliği devletleri, NATO’daki birlik ve yapıların “tekrarlanmasının” getireceği maddi yük ve kamuoyu baskısından kaçınmaktadırlar. Ancak, böyle bir dönüşümün gerçekleşebilmesi, NATO’nun “oybirliği” ile alacağı kararlara bağlı olacağından NATO’da tam ve eşit hak ve yetkiye sahip Türkiye’nin görüş ve tutumlarının göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır.

²⁵¹ Ibid., s.696

3. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Adaylığı: AGSK, AB'ye üyelik koşullarını yerine getirmeye çalışan Türkiye'nin en zorlu dış siyaset alanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, hem adaylık sürecini aksatmadan hem de AGSK yapılanmasını zedelemeyen kendi çıkarlarının korunduğu ve beklentilerinin karşılandığı bir formül arayışı ile AB ve AGSK'de yer alma çabasıdır.

2. Türkiye'nin Jeostratejik Konumu

Bir yandan Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan belirsizlik, öte yandan Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar'da yaşanan çatışmalar Türkiye'nin kendisini adeta "ateşten bir çember" içerisinde hissetmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş sona erdikten sonra yaşanan çatışmaların çok büyük bir kısmı Türkiye'nin çevresindeki bölgelerde meydana gelmiştir. Nitekim, ABD'nin eski Türkiye Büyükelçisi Marc Grossman, Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyayı '360 derece tehdit' olarak tanımlamıştır.²⁵²

Çatışmaların bölgede yaşayan Türklere zarar vermesi veya böyle bir tehlike arz etmesi Ankara'nın endişelerini daha da arttırmıştır. Bu durum, Türkiye'yi aktif bir dış politika izlemeye adeta mecbur kılmıştır. Dolayısıyla Türkiye yayılmacı bir politika izlememiş, sadece bölgesel istikrarın sağlanmasına hizmet etmiştir. Bir yandan Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan belirsizlik, öte yandan Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar'da yaşanan çatışmalar Türkiye'nin kendisini adeta ateşten bir çember içerisinde hissetmesine neden olmuştur.

NATO'nun yıllarca güney kanat ülkesi olarak görev yapan Türkiye, SSCB'nin dağılmasının ardından sınırları yeniden çizilen Balkanlar, Kafkaslardan kaynaklanan sorunlardan birinci derecede etkilenecek ülkeler arasında kaldı. NATO ülkelerinin yakınlarındaki 16 bölgesel sorun arasından 13'ü Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor ve "sıcak nokta" olarak adlandırılıyor.

NATO ile yakın ilişkilerde bulunan Fransa Savunma Enstitüsü ile İsviçre'de bulunan Uluslararası Strateji Enstitüsü'nün sıcak nokta tanımı şöyle: "NATO'ya, AB'ye, Avrupa Konseyi'ne ve/veya BAB'a üye ülkelerin güvenliğini etkileyebilecek, bu ülkelere taşabilecek çatışmaların bulunduğu bölgeler sıcak

²⁵² ABD Büyükelçisinin ifadesi aynen şöyledir: "Turkey lives in a neighborhood that is 360 degrees challenge", bkz. Meltem Müftüler-Baç, "Turkey's Predicament in the Post-cold War Era", *Futures*, Cilt. 28 (3), 1996, s. 256

noktadır. Sıcak nokta tanımına, bir bölgede yaşanan çatışmaların büyük mülteci akımlarına neden olması durumu da dahil edilir". Bu tanıma göre sıcak noktalar arasında şu 16 bölge bulunuyor:²⁵³

Bosna-Hersek: Coğrafi olarak uzak gibi görünse de bölgede yaşayan çok miktardaki Türk kökenli yurttaşlar, Türkiye'nin yakından ilgilenmesine neden oluyor.

Sancak: Türkiye açısından çok önem taşıyor. Karadağ ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında yer alan bu bölgede çok sayıda Türk kökenli yurttaş yaşıyor.

Kosova: NATO'nun yaptığı hava harekatı sonrasında Belgrad geri çekilmeyi kabul etmişti. Ancak Kosovalı Arnavutların bağımsızlık isteminin ileride yem çatışmalara neden olabileceği kaydediliyor.

Arnavutluk-Makedonya sınırı: Türkiye'nin ilişkilerinin iyi olduğu iki Balkan ülkesi, sınır sorunları yaşıyor.

Dağlık Karabağ: Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaklaşık 8 yıldır süren sorun, siyasi olarak çözülmeye çalışılıyor.

Çeçenistan: Türkiye ile Rusya arasında uzun süren siyasi sorunlara neden olan çatışmaların azaldığı kaydediliyor.

Gürcistan-Abhazya: Abhaz ayrılıkçılar ile merkezi yönetim arasındaki sorunlar sürüyor. Büyük çatışmaların azaldığı, ancak ileride yeniden başlayabileceği kaydediliyor.

Gürcistan ve Güney Osetya: Abhazya sorunuyla benzer özelliklerle gösteriyor. Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya'ya açılımı için özel öneme sahip (Gürcistan'daki bir istikrarsızlık Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor.

Kuzey Irak: Türkiye'nin en önemli güvenlik sorunlarının başını çekiyor. Otorite boşluğu nedeniyle PKK'nın yuvalandığı bölge ileride bir çok karışıklığa neden olabileceği öngörülüyor.

²⁵³ "Türkiye'nin Çevresi Ateşten Gömlek", *Cumhuriyet*, 17 Aralık 2000

İran: İslam devriminin 20. yılının geride bırakıldığı İran'da yapılan seçimler sonunda ılımlı Hatemi yönetimi iktidara geldi. Reformcularla mollalar arasındaki güç çekişmesinin ileride bir iç karışıklığa neden olabileceği öngörülmüyor.

Suriye: Öcalan'ın Şam'dan ayrılmasının ardından iki ülke ilişkilerinde gelişme görüldü. Ancak Ortadoğu'daki genel çatışma havasının her an Suriye'ye sıçraması olasılığı da var.

Kıbrıs: Adanın iki sahibi Rumlar ve Türkler; 1974'ten bu yana Yeşil Hattın iki yanında ayrı ayrı yaşıyorlar. Bu da çözülmesi gereken bir sorun olarak süregelmekte.

Voyvodina: Kuzey Yugoslavya'da Macaristan sınırına yakın bir bölge. Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmiyor.

Preveleka: Güney Sırbistan. Türkiye'nin güvenlik çıkarlarını etkilemiyor.

Beyaz Rusya: Rusya ile bütünleşme aşamasında. Ancak büyük bir kesim bunu istemiyor. İleride iç çatışma çıkabilir. Türkiye'yi etkilemiyor.

3. NATO Kapsamında Türkiye'nin AGSK'deki Konumu

AGSK konusundaki ana konulardan birisini, NATO İttifakı'nın varlık ve kabiliyetlerinin AB tarafından kullanılabilmesini sağlayacak kurumsal, siyasi, askeri dönüşüm ve düzenlemelerin yapılması hususundaki pazarlık ve tartışmalar oluşturmaktadır. Bu süreçte, AB, "AB gelişiminin organik bir parçası" olarak gördüğü ve AB güvenlik politikasını şekillendirecek kimliğin bir aracı olan BAB'ın mevcut askeri yapılanması altında NATO varlık ve kabiliyetlerinin BAB'a tam entegrasyonunu veya NATO ile uyumlu olarak çeşitli kriz yönetimi görevleri çerçevesinde bu varlık ve kabiliyetleri kullanabilmeyi hedeflemektedir.

NATO'nun lider ülkesi ABD, özelde Batı Avrupa'nın, genelde Avrupa'nın güvenliğinin ve savunmasının artık bir ölçüde Avrupalılarca sağlanması gerekliliğini öne sürerek bu Kimlik konusundaki gelişmeleri desteklemekte özgün bir savunma kimliği arayışına katkı sağlamaktadır.

Ancak NATO'nun varlık sebeplerinin mevcudiyetinin devam ettiği günümüzde NATO'nun Avrupa'daki varlığının kaçınılmaz bir gerçek olduğundan muhtemel yapılanmanın, bir şekilde NATO ile koordineli, belki de NATO'nun yeni bir nitelik ve boyut kazanması ile mümkün olacaktır.

Bu bağlamda, NATO İttifakı'nın 50. yıl kutlamaları nedeniyle düzenlenen Washington Zirvesi'nde, NATO ve AGSK-NATO ilişkilerine yönelik önemli kararlardan bazıları şöyle ifade edilmiştir.²⁵⁴

- NATO'nun bütün olarak katılmadığı krizlerde AB'ye otonom müdahale hakkı verilir.

- AGSK, NATO'yu etkileyecek bir gelişmedir. Avrupalı müttefiklerin BAB'daki kazanımlarının dikkate alınması ve AB'nin kriz müdahalelerine en iyi şekilde katılmaları gerekir.

- AB-NATO mekanizmaları geliştirilmelidir.

AB ülkeleri, Washington'dan sonra Köln, Helsinki, Feira ve Nice zirvelerinde NATO'nun kararlarına uyum göstermediler. Bunun başlıca nedeni, hem NATO'ya hem AB'ye üye 11 ülkenin İttifak toplantılarında farklı, Avrupa Birliği toplantılarında farklı görüş iletmeleridir. Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere, Portekiz, İspanya, İsveç, Finlandiya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'tan oluşan bu 11 ülke, Washington Zirvesi'nde alınan "AGSK, BAB yapıları üzerine inşa edilecektir" kararına imza atmalarına karşın, AB zirvelerinde birlik üyesi olmayan 6 Avrupalı müttefikin sadece danışmalara katılma şeklinde bir katılım öngördüler.

Türkiye, bu süreçte, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AGSK'ye katılımı ile NATO-AB ilişkilerinin geleceğini birbirinden ayırmamış ve bu kapsamda Nice Zirvesi'nde 2 önemli parametreyi gündeme getirmiştir.²⁵⁵

1. 1999 yılında yapılan Washington Doruğu kararlarına uyulması. Bu kararların uyulması sürecinde, Haziran 2000'de yapılan Feira Doruğu'nda geriye gidilirken Nice'te, az da olsa ileri gidildi.

2. Türkiye'nin güvenlik çıkarları konusu. Türkiye, AB'nin alacağı hiçbir kararın Türkiye'nin güvenlik çıkarlarına aykırı olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

²⁵⁴ NATO Washington Zirvesi Bildirgesi, (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/info/d990424a.htm>, (28 Şubat 2001)

²⁵⁵ Cumhuriyet, 12 Aralık 2000

Ancak Haziran 2000'de Budapeşte'de yapılan toplantıda, Türkiye'nin önem verdiği bazı konularda şu gelişmeler sağlandı:²⁵⁶

- Türkiye, Avrupa Birliği'nin ittifak olanak ve yeteneklerini otomatik olarak kullanma istemine karşı çıkıyordu. NATO olanak ve yetenekleri ile hareket planlama sistemlerinin kullanımı için her olayda ayrı izin alınması gerektiğini belirten Türkiye, bu istemini NATO üyelerine kabul ettirdi.

- Türkiye, AGSK'nin ileride Kıbrıs veya Ege'de yaşanabilecek bir anlaşmazlıkta müdahale edebileceği kaygısını taşıyordu. Türkiye, daha önceki NATO toplantısında "AGSP ile ilgili operasyon bölgesine bir sınırlama getirilmesi gerektiğini, doğrudan ittifakı ilgilendiren ya da iki ittifak üyesi arasındaki bir sorunda AB'nin devrede olmaması gerektiğini" talep etmişti. Budapeşte'de bu yönde atılan adımlar sonunda Kıbrıs ile Ege, AGSK operasyon bölgesinin dışında tutuldu.

- Türkiye, AB'nin otonom hareketlerinde karar şekillendirme sürecinde yer almak istiyordu. Bunun için otonom operasyonlarda başvuru hakkının verilmesini ve bunun reddedilmemesini istiyordu. AB ise kriz dönemlerinde 15+6 formatındaki danışma toplantılarının sıklaştırılacağı ve Türkiye gibi ülkelerin istemesi durumunda bir araya gelinebileceğini kaydediyor.

4. Türkiye'nin Görüş ve Tutumları

Bir çok uluslararası gözlemci ve dış politika analisti, Varşova Paketi'nin dağılmasından sonra Türkiye'nin uluslararası plandaki önemini azalacağı öngörüsünde bulunmuştu ancak sınırların yeniden düzenlenmesi, tarihi çatışmaların yeniden baş göstermesi Türkiye'nin önemini daha da artırdı. Özellikle Balkanlar'da Bosna ve Kosova, Kafkaslar'da Dağlık Karabağ çatışmaları, Gürcistan ve Çeçenistan'daki bunalımlar, Avrupa-Avrasya kıtasının hala güçlü bir güvenlik ittifakına gereksinim olduğunu, bunun adresinin NATO olduğunu kanıtladı.

Bu şartlar altında Türkiye'nin konumunu Dışişleri Bakanı İsmail Cem şu şekilde değerlendirmiştir; "Biz Avrupa'nın güvenliğine dahiliz AB ile, yakın kurumsal, ekonomik bağlarımız var. Bu yüzden Avrupa Güvenlik Savunma Politikası'nın geliştirilmesi destekliyoruz. Türkiye, AB'nin otonom karar almasına

²⁵⁶ Cumhuriyet, 1 Haziran 2001

ya da güvenli erişim taleplerine karşı yeni şartlar ya da itirazlar sürmeye çalışmıyor. Türkiye sadece NATO müttefiklerinden Washington'da alınan kararlara uymasını istiyor. Çözüm arayışları çerçevesinde, Aralık yapılan NATO dışişleri bakanları toplantısında Türkiye, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AGSP'ye katılma haklarını yaşamsal güvenlik çıkarları veya coğrafi yakınlıkla sınırlama önerisini ortaya koydu. Böyle bir sınırlamayı gerektiren hiçbir yasal ya da ahlaki zorunluluk yoktur".²⁵⁷

İsmail Cem, Türkiye'nin beklentilerini de şu şekilde ifade etmiştir; "AB üyesi olmayan diğer müttefikler bu endişeleri aynı derecede paylaşmazken, Türkiye'nin neden AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinin kullanımı AB üyesi olmayan müttefiklerin de katılımıyla neden bu kadar ilgili olduğunu soranlar çıkabilir. Bunun basit bir nedeni var: Türkiye, NATO'ya 50 yıldır katkıda bulunmaktadır ve nüfusu ile gayri safi milli hasıla göz önüne alındığında, oransal olarak NATO'ya diğer bütün Avrupalı müttefiklerden daha fazla asker ve kaynak vermiştir. Türkiye, kendisinin makul ölçüde katılı hakkı bulunmadıkça, ortak olduğu imkan ve yeteneklerin kullanılmasına izin vermeye hazır değil. Nihayetinde bu da NATO'nun Nisan 1999'da Washington'da kararlaştırdıklarının ne azı ne de fazlası".²⁵⁸

Türkiye ise AB'nin bu tutumunun kabul edilemez olduğunu, NATO'nu imkan ve kabiliyetlerinin kullanılacağı operasyonlarda kendisinin de her aşamada söz hakkı olduğunu bildirdi. Türkiye'nin tutumu iki unsura dayanır:²⁵⁹

1. İlkesel Tutum: Türkiye ittifakın zirve ve konsey toplantılarında alınan kararlara tam bir uyum gösterilmesi gerektiğine inanır ve müttefiklerden de benzer bir tutum göstermelerini bekler.

2. Jeostratejik Konum: Türkiye'nin itirazları, teorik veya akademik kaygılara değil doğrudan güvenlik çıkarlarına dayanır. Türkiye diğer bazı Avrupalı müttefikler gibi dost komşu ülkelerle çevrili değil, her an çatışmalara neden olabilecek ciddiyette istikrarsız bir bölgede bulunur.

²⁵⁷ İsmail Cem, "Savunmada Gerekli Bir Rol" adlı Haber-Analiz, *Financial Times*, 28 Mayıs 2001

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Serkan Demirtaş, "Bağımsız Bir Avrupa Ordusu'na Doğru...?", Yazı Dizisi-1, *Cumhuriyet*, 29 Aralık 2000

Türkiye'nin genel olarak AGSK konusundaki görüşleri özetle şöyledir:²⁶⁰

- Türkiye, Avrupa ülkelerinin kendi savunmalarıyla ilgili düzenlemelerini saygıyla karşılar. Ancak bu yaklaşım, Avrupa kıtasının 50 yıldır güvenliğini sağlayan NATO'ya karşı bir alternatif getirmemelidir. Türkiye, AGSK'nin sadece bütünleşme ve kurumsallaşma amaçlarıyla geliştirilmemesi, stratejik gerçekler ve muğlak güvenlik çevrelerine gerçekçi tepkiler verebilecek çerçeveye dayandırılması uyarısında bulunur.

- Türkiye, güvenlik konularının bölünmezliğine inanır. Türkiye, bu kapsamda, AGSK'yi hem operasyonel hem de siyasi aşamalarda destekleme kararlılığını en üst düzeylerde teyit etmiştir (Bu kapsamda Türkiye, Temel Hedef toplantısında AGSK'ye bir tugay asker, denizaltılar, 2 F-16 savaş uçağı filosunun yanı sıra diğer kara, hava ve deniz unsurlarıyla katkıda bulunabileceğini açıkladı).

- Türkiye, Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) 1992'den bu yana ortak üyedir. NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerine BAB'da ortak üye statüsü verilmesi, bu kurumun "NATO'nun Avrupa kolu" anlayışına dayanır. Türkiye, doğal olarak AB'deki kazanımlarının, yine NATO'nun Avrupa kanadı olarak kalması beklenen AGSK'ye de taşınması gerektiğine inanır.

- Türkiye, NATO olanaklarının kullanılacağı ve/veya doğrudan katkıda bulunacağı AB operasyonlarında tam ve eşit katılım hakkı ister. NATO hareket planlama yeteneklerinin yıllar içinde gelişmesinde Türkiye, kendi gayri safi milli hasılasına oranlandığında diğer birçok müttefikten daha çok katkıda bulundu. Bu olanakların başka bir kurumca kullanılmasında söz sahibi olması açık bir haktır.

- NATO'nun yaptığı çalışmalar, çatışma çıkması olası 16 sıcak bölgeden 13'ünün Türkiye'nin civarında olduğunu gösteriyor. Bu bölgeler arasında "Bosna-Hersek, Sancak, Kosova, Arnavutluk-Makedonya sınırı, Dağlık Karabağ, Çeçenistan, Gürcistan-Abhazya, Gürcistan-Güney Osetya, Kuzey Irak, İran, Suriye, Kıbrıs" da bulunuyor. Bu durum, Türkiye'nin güvenlik kaygılarının Avrupa ülkelerine oranla daha gerçekçi olduğunu gösterir.

²⁶⁰ Serkan Demirtaş, "Bağımsız Bir Avrupa Ordusu'na Doğru...?", Yazı Dizisi-3, *Cumhuriyet*, 31 Aralık 2000

- Türkiye, kendi güvenlik çıkarlarını etkilemeyecek AB operasyonlarına, örneğin Sierra Leone'deki bir harekate, tam ve eşit katılım sağlama amacıyla değil. Türkiye daha çok bu 13 bölgedeki çatışmalarda tam ve eşit katılım peşinde.

- Türkiye'nin civarında yaşanabilecek ve AB'nin kendi olanaklarıyla müdahale edeceği bir bunalım büyüebilir ve doğrudan Türk sınırına kadar yayılabilir. Bu durum, NATO'nun 5. Maddesi'ni içerecek bir şekle bürünebilir. Türkiye, bu görüşlerin ışığında, 2001 yılı içinde yapılacak görüşmelerde AGSK-NATO ilişkilerinin belli bir zemine oturtulmasını sağlayacak bir formül bulunabileceği umudunda. Tabii ki Türkiye'nin güvenlik çıkarlarının etkilenmeyeceği bir formülle...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI AVRUPA BİRLİĞİ

I. KURULUŞU VE HUKUKSAL ALTYAPISI

A. BRÜKSEL ANTLAŞMASI

Batı Avrupa'da ortak bir savunma örgütü düşüncesinin kurumsallaşmaya giden ilk somut adımı, 17 Mart 1948'de Brüksel'de, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması" olarak Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık tarafından imzalanan Brüksel Antlaşması ile atılmıştır.

Bu Antlaşma, 50 yıl yürürlükte kalacaktı ve taraflar istedikleri takdirde bu sürenin dolmasından bir yıl önce yapacakları bir bildiri ile bu Antlaşma'dan çekilebileceklerdi. Ancak kuruluşunu takiben NATO'nun gölgesinde pasif bir örgüt olarak kalmasına rağmen, Soğuk Savaş sonrası dönemde varlığı sorgulanan NATO'nun alternatifi olarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin bir parçası haline gelmesi ile daha da önem kazanarak ve yeni bir içerik ve yapılanma ile güncellenerek Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası kapsamında Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin temelini oluşturmuştur.

Bu Antlaşma ile taraflar, "Giriş" bölümünde özetle, şu konularda karar almışlardır;²⁶¹

- Temel insan haklarına bağlılıklarını, ortak mirasları olan demokrasi ilkelerinin, kişisel özgürlüklerin ve politik özgürlüğün, anayasal geleneklerin ve hukukun üstünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi ve bu amaçlar doğrultusunda ekonomik, sosyal ve kültürel bağların geliştirilmesi,

- Birleşmiş Milletler Bildirgesi'ne uygun olarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve herhangi bir saldırganlık politikasına direniş göstermede üyelerin birbirlerine yardımcı olacağı,

- Buna bağlı olarak, Alman saldırganlık politikasının yeniden canlanması durumunda gerekli önlemlerin alınacağı,

²⁶¹ Brüksel Antlaşması için bkz., David de Giustino, *A Reader in European Integration*, New York, Longman Ltd., 1996, s.47-50, veya (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d480317a.htm>, (15 Ocak 2001)

Bu Antlaşma uyarınca, bu Antlaşma'ya taraf olan ülkelerden herhangi biri, Avrupa'da silahlı bir saldırı hedefi olduğunda, diğer ülkeler, BM Bildirgesi'nin 51. Maddesi'ne uygun olarak, saldırıya uğrayan ülkeye, güçleri oranında askeri ve diğer yardımları yapacaklardır (Madde IV).

Önceki Madde sonucu olarak alınacak tedbirler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecek. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi için gerekli önlemleri alır almaz, gerekli uygulamaya geçilecektir (Madde V).

Bu Antlaşma'da bahsedilen konularda danışmanlık amacıyla, Taraflar, işlevlerini kesintisiz olarak devam ettirebilecek şekilde örgütlenmiş bir Danışma Konseyi oluşturacaklardır. Konsey, uygun göreceği zamanlarda toplanacaktır.

Herhangi bir taraf ülkenin talebi üzerine, Konsey, hangi bölgede olursa olsun barışa tehdit, Alman saldırı politikasının yeniden canlanması durumunda benimsenecek tavır ve alınacak önlemler veya ekonomik istikrara bir tehdit oluşturacak herhangi bir durumda Taraf Ülkeler'in danışmalarda bulunabileceği şekilde toplanacaktır (Madde VII).

B. DEĞİŞİK BRÜKSEL ANTLAŞMASI

Bu Antlaşma, 17 Mart 1948'de Brüksel'de, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması" olarak imzalanan Brüksel Antlaşması'nı tadil eden "Brüksel Antlaşması'nı Değiştiren ve Tamamlayan Protokol" olarak 23 Ekim 1954'te Paris'te imzalan bir antlaşmadır.²⁶²

Bu Antlaşma ile 1948 Brüksel Antlaşması'nın giriş bölümündeki, "Alman saldırganlık politikasının yeniden canlanması durumunda gerekli önlemlerin alınacağı" ile ilgili kararlılık kaldırılmış ve böylece Almanya da bu ortak savunma örgütünün bir üyesi olmuştur.

Antlaşma'nın IV. Maddesi'nce, "Antlaşma'nın icrasında, Taraf Ülkeler'in ve bu Antlaşma gereği bu ülkeler tarafından kurulmuş herhangi bir organ, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile yakın işbirliği içinde çalışacaklar ve NATO'daki mevcut askeri personel yapılanmasının tekrarlanması gereksizliğinin

²⁶² Değişik Brüksel Antlaşması, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023b.htm>, (15 Ocak 2001)

bilinci ile, Konsey ve Organları, askeri konularda bilgi ve danışmanlık için NATO'nun ilgili askeri yetkililerine başvuracaklardır”.

Önceki Antlaşma'nın IV. Maddesi'nde yer alan “bu Antlaşma'ya taraf olan ülkelerden herhangi biri, Avrupa'da silahlı bir saldırı hedefi olduğunda, diğer ülkeler, BM Bildirgesi'nin 51. Maddesi'ne uygun olarak, saldırıya uğrayan ülkeye, güçleri oranında askeri ve diğer yardımları yapacaklardır” kararı bu Antlaşma'da V. Madde'de yer almıştır.

Antlaşma'nın VI. Maddesi'nin 1. Paragrafı'nda, “önceki Madde'nin sonucu olarak alınacak tedbirler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecek. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi için gerekli önlemleri alır almaz, gerekli uygulamaya geçilecektir” şeklindeki önceki Antlaşma maddesi tekrarlanmakta ve 2. Paragraf şöyle devam etmektedir; “bu Antlaşma, Taraf Ülkelerin, Birleşmiş Milletler Bildirgesi yükümlülüklerini hiçbir şekilde zaafa uğratmaz. Bu Antlaşma, BM Bildirgesi dahilinde Güvenlik Konseyi'nin, uluslararası barış ve güvenliği korumak ve yeniden tesis etmek için gerekli kararları herhangi bir zamanda alma yetki ve sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkileyeceği şeklinde yorumlanmamalıdır”.

Batı Avrupa Birliği'nin bir savunma ve güvenlik örgütü olarak kuruluşu ve yapılanması ise Antlaşma'nın VIII. ve IX. Maddesi'nde ele alınmıştır. Antlaşma'nın VIII. Maddesi şöyledir;

1. Barış ve güvenliğin güçlendirilmesi ve birliğin geliştirilmesi, Avrupa bütünleşmesinin teşvik edilmesi ve kendi aralarında ve diğer Avrupa örgütleri arasında daha yakın işbirliği amacıyla Brüksel Antlaşması'na Taraf Ülkeler, bu Antlaşma'nın, Protokolleri'nin ve Ekleri'nin icrası ile ilgili konuları ele almak üzere bir Konsey kuracaklar.

2. Bu Konsey, Batı Avrupa Birliği Konseyi olarak anılacak ve bu Konsey, işlevlerini aralıksız bir şekilde icra edecek şekilde örgütlenecek, gerekli görebileceği ast kuruluşlar teşkil edecek, özellikle, işlevleri IV. No'lu Protokol'de belirtilen Silahlanma Kontrol Ajansı'nı (Agency for the Control of Armaments) derhal kuracaktır.

3. Herhangi bir Taraf Ülke'nin talebi üzerine Konsey, hangi bölgede olursa olsun barışa bir tehdit veya ekonomik istikrara tehlike arz eden herhangi bir durumla ilgili olarak Taraf Ülkeler'in istişarelerine imkan tanıyacak şekilde derhal toplanacaktır.

4. Konsey, başka oylama prosedürlerinin kararlaştırılmadığı konular için oybirliği ile karar verecek. II., III. ve IV. Protokoller'de belirtilen durumlarda, burada oluşturulan, oybirliği, üçte-iki çoğunluk, basit çoğunluk gibi çeşitli oylama usullerini uygulayacak. Konsey, kendisine Silahlanma Kontrol Ajansı tarafından iletilen konularda basit çoğunluk ile karar verecek.

IX. Madde ise Batı Avrupa Birliği Konseyi'nin görevini kapsamaktadır; "Batı Avrupa Birliği Konseyi, çalışmaları ve özellikle silahlanma kontrolü ile ilgili yıllık bir raporu, Avrupa Konseyi'nin Danışma Asamblesi'ndeki Brüksel Antlaşması Güçleri'nin temsilcilerinden oluşan bir Asamble'ye sunacaktır".

C. MAASTRİCHT BİLDİRİLERİ

10 Aralık 1991'de AB zirvesine paralel toplanan BAB Hükümet ve Devlet Başkanları da bir bildiri ile şu açıklamayı yapmışlardır; "BAB Üye Devletleri, özgün bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ve savunma konularında daha büyük bir Avrupa sorumluluğu geliştirme ihtiyacında hemfikirdirler. Bu kimlik, kademeli aşamaları kapsayan bir süreçte gerçekleştirilecek. BAB, AB'nin gelişim sürecinin organik bir parçasını oluşturacak ve Atlantik İttifakı içindeki dayanışmaya katkısını artıracak. BAB Üye Devletleri, Atlantik İttifakı'na uyumlu olacak bir şekilde, zamanla bir ortak savunmayla sonuçlanacak AB içindeki ortak savunma politikasının uzun vadeli perspektifinde BAB'ın rolünü güçlendirmeye kararlıdırlar".²⁶³

Bu kapsamda BAB'ın amacı da "BAB, Avrupa Birliği'nin savunma unsuru olarak ve Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak geliştirilecek. Buna bağlı olarak BAB, Ortak Avrupa Savunma Politikası'nı oluşturacak ve somut uygulamalarını kendi operasyonel rolünü daha da geliştirerek icra edecek" şeklinde açıklanmıştır.

²⁶³ Maastricht Antlaşması, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/91-maastricht.htm> , (15 Ocak 2001)

D. AMSTERDAM BİLDİRİSİ

Maastricht Antlaşması'nın işleyişini gözden geçirmek üzere toplanan 1996-1997 AB Hükümetlerarası Konferansı, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın koşullarını ve AB-BAB ilişkisini yeniden değerlendirmiştir. BAB da bu konferansa Maastricht Bildirisi'ni gözden geçirerek, gelecekteki muhtemel AB-BAB ilişkisinin seçeneklerini değerlendirerek ve üzerinde uzlaşmış prensipler listesi sunarak katkıda bulunmuştur. Bu AB Hükümetlerarası Konferansı, Avrupa Birliği Antlaşması'nı gözden geçiren Amsterdam Antlaşması'nın 22 Temmuz 1997'de kabulüyle sonuçlanmış ve BAB, AB'ye daha da yakınlaştırılmıştır.²⁶⁴

II. BATI AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YAPISI

A. ÜYELİK

1991 Maastricht Bildirisi'nden bu yana, BAB, artan sayıda Avrupa ülkesinin faaliyetlere katıldığı bir örgüt haline gelmiştir. Şu anda, BAB ülkeler ailesinde dört ayrı statüde 28 üye ülke vardır: Bu statüler şöyledir; Üye Ülke (Member State), Ortak Üye (Associate Member), Gözlemci (Observer) ve Eş Ortak (Associate Partner).²⁶⁵

1954'te, 1948 Brüksel Antlaşması'nı yenileyen Paris Antlaşması'nı imzalayan Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık ve 1990'da, BAB'a katılan Portekiz ve İspanya, Üye Devlet statüsünde olup bu ülkeler aynı zamanda AB ve NATO üyesidirler.

1991'de Maastricht'te BAB Üyeleri, Avrupa Birliği üyesi olan devletleri, yenilenen Brüksel Antlaşması'nın XI. Maddesi'ne uyumlu olarak BAB'a katılmaya veya gözlemci olmaya davet ettiler. Bunun üzerine, Yunanistan öncülü Üye Ülke olarak BAB'a katıldı. AB'ye girişlerine müteakiben İrlanda, Avusturya, Finlandiya ve İsveç Gözlemci oldular. Danimarka da Gözlemci statüsü ile örgüte katılmıştır.

Maastricht Bildirisi ile, aynı zamanda, NATO'nun diğer Avrupalı üyeleri de örgütün aktivitelerine tamamen katılabilecek şekilde BAB'ın Ortak Üyesi olmaya davet edildiler. İzlanda, Norveç ve Türkiye bu dönemde Ortak Üye olmuştur.

²⁶⁴ BAB Bakanlar Konseyi Amsterdam Bildirisi, (Çevrimiçi), <http://weu.int/eng/comm/97-amsterdam.htm>, (15 Ocak 2001)

²⁶⁵ "BAB Üyelik Yapısı", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/members.htm> (15 Ocak 2001)

Eş Ortak statüsü, Mayıs 1994'te Kirchberg'de oluşturuldu. Bu statü Avrupa Birliği ile bir Avrupa Antlaşması imzalayan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsar. Böylece 1994'ten itibaren BAB, 10 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesini Eş Ortak olarak kabul etti, bunlar; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

23 Mart 1999'da BAB Daimi Konseyi, NATO' ya katılımlarına müteakip Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın Ortak Üye olarak kabulü kararını aldı.

Sadece 10 Üye Ülke, değişik Brüksel Antlaşması'na taraftır ve BAB karar mekanizmalarında tam yetkiye sahiptir.

Tablo 1: BAB Üyelik Yapısı

ÜYE DEVLETLER	ORTAK ÜYELER	GÖZLEMCİLER	EŞ ORTAKLAR
Değişik Brüksel Antlaşması 1954	Roma 1992	Roma 1992	Kirchberg 1994
Fransa	Türkiye	Danimarka	Estonya
Almanya	İzlanda	Finlandiya	Litvanya
Yunanistan (1995)	Norveç	İrlanda	Letonya
İtalya	Polonya	İsveç (1995)	Romanya
Lüksemburg	Çek Cumhuriyeti	Avusturya	Slovakya
Hollanda	Macaristan		Slovenya (1996)
Portekiz			Bulgaristan
İspanya			
Birleşik Krallık			
Belçika			

Kaynak: <http://www.weu.int/eng/info/members.htm> , (15 Ocak 2001)

B. BAŞKANLIK

BAB Başkanlığı, Üye Ülkeler tarafından dönuşümlü olarak icra edilir. Başlangıçta bir yıl olan ve Üye Ülkeler'in adlarının alfabetik sırasını takip eden başkanlık süresi, AB uygulamalarına paralel olması için 1994'te alınan bir kararla, 6 aya indirildi. AB Hükümetlerarası Konferansı'nın nihai kararına eklenen 22 Temmuz 1997 Amsterdam BAB Bildirisi'ne uygun olarak BAB-AB işbirliğini güçlendirmeyi amaçlayan tedbirler paketinin bir parçası olarak, Eylül 1997'de BAB Konseyi tarafından yeni bir dönuşüm düzenlemesi onaylandı. Yeni sıralama, AB başkanlığı sıralamasına mümkün olduğunca paraleldir.²⁶⁶

1 Ocak 1999'dan itibaren herhangi bir BAB Üye Ülkesi, AB Başkanlığı'nı yürütürse BAB Başkanlığı'nı da yürütür. Diğer durumlarda, daha önceki BAB Başkanlığı sıralaması uygulanır.

Tablo 2: AB ve BAB Başkanlık Sıralaması 1998-2003

DÖNEM	BAB	AB
1998/I	Yunanistan	Birleşik Krallık
1998/II	İtalya	Avusturya
1999/I	Almanya	Almanya
1999/II	Lüksemburg	Finlandiya
2000/I	Portekiz	Portekiz
2000/II	Fransa	Fransa
2001/I	Hollanda	İsveç
2001/II	Belçika	Belçika
2002/I	İspanya	İspanya
2002/II	Portekiz	Danimarka
2003/I	Yunanistan	Yunanistan
2003/II	İtalya	?

Kaynak: <http://www.weu.int/eng/info/presidency.htm> , (19 Haziran 2001)

²⁶⁶ "BAB Başkanlığı", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/presidency.htm> , 19 Haziran 2001

III. KARAR MEKANİZMASI ORGANLARI

A. KONSEY

Konsey, BAB'ın temel organıdır. Kuruluşu ve görevleri, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. ve IX. Maddeleri'nde tanımlanmıştır ve kapsamı bu Antlaşma'nın ve buna bağlı Protokol ve Ekler'in uygulaması ile ilgili tüm konuları ele almaktır.²⁶⁷

Buna göre, Konsey'in BAB kapsamındaki tüm güvenlik ve savunma konuları ile ilgileneceği ve işlevlerini sürekli bir şekilde yerine getirebilecek tarzda yapılacağı ve gerekli göreceği ast kuruluşlar teşkil edebileceği öngörülmüştür (Madde VIII, 2. Paragraf). Üye Ülkeler'den birinin talebi üzerine hangi bölgede olursa olsun barışa bir tehdit veya ekonomik istikrara tehlike arz eden herhangi bir durumla ilgili olarak Taraf Ülkeler'in istişarelerine imkan tanıyacak şekilde her an toplanabilir (3.Paragraf).

Aynı Madde 4. Paragraf ise Konsey'in alacağı kararlarla ilgili oylama usullerini tanımlar; başka oylama prosedürlerinin kararlaştırılmadığı konular için Konsey, oybirliği ile karar verir ancak II., III. ve IV. Protokoller'de belirtilen durumlarda, burada oluşturulan, oybirliği, üçte-iki çoğunluk, basit çoğunluk gibi çeşitli oylama usullerini uygulayabilir. Konsey, kendisine Silahlanma Kontrol Ajansı tarafından iletilen konularda basit çoğunluk ile karar verir.²⁶⁸

IX. Madde ise Batı Avrupa Birliği Konseyi'nin görevini kapsamaktadır; "Batı Avrupa Birliği Konseyi, çalışmaları ve özellikle silahlanma kontrolü ile ilgili yıllık bir raporu, Avrupa Konseyi'nin Danışma Asamblesi'ndeki Brüksel Antlaşması Güçleri'nin temsilcilerinden oluşan bir Asamble'ye sunacaktır".

B. BAKANLAR KONSEYİ

Bakanlar Konseyi, Dışişleri ve Savunma Bakanları'ndan oluşur ve genellikle her altı ayda bir, BAB Başkanlığı'nı yürütmekte olan ülkede toplanır. Hem Dışişleri hem de Savunma Bakanları'nın katılımı ve bu toplantıların sıklığı, Ekim 1984'te Roma'daki Bakanlar zirvesinde kararlaştırılmıştır. Her Bakanlar toplantısında, Üye,

²⁶⁷ Değişik Brüksel Antlaşması, op. cit., VIII. Madde, 1.,2.,3.,4. Paragraflar ve IX. Madde

²⁶⁸ "BAB Konseyi", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

Ortak Üye ve Gözlemci Ülke Dışışleri ve Savunma Bakanları sabah oturumunda toplanır. Öğle oturumunda ise BAB'ın istişare ve çalışma süreci ile ilgili 28 ülke Dışışleri ve Savunma Bakanları katılır.²⁶⁹

C. DAİMİ KONSEY

Daimi Konsey, örgütün bir bütün olarak günlük idaresinden ve Çalışma Grupları'nın görevlendirilmesi ve aktivitelerinin koordinesinden sorumlu merkezi bir organdır. Askeri Delegeler tarafından desteklenen Daimi Temsilciler'den oluşur ve normal olarak haftalık ve gerekli olan zamanlarda toplanır. Konsey çeşitli BAB üye ülkelerinin statülerini göz önünde bulundurarak farklı yapılanmalarla toplanır. Mevcut uygulama, "18'ler toplantısı" (Üye Ülkeler, Eş Ortaklar, Gözlemciler) ve "28'ler toplantısı" (tüm BAB üye ülkeleri) şeklinde haftalık dönüşümlü olarak toplanmaktadır. Kararlar, usulde değişiklik kararı alınmadığı sürece 10 Üye Ülke tarafından alınır.²⁷⁰

D. 16'LAR ÇALIŞMA GRUBU

Bazı BAB çalışma grupları, daha önce 13 Avrupalı NATO ülkesinin oluşturduğu Avrupa Grubu (Eurogroup) çalışmalarının transferiyle oluşturuldu. Tamamı tam karar verme hakkına sahip olan katılımcı ülkeler şunlardır; Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık. Üç yeni Ortak Üye, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan Mart 1999'dan beri bu çalışma gruplarına üye olup, üye sayısı 16'ya çıkmıştır. Kasım 1997 Erfurt Bakanlar Konseyi kararlarından sonra Gözlemci ve Eş Ortak üyeler bu aktivitelerin bazılarında katılabilmektedirler.²⁷¹ Çalışma Grupları şunlardır;

1. Eurolongterm

Genel amacı, BAB ülkeleri arasında işbirliği için sağlam bir temel oluşturarak 10 yıllık dönemler çerçevesinde askeri kabiliyet ve teçhizat gereksiniminin tespiti amacıyla uzun vadeli askeri planlamanın geliştirilmesidir.

²⁶⁹ "Bakanlar Konseyi", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

²⁷⁰ "Daimi Konsey", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

²⁷¹ "16'lar Çalışma Grubu", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

2. Eurocom

Amacı, EUROCOM ülkelerinin kara kuvvetlerinin taktik muhabere sistemlerinin karşılıklı kullanılabilirliğini geliştirmek.

3. Batı Avrupa Lojistik Grubu

BAB operasyonları için gerekli lojistik desteği sağlar.

4. Kosey Transatlantik Forumu Çalışma Grubu

Transatlantik Forumu aktivitelerini düzenler.

E. ASKERİ KOMİTELER

1. Askeri Komite

Mayıs 1997 Paris BAB Bakanlar Konseyi'nde alınan kararla oluşturulan BAB Askeri Komitesi, BAB'daki en üst düzey askeri otoritedir. Askeri Komite, BAB Askeri Personel Direktörü olan daimi bir başkanın otoritesinde toplanan, daimi oturumda, Askeri Delegeler Komitesi tarafından temsil edilen Genel Kurmay Başkanları'ndan oluşur. Askeri Komite, BAB'ın askeri çalışmalarından, BAB Konseyi'ne karşı sorumludur. Konsey'e askeri ve operasyonel hususlarda tavsiyelerde bulunarak BAB politik ve askeri karar verme sürecine katılır.²⁷²

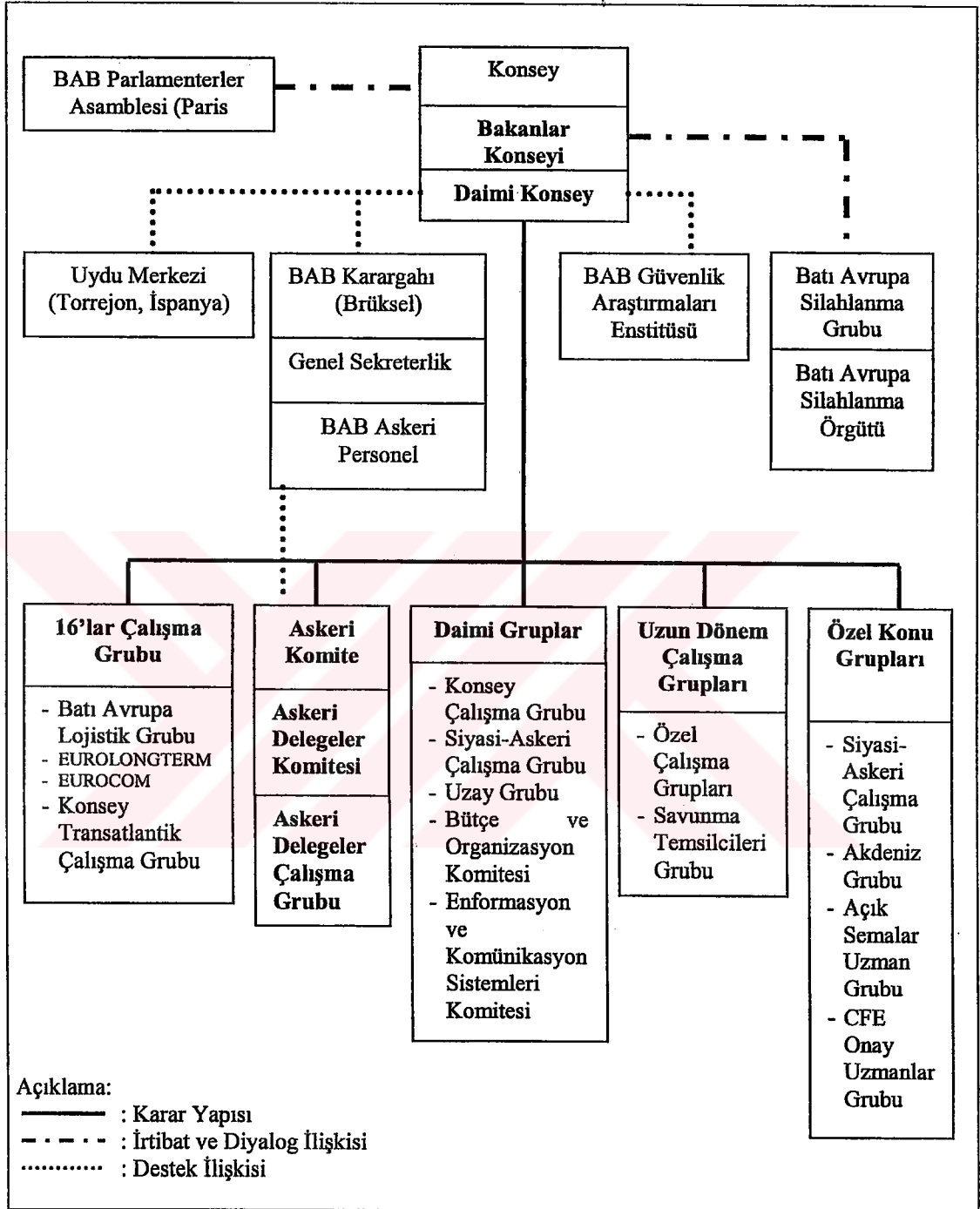
2. Askeri Delegeler Komitesi

Haziran 1992 Petersberg BAB Bakanlar Konseyi'nde alınan kararla oluşturulan bu komitenin görevi, Genel Kurmay Başkanları toplantılarını hazırlamak, Planlama Hücresi çalışmalarının askeri özelliklerini izlemek, planlamanın tüm askeri özelliklerini değerlendirmek ve tavsiyelerde bulunmaktır.²⁷³

²⁷² "Askeri Komite", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

²⁷³ "Askeri Delegeler Komitesi", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

Tablo 3: Batı Avrupa Birliği Yönetim Şeması

Kaynak: <http://www.weu.int/eng/about/structure.htm> , (19 Haziran 2001)

F. DAİMİ GRUPLAR

Daimi Konsey'e destek vermek için oluşturulan çalışma gruplarıdır. Bunların bazılarının daimi görevleri vardır ve operasyonlar sırasında özel rolleri vardır. Bazılarına Daimi Konsey tarafından uzun vadeli etkileri olan özel görevler verilmiştir. Bazıları özel alanlarla ilgilidir.²⁷⁴

1. Konsey Çalışma Grubu

Ulusal delegelerin BAB'daki temsilcilerinden oluşur. Konsey'in tüm toplantılarını hazırlar ve Konsey'e tüm politik, kurumsal ve genel konularda yardımcı olur.

2. Politik-Askeri Grup

Politik ve askeri otoritelerin görüşlerini temsil eden ulusal delegelerden oluşur. Petersberg görevleri ve Konsey tarafından yönlendirilen politik ve askeri çalışmalara ilişkili olarak BAB'ın operasyonel rolü ile ilgili konularda Konsey'e politik-askeri destek sağlar.

3. Uzay Grubu

BAB'ın uzay çalışmaları ile ilgilenir ve Uydu Merkezi'nin Yönetici Komitesi olarak çalışır.

4. Bütçe ve Örgüt Komitesi

Yılda altı defa ve gerek görüldüğünde toplanır. Üye Ülke, Ortak Üye ve Gözlemci üyelerden gelen bütçe uzmanlarından oluşur. Örgütün tüm finansal ve personel gereksinimini düzenler ve Konsey için gerekli tavsiyeleri hazırlar.

5. Güvenlik Komitesi

Her Üye Ülke Ulusal Güvenlik Otoritesi temsilcilerinden oluşur. Yılda iki defa toplanır, başkanlığını Genel Sekreter yapar ve Güvenlik Komitesi Çalışma Grubu tarafından desteklenir.

²⁷⁴ "Daimi Gruplar", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

6. Komünikasyon ve Bilgi Sistemleri Komitesi:

Üye Ülke, Ortak Üye ve bazı durumlarda Gözlemci Üyelerden sivil ve askeri uzmanları bir araya getirerek yılda üç defa toplanır. Yönetim Dairesi İletişim Bölümü tarafından desteklenir.

G. UZUN DÖNEM ÇALIŞMA GRUPLARI

Uzun Dönem Çalışma Grupları şu şekilde düzenlenmiştir.²⁷⁵

1. Özel Çalışma Grubu

Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları üst düzey temsilcilerinden oluşur ve Konsey kararlarına bağlı olarak uzun vadeli konularda siyasal çalışmalar yürütür.

2. Savunma Temsilcileri Grubu

Konsey kararlarına bağlı olarak uzun vadeli savunma konularıyla ilgilenir.

H. ÖZEL KONU GRUPLARI

Özel Konu Grupları şu şekilde düzenlenmiştir.²⁷⁶

1. Politik ve Askeri Çalışma Grubu

Birleşik Müşterek Görev Gücü ile ilgili konular ve BAB'ın, Haziran 1996 Berlin NATO Bakanları toplantısında alınan kararların uygulaması ile görevlendirilmiştir.

2. Akdeniz Grubu

Çalışmaları, Akdeniz'deki durum değerlendirmesi ve BAB üyesi olmayan yedi Akdenizli ortak (Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus) ile başlatılan diyalogdan oluşur. Grup aynı zamanda bu alandaki çalışmaların AB ve Atlantik İttifakı ile koordinasyonunu sağlar.

3. Açık Semalar Uzman Grubu ve CFE Onay Uzmanları

BAB'ın silah kontrol ve silahsızlanma anlaşmaları izlemesini sağlamak üzere kurulan iki ayrı gruptur.

²⁷⁵ "Uzun Dönem Çalışma Grupları", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

²⁷⁶ "Özel Konu Grupları", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

IV. DESTEK VE DİYALOG ORGANLARI

A. BAB PARLAMENTERLER ASAMBLESİ

1955 yılında kurulan BAB Asamblesi, Batı Avrupa Birliği'nin parlamenter boyutunu temsil eder. Değişik Brüksel Antlaşması'nın IX. Maddesi'nde belirtildiği gibi BAB Konseyi'ne istişare yetkisi vardır. Asamble, 28 BAB ülkesinin ulusal parlamentolarından gelen temsilcilerden oluşur.²⁷⁷

BAB Asamblesi, 28 BAB ülkesinden 187 parlamento temsilcisinden ve aynı sayıda yedekten oluşur. Bunlar arasında, Değişik Brüksel Antlaşması imzacısı on ülkeden 115 temsilci (ve aynı sayıda yedek) tam hak ve yetkiye sahiptir. Üye ülkelerin delegasyonu şu şekildedir: Fransa, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık 18 temsilci; İspanya 12 temsilci; Belçika, Yunanistan, Hollanda, Portekiz 7 temsilci; Lüksemburg 3 temsilci. Diğer 18 ülke (6 ortak üye, 5 gözlemci üye, 7 eş ortak temsilcileri pratik olarak tam katılım ve oy hakkına sahiptirler. Ortak üyeler, Türkiye, Polonya 12 temsilci; Çek Cumhuriyeti, Macaristan, 7 temsilci; Norveç 5 temsilci, İzlanda 3 temsilci gönderirler. Gözlemci Ülkeler, Avusturya, İsveç 6 temsilci, Danimarka, Finlandiya 5; İrlanda 4 temsilci gönderirler. Eş ortak üyeler; Estonya, Litvanya, Letonya 2 temsilci Bulgaristan, Slovenya, Slovakya, Romanya, 4 temsilci gönderir.²⁷⁸

Asamble yılda iki defa genel oturumla (Haziran ve Aralık) ve tüm yıl boyunca çeşitli komiteler şeklinde toplanır. Politik olaylara bağlı olarak, olağanüstü oturumla da toplanabilir. Böyle bir özel toplantı Mart 2000'de Lizbon'da Avrupa Güvenlik ve Savunma Asamblesi'ne atfen yapılmıştı. Parlamenterler yıl boyunca komiteler şeklinde çalışırlar. Bu parlamenterler 28 BAB üyesi parlamento ile sıkı işbirliği içinde çalışırlar. Asamble, Rusya Federasyonu ile yakın bir diyalog sürdürmekte, tartışmalara katılmaları için Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Malta ve Ukrayna'dan parlamenterler davet etmektedir. Buna ek olarak Asamble, güvenlik politikası ile ilgili konularda görüş alışverişinde bulunmak üzere parlamenterler, güvenlik uzmanları ve hükümet temsilcilerini bir araya getiren resmi toplantılar düzenler.

²⁷⁷ "BAB Asamblesi", (Çevrimiçi), <http://www.wcu.int/assembly/eng/about.html> , (15 Ocak 2001)

²⁷⁸ Ibid.

İşlevlerini yerine getirebilmek için Asamble, bir Büro, bir Başkanlık Komitesi, bir Daimi Komite ve altı daimi komite tayin eder. Asamble'ye Katipler Bürosu yardımcı olur. Büro, üç yıl için seçilen bir Başkan ve on Başkan Yardımcısı'ndan oluşur. Başkanlık Komitesi, Asamble'nin yönlendirici organıdır. Başkanlık Komitesi toplantı oturumlarının tarihini ve gündemini belirler. Başkanlık Komitesi üyelerinden ve Asamble üyelerinden oluşan Daimi Komite, toplantı oturumları arasındaki zamanda Asamble adına davranır.

Asamble çatısında faaliyet göstererek rapor hazırlayan ve tavsiyelerde bulunan 6 komite şunlardır:²⁷⁹

Politik Komite: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin politik boyutu ile ilgilenir.

Savunma Komitesi: Avrupa Güvenlik ve Savunma meseleleri ile hareket ve askeri açıdan ilgilenir.

Teknoloji ve Uzay Komitesi: Savunma ve teknoloji ve silahlanma alanında işbirliği konularıyla ilgilenir.

Parlamento ve Halkla İlişkiler Komitesi: Parlamentolar arası işbirliği konularında sorumludur.

Bütçe ve Yönetim Komitesi: Asambelenin taslak bütçesini hazırlar.

Prosedür Kuralları ve İmtiyazlar Komitesi: Çalışmalar ve işleyiş ile ilgili usul ve yöntemleri belirler.

B. BATI AVRUPA SİLAHLANMA GRUBU

1976'da Avrupalı NATO ülkelerinin (İzlanda hariç) Savunma Bakanları silahlanma işbirliği için bir forum olan Bağımsız Avrupa Program Grubunu-BAPG (Independent European Program Group-IEPG) oluşturdular. 10 Aralık 1991'de Maastricht'te BAB Bakanlarınca uzlaşılabilir bildiri, bir Avrupa Silahlanma Ajansı'nın kurulması amacıyla, silahlanma alanında daha sıkı işbirliği yollarının araştırılması çağrısında bulunuldu. Aralık 1992'de Bonn'da toplanan 13 BAPG ülke

²⁷⁹ Ibid.

Savunma Bakanları, BAPG'nin işlevlerinin BAB'a transferine karar verdiler. Burada alınan kararlardan önemli olan dört tanesi şöyledir:²⁸⁰

- Üye 13 ülkenin her biri, herhangi bir Avrupa Silahlanma İşbirliği forumuna aynı hak ve yetkilerle katılma hakkına sahip olacak.

- Sadece bir Avrupa Silahlanma İşbirliği forumu olacak.

- Avrupa Silahlanma İşbirliği, hükümetlerin Savunma Bakanlarına karşı sorumlu olacak 13 üye ülkenin Ulusal Savunma Direktörleri tarafından yönetilecek.

- NATO ve BAPG arasındaki mevcut ilişki korunacak.

Mayıs 1993, Roma'daki Bakanlar Konseyi toplantısında BAPG'nin Savunma Bakanları, silahlanma işbirliğinin dayanacağı altı temel prensibi ve özellikle BAB çerçevesindeki konulardaki tüm kararların 13 Üye tarafından alınacağını teyit ettiler. Konsey'in de resmi olarak benimsediği çeşitli örgütsel dönüşüm özellikleri üzerine karara vardılar. Bu toplantıdan beri BAB Silahlanma Forumu, Batı Avrupa Silahlanma Grubu (BASG) olarak bilinir.²⁸¹

Kasım 2000 Marsilya toplantısında, BASG Savunma Bakanları, altı yeni ülkenin BASG'ye tam üyeliğine katılımını kabul ettiler: Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Macaristan, Polonya ve İsveç. Böylece BASG, hepsi aynı hak ve yetkiye sahip 19 üyeye sahip oldu.

Amaç:

- Taleplerin uyumlaştırılması yoluyla kaynakları daha etkin kullanımı
- Ulusal savunma pazarlarının sınır-ötesi rekabete açılması
- Avrupa savunmasının teknolojik ve endüstriyel tabanını güçlendirmek.
- Araştırma ve geliştirme işbirliği

Bu amaçlar doğrultusunda hareket etme ihtiyacı, son yıllardaki savunma bütçelerindeki kısıtlamalar ve teknolojik değişimdeki artış hızından kaynaklanır. Sanayi, buna, birleşmeler, ortak girişimler yoluyla küçülerek, yeniden yapılanarak ve rasyonelleşerek veya piyasadan çekilerek cevap vermektedir. Hükümetler de uzun

²⁸⁰ "Batı Avrupa Silahlanma Grubu", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm> , (19 Haziran 2001)

²⁸¹ Ibid.

vadedeki savunma ihtiyaçlarını, gerekli kabiliyet seviyesi sağlayacak maliyetli teknoloji satın alarak cevap vermektedir.

Katılım:

Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Almanya, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye, Birleşik Krallık

1. BASG Savunma Bakanları

Savunma Bakanları, BASG'nin en üst düzey organıdır. Üye devlet Savunma Bakanları veya onların temsilcilerinden oluşur. Görevleri, BASG'nin işleyişini sağlamak ve görev ve işlevleri aşağıda anlatılan Çalışma Grupları'nı koordine etmek ve onların çalışmaları doğrultusunda karar almaktır.

2. BASG Ulusal Silahlanma Direktörleri

Silahlanma ile ilgili en üst düzey ulusal temsilcilerden oluşur, Çalışma Grupları'nın hazırlık, plan, proje gibi çalışmaların sürekliliğini sağlar. Çalışma Grupları ile ilişki çalışma usulleri aşağıda verilmektedir.

3. Kurmay Grubu

Kurmay Grubu Brüksel'deki Ulusal Silahlanma Direktörleri'nin (USD) (National Armaments Directors-NADs) Daimi Temsilcileri'nden oluşur.²⁸²

Sorumlulukları: Kurmay Grubu, Ulusal Silahlanma Direktörleri otoritesi altında, Batı Avrupa Silahlanma Grubu (BASG) içindeki silahlanma işbirliği aktiviteleri ile ilgili konularda sorumlulukları vardır. Temel görevi, Ulusal Silahlanma Direktörleri (USD) ve Savunma Bakanları toplantılarını hazırlamaktır. Kurmay Grubu, BAB Daimi Konseyine BASG aktiviteleri konusunda bilgi vermekle sorumludur. USD adına, BAB Daimi Konseyi'ndeki silahlanma konularındaki çalışma gruplarına katılır. BAB içinde silahlanma konularının genel uyumunu sağlamak amacıyla diğer BASG organlarıyla ve gerektiğinde diğer BAB grupları ve diğer örgütler (NATO, AB gibi) ile çalışma koordinasyonu sağlar.

²⁸² "Kurmay Grubu", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weag/eng/info/staff.htm> , (15 Ocak 2001)

İşlevi: Grup Başkanlığı, BASG başkanlığını (iki yıl dönüşümlü) yürüten ülke tarafından yürütülür. Grup, düzenli olarak ve başkanın veya üyelerden birinin talebi üzerine toplanır. Silahlanma Sekreterliği destek verir.

Görevi: BASG Ulusal Silahlanma Direktörleri ve Savunma Bakanlarının toplantılarını hazırlamak ve bu toplantılarda alınan kararları uygulamak ve BAB Daimi Konseyine bilgi vermesine ilaveten, Kurmay Grubu, uzman BASG organlarının çalışmalarını tamamlayacak çalışmalar da yürütür. Bazı durumlarda bu çalışmalar, BASG dışından uzmanların (sanayici, akademisyen vb.) çağrılmasını gerektirebilir.

Kurmay Grubu Genel Test İmkanları (KGGTİ): BASG KGGTİ, Mayıs 1992'de BASG Panel II'nin Alt Grubu olarak, Avrupa Test İmkanlarının BASG üyeleri arasında karşılıklı olarak daha iyi kullanımı için tavsiyelerde bulunmak üzere oluşturuldu. 13 BASG ülkesinden Lüksemburg bu alt grupta temsil edilmez. Temsil edilen ülkeler şunlardır; Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık.

KGGTİ, BASG Test Merkezleri Rehberi hazırladı ve bu imkanların karşılıklı kullanımını için üye ülkelerden gelecek taleplerle ilgili olarak ortak bir düzenleme hazırladı ve buna bağlı olarak karşılıklı görevlendirmelerin yürütülebileceği bir çerçeve antlaşma olarak kabul edilen bir Mutabakat Muhtırası tüm üye ülkeler tarafından imzalandı. Bu imkanlarla ilgili ayrıntılı bir veri tabanı resmi kanallarla diğer Savunma Bakanlıkları'nın kullanımına açıktır.

KGGTİ, uzun vadede Avrupa'daki imkanların rasyonelleştirilmesi fizibilitesini ve BASG ülkelerinin askeri malzeme ve donanımının test ve değerlendirilmesi için ortaklaşa finanse edilen ve yönetilen merkezlerin oluşturulması üzerine çalışmaktadır. KGGTİ, planlama ve yatırımların uyumu için Avrupa Savunma Sanayi Grubu (European Defence Industry Group-EDIG) ile aktif olarak işbirliği yapmaktadır. Aynı zamanda test ve değerlendirmede uluslararası standartların yaratılması ve korunması için diğer uluslarla işbirliği yapılmaktadır.²⁸³

---

²⁸³ Ibid.

4. Silahlanma Sekreterliği

Silahlanma Sekreterliği'nin işlevi, onaylanmış silahlanma politikaları ve işbirliği geliştirme önlemlerinin uygulanmasında Batı Avrupa Silahlanma Grubu Başkanlığı'na yardım etmektir.²⁸⁴

Sekreterlik silahlanma alanında özellikle şunlardan sorumludur:

- Üst düzey toplantıların hazırlanması, desteklenmesi ve değerlendirilmesi,
- BAB Konseyi ve Asamblesi için faaliyet raporları hazırlamak,
- Silahlanma ile ilgili spesifik konuların ele alınmasında BAB Konseyi'ni desteklemek,
- BAB Başkanlığı ve Genel Sekreterliği ile koordinasyon,
- BASG Panelleri'nin ve diğer organların çalışmalarını desteklemek,
- Silah ticareti ile ilgili onaylı politikaların uygulanmasının izlenmesine bir temel sağlamak için savunma sözleşmeleri verileri toplamak ve analiz etmek.

5. Avrupa Savunma Sanayi Grubu

1990'da Brüksel'de Belçika kanunlarına tabi bir uluslararası örgüt olarak kurulan Avrupa Savunma Sanayi Grubu (ASSG), Batı Avrupa Silahlanma Grubu ülkelerindeki tüm ulusal savunma sanayi örgütlerinden oluşur.²⁸⁵

Görev ve Amaçları:

- Avrupa savunma sanayinin ortak yararı ile ilgili hususların bilimsel, teknik, ekonomik ve kurumsal tüm çalışmaları icra ve koordine etmek,
- Avrupa savunma sanayi politikaları ve diğer ilgi alanları üzerine Avrupa hükümetlerine tavsiye ve önerilerde bulunmak,
- Avrupa savunma sanayi sorunlarına Avrupa çapında uygun çözümler aramak,
- Batı Avrupa Silahlanma Grubu ile ilişkilerde tüm üyeleri temsil etmek.

²⁸⁴ "Silahlanma Sekreterliği", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/armsec.htm> , (15 Ocak 2001)

²⁸⁵ "Savunma Sanayi Endüstrisi Grubu", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/edig/htm> , (15 Ocak 2001)

6. Panel I. Ortak Ekipman Programları

Panel I'in amacı, Avrupa savunma sanayinin kabiliyet ve rekabet gücünü artırırken BASG ülkelerinin askeri taleplerinin karşılayacak uygun maliyetli ekipman programları geliştirmektir.²⁸⁶ Panel I, yıllık bir doküman olarak sunulan BASG ülkelerinin silah yenileme programlarını karşılaştırır. İşbirliğinin mümkün olduğu durumlarda, ihtiyaçların, Fizibilite Çalışmaları ve Personel Şartnamesi geliştirilmesi yoluyla uyumlaştırılması için işbirliği yapan ülkeleri kapsayan alt gruplar oluşturulur.

Panel I, bu alt grupların gelişimini izler ve teşvik eder ve Ulusal Silahlanma Direktörleri'ne eylem tavsiyeleri içeren raporlar sunar. Spesifik projeler için işbirliği arayan ülkeler için bir İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi kurulmuştur.

Diğer çalışma grupları ve örgütlerle işbirliği aşağıdaki gibidir;

EUROLONGTERM: Bu gruptaki genel amaç, BAB ülkeleri arasında sağlam bir kavramsal temel oluşturarak etkin bir uzun vadeli askeri planlamayı desteklemektir. Mevcut BAB kurumsal ve örgütsel düzenlemelerine dayanarak, BASG ile işbirliği yaparak ve NATO ve diğer örgütlerdeki ilgili çalışmaları göz önünde bulundurarak silahlanma planlaması ve uygulaması için Avrupa ülkeleri arasında gelecekteki askeri ihtiyaçların uyumunun geliştirilmesini hedefler.

FINABEL: Bu grup tarafından, kara kuvvetleri için geliştirilen bazı ekipman odaklı yeni kavramlar Panel I'in ilgi alanına girebilir.

NATO: Panel I, NATO programları ve kendi programları arasında işbirliği yaparak çabaların tekrarlanmasından kaçınır.

7. İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi

Ulusal Savunma Direktörleri, spesifik ortak projelerle ilgilecek alt grupları oluşturmak ve bunları izlemenin yanında Panel I'in bir danışma işlevi üstlenmesine karar verdiler. İFDO'nun amacı spesifik projeler için muhtemel işbirliği ortakları bulmada üye ülkelere basit ve hızlı hizmet sunmaktır. Bu hizmeti sağlamanın temel aracı, alt grupları içeren veri, proje grupları, diğer muhtemel iş birliği forumları ve

²⁸⁶ "Panel 1", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/panel1/htm> , (15 Ocak 2001)

her seviyedeki BASG personeli gibi veri bankası ve bilgisayar teknolojisidir. Bu veriler Panel I toplantılarında ve diğer kaynaklardan sağlanan verilerle güncellenir.²⁸⁷

8. Panel II. Araştırma ve Teknoloji İşbirliği

Görevi, savunma araştırması ve teknolojisi alanında Avrupa'nın konumunu güçlendirmektir. Sanayi ve Araştırma Enstitüleri'ni kapsayan EUCLID programı, bu amacın gerçekleştirilmesinin temel aracıdır.²⁸⁸

13 Avrupa Ortak Öncelik Bölgesi kavramının bir parçası olan 82 spesifik Araştırma ve Teknoloji projesi aktif olup, yürürlükte ve 24 tanesi tamamlanmıştır. Mevcut finansman ihtiyacı yıllık yaklaşık 100 milyon Euro olup, bu miktarın gelecekte artması beklenmektedir. Yeni projeler için fırsatlar aranmakta ve EUCLID mekanizması daha esnek işbirliğini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Sanayi sektöründen gelen teklifler, EUROFINDER adındaki mekanizma yoluyla değerlendirilmektedir. İlk uygulama 14 Mart 1996'daki ilk EUROFINDER konferansı ile işlerlik kazanmıştır. Araştırma kurumları arasındaki işbirliği, Teknolojik İşbirliği Projeleri ve Ortak Programlar aracılığıyla 18 Kasım 1996'da imzalanan Mutabakat Muhtırası (THALES) ile işlerlik kazanmıştır. Bu Hücrenin, Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (BASÖ)'nün icra organına dönüştürülmesi, ona katılımcı ülkeler adına sözleşme yapma hakkı tanımıştır.

9. Panel III. Prosedürler ve Ekonomik Hususlar

Ortak savunma ekonomi politikaları ve silahlanma prosedürlerinin önemli özellikleri ile ilgilenir. Uzmanlaşmış gruplardan oluşur ve normal olarak sürmekte olan çalışmalarını ve gelecekteki çalışmalarını görüşmek üzere genel oturum olarak yılda 3 defa toplanır. Bu panel, Ulusal Silahlanma Direktörleri'ne raporlar sunar, onların değerlendirmeleri için teklif ve tavsiye hazırlar.²⁸⁹

BASG'nin silahlanma aktivitelerinin temeli, 1988 Eylem Planı'nda oluşturulan ve Uyum Politikası Dökümanı (UPD) olarak düzenli olarak güncellenen prensiplerdir. Bu doküman, 1990'da Savunma Bakanları'nca onaylandı ve o

²⁸⁷ "İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weag/eng/info/coco.htm>, (15 Ocak 2001)

²⁸⁸ "Panel 2", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/panel2.htm>, (15 Ocak 2001)

²⁸⁹ "Panel 3", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/panel3.htm>, (15 Ocak 2001)

zamandan beri Avrupa silahlanma sektöründe meydana gelen değişiklikleri kapsayacak şekilde güncellemeler yapılmıştır.

10. Avrupa Silahlanma Ajansı

Avrupa Silahlanma Ajansı'nın (ASA) kurulması ile ilgili tüm hususları incelemek üzere Mart 1993'te bir Ad hoc (belli bir konuya yönelik) Çalışma Grubu oluşturuldu. Bu düşünce BAB Maastricht Bildirisindeki "Bir Avrupa Silahlanma Ajansının kurulması amacıyla silahlanma alanındaki işbirliğini artırma teklifini" araştırma gereğinden kaynaklanmaktadır. Grup, BASG ülkeleri adına ihtiyaç duyulan eylemlerin tüm alanlarını icra edecek bir ajansın kurulması için şartların henüz oluşmadığını ancak tüzel kişiliğe sahip bir organ aracılığıyla münferit alanlarda işbirliğini geliştirme potansiyelinin var olduğu sonucuna vardı. Böyle bir ajans için uygun olabilecek görevlerin tanımı yapıldı.²⁹⁰

Bu grubun çalışmaları, 18-19 Kasım 1996'da Bakanlar Konseyi'nde, Batı Avrupa Silahlanma Örgütü'nün BAB'ın bir ast organı olarak kurulması kararına yol açtı. BASÖ, BAB'ın uluslararası tüzel kişiliğini paylaşır ve BASG Bakanları'nın kendisine vereceği ortak silahlanma çalışmaları için bir zemin oluşturur.

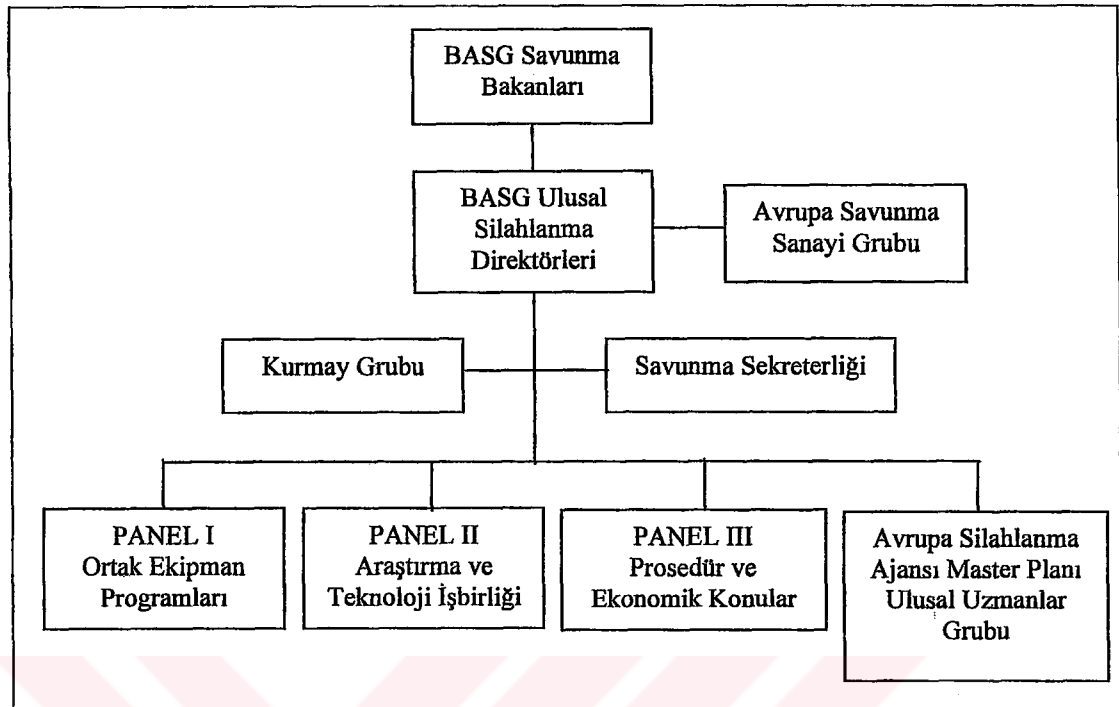
11. Ulusal Uzmanlar Grubu/Avrupa Silahlanma Ajansı Uzmanlar Grubu

Avrupa Silahlanma Ajansı Master Planı, 1998'de geliştirildi ve 17 Kasım 1998'de Roma'daki toplantılarında Bakanlar, ASA'ya yönelik çalışma ve gelişmeler için bir zemin sağlamak için bu Master Planı'nda bir uzlaşma sağladılar.

Ulusal Uzmanlar Grubu, 1 Aralık 1998'de faaliyete geçti ve aylık toplantıları kapsayan bir program yürürlüğe koydu. Üzerinde uzlaşılan Master Planı'nın amacı 2001'de toplanacak Bakanlar Konseyi'nin ASA'nın uygulamaları hakkında karar verebilmeleri için ASA'nın yapısal ve işleyiş prosedürlerinin yanında gerekli kural ve düzenlemeleri oluşturmaktır.²⁹¹

²⁹⁰ "Avrupa Silahlanma Ajansı", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm> , (19 Haziran 2001)

²⁹¹ "Ulusal Uzmanlar Grubu", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm> , (19 Haziran 2001)

Tablo 4 : Batı Avrupa Silahlanma Grubu Yönetim Şeması

Kaynak: <http://www.weu.int/weag/eng/info/chart.htm> , (19 Haziran 2001)

C. BATI AVRUPA SİLAHLANMA ÖRGÜTÜ

BASK içinde bir Avrupa Silahlanma Ajansı'nın kurulması ile ilgili tüm meseleleri incelemek üzere Mart 1993'te çalışmalar başlatıldı. Bu çalışmanın kaynağını, BAB Maastricht Bildirgesi'nde yer alan "bir Avrupa Silahlanma Ajansı'nın kurulması amacıyla silahlanma alanında artırılmış işbirliği tekliflerini" inceleme talepleri oluşturmaktadır. Bu çalışma, Bakanların 18-19 Kasım 1996'da Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (BASÖ) kurulmasına karar vermeleri ile sonuçlandı.²⁹²

Bakanlar tarafından alınan bu karar sonucunda, BAB'ın uluslararası tüzel kişiliğini paylaşan ve böylece BASK Bakanları'nın görevlendirmesi durumunda silahlanma aktiviteleri için yasal bir çerçeve sağlayabilecek olan BAB'ın bir ast organı olan BASÖ kurulmuştur. BASÖ'nün başlangıç icra organı Kademe 2 Araştırma Hücresidir. Sonraki aktiviteler Bakanlar tarafından her bir vaka için ayrı olarak kararlaştırılır. BASÖ, bir Avrupa silahlanma ajansına, Bakanlar tarafından

²⁹² "Batı Avrupa Silahlanma Örgütü", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weao/eng/weao.htm> , (19 Haziran 2001)

kararlaştırılan hızda bir yaklaşım sağlamak için özel olarak tasarlanmıştır. Bir Avrupa silahlanma ajansına yönelik bir katalizör olarak, BASÖ, Avrupa silahlanma işbirliğinin önemli bir aşamasını temsil eder.

Araştırma Hücresi: Bakanlar aynı zamanda, BASG Panel II'yi desteklemek üzere kurulan, BASG Araştırma Hücresinin 1 Nisan 1997'den itibaren, BASÖ'nün icra organı olarak, katılımcı ülkeler adına sözleşme imzalayabileceği yeni bir statü (Kademe 2 olarak bilinen) kazandırdılar. Bu yeni statü ile Araştırma Hücresi, farklı ulusal sözleşme makamları ile ilerleme ihtiyacını sadece bir organa indirgeyerek, ortak araştırma aktivitelerinin etkin işleyişinin önündeki önemli bir engeli aşacak konumdadır. Bu sözleşme sürecinin niteliğini ve hızını geliştirecektir. BASG Araştırma Hücresi, şartnamelerin yayınlanması, tekliflerin alınması ve bunların sözleşmecici bir açıdan değerlendirilmesi, pazarlığın yapılması ve nihai olarak en iyi sözleşmenin takdir edilmesi gibi görevleri üstlenir. Fakat, Hücre, ülkelerden teknik ve finansal sorumluluk üstlenmez.²⁹³

D. UYDU MERKEZİ

27 Haziran 1991'de Lüksemburg, Vianden'de toplanan BAB Bakanlar Konseyi, bir uydu veri yorumlama merkezi kurma kararı aldı. 18 Kasım'da Bonn'da toplanan Bakanlar Konseyi, bu Merkez'in yeri olarak İspanya, Madrid yakınlarındaki Torrejon Hava Üssü'nde karar kılmıştır.²⁹⁴

Bugün bu Merkez, BAB Konseyi'ne ve bütçesine katkıda bulunan 13 ülkeye hizmet vermektedir; 10 BAB Üye Devleti- Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, Birleşik Krallık; 3 Eş Ortak- İzlanda, Norveç, Türkiye.

Görevleri: Merkez'in görevi, uzay gözlem uydularından alınan görüntüleri güvenlik ve savunma amacıyla değerlendirmektir. Bu bilgi, BAB istihbaratlarının elde edilmesine katkıda bulunur. Görüntüler, BAB Konseyi, BAB Üye Devletleri ve Konsey tarafından yetki verilen diğer kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere elde edilmektedir.²⁹⁵

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ "Uydu Merkezi", (Çevrimiçi), <http://weu.int/satellite/en/>, (15 Ocak 2001)

²⁹⁵ Ibid.

Uygulama Alanları:

1. Genel Güvenlik Gözlemi:

Konsey tarafından tanımlanmış gözlem misyonu şartlarına dayalı olarak BAB ilgi alanı genel güvenlik gözlemi,

Antlaşmanın uygulanmasına destek,

Silah kontrolü ve yayılma kontrolü desteği.

2. Petersberg Görevlerine Destek:

a- İnsani ve kurtarma görevleri,

b- Barış Koruma Görevleri,

c- Barış sağlama dahil, kriz yönetiminde muharebe kuvvetleri görevleri.

3. Daha spesifik alanlarda gözlem:

a- Deniz gözlem

b- Çevre gözlem

4. Merkeze iki görev daha verilmiştir;

a- Dijital görüntülerin yorumlanmasında askeri personelin veya ulusal uzmanların eğitilmesi,

b- Merkez'e daha verimli operasyonel temel sağlayacak yeni teknik ve prosedürler geliştirmek.

Merkez'e bir talep olduğunda, bu talep, "Dosya" hazırlanarak karşılanır. Bu doküman, uzay görüntüleri, görev için kullanılan haritalar ve görüntü yorumlayıcı tarafından değerlendirilmiş spesifik planlar ve yorumcunun analitik raporunu içerir. Bu insani katkı, orijinal uzay görüntülerine Merkez tarafından ilave edilmiş gerçek bir değerdir ve bu da Merkez'in asıl işlevini oluşturur. Merkez'den talep edilmiş her konu için oluşturulan bu dosya, sadece talep eden organa değil, BAB Karargahı'na ve 13 Üye Devlet'e ve Eş Ortak Üyeler'e gönderilir. Böylece, herkes, her zaman uluslararası durum hakkında aynı bilgiye sahip olur.

E. BAB KARARGAHI

Askeri Komite'nin oluşturulması ile yeni BAB askeri yapısı şöyle düzenlenmiştir.²⁹⁶

- Konsey'in otoritesinde, Askeri Delegeler Komitesi'nin Daimi Başkanı olarak ve BAB Askeri personeli Direktörü olarak bir korgeneral veya koramiral,
- Bu korgeneral veya koramirali destekleyen personel,
- 1-yıldızlı bir generalin (tuğgeneral) müdürlüğünde Planlama Hücresi
- Durum Merkezi

F. GENEL SEKRETERLİK

Genel Sekreterlik, Konsey'in çalışma programını hazırlar ve düzenler. Diğer BAB kuruluş ve organları arasındaki ve bunların diğer uluslararası örgütlerle koordinasyonu sağlar. Şu anda 10 Üye Ülke'den 100 kadar personeli vardır. Genel Sekreterliğin başkanlığını, Genel Sekreter yürütür. Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcısı'nı BAB Üye Ülkeleri atar. Genel Sekreter, Daimi Konsey toplantılarına başkanlık eder ve Karargah'ın yönetiminden sorumludur. Sekreterlik üyeleri, çoğu BAB Çalışma Grupları'na başkanlık ederler.²⁹⁷

Genel Sekreterlik şu bölümlerden oluşur:

- Özel Ofis
- Konsey Sekreterliği
- Politik İşler Dairesi (Silahlanma Sekreterliği'ni de kapsar)
- Basın ve Enformasyon Bürosu
- Çeviri Bölümü
- Yönetim Dairesi
- Finans ve Bütçe Bölümü
- Güvenlik bürosu

²⁹⁶ "BAB Karargahı", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/permstruct.htm> , (5 Haziran 2001)

²⁹⁷ "Genel Sekreterlik", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/permstruct.htm> , (5 Haziran 2001)

G. BAB ASKERİ PERSONELİ

BAB'ın tek daimi askeri unsuru olan Askeri Personel, Kasım 1997'de toplanan Erfurt Bakanlar Konseyi'nde alınan karar sonrası teşkil edilmiş ve Mayıs 1998'de yürürlüğe girmiştir.²⁹⁸

Görevi: Askeri Personel, Konsey ve Askeri Komite tarafından yönlendirilen politika ve kararlarında uygulanmasından sorumludur. Planlar hazırlar, araştırmalar yürütür ve BAB'ın operasyonel doğasına uygun konularda stratejiler tavsiye eder. Operasyonların hazırlanmasında ve esnasında BAB Uyumlu Kriz Yönetimi Mekanizması ve Prosedürleri'ne uygun olarak işlevlerini yerine getirir. Askeri Personel, karar verme sürecinde Daimi Konsey ve BAB Çalışma Grupları'na destek verir ve diğer ilgili BAB organları ve uluslararası örgütler arasında karşılıklı bilgi değişiminde bulunur.

Yapısı: Görevlerini icra edebilmesi için Askeri Personel'in Direktörü olan 3-yıldızlı bir general (korgeneral), mevcut olarak 60 Deniz, Kara, Hava subayından ve sivil görevlilerden oluşan Askeri Personel'in etkin olarak çalışmasını sağlar.

Direktör, Konsey'in otoritesi altında çalışır ve Planlama Hücresi Direktörü'ne, Durum Merkezi Başkanı'na ve kendisinin Destek Personeli Başkanı'na direktif verir. O, aynı zamanda etkin bir işleyiş sorumluluğu ile Askeri Delegeler Komitesi'nin de Daimi Başkanı'dır.

Planlama Hücresi'nin Direktörü, Askeri Personel Direktörü'nün emri altında çalışan 1-yıldızlı (tuğgeneral) bir generaldir.

Durum Merkezi, Konsey'in karar-verme sürecine yardımcı olmak üzere gerekli olan zaman ve durumda bilgi sağlar.

Bir albay komutasındaki Destek Personeli, görevlerini icra edebilmesi için Askeri Personel Direktörü'ne ve Askeri Delegeler Komitesi Başkanı'na destek verir. Askeri Delegeler Çalışma Grubu'nun daimi başkanlığını da yapar.

²⁹⁸ "BAB Askeri Personeli", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/milstaff/eng/home.htm> ; (19 Haziran 2001)

Nisan 1993'te çalışmaya başlayan Askeri Personel içindeki Planlama Hücresi altı işlevsel bölümden oluşur;

- Muhabere ve enformasyon sistemleri,
- Koordinasyon,
- İstihbarat,
- Lojistik, ulaştırma ve finans
- Harekat ve tatbikat
- Planlama

BAB Operasyonlarının Komuta ve Kontrolü: Brüksel'deki BAB Karargahı, seviyesi altında, örgüte hiçbir komuta ve kontrol unsuru tahsis edilmediğinden hiçbir daimi askeri yapı yoktur. Ancak bu BAB'a bir esneklik sağlar ve aşağıdaki durumlarda şu görevlendirmeler yapılabilir:

Normal Zamanlarda;

- Planlama amacıyla ülkeler tarafından tahsis edilen ve vakadan vakaya kullanılacak ulusal harekat karargahları,
- Yedi Çokuluslu Güç (Avrupa Kolordusu, Alman/Hollanda Kara Kolordusu, Avrupa Deniz Gücü, Eurofor, İngiliz/Hollanda Amfibi Tugayı, İtalyan/İspanyol Amfibi Gücü, Çokuluslu Merkez Tümeni) karargahından biri. Bunlar BAB'a tahsis edilebilir olarak tanımlanan güçlerin karargahıdır.

- Mayıs 1996, Birmingham BAB Bakanlar toplantısı ve Haziran 1996 Berlin ve Brüksel NATO Bakanlar toplantılarına göre BAB, Birleşik Müşterek Görev Gücü dahil NATO Karargahı.

Operasyon Zamanında;

BAB Daimi Konseyi belirli bir operasyon için ulusal, çokuluslu veya İttifak (NATO) unsurlarını kullanma kararı aldığı anda, operasyon karargahının ve komutanının, askeri komuta ve kontrol zincirine ve harekat komutanı, BAB Konseyi, güç karargahları ve komutanları arasında irtibat noktaları sağlar.

H. GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Enstitü, BAB'a bağlı bir organdır. 13 Kasım 1989'da Brüksel'de toplanan BAB Bakanlar Konseyi kararıyla kurulmuştur.

Görevleri:

Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, sahip olduğu geniş çaplı bağımsızlık yönü ile diğer Avrupa örgütlerinden farklıdır, aynı zamanda hükümetlerarası bir organ olan BAB Konseyi'ne bağlıdır. Enstitü, 13 Kasım 1989 kararlarıyla oluşturulmuş birbiriyle iç içe üç görev üstlenmiştir.²⁹⁹

Araştırma ve Analiz: Enstitü çalışmalarının bağımsız ve bilimsel doğası Bakanlar Konseyi kararlarında tesis edilmiştir. Amaca uygun bu tür çalışmalar bu ana kadar, Konsey'in talebi üzerine veya Enstitü'nün kendi inisiyatifiyle yerine getirilmiştir. Esas olarak Konsey için araştırmalar yapar, gerektiğinde Genel Sekreterliğin de danışmanlığında ulusal uzmanları çağırarak, bu araştırma bağımsız ve nesnel olarak yürütülür.

Avrupa Güvenlik Meseleleri Tartışmalarına Katkı Sağlamak: Enstitü, başta 'BAB ailesinin' 28 ülkesi olmak üzere, Kuzey Amerika, Doğu Avrupa ve Akdeniz ülkelerinden birey ve enstitülerin diyalogunu sağlamak için seminer, görev gücü ve çalışma grupları olmak üzere çeşitli toplantılar düzenler. Üye ülkelerdeki mevcut enstitülerin Avrupa güvenlik meselelerine daha büyük dikkat çekmelerini ve özellikle bu amaç için kurslar ve seminerler düzenlemelerine teşvik ve yardımcı olur. Mevcut enstitülerle işbirliği içinde BAB'a üye olmayan ülkelerdeki enstitülerle, özellikle Varşova Paktı ülkelerindeki enstitülerle toplantı düzenler.

Ulusal Enstitüler ile/ve bunlar arasında İletişim Ağı: Enstitü, Avrupa'daki diğer ilgili enstitü ve merkezlerle işbirliği yapar ve güvenlik meseleleri ile ilgili Avrupalı uzmanlarla ilgili bir veri bankası oluşturmaktadır. Aynı zamanda ortak seminer ve yayınların düzenlenmesinde akademik ve finansal destek sağlar. BAB üye ülkelerindeki savunma çabalarına ve Avrupa güvenliği ile ilgili bir data bankası oluşturarak ve bunu güncel tutmak ile ilgili pratik düzenlemeler, Enstitü'nün Konsey'e teklifine tabiidir. Aynı konudaki akademik çalışmalara katkıda bulunur.

²⁹⁹ "BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü", (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/institute/>, (19 Haziran 2001)

Yapısı:

Kuruluşuna müteakip Güvenlik Meseleleri Ajansı ve Daimi Silahlanma Komitesi kaldırılmıştır. Enstitü, üç yıllık bir dönem için bir Müdür atayacak olan Konsey'in yetki ve sorumluluğa bağlanmıştır. Müdür, Enstitü'nün yönetiminden Konsey'e karşı sorumludur.

Enstitü, Paris'te, BAB Karargahı içinde kuruludur. Asamble, Konsey'in onayı ile Enstitü'yü, Asamble'nin kendi aktiviteleri ile ilgili çalışmalarla görevlendirebilir. Asamble, Enstitü'nün gizlilik taşımayan çalışmalarının sonuçlarına ulaşabilme yetkisine sahiptir.³⁰⁰

Daha önceki planlama ve kararların sonucu olarak bu BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa Birliği Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür.³⁰¹

Tablo 5: BAB Personeli (Mayıs 2000 itibarıyla)

	2000	1999	1998	1997	1996
Genel Sekreterlik	113	110	105	99	90
Durum Merkezi #	-	-	5	5	5
Planlama Hücresi #	-	-	53	53	53
Askeri Personel #*	69	68	-	-	-
Uydu Merkezi	68	68	64	64	59
Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü	30	28	27	27	27
Batı Avrupa Silahlanma Grubu	5	5	5	5	12
Batı Avrupa Silahlanma Örgütü	13	10	10	10	-
Parlamenteler Asamblesi Büro Personeli	38	38	38	38	37
Toplam	336	327	307	301	283

: Üye ülkeler tarafından ödenen personeli kapsar.

* : Askeri Personel, Durum Merkezi ve Planlama Hücresini kapsar.

Kaynak: <http://www.weu.int/eng/info/figures.htm#1> (1 Aralık 2001)

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ "Avrupa Birliği Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü", (Çevrimiçi), <http://www.iss-eu.org>, (31 Mart 2002)

Tablo 6: BAB Bütçesi, Milyon Euro (Mayıs 2000 itibarıyla)

	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994
Genel Sekreterlik (1994-1998 arası Durum Merkezi rakamları dahil)	8,51	8,41	8,00	7,94	7,76	705	6,00
Planlama Hücresi	-	-	2,05	2,01	1,78	1,73	1,54
Askeri Personel *	2,23	2,20	-	-	-	-	-
Uydu Merkezi	8,95	8,76	8,83	9,03	9,52	10,03	9,62
Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü	2,92	2,87	2,73	2,67	2,58	2,62	2,31
Batı Avrupa Silahlanma Grubu Araştırma Hücresi	-	-	-	-	1,49	1,16	0,37
Batı Avrupa Silahlanma Grubu	0,49	0,48	0,45	0,44	-	-	-
Batı Avrupa Silahlanma Örgütü	1,76	1,45	1,37	1,20	-	-	-
Parlamenteler Asamblesi Büro Personeli	5,53	5,47	5,18	4,99	5,53	5,35	5,04
EUROCOM Sekreterliği	0,11	0,10	-	-	-	-	-
TOPLAM	35,2	33,93	32,72	32,05	31,87	31,27	31,20

* Askeri Personel, Durum Merkezi ve Planlama Hücresi'ni kapsar.

Kaynak: <http://www.weu.int/eng/info/figures.htm#2> (1 Aralık 2001)

V. BATI AVRUPA BİRLİĞİ KARAR ALMA SÜRECİ

A. KARAR ALMA KOŞUL VE USULLERİ

BAB, kuruluş amacı itibarıyla üye ülkeler arasında uzun vadede savunma ve güvenlik alanında entegrasyonu değil işbirliğini içerecek şekilde yapılandırılmış ve yetkilendirilmiştir. Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Madde 4. Paragrafı gereğince, hükümetlerarası bir organ olan BAB Konseyi, başka bir oylama prosedürünün öngörülmemesi veya Antlaşma'nın karar alma usulüne ilişkin Konsey'e tanıdığı takdir yetkisine istinaden bir karar tesis edilememesi halinde, kararlarını oybirliği ile almaktadır.³⁰²

BAB bünyesinde, günümüze kadar devletlerin hayati çıkarlarını ilgilendiren olaylarda, hiç bir karar oybirliği dışında alınmamıştır. Bu konuda, üye devletlerin kendi dış politikaları, güvenlik ve savunma alanlarında inisiyatifi elden bırakmama ve genel anlamda kendi ulusal çıkarlarını koruma kaygıları önemli rol oynamış veya oynamaktadır. Zaten, BAB'ın hukuksal yapısı itibarıyla süpranasyonal (supranational) bir karakter göstermemesi devletlerin egemenliklerini bu alanlarda korumasından ileri gelmektedir.

³⁰² John Petersen, Elizabeth Bomberg, "The Common Foreign and Security Policy", *Decision Making in the European Union*, London, Macmillan Press Ltd., 1999, s.231

BAB Konseyi, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Madde 4. Paragrafı'na göre kararlarını genel olarak oybirliği ile almasına karşın, II., III. ve IV. Protokoller'de belirtilen hallerde, bu organ oybirliği yanında üçte iki çoğunluk ve basit çoğunlukla da karar verebilmektedir. Bunun dışında, Konsey, Silahlanma Kontrolü Ajansı'nın kendisine sunacağı konularda basit çoğunlukla karar alabilmektedir.³⁰³ Karar alma sürecindeki bu çeşitlilik, BAB'ın kısmen de olsa süpranasyonal karakter gösterdiği anlamına gelmez, çünkü Konsey'in çoğunlukla karar verme prosedürü sadece belirli ve özel bir takım alanlara uygulanabilmekte ve alınan kararların ulusal alanda doğrudan uygulanabilme karakteri bulunmamaktadır.

BAB, Avrupa Toplulukları'nın kurumsal ve hukuksal yapısına benzer nitelikte yapılandırılıp, yetkilendirilmediği için türeme norm yapma yetkisine sahip değildir. BAB ile ilgili II., III. ve IV. Protokoller'de öngörülen çeşitli karar prosedürleri, konvansiyonel silah ve birliklerin kontrolü, nükleer, kimyasal, biyolojik silahların üretiminin kontrolü gibi spesifik alanlar için düzenlemiştir. Örneğin II. Protokol VI. Madde 2. Cümle, BAB'ın oy çokluğuyla karar almasını öngörmektedir. Burada belirtildiği gibi, İngiltere, Avrupa Kıtası üzerinde bulundurmaya yükümlü olduğu silahlı güçlerinin sayısını, BAB'a üye diğer devletlerin çoğunluğunun kararına karşı değiştirememektedir.³⁰⁴

Diğer yandan, Federal Almanya, Değişik Brüksel Antlaşması'nın III. Protokolü'ne ek bir deklarasyon ile kendi ülkesi üzerinde biyolojik, kimyasal ve atom silahlarının hiç birini üretemeyeceğini kabul etmiştir. Bu silahların listesi, III. Protokol'ün II. Eki'nde üç madde halinde düzenlenerek kapsamı genel olarak tanımlanmıştır. Ayrıca III. Protokol'ün III. Eki'nde Federal Almanya'nın üretemeyeceği diğer silahların listesi verilmiştir. Eğer, Federal Almanya kendisine izin verilen silahlı kuvvetlerin ihtiyaçlarını karşılamak için, III. Protokol'ün III. Eki'nde belirtilen listenin kapsamının iptalini isterse, olası bir iptal veya değişiklik BAB Konseyi'nin üçte iki çoğunluk kararı ile gerçekleşebilmektedir.³⁰⁵

³⁰³ Değişik Brüksel Antlaşması, VIII. Madde, 4. Paragraf

³⁰⁴ Değişik Brüksel Antlaşması, *II No'lu Protokol* (Batı Avrupa Birliği Güçleri ile ilgili II No'lu Protokol), Madde III, Madde VI, (Çevrimiçi), <http://weu.int/eng/docu/d541023g.htm> , (2 Aralık 2001)

³⁰⁵ Değişik Brüksel Antlaşması, *III No'lu Protokol* (Silahlanma Kontrolü ile ilgili III No'lu Protokol), Ek I, Ek II, Ek III, (Çevrimiçi), <http://weu.int/eng/docu/d541023h.htm> , (2 Aralık 2001)

Değişik Brüksel Antlaşması'na taraf olan ülkelerin, üretiminden vazgeçemedikleri biyolojik, kimyasal ve atom silahlarının üretimi, deneme alanını aştığında ve efektif üretim dönemine girdiğinde, ilgili ülkelerin Avrupa kıtasında tutacakları stokların düzeyleri, BAB Konseyi tarafından oy çokluğu ile kararlaştırılmaktadır. Değişik Brüksel Antlaşması'nın IV. Protokolü'nün XX. Maddesi'ne göre, BAB Silahlanma Kontrolü Ajansı, eğer bir denetim esnasında veya başka kaynaklardan gelen bilgiler doğrultusunda ilgili üye devletlerin üretmemekle yükümlü bulunduğu bir silahlanma kategorisinin üretimini veya IV. Protokol'ün XIX. ve XXII. Maddeleri'nin düzenlemelerine uygun olarak belirtilen sayı ve rakamları aşan silah stoklarının mevcudiyetini tespit ederse, derhal Konsey'e rapor verir.³⁰⁶ Bu doğrultuda, eğer Ajans tarafından Konsey'e bildirilen ihlal pek önem teşkil etmiyorsa ve hızlı lokal bir eylem yoluyla soruna bir çözüm bulunabiliyorsa, Konsey gerekli önlemleri alacak olan ilgili ülkeyi ve bu konuda Ajansı haberdar edecektir (XX. Madde 2. Paragraf).

Diğer ihlal hallerinde, Konsey, kendisinin belirleyeceği bir süre içerisinde ihlalde bulunan devleti açıklama vermesi için davet edecektir. Eğer Konsey bunun yetersiz olduğunu tespit edecek olursa, kendisinin belirleyeceği bir prosedüre göre, gerekli gördüğü önlemleri alacaktır (XX. Madde 3. Paragraf). Bu Madde'nin uygulanmasında, Konsey oy çokluğu ile karar alacaktır (XX. Madde 4. Paragraf).

Diğer yandan fonksiyonel yapısı itibarıyla BAB'ın, gerek barış zamanında, gerekse uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği, krizlerin doğduğu ve haksız saldırı fiillerin yapıldığı zamanlarda da karar tesis etmesi olasıdır.

Barış zamanında, BAB, gerek Kurucu Antlaşma ile, gerekse daha sonra üye devletler arasında kabul edilmiş her belgeyle kendisine yüklenilmiş görevlerini yerine getirmeye çalışırken, görev alanıyla ilgili çeşitli kararlar alabilmektedir. Örneğin, örgüte yeni üyelerin alınması, üçüncü ülkelerle ilişkiye geçilmesi veya ilişkilerin geliştirilmesi, BAB bünyesinde askeri güçlerin yapılandırılması, ikinci derecede organların kurulması gibi konularda BAB Konseyi "konsensüs" ile karar verme yetkisine sahiptir.

³⁰⁶ Değişik Brüksel Antlaşması, *IV No'lu Protokol* (Batı Avrupa Birliği Silahlanma Kontrolü Ajansı ile ilgili IV No'lu Protokol), Madde XX, (Çevrimiçi), <http://weu.int/eng/docu/d541023j.htm>, (2 Aralık 2001)

Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği, krizlerin doğduğu ve haksız saldırı fiillerin yapıldığı zamanlarda BAB, Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması düzenlemelerine uygun olarak, Değişik Brüksel Antlaşması gereğince kararlar tesis etmesi mümkündür. Örneğin, Değişik Brüksel Antlaşması'nın V. Maddesi'nde, "üye devletlerden birisi Avrupa'da silahlı saldırıya uğradığında, diğer devletler bu ülkeye Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nın 51. Maddesi uyarınca, güçlerinin tüm imkanlarını kullanarak askeri ve diğer yardım ve desteği yapacakları" öngörülmektedir. Bu madde ile saldırıya uğrayan devlete yapılacak askeri ve diğer yardım ve desteği, otomatik bir mekanizmaya bağlanmaktadır. Çünkü anılan Madde'de, yapılacak yardım türünün, kapsamının ve uygulama usulünün belirlenmesinde herhangi bir BAB organı doğrudan görevlendirilmemiştir.³⁰⁷

Üye devletler, saldırıya uğrayan devlete yardım etmeye yönelik geniş hareket alanına sahip olmaktadır. Çünkü, V. Madde'de bahsi geçen üye ülkelerin "güçlerinin tüm imkanlarını kullanarak askeri ve diğer yardım ve desteği vereceklerdir" cümlesinin kapsamı belirsizdir çünkü üye ülkelerin güçlerini ölçecek ve güçleri oranında üye ülkeleri yardım yapmaya yöneltecek bir mekanizma bu düzenleme itibarıyla bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, yapılacak yardımın türüne, kapsamına ve şekline yönelik üye ülkeler, ulusal hukuklarının düzenlemelerine uygun olarak bizzat kendileri karar vermektedirler.

Ayrıca, saldırıya uğrayan devlete yapılacak yardımların Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nın 51. Maddesi düzenlemelerine uygun olması gerekmektedir. Yani, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, saldırıya uğrayan devlet lehine gerekli önlemleri alıncaya kadar, BAB'ın diğer üyeleri saldırıya maruz kalan devlete toplu meşru müdafaa kapsamında gerekli yardımları yapabilmektedirler. Fakat, toplu meşru müdafaa kapsamında alınan önlemlerin derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi gerekmektedir(Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması 51. Madde, 2. Cümle).³⁰⁸

Diğer yandan kollektif meşru savunmanın yanı sıra, uluslararası barışın bozulması, tehdit edilmesi ve haksız bir saldırı fiilinin oluşması halinde, bu konulara ilişkin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin karar veya kararları öngördüğü

³⁰⁷ Değişik Brüksel Antlaşması, Madde V

³⁰⁸ Değişik Brüksel Antlaşması, Madde VI

takdirde, BAB, bölgesel bir örgüt olarak saldırıya uğrayan devlet(ler) lehine askeri operasyonlara katılabilir. Bunun gerçekleşebilmesi için de, BAB Bakanlar Konseyi'nin olumlu karar vermesi gerekmektedir. Bu tür bir karar, Değişik Brüksel Antlaşması, VIII. Madde, 3. Paragraf gereğince ve Petersberg Bildirisi'nde belirtilen görevler³⁰⁹ kapsamında da alınabilir.

Eğer uluslararası sistemde bir kriz oluştuğunda veya barışa karşı bir tehdit ve saldırı tespit edildiğinde, üye ülkelerden biri bu durumlar karşısında izlenecek yöntemi görüşmek üzere Konsey'i derhal toplantıya davet edebilmektedir. Bu durumda, öncelikle Konsey'ce krize, tehdide ve saldırıya yönelik olarak uygulanacak "konsensüs" belirlenir. Şüphesiz Konsey tarafından benimsenecek olan yöntem, meydana gelen kriz, tehdit ve saldırının niteliğinden ve üye ülkelerin ulusal çıkarlarından, dolayısıyla tutumlarından bağımsız olmaktadır. Yani, sorun çok ciddi boyutlarda uluslararası barış ve güvenliği tehdit ediyorsa (krizin had safhaya ulaşması gibi) veya haksız bir saldırı fiili meydana gelmişse ve soruna müdahale konusunda BM Güvenlik Konseyi, BAB'a yetki devrinde bulunmuşsa, BAB Bakanlar Konseyi sorunun çözümüne yönelik "konsensüs" ile derhal eyleme geçme kararı verebilir.³¹⁰

BAB'ın bu tür bir eylem kararında özellikle kriz zamanında, BAB kararlarının uygulamasına üçüncü ülkelerin ortak edilmesi olasıdır. Örneğin, Yugoslavya'ya karşı ambargo ile ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması için Tuna Nehri üzerinde sürdürülen gümrük operasyonu konusunda, BAB ile Bulgaristan, Macaristan ve Romanya arasında 20 Mayıs 1993 tarihinde üç mutabakat muhtırası imzalanmış ve bu mutabakat muhtıralarının imzalanmasına olanak sağlayan 1993 ilkbaharındaki BAB kararlarına, ilgili üç devlet ortak olmuşlardır.

Diğer yandan, eğer, BAB Konseyi, yukarıda belirtilen derhal müdahale etme kararı vermeyecek olursa, soruna yönelik incelemelerde bulunmak ve kendine gerekli olan bilgileri toplamak amacıyla "ad hoc" gruplar oluşturmanın yanı sıra konuyla ilgili çalışma gruplarını ve ikincil organları görevlendirebilmektedir. BAB

³⁰⁹ BAB Bakanlar Konseyi, Petersberg Deklarasyonu, Bonn, 19 Haziran 1992, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/info/eng/comm/92-petersberg.htm> , (1 Aralık 2001)

³¹⁰ Kamuran Reçber, "Batı Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci", Uludağ Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, Güz Dönemi, Ekim 1998, (Çevrimiçi), <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/3/kamuran/kamuran.html> , (8 Nisan 2002)

Konseyi, bu grup ve organlardan gelen bilgiler doğrultusunda, gerek soruna yönelik müdahale kararı alabilir veya önceden müdahale kararı almışsa sorunun sona erdirilmesinde kullanılacak yöntemleri iyice somut hale getirebilir.

Değişik Brüksel Antlaşması gereğince (Birleşmiş Milletler'in iznine bağlı olarak) barışı koruma ve yeniden tesisi amacıyla tam üyelerinin katılımıyla bölgesel ve uluslararası krizlere müdahale edebilen BAB, bu tür müdahalelere diğer statülere sahip üyelerine de çeşitli düzeylerde katılma olanağı tanımaktadır. Ancak, karar alma mekanizmasında Tam Üyeler'e tanınan bütün haklardan, diğer statülerde bulunan devletlerin yararlanmaları olası olmamakta veya şarta bağlanmaktadır.³¹¹

B. KARAR ALMA SÜRECİNDE ORGANİK YAPI

Karar mekanizmasındaki organik ilişki daha önce III. Kısım'da ayrıntısı ile verilmiş olduğundan buradaki konuyla ilgili olarak genel bir özet sunulmaktadır.

Konsey: BAB karar alma sürecinde, nihai organ olarak görev yapmakta, dolayısıyla kararları kendisi almaktadır. Bu organ, Bakanlar düzeyinde (Dışişleri ve Savunma Bakanları), yılda iki defa olağan olarak toplanır ve toplantı yeri Konsey'e başkanlık yapan üye ülkenin başkentidir. Fakat, Bakanlar Konseyi, Kurucu Antlaşma VIII. Madde, 3. Paragrafı gereğince olağanüstü hallerde de toplanabilmektedir.

Bakanlar Konseyi: Sınırlı bir şekilde toplanması nedeniyle, BAB bünyesinde sürekliliği sağlamak amacıyla, Konsey, büyükelçiler ve askeri delegeler düzeyinde de (Daimi Konsey) toplanmakta ve karar alma sürecine konu teşkil eden hususlarda karar verebilmektedir. Daimi Konsey, BAB Genel Sekreteri'nin başkanlığında, gündeme göre, gerek büyükelçiler ve gerekse askeri delegeler (üye ülkelere göre Bakanlarını veya Genel Kurmay Başkanlarını temsil edenler) düzeyinde her hafta toplanmaktadır.

Daimi Konsey: Bakanlar Kurulu Konseyi'nin gündemini Çalışma Grupları'nın katkılarıyla hazırlamakta, diğer bir ifadeyle alınacak kararlara ilişkin ön çalışmaları yapmaktadır. Bakanlar Konseyi, Daimi Konsey'i çeşitli konularda çalışmalar yapmak üzere görevlendirebilmektedir. Daimi Konsey de Çalışma Grupları'ndan yardım isteyebilmektedir.

³¹¹ Ibid.

Çalışma Grupları: Bu süreçte, karar alma mekanizmasında çok önemli rolleri vardır. Bakanlar düzeyinde alınacak kararlarda, Konsey toplantısından önce, ilgili Çalışma Grupları kendi sahalarında araştırmalarını yapıp, ulusal düzeydeki temsilcilerin görüşlerini almakta ve bu hususta ulusal devletlerin politikalarını soruna yönelik olarak saptamakta ve Bakanlar Konseyi'nin toplantı gündemini hazırlayan Daimi Konsey'e sunmaktadırlar. Örneğin, silahlı kuvvetlerle ilgili bir karar alınacaksa, Bakanlar Konseyi toplanmadan önce, Genel Kurmay Başkanları bir araya gelerek konuya ilişkin görüşlerini belirtmektedirler. Bu toplantıların gündemi, aşağıda belirteceğimiz gibi, Askeri Delegeler Grubu tarafından hazırlanmaktadır. Konsey Çalışma Grupları; Daimi Gruplar, Uzun Vadeli Gruplar ve Özel Konu Grupları olarak üçe ayrılır.

Daimi Gruplar kendi aralarında altıya ayrılmaktadırlar:

Konsey Çalışma Grubu: Brüksel'de BAB'ın bünyesinde görevlendirilen ulusal delegasyon temsilcilerinden, diğer bir ifadeyle Daimi Konsey temsilcilerinin yardımcılardan oluşmakta ve Daimi Konsey'in kendisine sunacağı konuları hazırlamaktadır. Bu grup, Bakanlar Konseyi toplantılarını hazırlamada Daimi Konsey'e yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Konsey Çalışma Grubu, Bakanlar Konseyi'ne sunulmak üzere, genel, kurumsal ve politik sorunlar ile ilgili bilgileri Daimi Konsey'e iletmektedir.

Askeri-Siyasi Grup: İhtiyaca göre ulusal askeri ve siyasi otoritelerin sözcüleri gibi hareket eden ulusal delegelerden oluşur. Grup, Petersberg Deklarasyonu'nda belirtilen görevler çerçevesinde BAB'ın operasyonel rolünü ilgilendiren konularda, askeri-siyasi problemlerde ve Konsey denetiminde sürdürülen diğer askeri-siyasi hususlarda Konsey'e yardımcı olmaktadır.

Askeri Delegeler Grubu: Bu grup, Genel Kurmay Başkanlarını temsil eden delegeleri bir araya getirmekte ve Konsey'in istemiyle Genel Kurmay Başkanlarının toplantılarını hazırlamakta, askeri planlamalar konusundaki tüm çalışmalar üzerinde görüş vermekte ve değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Uzay Grubu: BAB tarafından uzay ile ilgili veya İspanya'nın Torrejón'daki Uydu Merkezi'nin çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Teşkilat ve Bütçe Komitesi: Örgütlenme ile ilgili kararlara yönelik gerekli tavsiyeleri hazırlama, teşkilatlanma, personel, mali ve diğer tüm ihtiyaçları inceleme amaçlı olarak çalışmaktadır.

Güvenlik Komitesi: Yılda iki defa toplanır ve her ulusal otorite temsilcilerinden oluşur.

Uzun vadeli sorunlarla görevlendirilmiş iki grup bulunmaktadır:

Özel Çalışma Grubu: Savunma ve dışişleri üst düzey sorumlularından oluşur ve uzun süreli politik sorunları inceleyerek, Konsey'in siyasi konulardaki kararların alınmasına yardımcı olmaktadır. Siyasi karar önerileri, bu grup tarafından tartışılmakta ve Konsey'e sunulmaktadır.

Savunma Bakanları Temsilcileri Grubu: Askeri amaçlı karar önerilerinin hazırlanması ise uzun vadeli askeri sorunları inceleyen bu grup tarafından yapılmaktadır.

Özel bir takım konular ise daimi olmayan çalışma grupları tarafından incelenmekte ve ulaşılan sonuçlar Daimi Konsey'e sunulmaktadır. Örneğin, Siyasi-Askeri Çalışma Grubu, Akdeniz Grubu, Açık Sema Uzmanlar Grubu ve Avrupa'daki Konvansiyonel Güçler ile ilgili Denetim Uzmanları Grubu.

C. ÜYELERİN KARAR ALMA SÜRECİNE KATILIMI

1. Ortak Üyeler

BAB'a üye ülkelerin 10 Aralık 1991 tarihli Maastricht Deklarasyonu, NATO'ya üye olup da Avrupa Birliği'ne üye olmayan devletlerin BAB'a sadece Ortak Üyelik statüsü kazanabileceklerini öngörmektedir. Bu bağlamda, Türkiye, İzlanda ve Norveç, Yunanistan'ın 6 Mart 1995 tarihinde BAB'a Tam Üye olmasıyla birlikte bu örgüte Ortak Üyelik statüsü elde etmişlerdir. Bu statü konusunda, Ortak Üyeler'in görev ve yetkileri 20 Kasım 1992 tarihli belgede³¹² düzenlenmektedir.

Ortak Üyeler, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Maddesi'nde öngörülen düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla, Konsey, Konsey Çalışma Grupları ve Konsey'e bağlı ikincil organların toplantılarına katılabilmektedirler. Böyle olmakla birlikte,

³¹² BAB Bakanlar Konseyi Roma Bildirisi, 1. Madde, 2.Paragraf, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/92-rome-a.htm> , (1 Aralık 2001)

üye devletlerin çoğunluğunun veya Konsey Başkanlığı'nı yürüten ülke de dahil olmak üzere üye devletlerin yarısının istemiyle, bu toplantılar sadece Tam Üyeler'in katılımıyla sınırlı tutulabilmektedir. Toplantılara katılan Ortak Üyeler'e söz hakkı verilmekte, fakat Tam Üyeler arasında "konsensüs" ile alınacak bir kararı bloke etme yetkisi ise tanınmamaktadır (Ortaklık Belgesi 3. Madde).

Üye Devletler'in çoğunluğunun veya Konsey Başkanlığı'nı yürüten ülke de dahil olmak üzere Üye Devletler'in yarısı tarafından alınan aksi yöndeki bir kararı olmadıkça, Ortak Üyeler, Tam Üyeler'in aldığı kararların uygulamasına iştirak edebilmektedirler. Diğer yandan, Ortak Üyeler, BAB askeri operasyonlarına askeri kuvvetleri ile katılabilmektedirler.³¹³

Ortak Üyeler'in, BAB karar alma sürecine iştirakleri Ortaklık Belgesi'nin 4. Maddesi'ndeki düzenlemeler hariç sadece Tam Üyeler tarafından alınan kararların uygulamasına yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, bu devletler, kararların tesisinde herhangi bir rol oynamamakta fakat alınan kararların icrasına katılabilmektedirler. Bu durumda, Ortak Üyeler'in iradelerini veya politikalarını BAB bünyesine direkt olarak yansıtılmaları olası gözükmemekte, fakat ulusal çıkarlarına uygun gördükleri kararların uygulanmasına katılma şansına da sahip olmaktadır.

Ancak, belirttiğimiz gibi, Ortaklık Belgesi'nin 4. Maddesi bu konuda farklı bir düzenleme içermektedir; bu Madde'ye göre, daha önce Ortak Üyeler'in içinde buldukları ve BAB'a transfer edilecek olan kurum ve kuruluşlarla ilgili fonksiyonlar konusunda Ortak Üyeler, Tam Üyeler'in sahip oldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olabilmektedirler. Bu bağlamda, Ortak Üyeler'e ait bir kurum ve kuruluşun BAB'a transfer edilmesi durumunda salt bu kurum ve kuruluşun görev kapsamına giren her türlü konuda Ortak Üyeler, Tam üyeler'in sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle kavuşabilmektedirler.

Örneğin, 4 Aralık 1992 tarihinde, Avrupa Bağımsız Programlar Grubu'nu (ABPG)-(European Independent Program Group) oluşturan on üç ülke (Türkiye'de bu on üç ülke içerisinde yer almaktadır), bu Grubun BAB'a entegre edilmesine karar vermiş ve bu doğrultuda BAB Bakanlar Konseyi de aynı tarihte, Avrupa Bağımsız Programlar Grubu'nun devamı niteliğinde olan ve silahlanma alanında işbirliği

³¹³ Kamuran Reçber, loc.cit.

konularında yetkilendirilen Batı Avrupa Silahlanma Grubu'nu BAB'ın ikincil bir organı olarak kurmuştur.

BAB'a Ortak Üye olan Türkiye ve Norveç aynı zamanda ABPG üyesi oldukları için BAB bünyesinde Batı Avrupa Silahlanma Grubu ile ilgili konularda Tam Üyeler'in sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle sahip olabilmektedirler. Diğer bir ifadeyle, Batı Avrupa Silahlanma Grubu'nun görev alanına giren konularda BAB bünyesinde bir karar alınacak ise, bu iki ülke karar alma sürecine veya karar almaya doğrudan katılabilmektedirler.

Ayrıca, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Maddesi'nin 2. Paragrafı'na istinaden BAB Bakanlar Konseyi tarafından 19 Kasım 1996 tarihinde ikincil bir organ olarak kurulan Batı Avrupa Silahlanma Örgütü'nde de Ortak Üyeler'e Tam Üyeler'in sahip olduğu tüm hak ve yükümlülükler tanınmaktadır. Böyle olmasına rağmen, AB üyesi olup da BAB'da Gözlemci statüsünde bulunan ülkeler, Ortak Üyeler'e nazaran aşağıda görülebileceği gibi bir takım konularda daha avantajlı bir konuma sahip bulunmaktadır.³¹⁴

2. Gözlemci Üyeler

Gözlemciler'in BAB bünyesindeki hak ve yükümlülükleri, 20 Kasım 1992 tarihli belgede düzenlenmiştir. Bu belge, BAB Üye Ülkeleri ile Danimarka ve İrlanda temsilcilerinin ortak toplantısının ardından kabul edilmiş ve bu iki ülke Gözlemci olarak BAB'a iştirak etmişlerdir.³¹⁵ Gözlemci Ülkeler, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Maddesi'ndeki hükümler saklı kalmak şartıyla, BAB Konsey toplantılarına katılabilmektedirler. Ancak, BAB tam üyesi ülkelerin çoğunluğunun veya Konsey Başkanlığı'nı yürüten Üye Ülke de dahil olmak üzere Tam Üyeler'in yarısının istemiyle, bu katılım sadece Tam Üyelerle sınırlı tutulabilmektedir. Gözlemciler, Konsey Çalışma Grupları'nda ve istek üzerine BAB bünyesindeki toplantılarda söz almaya davet edilebilmektedirler.

Gözlemci ülkelerin, BAB ile 20 Kasım 1992 tarihli belge aracılığıyla kurulmuş hukuksal ilişkileri yeterli görülmemiş, dolayısıyla bu ülkelerin örgüt ile olan

³¹⁴ "Batı Avrupa Silahlanma Örgütü", (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/weao/eng/weao.htm> , (19 Haziran 2001)

³¹⁵ BAB Bakanlar Konseyi, Roma Bildirisi, 1. Madde, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/92-rome-a.htm> , (1 Aralık 2001)

bağlarının daha da güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, 20 Kasım 1992 tarihli belgede düzenlenen hakların kapsamı gerek Amsterdam Antlaşması ile, gerekse BAB Üye Ülkeleri Erfurt Bildirisi³¹⁶ ile genişletilmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın 17. Maddesi'nin 3. Paragrafı'nın 3. Cümlesi (eski J.7. Maddesi 3. Paragraf 3. Cümle), Avrupa Birliği'nin talebiyle, BAB tarafından, barışın tesisi dahil, krizlerin yönetimi için savaş gücü görevlerine, barışın sürdürülmesi görevlerine, tahliye ve insani görevlere ilişkin operasyonların yapılması halinde, tüm AB üyesi ülkelerin bu operasyonlara diğer üyelerin sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle katılma haklarının olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, bu düzenlemede, AB Konseyi'nin, BAB kurumlarıyla uyum halinde, BAB bünyesinde alınacak kararlara ve planlamalara eşit haklarla tüm üye ülkelerin katılımları ve belirtilen operasyonlara katkı sağlamalarına olanak sağlayacak şekilde gerekli çalışmaları yapacağı belirtilmektedir.

Bu doğrultuda, BAB Bakanlar Konseyi, Almanya'nın başkanlığında Erfurt'ta 18 Kasım 1997'de yaptığı olağan toplantı sonucunda, Amsterdam Antlaşması'nın 17. Maddesi'nin 3. Paragrafı'na uygun bir şekilde yürütülecek operasyonlara, Gözlemci Ülkeler'in katılmalarına ilişkin önemli bir karar almıştır. Bu karara göre, eğer Avrupa Birliği, adı geçen Paragraf'a uygun olarak BAB'a başvuracak olursa, Gözlemci Ülkeler, Konsey, Çalışma Grupları ve yetkili Komiteler'in gündeminde bulunan konuların görüşmelerine katılabilmektedirler.

Erfurt Bildirisi'nin 3. Maddesi'ne göre, Gözlemci bir ülke, Avrupa Birliği'nin isteğiyle BAB tarafından sürdürülen bir operasyona katılmak istediğini BAB Daimi Konseyi'ne bildirecek olursa, bu ülke askeri güçleriyle veya diğer teçhizatıyla operasyona ve bu operasyonla ilgili karar alma sürecine ve planlama çalışmalarına tam üyelerin sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle katılma hakkına sahip olmaktadır. Bu durumda, gözlemci ülkeler, ulusal politikalarını operasyonun planlama ve yürütme aşamalarına yansıtabilmektedirler. Zira, bu konularda veto haklarını işletmeleri hukuksal açıdan mümkün gözükmektedir.³¹⁷

³¹⁶ BAB Bakanlar Konseyi, Erfurt Bildirisi, 18 Kasım 1997, V. Bölüm, 27.,28.,29.,30. Maddeler, (Çevrimiçi), <http://www.wcu.int/eng/comm/97-erfurt.htm>, (1 Aralık 2001)

³¹⁷ Ibid.

Değişik Brüksel Antlaşması'nda üye ülkelerin yürüteceği operasyonlara ilişkin belirli bir karar alma prosedürü bulunmamasına rağmen, bu Antlaşma'nın VIII. Maddesi'nin 4. Paragrafı'nda yer alan, “başka bir oylama prosedürü yoksa veya kararlaştırılmayacaksa, Konsey, kararlarını oybirliği ile alır” tümcesi, yürütülecek operasyonlara yönelik karar alma prosedürünü dolaylı da olsa düzenlemektedir. Bu bağlamda, yürütülecek operasyonlara yönelik başka bir oylama prosedürü yoksa ve üye ülkeler bu konuda başka bir oylama prosedürüne karar veremeyecek olurlarsa, yukarıda belirttiğimiz gibi, anılan Paragraf, Konsey'e oybirliği ile karar alma yetkisi tanımaktadır. Böyle bir durumda, Gözlemciler, kendilerine tanınan haklar bakımından “konsensüs” bozucu bir tavır takınmaları, diğer bir ifadeyle veto haklarını kullanmaları olasıdır.³¹⁸

Ancak, yürütülecek operasyonlarla ilgili, başka bir oylama prosedürü belirlenebilir, fakat bu konuda da Üye Ülkeler arasında “konsensüs” sağlanması gerekmektedir. Hukuksal açıdan böyle bir olasılığa rağmen, BAB bünyesinde alınacak önemli kararlarda Tam Üyeler'in ulusal egemenliklerini doğrudan ilgilendiren alanlarda bir sınırlamaya gitmeleri politik açıdan pek de mümkün gözükmemektedir. Gözlemci Ülkeler'in, Avrupa Birliği'nin isteği üzerine BAB'ın yürüteceği askeri veya polisiye operasyonlara katılım hakları Amsterdam Antlaşması ile daha da genişletilmiş ve Gözlemci Ülkeler, Ortak Üyeler'e ve Eş Ortak Ülkeler'e oranla daha avantajlı duruma gelmişlerdir.³¹⁹

3. Eş Ortak Ülkeler

Eş Ortak statüsü, BAB Bakanlar Konseyi ve dokuz Merkez ve Doğu Avrupa ülkesi (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovakya Cumhuriyeti) tarafından 9 Mayıs 1994 tarihli Kirchberg Bildirisi ile kabul edilmiştir.³²⁰

Bu Bildiri'den önce, Petersberg Bildirisi aracılığıyla, belirtilen dokuz ülke ile 19 Haziran 1992 tarihinde bir “görüşme forumu” oluşturulmuştur.³²¹ Eş Ortaklık statüsü, Değişik Brüksel Antlaşması'nda herhangi bir değişikliğe neden olmamakta

³¹⁸ Değişik Brüksel Antlaşması, Madde VIII

³¹⁹ Kamuran Reçber, loc.cit.

³²⁰ BAB Bakanlar Konseyi, Kirchberg Deklarasyonu, Lüksemburg, 9 Mayıs 1994, (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/info/eng/comm/94-kirchberg.htm> , (1 Aralık 2001)

³²¹ BAB Bakanlar Konseyi, Petersberg Deklarasyonu, loc.cit.

ve Eş Ortak Ülkeler'e, Petersberg Bildirisi'nin II. Kısmı'nın 4. Paragrafı'nda belirtilen konularda (barışın tesisi dahil, krizlerin idaresi için savaş gücü görevleri, barışın sürdürülmesi, üye ülke uyruğundaki kişilerin tahliyesi ve insani görevler), BAB tarafından alınan kararlarının uygulamasına ve planlamasına katılabilme şansı vermektedir. (Kirchberg Bildirisi'ne ek olarak yayımlanan Eş Ortak Ülkeler'e ilişkin belgenin 2. Maddesi). Fakat, Tam Üyeler'in çoğunluğunun veya Konsey Başkanlığı'nı yürüten Tam Üye de dahil olmak üzere Tam Üyeler'in yarısının alacağı kararla bu katılım hakkı sadece Tam Üyelerle sınırlı tutulabilmektedir.

Diğer yandan, Eş Ortaklar, askeri güçleriyle ilgili verileri BAB'a sunmak üzere davet edilebilmekte ve bu verilere istinaden bir takım özel operasyonlara katılımları önerilebilmektedir. BAB Bakanlar Konseyi, eğer Eş Ortaklık Ülkeleri'ni, bu tür operasyonlara davet ederse, bu ülkeler, operasyona yönelik Konsey'in karar alma sürecine ve operasyonların kumandanlık yapılarına Tam Üyeler'in sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle katılabilmektedirler. Kirchberg Deklarasyonu'na ek olarak yayımlanan Eş Ortaklık statüsüne ilişkin belgede, BAB'ın bu tür operasyonlarına her bir Eş Ortak Üye'nin katılımı, hak ve yükümlülükleri, duruma göre belirleneceği vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, BAB Konseyi, bu konuda ilgili devletlerin hak ve yükümlülüklerini belirlemede tam yetkiye sahip olmaktadır.

Ayrıca, Eş Ortak Üyeler'in Konsey toplantılarına katılması olasıdır, fakat Tam Üyeler'in kendi aralarında "konsensüs" ile alacağı kararları bloke etmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda, Eş Ortak Üyeler'in BAB karar mekanizmasında kendisine verilen hak ve yükümlülükler çerçevesinde etkin olarak devreye girmeleri son derece zor gözükmemektedir. Ancak, katılacakları özel operasyonlarda karar mekanizmasına ulusal politikalarını yansıtmaları mümkün olabilmektedir. Fakat, bu tür özel operasyonlara katılmaları, yukarıda belirttiğimiz gibi, BAB Üyeleri'nin kararına bağlı olmakta, fakat bu kararın nasıl ve ne şekilde alınacağı konusunda ise Kirchberg Deklarasyonu'na ekli Eş Ortaklık Ülkeleri ile ilgili belgede herhangi bir açıklamada bulunulmamaktadır. Böyle olmakla birlikte, Değişik Brüksel Antlaşması'nın VIII. Madde 4. Paragrafı'na göre BAB Konseyi'nin kararlarını genel olarak oybirliğiyle alması nedeniyle, bu konuda da karar prosedürünün oybirliğine bağlanma olasılığını güçlendirmektedir.

SONUÇ

Avrupa Birliği, geçirdiği evreler ve kaydettiği aşamalar itibarıyla, bölgesel entegrasyonun en başarılı örneğidir. Ekonomik alandaki işbirliği ile başlayan bu süreç, entegrasyonun son aşaması olan siyasal birlik ve bu siyasal birliğin geleceği yani ortak bir devlet yapısının muhtemel şekli ve boyutu ilgili tartişmalarla devam etmektedir. Bu tartişma alanlarında birisini de Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturmaktadır.

Başlangıçta, ekonomik alandaki işbirliği amacıyla kömür ve elik gibi dönemin sanayisinin temelini oluşturan iki önemli hammadde kaynağının üretimi ve pazarlaması gibi konularda entegrasyon ile Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg tarafından 1950 yılında kurulan Avrupa Kömür ve elik Topluluğu ile bugünkü Avrupa Birliği’ni oluşturan ilk birliğin temeli atılmıştır. Bunu, gene Kurucu Altı lke’nin 1957 Roma Antlaşması ile oluşturdukları Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu takip etmiştir. Bu  Topluluk ile Avrupa’da işbirliğinin de ötesine geçen Avrupa Topluluğu adı altında “uluslarüstü” bir kurumsallaşmaya gidilmiştir.

1986’da imzalan Tek Avrupa Senedi ile Avrupa Birliği için “ sütün” adı verilen bir yapılanma öngörülmüştür; birinci sütün, yukarıda anılan  Topluluk, ikinci sütün, Adalet ve İçişleri, nc sütün ise Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası’dır. Buna göre Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği’nin en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Ancak bu alandaki oluşumlar ekonomik entegrasyonun gerisinde kalmıştır. Avrupa Birliği’nin, bir bütün olarak uluslararası sahnede sesini duyurabilmesi, silahlı çatışmalarda kriz yönetimi uygulayabilmesi, insan hakları ve Avrupa Birliği’nin esasını oluşturan ve savunmaya kararlı olduğu temel ilkeler ve ortak değerler ile bağlantılı başka konular üzerindeki ortak tutum ve pozisyonunu ifade eden “Ortak Dış Politika” hedefi ilk defa 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile resmiyet kazanmıştır.

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan bu Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği için “ortak” ve “tek” bir Dışişleri Politikası ngrmesinin yanında, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği gibi iki kavramı da kapsamaktadır. Ortak Dışişleri ile ilgili işlevler belirli bir lde

1970'lerde itibaren Avrupa Politik İşbirliği adlı bir kurumla yerine getirilmeye çalışıldı. Maastricht Antlaşması'na kadar Topluluk içinde Güvenlik ve Savunma ile ilgili somut bir düşünce ya da girişim gözlenmedi veya böyle bir gereklilik ifade edilmiyordu. Çünkü bu ihtiyaç çoğu Topluluk üyesinin dahil olduğu NATO tarafından karşılanmaktaydı.

Ancak, NATO'nun varlık sebebi olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeni bir yapılanma ile karşı karşıya kalan uluslararası sistemde aktörler de rollerini yeniden tanımlama ve bu role göre yeni kurum ve politikalar belirleme durumunda kalmışlardır. Burada Körfez Krizi, Yugoslavya ve Bosna Krizleri ve bu olaylar karşısında etkin bir ABD ve pasif bir AB de belirleyici etki yapmışlardır. Uluslararası arenadaki bu gelişmeler karşısında daha Avrupalı bir irade arayışları başlamış ve Avrupa Birliği'ne özgü ortak bir tepki ve davranış kalıplarını belirleme tartışmaları gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, gereğinde ABD'den bağımsız davranabilecek ve Avrupa'nın güvenlik ve savunması ile ilgili alanlarda AB'nin tek başına ve ortak olarak hareket edebileceği askeri kurum ve birlik oluşturma gayretleri başlamıştır. Burada belirleyici etkenlerden birisi, ABD'nin Avrupa'nın savunma yükünü daha fazla taşımama isteği yanında kendi dışında bu alandaki oluşumları da desteklemek istemesidir.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin kurumsallaşmaya giden ilk adımı, AB Maastricht Antlaşması'na paralel olarak Batı Avrupa Birliği tarafından alınan kararları içeren BAB Maastricht Bildirileri atılmıştır. Buna göre AB, güvenlik ve savunma alanındaki kurum tercihini yapmış olmakta ve AB ve BAB arasındaki kurumsal dönüşüm ve entegrasyonun da temeli atılmaktaydı.

BAB, 1948 Brüksel Antlaşması ile kurulmuş olmasına rağmen NATO'nun gölgesinde kalmış bir savunma örgütü idi. Buna rağmen askeri, silahlanma, uzay çalışmaları ve güvenlik araştırmaları gibi alanlarda çalışma yapan, ancak herhangi bir askeri kurumsal yapısı olmayan "Avrupalı" bir örgüttü. AB-BAB entegrasyon sürecinde NATO önemli bir pazarlık alanı oluşturmaktadır çünkü NATO'daki askeri katkı ve varlıklarını tekrar etmek istemeyen NATO üyesi AB devletleri, NATO'nun mevcut askeri varlık ve kabiliyetlerini de bir şekilde BAB'a entegre çabasıdadırlar.

Bunun için Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin oluşum sürecinde AB üyesi olmayan NATO üyesi ABD'nin ve Türkiye'nin politikaları da belirleyici olmaktadır.

Avrupa Birliği kuramcılarının da öngördüğü gibi, bir sektörde başlayan entegrasyonun diğer alanlara da “yayılacağı” ve bu alanları da bu entegrasyona dahil edeceği yargısı Avrupa Birliği'nde pratiğini bulmaktadır. Başlangıcından günümüze bir pazarlıklar süreci olan AB, ekonomik alanda başlayan entegrasyonunu siyasi alanın en girift unsuru olan Güvenlik ve Savunma Kimliği'nde de bir uzlaşmaya ulaşacak ve devletleşmeye giden yolda önemli engeli de ortadan kaldıracaktır.

Bu çalışmada vurguladığımız gibi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, kamuoyundaki yüzeysel tartışmaların ötesinde çok daha derin ve kapsamlı bir politika olup, AB entegrasyon sürecine çeşitli etkileri olacak bir yapılanmadır. Ayrıca bu kimlik arayışları içinde BAB'a önemli bir yer vermemizin sebebi, AB'nin bu konudaki tercihidir. Çünkü BAB zaten askeri birlikleri dışında (BAB'ın kendi birlikleri olmasa bile şu anda AB ülkelerinin tahsis ettiği birlikler vardır) mevcut kurumsal yapılanması ile Avrupalı bir örgüttür. Güncel tartışmalarda, BAB'ın bu konumu pek değerlendirilmemektedir.

Görüşme, tartışma ve pazarlıkların devam ettiği bir süreçte BAB'ın geleceği ile ilgili kesin bir öngöründe bulunmak doğru olmayacaktır çünkü her AB ve paralel BAB Zirvesi'nde yeni gelişmeler yaşanmaktadır. BAB'da çeşitli üyelik statülerinde ülkeler bulunmakta ve bu ülkeler (tamamı AB üyesi veya üye adayı), statülerine göre de karar mekanizmasına etki etmektedirler. Böyle bir durumda, bu ülkeler bir şekilde gelecekte içinde bulunacakları güvenlik ve savunma yapısının da şekillenmesine katkıda bulunacaklarını tahmin ederek AB'nin Güvenlik ve Savunma Kimliği arayışlarında kurumsal yapının BAB olacağını söyleyebiliriz. Ancak bu yapılanma gelecekte hangi ad, şekil ve boyutta olursa olsun, AB, BAB ve NATO arasındaki kurumsal dönüşüm uzlaşmasına bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

I. KİTAP, DERGİ VE GAZETELER

- Altıntaş, Mustafa. "Türkiye-AT İlişkilerinin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi", *Türkiye-AT İlişkiler Paneli*, 23 Kasım 1983, Kayseri, 1990
- Anderson, Stephanie B. "Problems and Possibilities: the Development of CFSP from Maastricht to the 1996 IGC", *The State of the European Union, Vol. 4 Deepening and Widening*, Ed. by Pierre- Henri Laurent and Marc Maresceau, Lynne Rienner Publishers Inc., London, 1998
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt 1-2: 1914-1995*, Ankara, Alkım Yayınevi, t.y.
- Armaoğlu, Fahir. "Türkiye ve Batı Dünyasına Genel Bir Bakış (Dün-Bugün Yarın)", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye 'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün Yarın)*, Ankara, 8-9 Mart 1990, Hacettepe Üni., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, TTK Basımevi, 1992
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği "Avrupa Yatırım Bankası", *Güncel Avrupa*, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Sayı: 4-5, Ankara, Nisan-Mayıs 1996
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği "EURO" Ne Zaman Ceplerimizde Olacak?, *Avrupa Sorular ve Yanıtlar*, Ankara, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, 1996
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği "Tek Bir Avrupa Para Birimine Doğru", *Güncel Avrupa*, Sayı:1, Ankara, Ocak, 1996
- Baharççek, Abdülkadir. "Aksak Güç: Avrupa Birliği", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı I.*, Yıl:6, Sayı:35, Eylül-Ekim, 2000
- Balassa, Bela. *The Theory of Economic Integration*, Amsterdam, 1982
- Balkır, Canan , Muzaffer Demirci. *Uluslararası ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*, İzmir, Bilgehan Basımevi, 1988
- Balkır, Canan., Muzaffer Demirci. *Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Topluluğu*, İstanbul, 1989
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, 3.b., T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, t.y.
- Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı *Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşmalar*, AT Tanıtım El Kitabı, t.y.

- Bozkurt, Ömer. *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, Ankara, TODAİE Yayın No: 220, 1987
- Bozkurt, Ömer. "Avrupa Topluluğu'nun Bütünleşme Süreci ve Yapısı; Bir Genel Bakış", *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, Ankara, TODAİE, Yayın No: 220, 1987
- Bozkurt, Veysel. *Avrupa Birliği*, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları, 1993
- Brown, Michael E. "Minimalist NATO", *Foreign Affairs*, Cilt:78, No:3, 1999
- Bullen, R. "The British Government and the Schuman Plan", *The Being of the Schuman Planning*, 1988
- Cem, İsmail "Savunmada Gerekli Bir Rol" adlı Haber-Analiz, *Financial Times*, 28 Mayıs 2001
- Charpin, Jean Michel. "Avrupa Topluluğunda Katma Değer Vergisinin Uyumlaştırılması", Çev. Kamil Tüğen, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:4, Sayı,1/2, 1989
- Coombes, David. *Politics and Bureaucracy in the European Community*, California, Beverly Hills, Sage Publications Inc., 1970
- Cumhuriyet 17 Aralık 2000
- Cumhuriyet 12 Aralık 2000
- Cumhuriyet 1 Haziran 2001
- Çayhan, Esra., Nurşin A. Güney *Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları, Nato-AB-Türkiye*, Afa Yayıncılık ve Tüses Vakfı, 1996
- Çeçen, Anıl. "Avrupa'nın Jeopolitiği", *Avrasya Dosyası*, Cilt:5, Sayı:4, 1999
- Çimen, Ahmet. *Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu-Türkiye İlişkileri*, Ankara, 1996
- Dale, Reginald. "Wanted: A Common European Defence", *Europe*, No:351, 1995
- Dankert, P. "The European Community-Past, Present and Future", *Journal of Common Market Studies*, VXXI, 1-2, September, 1982
- Davutoğlu, Ahmet. "Türkiye AB İlişkisinin Stratejik Boyutu", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı I.*, Yıl:6, Sayı:35, Eylül-Ekim 2000
- de Giustino, David. *A Reader in European Integration*, New York, Longman Ltd., 1996
- Demirbağ, R. Bülent. "Avrupa Topluluklarında Yargı Denetimi", *Hazine Dış Ticaret Dergisi*, Sayı:7, Kasım 1990/3
- Demirgil, Demir. *Ekonomi Ansiklopedisi*, Cilt II., İstanbul, Paymaş Yayınları, 1983

- Demirtaş, Serkan. “Bağımsız Bir Avrupa Ordusu’na Doğru?”, Yazı Dizisi-1, *Cumhuriyet*, 29 Aralık 2000
- Demirtaş, Serkan. “Bağımsız Bir Avrupa Ordusu’na Doğru?”, Yazı Dizisi-3, *Cumhuriyet*, 31 Aralık 2000
- Deutsch, Karl. *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1957
- Deutsch, Karl. *The Analysis of International Relations*, 3rd Ed., Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall International Editions, 1988
- Devlet Planlama Teşkilatı *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*, Ankara, DPT, 2375-Örk-440, 1995
- Devlet Planlama Teşkilatı *Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)*, Cilt I, Ankara, DPT Yayınları, 1993
- Eriş, İbrahim. *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Devletlerin Egemenliği*, Ankara, HDTM, Araştırma İnceleme Dizisi, No:17, 1993
- Eriş, İbrahim. “Avrupa ve Asya’daki Bütünleşmeler”, Ankara, H.D.T.M, Sayı: 18, Eylül 1993/3
- Erkan, Canan. *Küreselleşme ve Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye’nin Rekabet Yeteneği*, İzmir, Takav Yayıncılık, 1993
- Ertürk, Emin. *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye’nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1991
- Etzioni, Amitai. *Political Unification*, New York, Holt, Rinehart & Winston, 1965
- Fontaine, Pascal. *On Derste Avrupa*, Ankara, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, 1994
- Genç, Mehmet. *Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı*, Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993
- Goodman, S.F. *The European Union*, 3rd Ed. London, Macmillan Press Ltd., 1996
- Gökdere, Ahmet. *Az gelişmiş Ülkelerarası İktisadi Birleşmeler*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1969
- Gönlübol, Mehmet., Haluk Ülman “Savaş Sonu Dünyasında Türkiye’nin Durumu”, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Cilt 1, Ankara Üni., Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 407, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 1977
- Gözen, Ramazan. “Avrupa’nın Güvenlik Sorunları”, *Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı I*, Eylül-Ekim 2000, Yıl:6, Sayı:35

- Güncel Avrupa "Uluslararası Ticarete Yeni AB Stratejisi", *Güncel Avrupa*, Ankara, Sayı:2-3, Şubat/Mart 1996
- Haas, Ernst B. *The Uniting of Europe*, Stanford CA, Stanford University Press, 1958
- Haas, Ernst B. "Turbulent Field and the Theory of Regional Integration", *Integration Organization* 30, No: 2, Spring-1976
- Hagan, W.N. *Representative Government and European Integration*, Lincoln, University of Nebraska, 1967
- Hill, C. "The Capabilities-Expectations Gap or Conceptualising Europe's International Role", *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, 1993
- Højberg, Anne-Else. "The European Security Structure, A Plethora of Organizations", *Presidents and Prime Ministers*, Cilt:5, No:1, 1996
- Holland, Martin. "The Common Foreign and Security Policy", *Developments in the European Union*, Ed. by Laura Crak, Desmon Dimon and Neil Nugent, London, Macmillan Press Ltd, 1999
- Holland, Martin. *European Integration: From Community to Union*, London, Pinter, 1994
- Hulsman, John C. "The Guns Of Brussel", *Policy Review*, Cilt:101, 2000
- İktisadi Kalkınma Vakfı *Avrupa Topluluğu Genel Tanıtım ve Değerlendirme*, İstanbul, İKV, Sayı: 52, Ocak 1988
- İktisadi Kalkınma Vakfı *1992 Hedefi Doğrultusunda EFTA-Avrupa Topluluğu İlişkileri*, İstanbul, İKV Yayınları, Yayın No:78, Ağustos 1989
- İstanbul Ticaret Odası *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İstanbul, İTO, 1996-32, 1996
- İstanbul Ticaret Odası *Türkiye ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Antlaşması'nın Esasları*, İstanbul, İ.T.O. Yayın No: 1996/34/AB 8, 1987
- Jansen, M., J.K. Vree, *The Ordeal of Unity: The Politics of European Integration: 1945-1985*, Holland, Prime Press, 1985
- Johnson, H. G. *Money, Trade and Economic Growth*, London, George Allen and Unwin Ltd., 1962
- Jones, Robert A. *The Politics and Economics of the European Union: An Introductory Text*, Vermont, Edward Elgar Publishing Company, 1996
- Kantarıcı, Hasan Bülent. "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de Kurumlar Vergisi Tarifesi ve Hesaplama Oranlarının Karşılaştırılması", *Vergi Sorunları Dergisi*, MGDK Yayınları, Sayı:114, Mart 1998

- Karaosmanoğlu, Ali L. "Die Neue Regionale Rolle der Türkei", *Europa Archiv*, Cilt 48 (15), 1993
- Karluk Rıdvan *Ekonomik Birleşmeler Yönünden Türkiye'nin AET Üyeliği ve Sanayileşme Sorunu*, Eskişehir, 1976
- Karluk, Rıdvan. *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, İMKB Yayınları, 1996
- Kindleberger, C.P. *Uluslararası İktisat*, Çev. Necdet Serin, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970
- Kirişçi, Kemal. "İki Bloklu Sistemde Türkiye'nin İzlediği Politika ve Sonuçları" adlı Tebliğ. *20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye'nin Genel Vizyonu, Politikası ve Stratejisi*, 7-8 Aralık 1999, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2000
- Kunihoim, Bruce R. "Turkey and the West", *Foreign Affairs*, İlkbahar, 1991, Cilt 70(2)
- Kupchan, Charles A. "Rethinking Europe", *National Interest*, Cilt:56, 1999
- Leonard, Dick. *The Economist Guide to the European Community*, London, The Economist Books, 1993
- Lesser, Ian O. "Turkey's Strategic Options", *The International Spectator*, Cilt 34 (1), Ocak-Mart 1999
- Machlup, F. *A History of Thought on Economic Integration*, New York, 1977
- Manisalı, Erol. *Uluslararası Ekonomi*, İstanbul, Sermet Matbaası, 1971
- Marcos, Jonathan. "Kosova and After: American Primacy in the Twenty-first Century", *Washington Quarterly*, Cilt:23, No:1, 2000
- Marshall, A. *Principles of Economics*, 8th Ed., New York, The Macmillan Co., 1948
- Mathiopoulos, Margarita., İstyan Gyarmati "Saint Malo and Beyond: Toward European Defence", *Washington Quarterly*, Cilt:22, No: 4, 1999
- Metaş *Avrupa Topluluğu, Yapısı, Türkiye İlişkileri ve Demir Çelik Sanayi*, İzmir, Metaş Yayınları
- Mitrany, David. *A Working Peace System*, National Peace Council, London, 1946
- Mitrany, David. "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, No:3, July-1948
- Monnet, Jean. *Memoirs*, New York, Doubleday, 1978
- Müftüler-Baç, Meltem. "Turkeys Predicament in the Post-cold War Era", *Futures*, Cilt. 28 (3), 1996
- Myrdal, G. *An International Economy*, London, Routledge and Kegan Ltd., t.y.
- NATO *NATO El Kitabı, 50. Yıldönümü Sayısı*, Brüksel, 1998

- Oğuz, Orhan. *Avrupa Ekonomik Topluluğu*, Eskişehir, E.İ.T.İ.A. Yay. No:70, 1969
- Öniş, Ziya "Turkey in the Post-Cold War Era: in Search of Identity", *Middle East Journal*, Cilt 49 (1), Kış 1995
- Özdilli, Mustafa. "AET Ekonomik Bütünleşmesinde Rekabet Politikasının İşletmelere Getirdiği Yükümlülükler", *Bursa Ekonomi*, Sayı: 37, Eylül-Ekim- Kasım; 1987
- Özgüven, A. *Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye*, Bursa, 1982
- Petersen, John., Elizabeth Bomberg. "The Common Foreign and Security Policy", *Decision Making in the European Union*, London, Macmillan Press Ltd., 1999
- Pond, Elizabeth. "Kosova:Catalyst for Europe", *Washington Quarterly*, Cilt:22, No:4,1999
- Reçber, Kamuran. "Batı Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci", *Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, Güz Dönemi, Ekim 1998, (Çevrimiçi), <http://iktisat.uludağ.edu.tr/dergi/3/kamuran/kamuran.html> , (8 Nisan 2002)
- Rosenau, James. *The Study of Global Interdependence, Essay on the Transnationalisation of World Affairs*, New York, Nichols, 1980
- Sander, Oral. *Türkiye'nin Dış Politikası*, Ankara, İmge Kitapevi, 1998
- Scitovsky, T. *The Economic of Underdevelopment*, JPE, 1954
- Seyidoğlu, Halil. *Uluslararası İktisat*, İstanbul, Güzem Yayınları, 1991
- Sezer, Özlenen. *Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile İlişkiler*, İstanbul, İTO Yayın No: 1990-16, 1990
- Smith, Michael E. "What's Wrong with the CFSP? The Politics of Institutional Reform", *The State of the European Union, Vol:4 Deepening and Widening*, Ed. by Pierre Henri Laurent, Marc Maresceau, London, Lynne Rienner Publishers Inc., 1998
- Spanier, John. *Games Nations Play*, 8th Ed., Washington D.C., Congressional Quarterly Inc., 1993
- Swan, D. *The Economics of the Common Market*, Penguin Books, 1970
- Talu, Nuran. "Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye", *Yeni Türkiye:AB Özel Sayısı II.*, Yıl:6, Sayı:36, Kasım-Aralık 2000

The Oxford English Dictionary, Vol. V, Reprinted in Great Britain, 1978

- Tinbergen, J. *International Economic Integration*, Amsterdam, Elsevier Publishing Co., 1965
- TOBB *Ekonomik Forum*, TOBB Aylık Dergisi, Sayı: 9, 15 Eylül 1996
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu *Avrupa Birliği'nin Beyaz Kitapları ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Ankara, TİSK İnceleme Yayınları, Yayın No:144, 1995
- Ünal, Şeref. "Tarihi Süreçte Türkiye-AB İlişkileri ve AB'nin Hukukî Yapısı", *Yeni Türkiye: AB Özel Sayı. I.*, Yıl 6, Sayı:35, Eylül-Ekim 2000
- Üstünel, B. *Milletlerarası İktisadi Birleşmeler Teorisi*, Ankara, 1960
- Viner, Jacop. "The Customs Issue", *Carnegie Endowment for International Peace*, 1950
- Viotti, Kauppi *International Relation Theory (Realism, Pluralism, Globalism)*, 3rd Edition, London, Macmillan Publishing Company, 1987
- Yılmaz, Bahri. "Regionalmacht Türkei Hat Sie Ihre Führungsrolle Verpasst?", *Internationale Politik*, Mayıs 1995, Cilt 50 (5)
- Yüksel, A. S. *Türkiye ile İlişkileri Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu*, Eskişehir, EİTİA Yay., 1975

II. RESMİ BELGELER

- Ankara Anlaşması Resmi Gazete No.11858, 17 Kasım 1964, veya (Çevrimiçi), http://www.abgs.gov.tr/Turk-AB/ankara_anlasmasi.htm , (20 Ocak 2002)
- Avrupa Birliği Antlaşması (Çevrimiçi) <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/index.html> , (28 Şubat 2001)
- BAB Bakanlar Konseyi Amsterdam Bildirisi (Çevrimiçi), <http://weu.int/eng/comm/97-amsterdam.htm> , (15 Ocak 2001)
- BAB Bakanlar Konseyi Roma Bildirisi (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/92-rome-a.htm> (1 Aralık 2001)
- BAB Bakanlar Konseyi Erfurt Bildirisi (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/97-erfurt.htm> , (1 Aralık 2001)
- BAB Bakanlar Konseyi Kirchberg Deklarasyonu (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/info/eng/comm/94-kirchberg.htm> (1 Aralık 2001)
- BAB Bakanlar Konseyi, Madrid, "1996 AB Hükümetlerarası Konferansı'na BAB Katkısı" adlı Bildiri (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/comm/d951114f.htm> , (28 Şubat 2001)

- BAB Bakanlar Konseyi Petersberg Deklarasyonu (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/info/eng/comm/92-petersberg.htm> , (1 Aralık 2001)
- Brüksel Antlaşması (Çevrimiçi) <http://www.weu.int/eng/docu/d480317a.htm> (28 Şubat 2001)
- Değişik Brüksel Antlaşması (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023b.htm> (2 Aralık 2001)
- Değişik Brüksel Antlaşması, II No'lu Protokol(Batı Avrupa Birliği Güçleri ile ilgili II No'lu Protokol) (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023g.htm> (2 Aralık 2001)
- Değişik Brüksel Antlaşması, III No'lu Protokol (Silahlanma Kontrolü ile ilgili III No'lu Protokol) (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023h.htm> , (2 Aralık 2001)
- Değişik Brüksel Antlaşması, IV No'lu Protokol (Batı Avrupa Birliği Silahlanma Kontrolü Ajansı ile ilgili IV No'lu Protokol), (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/docu/d541023j.htm> , (2 Aralık 2001)
- Katma Protokol Resmi Gazete No. 14406, 19 Aralık 1972
- Maastricht Antlaşması (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/comm/91-maastricht.htm> , (15 Ocak 2001)
- NATO Washington Zirvesi (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/d990424a.htm> , (15 Ocak 2001)
- Tek Avrupa Senedi *The Single Act: A New Frontier for Europe*, Programme of the Commission for 1987, Bulletin of the European Communities, Supplement 1/87

III. İNTERNET KAYNAKLARI

- 16'lar Çalışma Grubu (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)
- Alman/Hollanda 1. Kolordu Karargahı (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#6> (28 Şubat 2001)
- Ani Müdahale Gücü (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#4> (28 Şubat 2001)
- Askeri Delegeleler Komitesi (Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> , (5 Haziran 2001)

**16. TÜRKİYE BAKANLAR KURULU
DİPLOMATİK İZLENLERİ**

Askeri Komite	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
Avrupa Birliği Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü	(Çevrimiçi), http://www.iss-eu.org , (31 Mart 2002)
Avrupa Deniz Gücü	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#5 (28 Şubat 2001)
Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (Çevrimiçi) http://www.deltur.ccc.eu.int/ab-guvenlik01.html , (14 Ocak 2002)
Avrupa Kolordusu	(Çevrimiçi) http://www.weu.int/eng/info/faweu.htm#1 (28 Şubat 2001)
Avrupa Silahlanma Ajansı	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm , (19 Haziran 2001)
BAB Asamblesi	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/assembly/eng/about.html , (15 Ocak 2001)
BAB Askeri Personeli	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/milstaff/eng/home.htm , (19 Haziran 2001)
BAB Başkanlığı	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/presidency.htm , (19 Haziran 2001)
BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü	(Çevrimiçi) http://www.weu.int/institute/ , (19 Haziran 2001)
BAB Karargahı	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/permstruct.htm , (5 Haziran 2001)
BAB Konseyi	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
BAB Üyelik Yapısı	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/members.htm , (15 Ocak 2001)
Bakanlar Konseyi	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
Batı Avrupa Birliği'nin Rolü	(Çevrimiçi) http://www.weu.int/eng/info/role.htm , (28 Şubat 2001)
Batı Avrupa Silahlanma Grubu	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm , (19 Haziran 2001)

Batı Avrupa Silahlanma Örgütü	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weao/eng/weao.htm , (19 Haziran 2001)
Birleşik Krallık/Hollanda Amfibi Gücü	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/faweau.htm#3 (28 Şubat 2001)
Çokuluslu Tümen (Merkezi)	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/faweau.htm#2 (28 Şubat 2001)
Daimi Gruplar	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
Daimi Konsey	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
Genel Sekreterlik	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/permstruct.htm , (5 Haziran 2001)
İspanyol-İtalyan Amfibi Gücü	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/faweau.htm#7 (28 Şubat 2001)
İşbirliği Fırsatı Danışma Ofisi	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weag/eng/info/coco.htm , (15 Ocak 2001)
Kurmay Grubu	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weag/eng/info/staff.htm , (15 Ocak 2001)
Özel Konu Grupları	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/council.htm , (5 Haziran 2001)
Panel 1	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/panel1/htm , (15 Ocak 2001)
Panel 2	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/panel2.htm , (15 Ocak 2001)
Panel 3	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/panel3.htm , (15 Ocak 2001)
Savunma Sanayi Endüstrisi Grubu	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/edig/htm , (15 Ocak 2001)
Silahlanma Sekreterliği	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/eng/info/armsec.htm , (15 Ocak 2001)
Ulusal Uzmanlar Grubu	(Çevrimiçi), http://www.weu.int/weag/eng/info/ahsgeaa.htm , (19 Haziran 2001)
Uydu Merkezi	(Çevrimiçi), http://weu.int./satellite/en/ , (15 Ocak 2001)

Uzun Dönem Çalışma
Grupları

(Çevrimiçi), <http://www.weu.int/eng/info/council.htm> ,
(5 Haziran 2001)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : SEZAI ÇILDIR

Doğum Yeri : MUĞLA

Doğum Yılı : 1968

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise : 1983-1986 Muğla Turgut Reis Lisesi

Lisans : 1988-1992 Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İngilizce Öğretmenliği Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

1998-2002 : Muğla Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü İngilizce
Okutmanı